

Camilla Koskinen

Lyssnande

En vårdvetenskaplig betraktelse

Camilla Koskinen

Författaren har sjukskötarexamen (1995), ämbetsexamen i diakoni (1999) samt magisterexamen i hälsovetenskaper (2006). Hon har bl.a. arbetat som sjukskötare, diakonissa och vårdlärare. Efter magisterexamen har hon verkat som doktorand vid Enheten för vårdvetenskap vid Åbo Akademi tillhörande den nationella vårdvetenskapliga forskarskolan vid Finlands Akademi (2009-).

Pärm: Tove Ahlbäck, efter idé av Camilla Koskinen

Åbo Akademis förlag
Biskopsgatan 13, FI-20500 ÅBO, Finland
Tel. int. +358-20-786-1468
E-post: forlaget@abo.fi
<http://www.abo.fi/stiftelsen/forlag/>

Distribution: Oy Tibo- Trading Ab
PB 33, FI-21601 PARGAS, Finland
Tel. int. +358-2-454 9200
Fax int. +358-2-454 9220
E-post: tibo@tibo.net
<http://www.tibo.net>

LYSSNANDE

Lyssnande

En vårdvetenskaplig betraktelse

Camilla Koskinen

ÅBO 2011

ÅBO AKADEMIS FÖRLAG - ÅBO AKADEMI UNIVERSITY PRESS

CIP Cataloguing in Publication

Koskinen, Camilla.

Lyssnande : en vårdvetenskaplig
betraktelse / Camilla Koskinen. – Åbo :
Åbo Akademis förlag, 2011.

Diss.: Åbo Akademi. – Summary.

ISBN 978-951-765-572-9

ISBN 978-951-765-572-9
ISBN 978-951-765-573-6 (digital)
Oy Arkmedia Ab
Vasa 2011

ABSTRAKT

Camilla Koskinen

Lyssnande – en vårdvetenskaplig betraktelse

Handledare

Professor, HVD Unni Å. Lindström

Enheten för vårdvetenskap

Socialvetenskapliga institutionen, Åbo Akademi

Denna vårdvetenskapliga studie har sökarljuset riktat mot lyssnande som något fundamentalt för människan. Studiens syfte är att utifrån forskarens traditionstillhörighet och en klart uttalad teorikärna, värdegrund, ontologisk grund samt en hermeneutisk ansats avtäckta nytt inseende om vad lyssnande är samt vad som är vårdande i lyssnande. Studiens avsikt är att bringa ontologisk klarhet, klargöra lyssnandets plats inom vårdvetenskaplig teoribildning samt bidra med bilder av det vårdande med relevans för klinisk praxis.

Det hermeneutiska arbetssättet är en ständig rörelse mellan det enskilda och gemensamma. Den vårdvetenskapliga traditionens grundläggande ordning utgör siktet för kunskapssökandet samtidigt som det är gentemot den caritativa vårdteorin som nytt inseende ur historiska källor reflekteras för att lysa upp och synliggöra det evidenta och ursprungliga om lyssnande. Begreppsutredningen av *lyssna* som begrepp ger förståelse för begreppets historiska ursprung och dess starka band med begreppen *lyss*, *lystra*, *lyda*, *följa*, *iakttä*, *se* samt *lust*, *begär*, *böjelse* och *glädje*. Läsning och begrundan av filosoferna Bubers, Lévinas och författaren Dostojevskijs livsverk avtäckar vittnesbörd och stillbilder som tolkas för att synliggöra tolkningsantaganden om lyssnandets väsen och gestaltning. Jag har läst och begrundat texterna med öppenhet, lyhörighet och en kvardröjande hållning för att låta dem beröra, tilltala mig och framträda som något nytt. Ur de enskilda texterna avtäckts mönster av en gemensam inre ordning och en gemensam stillbild och tolkningsantaganden om lyssnande formas. När den gemensamma inre ordningen får sammanstråla med studiens vårdvetenskapliga grund synliggörs en urbild och teser om lyssnande samt det vårdande i lyssnande.

Avtäckandet visar att lyssnande är en grundhållning till livet självt. Människan lyssnar till sitt innersta väsen för att tillägna sig en inre grundordning samt hörsamma sin tillhörighet i en mera allomfattande gemenskap till den skapande, den andre och det oändliga. I ljuset av kärlekens kraft och bejakandet av mänskligt lidande kan ensamhet och gemenskap sluta förbund med varandra i en mellanverklighet som bär oändlighetens och evighetens kännetecken, och som får toner av det heliga och eviga att ljuda i allt och alla i en närvaro här och nu. Lyssnande är en väsenshandling som uttalas genom en vårdande hållning att tjäna, offra och bära ansvar för den andre med medmänsklig barmhärtighet och medmänskligt medlidande. Band till den andre knyts genom den egna sårbarheten och genom att med ödmjukhet, äkthet och gästfrihet bjuda in och välkomna den andre i sin annanhet. Den vårdande gemenskapen skapar en rörelse som bär på en livsbringande kraft genom vilken människan uppnår frihet att varda, finna näring och försoning.

Sökord: lyssnande, vårdvetenskap, hermeneutik, Lévinas, Buber, Dostojevskij, begreppsutredning.

ABSTRACT

Camilla Koskinen

Listening – a Caring Science Reflection

Supervisor

Professor, PhD Unni Å. Lindström

Department of Caring Science

Department of Social Sciences, Åbo Akademi University

This basic research focuses on listening as fundamentally human for human existence. Starting out from the perspective of caritative caring theory – which has a clearly pronounced theoretical core, value base and ontological basis – along with a hermeneutic approach, the aim is to uncover an envisioning about listening, and what is caring in listening, in order to bring ontological clarity and to clarify the role of listening within theory-making in the field of caring science. In addition, this study seeks to contribute with clinical images of caring which are relevant for clinical practice.

The hermeneutical method of working entails a constant movement between the particular and the general. The fundamental order of this tradition constitutes the starting-point for this search for knowledge, while simultaneously a new envisioning from historical sources is reflected towards the caritative caring theory to illuminate and make visible the evident and original about listening. Defining *listening* as a concept gives an understanding of its historical origin and its mutually strong connections with the concepts *listen*, *hearken*, *obey*, *follow*, *observe*, and *see* along with *lust*, *desire*, *affection* and *joy*. The reading of, and reflection upon, the philosophers Buber's and Lévinas's and the author Dostoyevsky's lifeworks uncover testimonies that are interpreted to make visible the form and essence of listening. Reading and reflection ask for the researcher's openness, sensitivity and a lingering position to let the texts move, address and be represented in their otherness. Through the testimonies of the individual texts, patterns of a common inner order are uncovered and a still is formed which, through a synthesis, results in theses about listening that finally converge with the scientific foundation of caring science, making visible a model or an original image of listening.

This uncovering demonstrates that listening is a fundamental attitude to life itself. Individuals *listen to their innermost being* for the personal dedication of an inner fundamental order, and respond to a sense of belonging to a more all-embracing fellowship with the Creator, the Other and the Infinite. In light of the power of love and the acceptance of human suffering, isolation and community may unite with each other in a reality-in-between characterized by infinity and eternity, where tones of the holy and the eternal sound in everything and everyone in a presence in the here and now. Listening is an essential action articulated through a caring attitude of service, sacrifice and responsibility for the other and a sense of human charity and compassion. Ties to the other are forged through one's own human vulnerability, and through humbly, authentically and hospitably inviting and welcoming otherness. The caring communion carries a life-bringing force through which individuals achieve freedom to become and to find sustenance and reconciliation.

Keywords: listening, caring science, hermeneutics, Lévinas, Buber, Dostoyevsky, concept definition.

FÖRORD

Värdefulla minnen från en kärleksfull och sammanhållande familj bevaras i själen som värdefulla för människans bestämelse. Dostojevskijs¹ budskap är att det inte finns någonting som är mer värdefullt när man växer upp och blir äldre än ett fint och vackert minne i vilket man innesluter alla andra människor och vilket man bär med sig i hjärtat genom hela livet. Fina och vackra minnen från kärleksfulla och omtänksamma föräldrar och syskon, omsorg och värderingar från den äldre generationen, by- och släktgemenskap har uppfostrat och burit mig genom livet. Viljan att dela med mig av allt detta fick mig att lystra till uppmaningen att finnas till för andra människor i livets med- och motgångar som vårdare och diakonissa. Med denna bakgrund blev den vårdvetenskapliga forskningstraditionen vid Åbo Akademi ett naturligt hem för mitt vetenskapliga tänkande och min vilja att tradera vårdvetenskaplig forskning vidare för att tillägnas den lidande människan.

Tiden är nu inne att synliggöra det jag sett och insett innanför det egna forskarrummets väggar, i samtal med handledaren, i samband med föreläsningar och vetenskapsseminarier, under motionspass i naturen, under stunder av rofylld segling, inspirerad av musik samt under tidiga morgontimmar fyllda av begrundan. Minnen av studietiden och arbetet med doktorsavhandlingen präglas av en stor del glädje blandat med en enveten vilja att våga gå bortom det jag redan vetat för att möta livets stora frågor. Det har varit en stor rikedom att få ta del av Bubers, Lévinas och Dostojevskijs livsverk. När jag nu delar med mig av det jag upptäckt gör jag det med en förtröstan om att fortsättningsvis varje dag kunna inse lite mera, och att ödmjukt möta det nya och varje människa som en läromästare som har något att lära mig.

Avtäckandets väg har inneburit en tid av ensamhet, samtidigt som jag aldrig känt mig ensam tack vare min handledare. Ett hjärtevarmt Tack till Dig, professor Unni Å. Lindström för att du varsamt, följsamt, tålmodigt och lyhört tagit del av mina tankar samt väglett och uppmuntrat mig under studiens gång. Du har alltid funnits nära när jag behövt någon att samtala med, du har förstått när jag behövt vila och du har berett rum för min personliga tillväxt. De gemensamma stunderna av lyssnande gemenskap har fyllt forskningsarbetet med tilltro och glädje.

*There is no life – no life without its hunger
Each restless heart beats so imperfectly
But when you come and I am filled with wonder
Sometimes, I think I glimpse eternity*

*You raise me up, so I can stand on mountains
You raise me up, to walk on stormy seas
I am strong, when I am on your shoulders
You raise me up: To more than I can be*

Brendan Graham

---

¹ Dostojevskij, 1986.

Jag känner stor tacksamhet över att ha fått förmånen att skriva min doktorsavhandling inom den vetenskapstradition som står mitt hjärta nära. Tack, professor Katie Eriksson, för att du möjliggjorde mina forskarstudier vid enheten genom att inbjuda mig till forskargemenskapen, samt att jag med tillit fått stöda mitt tänkande mot en fast grund i den vårdteori som du tillsammans med din stab under snart 25 års tid byggt upp och utvecklat. Dina visa synpunkter i slutskedet öppnade för nytänkande och gav tydlighet i skrivandet.

Till professor Päivi Åstedt-Kurki samt professor Elisabeth Severinsson vill jag rikta ett ödmjukt och hjärtligt tack för er grundliga förgranskning av min avhandling och förtydligande synpunkter. Till HVD Erna Lassenius och HVM Susan Lindberg ett varmt tack för er varsamhet som första externa läsare av mitt manuskript och öppnande av nya horisonter. Tack, FM Ann-Charlott Björk för din positiva hållning och hjälpsamhet när det gäller avhandlingens språkdräkt, FD Barbro Wiik för minutiös språkgranskning samt till FD Marinella Rodi-Risberg för ditt äkta intresse och omsorgsfulla översättning till engelska.

Till ALLA mina arbetskamrater och medstudierande vid Enheten för vårdvetenskap vill jag rikta ett stort tack för gemensamma kaffestunder, samtalsstunder och framförallt allt befriande skratt. Tiden som doktorand har bestått av fina och minnesrika år som jag varsamt kommer att bevara i mitt hjärta.

Jag känner stor tacksamhet och glädje över att ha erhållit en plats i den nationella vårdvetenskapliga forskarskolan vid Finlands Akademi, som öppnat möjligheter att skapa kontakter nationellt sett och bidragit till att jag helt kunnat hänge mig åt min forskning. Ett stort tack likaså till Victoriastiftelsen, Stiftelsen för Åbo Akademis forskningsinstitut samt Svensk-Österbottniska samfundet r.f. för ekonomiskt stöd och stipendier som möjliggjort heltidsstudier som doktorand.

Tack till min familj, Ossi, Jonas, Kim och Patrik, för kärlek och uppmuntran. Ni har gett mig utrymme att genomföra denna avhandling med en insikt om att studien varit viktig för mig, samtidigt som ni påmint mig om mitt ständiga värde som hustru och mor och vikten av att leva med er i nuet. Tack till mina kära föräldrar Carita och Per-Erik Cederberg för att ni visat mig sunda och fasta livsvärderingar, samt till mina bröder Kenneth och Thomas med familjer för att ni alltid bryr er om mig.

Vasa den 18 februari 2011

Camilla Koskinen

INNEHÅLL

LEDSAGNING IN.....	1
STUDIENS GRUNDLÄGGANDE ETISKA ORDNING.....	7
LYSSNANDE I LJUSET AV TIDIGARE STUDIER	11
STUDIENS SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH DESIGN	23
STUDIENS VÅRDVETENSKAPLIGA SÖKARLJUS.....	29
FÖNSTER ÖPPNAS I DEN HERMENEUTISKA TRADITIONENS ANDA.....	37
LYSSNA SOM BEGREPP LYSER UPP EN VERKLIGHET	45
VITTNESBÖRD OM LYSSNANDE.....	51
Bubers, Lévinas och Dostojevskijs livsverk som material.....	51
Avtäckande och tolkning.....	60
Lyssnandets väsen avtäckt och tolkat ur Bubers vittnesbörd.....	62
Andens väsensakt och väsenshandling.....	66
Människans förbundenhet med den skapande.....	67
Människans förbundenhet med den självständige andre.....	68
Förbundenhetens levande och verksamma mittpunkt.....	69
Lyssnandets väsen avtäckt och tolkat ur Lévinas vittnesbörd.....	70
Hemmets värld – ett hemligt inre liv.....	74
Ansiktet vädjar och inbjuder i sin sårbarhet och helighet.....	74
Begär efter den andre – gästfrihetens gåva och ett gränslöst ansvar.....	75
Begär av det oändliga bortom den andres ansikte.....	76
Lyssnandets gestaltning avtäckt och tolkad ur Dostojevskijs vittnesbörd.....	76
Att älska livet mer än livets mening och sin nästa som sig själv.....	79
Ju syndigare människa, desto mer älskad.....	80
Frön man sätter blir förkroppsligade och växer.....	81
Saktmodighet, ödmjukhet och mildhet.....	82
En dygdig tjänare och broder.....	87
EN GEMENSAM INRE ORDNING OM LYSSNANDE.....	93
Människans inre liv och fristad.....	94
Samhörighet med den skapande uppenbarar och kallar till verkande.....	95
Kärleken till hela skapelsen uppenbarar det oändligas härlighet.....	96
Den andres sårbarhet och helighet berör och kallar till ansvar.....	98
Den levande och verksamma mittpunkten.....	102
Stillbild och tolkningsantaganden om lyssnandets inre ordning.....	103
GEMENSAMMA MÖNSTER AV DET VÅRDANDE I LYSSNANDE	109
URBILD OCH TESER – LYSSNANDETS INRE ORDNING.....	113

REVIDERING OCH AVRUNDANDE DISKUSSION	125
Studiens revidering och ontologiska evidens	125
Studiens nya inseende i relation till tidigare studier	129
Ledsagning ut	135
SUMMARY.....	137
REFERENSER	147
ORDBÖCKER.....	157

FIGURER

Figur 1. Design över studiens uppbyggnad	24
Figur 2. Översikt av begreppsutredning samt läs- och skrivakterna	26
Figur 3. Diskriminationsparadigm över begreppet <i>lyssna</i>	48
Figur 4. Det hermeneutiska avtäckandets och tolkningens väg	61
Figur 5. Stillbild av en inre ordning avtäckt ur Bubers vittnesbörd	63
Figur 6. Stillbild av en inre ordning avtäckt ur Lévinas vittnesbörd	71
Figur 7. Stillbild av en inre ordning avtäckt ur Dostojevskijs vittnesbörd	77
Figur 8. Stillbild av en gemensam inre ordning av lyssnandets väsen och gestaltning avtäckt ur samtalet med Bubers, Lévinas och Dostojevskijs vittnesbörd	104
Figur 9. Det vårdande avtäckt ur Bubers, Lévinas och Dostojevskijs vittnesbörd	109
Figur 10. Urbild av lyssnandets inre ordning	114

BILAGOR

- Bilaga 1.** Beskrivning av den semantiska utredningen av begreppet *lyssna*.
- Bilaga 2.** Diskriminationsparadigm över begreppen *lyss*, *lystra* och *lust*.
- Bilaga 3.** Sammanfattande tabell över tolkningsantaganden
- Bilaga 4.** Figur som förtydligar vittnesbörd avtäckt ur Dostojevskijs verk.

LEDSAGNING IN

Framför allt som skall bevaras må du bevara ditt hjärta, ty från hjärtat utgår livet.
Ords. 4:23

Författaren Fjodor Dostojevskij² har i en bortgömd och censurerad novellsamling skrivit en novell som han rubricerar som en löjlig människas dröm. Utdrag ur denna novelltext får ledsaga in, öppna upp och ge glimtar av den värdegrund, människobild och verklighetsbild som genomstrålar denna vårdvetenskapliga studie och hela forskningsarbetet.

Människorna som bebodde denna ö levde sitt liv för att glädja sig åt och välsigna varandra. De log mot varandra och fick samma ljusa leende i utbyte. De berömde varandra direkt ur hjärtat. De prisade naturen, jorden, havet och skogarna. De prisade dagen och tog farväl av den. De levde i ett slags daglig, levande och oavbruten gemenskap med Världsalltet som de delgav varandra. Det var ett slags allas förälskelse i alla, glädje och härlighet som en längtan. De älskade varandra med en stilla, förklarad hänförelse. Dessa lyckliga människors ögon lyste med klar glans, deras ansikten talade om klokhet och ett till harmoniskt lugn upphöjt medvetande. I deras ord och röster klingade en barnslig munterhet av glädje. De önskade ingenting, de var fyllda av ro. De strävade inte efter att lära känna livet därför att deras liv redan var fullt och helt. Deras kunskap var djupare, de visste hur de skulle leva utan att förklara vad livet är, de strävade efter att lära känna livet för att kunna lära andra leva.

De såg på mig med sin vänliga, kärleksfulla blick. De frågade ingenting, det verkade som om de redan visste allt och ville förjaga lidandet från mitt ansikte. I deras närvaro kände jag hur mitt hjärta blev lika oskyldigt och rent som deras hjärtan och en känsla av livets fullhet grep mig så starkt att jag nästan tappade andan och tigande tillbad dem. Då sorgen kom till denna ö och lidandet präglade människornas ansikten älskade jag dem än mer, älskade den jord som de hade besudlat. Jag sträckte mina händer mot dem och förtvivlad anklagade, förbannade och föraktade jag mig själv.

Jag förstod att mycket hos dem skulle jag inte alls förstå, men den kärlek som utstrålade från dessa oskyldiga och sköna människor, den kärlek som strömmade som en våg mot mig, gjorde ett outplånligt intryck som stannade kvar hos mig för alltid. Jag hade sett Sanningen och vet att människorna kan vara vackra och lyckliga utan att förlora förmågan att leva på jorden. Den levande bilden av vad jag såg kommer alltid att stanna hos mig och full av mod kommer den alltid att rätta mig och styra mina steg. Sanningen viskar och håller sin hand över mig och leder mig på rätt väg. Låt vara att det aldrig kommer att bli något paradiset, men jag kommer i alla fall att fortsätta att förkunna. Det är ju så enkelt, på en dag, på en enda timme skulle allting kunna förändras. Om vi människor förstod att livet självt är viktigare än insikten om livet, lyckan själv viktigare kunskap än kunskap om lyckans lagar. Om vi förstod att huvudsaken är att älska sin nästa som sig själv, det är allt. Förstod vi det skulle vi genast förstå hur det övriga skall ordnas. Om bara alla ville, skulle allting förändras på ett ögonblick.

Varför och till vem Dostojevskij skrev denna text som han rubricerar som löjlig eller rentav en ideologisk dröm förblir okänt, men berättelsen lämnar kvar en förnimmelse av den enhet

---

² Dostojevskij, 1955, 11, 124–136.

som påminner oss människor om hela skapelsens och tillvarons ursprung, om att älska livet självt och sin nästa som sig själv. Kanske skrev Dostojevskij berättelsen för framtiden, för att läsas av likasinnade som bär på samma längtan att ge människan egenvärde i livet och en inre önskan att med kärlek och barmhärtighet verka för en lite bättre värld trots all ondska³ och likgiltighet. Berättelsen är i samklang med mitt hjärtas begär och ger en känsla av ro och glädje över att kunna slå vakt om det gemensamma goda livet och mellanmännisklig gemenskap. Caritas, den livsgivande kärleken, utgör vårdvetenskapens tidlösa och bärande kraft i allt liv och allt sant vårdande för att tjäna liv och hälsa och sprida ljus och hopp även där lidande⁴ och mörker råder. Ur kärleken framspringer barmhärtighet och medlidande, att gå med den andre i glädje och lidande. Otvunget ansvar för den andre är en kärleksgärning, en varandets livsform och mod att möta livet och det lidande som ingår i livet. Även när allt annat ser hopplöst ut i livets svåra stunder kan vi vårda och omsluta människan med kärlek.⁵ Detta är ett ansvar som enligt Lévinas⁶ kan skönjas i Första Mosebokens text: ”Var är din bror Abel? Vad har du gjort din broder?”

Kunskapsbehållning från tidigare studier visar att patientens lidandeberättelse är skapad till att berättas för någon som kommer till mötes och svarar an på denna berättelse.⁷ När patienten upplever *sig lyssnad till*, får han en känsla av vårdande samhörighet som möjliggör ny förståelse och hjälper honom att finna nya vägar för att nå hälsa och livskvalitet.⁸ Lyssnande är en väsentlig del av det vårdande mötet, relationen, samtalet och dialogen. I sitt lidande behöver människan någon att dela sin värld med, hon längtar efter att känna samhörighet och gemenskap för att tillsammans med andra finna tonen som gör vårdandet rätt och gott.⁹ Lyssnande är en etisk akt och en etisk hållning när vårdaren med respekt, aktning och vördnad

---

³ Jfr Eriksson, 2009a. Varje tidsålder innebär en kamp mellan det goda och det onda med uppbyggande och nedbrytande krafter.

⁴ Enligt Eriksson (1990, 1993) är lidandets motsats lust. Lidande är en kamp mellan det goda och det onda. Lidande är alltid en viljekamp och unik blandning av lust och lidande, gott och ont. Människans kamp är en kamp för friheten från det onda för det goda, en kamp mellan skuld och ansvar. Skulden binder människan, medan en äkta medvetenhet om ansvaret befriar. Människan söker sin frihet i ansvaret för sig själv och den andre. I lusten finns rörelsen, strävan, åtrån efter det goda likaväl som lusten kan vändas mot det onda. I den goda lusten finns den äkta livsglädjen, meningen och kraften. Det goda är inte alltid frihet från lidande och smärta.

⁵ Eriksson, 2009b; 1990.

⁶ Lévinas, 1988, 22; Kemp, 1992, 87.

⁷ Jfr Lindström & Lindholm, 2003; McLeod & Wright, 2001; Rashotte, 2004; Waldram, 2007; Webb-Mitchell, 1990; Sakaly, 2003.

⁸ Jfr Fredriksson, 2003; Jonas-Simpson, 2001; Jonas-Simpson, Mitchell, Fisher, Jones & Linscott, 2006; Kagan, 2008a; 2008b; Olthuis, Dekkers, Leget, & Vogelaar, 2006; Seikkula & Trimble, 2005.

⁹ Jfr Jonas-Simpson, 2001; Martinsen, 2006.

hörsammar, bevittnar och bekräftar patientens berättelse.¹⁰ Vårdaren bjuder in patienten till en vårdgemenskap som en hedersgäst som får all uppmärksamhet, blir sedd, beaktad, hörd, lyssnad till och tagen på allvar.¹¹ Med öppenhet, mod, ansvar och medlidande kan vårdaren ge tid och skapa rum för att höra efter toner av annanhet, för att låta det annorlunda och främmande framträda.¹²

Enligt Lindahl¹³ hör lyssnande samman med människans längtan efter gemenskap. I lyssnandet är människan närvarande för sig själv, men också närvarande för någonting bortom sig själv som en förbindelse till det heliga i livet. Lyssnandet ger människan en känsla av att höra till en och samma helhet i en större gemensam berättelse och en gemensam mänsklig värld där allt och alla är interrelaterade till allt annat under ögonblick då tiden står stilla. Lipari¹⁴ hermeneutiska studie baserar sig på en teoretisk grund och visar att lyssnande hör samman med vårdetik. Lyssnande är en etisk relation och en asymmetrisk process då människan underkastar sig själv och sätter sina fördomar på spel för att ta emot och engagerat lyssna till tonerna av den andres annanhet. Lidande, sårbarhet och medlidande är unikt och samtidigt något gemensamt mänskligt och universellt.

En tidigare studie¹⁵ om lyssnande visar att trots att det inom vårdandet finns en del kliniska studier¹⁶ i relation till lyssnande inom kommunikation och mellanmänsklig dialog, har man ändå inte lyckats fånga de djupare dimensionerna i lyssnande. Tidigare forskning efterlyser teorimodeller om lyssnande med teoretisk grund. Beard¹⁷ ställer frågan om traditionell, empirisk forskning om lyssnande är tillräcklig som grund för att skapa en teori om etiskt lyssnande eftersom fokus sätts på lyssnande som en aktivitet, kognitiv process, roll och praxis.

---

¹⁰ Jfr Davis, Thompson, Foley, Bond, & DeWitt, 2008; Kasén, 2002; Lipari, 2009; Melvin & Heather, 2004; Rehnsfeldt, 1999; Shotter, 2009; Sorrell, 2003; Tompkins, 2009.

¹¹ Jfr Boyd, 2003; Cody, 2007; Edlund, 2002; Frank, 1998; Gehrke, 2009; Lipari, 2009; McLeod & Wright, 2001; Nåden, 1998; Shotter, 2009; Tompkins, 2009.

¹² Jfr Martinsen, 2009; 2006; Lassenius, 2005; Lipari, 2009; Rehling, 2008.

¹³ Jfr Lindahl, 2003.

¹⁴ Lipari, 2009.

¹⁵ Koskinen, 2006. *Inbjudan till lyssnande gemenskap*. En hermeneutisk textanalys av C.G.Jungs texter.

¹⁶ Jfr Kagan, 2008b; Fredriksson, 2003. Tidigare studier beskriver ofta lyssnande som en metod, en lyssnandets konst med fokus på vårdarens kommunikationsfärdigheter för problemlösning.

¹⁷ Beard, 2009. Jfr Davis, Foley, Crigger, & Brannigan (2008) som anser att studier ofta fokuserat på lyssnande som ett beteende mellan vårdare och patient, studier med fokus på processen. Jfr Davis, Thompson, Foley, Bond, & DeWitt (2008) och Gehrke (2009) som anser att tidigare studier främst fokuserat på lyssnande som en kommunikationsförmåga och effektivt lyssnande emedan etiken inte utforskats, varför en etisk teori med en metodologisk ram efterlyses.

Bodie¹⁸ lyfter fram avsaknaden av teoribaserad forskning om lyssnande för empirisk prövning, eftersom forskning ofta har fokus på kommunikationsforskning och ofta är analytisk utan någon tydlig teoretisk förankring. Enligt Purdy¹⁹ fokuserar forskning ofta på att rationellt förstå lyssnande som kommunikation och sociala konstruktioner. Studier har kategoriserat och sökt definitioner för att förklara eller teoretisera lyssnande för att passas in i förutfattade begrepp såsom empati, tolkning, effektivt lyssnande, förmåga att lyssna samt aktivt lyssnande. Schnapp²⁰ efterlyser en teori om lyssnande inom självvård, eftersom studier saknas om lyssnande inom religion och andlighet.

Forskarens förförståelse och tillhörighet till den tradition och den forskningsgemenskap som utvecklats vid Enheten för vårdvetenskap vid Åbo Akademi uppmanar till grundforskning²¹ som öppnar för lyssnandets ontologi, lyssnande som fundamentalt mänskligt för hela människans vara samt dess legitimitet inom den vårdvetenskapliga forskningstraditionen. De motiverar också till att bidra med nytt seende och inseende²² om lyssnande för vårdvetenskaplig teorigenerering och bidra med bilder som kan tillägnas den lidande människan. Syftet med denna vårdvetenskapliga betraktelse är att utifrån den vårdvetenskapliga traditionstillhörigheten och med en hermeneutisk ansats avtäckta inseende om

---

¹⁸ Enligt Bodie (2009) har man inom föreningen *International Listening Association* (USA) kunnat konstatera en bristande fokusering på forskningsresultat om lyssnande som baserar sig på en teoretisk grund. Analytisk och empirisk forskning har ofta som syfte att försöka skapa bilder och kategorier samt definiera lyssnande utan målsättning att skapa teorier som kan bidra till ett gemensamt språk eller utveckla forskning och klinisk praxis. Enligt Bodie (2009) samt Bodie, Worthington, Imhof & Cooper (2008) hjälper teori att organisera och förklara fenomen och fånga lyssnandets komplexitet. Teori beskriver enskilda pusselbitar, samtidigt som teori ger förståelse för pusselbitarnas plats i en odelbar helhet. Teoribaserad forskning ger en mer heltäckande och sammanhållande lins genom vilken forskningsresultat kan visas. Teorier och vetenskapliga metoder styr vad forskaren söker, hur sökningen sker för att nå förståelse och hur man ska finna bevis som stöder eller bevisar allmänna satsar. Teorins uppgift är att ge en heuristisk ram som vägleder upptäckter och tolkningar för att generera ny kunskap och nå fördjupad förståelse. Teoribaserad forskning är att lösa sitt pussel, att förstå mönster och nyanser för att nå förståelse.

¹⁹ Purdy, 2000.

²⁰ Schnapp, 2008. Studier om lyssnande har fokuserat på lyssnandets aspekter och en process snarare än på att nå välgrundad förståelse för lyssnande i relation till religion och andlighet. Religion innebär att vara en del av en gemenskap med vissa uppsatta principer, medan andlighet innebär att man söker efter sanningen om livet i relation till sig själv, andra, naturen och en högre makt.

²¹ Med grundforskning avses i denna avhandling originell och systematisk forskning som genom forskarens bildning skapar grundordning i substansen och ger glimtar av själva saken och den verkliga verkligheten. Grundforskning uppenbarar djupare meningssammanhang, klargör grundbegrepp, avtäckar, synliggör och tydliggör teorikärnan. Inom den kliniska grundforskningen träder kliniska bilder av teorikärnan fram på ett generellt sätt genom grundbegrepp. Klinisk grundforskning bevarar den ontologiska positionen och utgör således en grund för kontextuell forskning. (Eriksson & Lindström, 2003)

²² Valet att i denna avhandling använda begreppet inseende (inte förståelse) har sin grund i Erikssons (2009a) ontologiska evidensstänkande som visar att evidens begreppsligt hör samman med att se och inse som också kan härledas till studiens begreppsutredning som visar att begreppet *lyssna* har starkt samband till seende och inseende.

vad lyssnande är samt vad som är vårdande i lyssnande för att forma nya möjligheter för teori-
generering inom vårdvetenskaplig grundforskning, samt bidra med bilder för tillägna²³ av
vårdandet med relevans för klinisk praxis²⁴. Avsikten är att öppna upp lyssnandets ontologi
och bringa ontologisk klarhet om begreppets plats i relation till den vårdvetenskapliga
teoribildningen.

Föreliggande studie har sin teoretiska förankring i Erikssons caritativa vårdteori²⁵ med kärlek
och barmhärtighet, lindrande av mänskligt lidande samt tjänande av liv och hälsa som
vårdandets bärande idé. Lyssnande antas potentiellt vara ett vårdvetenskapligt grundbegrepp
inom klinisk vårdvetenskap²⁶ med band till den systematiska vårdvetenskapens kärn-
begrepp, caritas, ethos, lidande samt vårdande gemenskap. Genom nytt inseende om lyssnande som
synliggör vårdandets innersta väsen och fundament med en hermeneutisk ansats och med klart
uttalade teoretiska utgångspunkter, klart uttalad ontologi och värdegrund fastställs lyssnandets
plats inom den egna vetenskapstraditionen, och nya möjligheter formas för teorigenerering
inom vårdvetenskaplig grundforskning.

---

²³ Med tillägna avses att jag tagit till mig vittnesbördens budskap för att nå bildning och låta vittnesbörden bli något eget. När förståelse av den vårdvetenskapliga texten blir en del forskarens liv tjänar hon vårdvetenskapen genom att bära fram vårdandets budskap till den lidande människan. Tillägna innebär också att forskaren bär ett ansvar att offentliggöra och språkligt utlägga och synliggöra texten för att kunna dela vårdandets budskap med andra. Tillägna sker i denna studie både vetenskapsteoretiskt genom forskarens tillägna av den vårdvetenskapliga texten som blir en del av forskarens liv och öppnar för nytt inseende om livet och lidandet, samtidigt som tillägna är ett ontologiskt skeende när studiens vårdande budskap bärs fram till den lidande människan (jfr med Bubers väsenshandling). (Eriksson & Lindström, 2003; 2007)

²⁴ Föreliggande studie är inte kontextspecifik, men har förutsättningar för utvecklande av vårdande inom klinisk praxis som ett *leverne*, ett sätt att vara, leva och verka. (Eriksson & Lindström, 2007)

²⁵ Se Eriksson, 1988, 1999a, 2001; Lindström, Lindholm & Zetterlund, 2006, 191–223. Jfr Watsons *Theory of Human Caring* (Neil & Tomey, 2006, 91–115), Martinsens vårdteori (Alvsvåg, 2006, 167–190), Roach *theory on caring* (Roach, 1992) samt Rays *Theory of Bureaucratic Caring* (Coffman, 2006, 116–139) som samtliga byggt sina vårdteorier på en caringtradition.

²⁶ Enligt Eriksson och Lindström (2003) följer klinisk vårdvetenskap den systematiska vårdvetenskapens inre logik och har samma kärnsubstans. Klinisk vårdvetenskap har inte sin grund i kontext utan dess uppgift är att studera hur grundbegrepp, grundantaganden och vårdande invarianser gestaltas samt att igenkänna kontextspecifika drag. Den kliniska vårdvetenskapens grundbudskap är att uppenbara vårdandets djupaste menings-sammanhang och tydliggöra vårdandets inre mönster. Klinisk forskning tillåter och ger argument, bevis och vittnesbörd som synliggör vårdande. Genom att ta den vårdvetenskapliga texten på allvar och känna sig kallad att med kärlek och barmhärtighet vilja det goda förmedlas vittnesbörd om vårdande till patienten. Klinisk forskning tillhör inte en praktisk disciplin, men har relevans att utveckla klinisk praxis.

Studiens hermeneutiska metodologi och forskarens arbetssätt är en ständig rörelse mellan det enskilda och det gemensamma där helheten påverkar delarna för att resultera i en enhetlig betraktelse. Med betraktelse²⁷ avses en substansbärande teori om lyssnande som öppnar för någonting nytt genom att pröva, tydliggöra, lysa upp vad lyssnande är samt vad som är vårdande i lyssnande för att synliggöra den vårdvetenskapliga teorikärnans kärnbegrepp och ontologiska²⁸ ordning. Kunskapsbehållningen i denna hermeneutiska studie vinner på att forskningsarbetet färdigställs som en monografi. Som en enhetlig monografisk betraktelse bidrar begreppsutredningen av begreppet *lyssna* med begreppsnyanser för att ge begreppsliga tolkningsspår för hela forskningsarbetet, medan läsandet och begrundan²⁹ av filosoferna Bubers³⁰, Lévinas³¹ och författaren Dostojevskijs³² livsverk avtäckar vittnesbörd för tolkning som synliggör lyssnandets väsen och gestaltning samt det vårdande i lyssnande.

Denna avtäckandets väg i den hermeneutiska traditionens anda frågar efter läsarens öppenhet, lyhörddhet och en kvardröjande hållning för att låta texterna beröra och väcka undran om vad lyssnande är och vad lyssnande uppmanar människan till. Tillägnelse utgör ett ständigt val att genom läsning och begrundan tjäna och underkasta sig textens anspråk för att göra texten till något eget, vilket synliggörs i den språkliga utformningen och den retoriska utläggningen. Förhoppningen är att med denna avhandling kunna dela upptäckter och tradera vidare vårdvetenskaplig bildning i livets och vårdandets tjänst.

---

²⁷ Med *betraktelse* avses i denna avhandling att betrakta, låta tanken dröja, begrunda, tänka och reflektera över lyssnandets djupare innebörd. Med denna betraktelse strävas att avtäckas någonting nytt genom att träna ögat att se det oföränderliga, utan att sträva efter något fullständigt eller heltäckande inseende. (SAOB) Med *betraktelse* avses en rörelse där forskaren sätter sig på spel, dröjer kvar i ontologin och i en tillägnelseakt för att öppna upp begrepp och texter så att lyssnandet kan synliggöras för att nå fram och tillägnas läsaren.

²⁸ Med *ontologi* avses sökande om lyssnande som tillvarons egentliga grund, beskaffenhet eller väsen som evig. Ontologi skiljer sig därmed från ontiskt sökande som avser sökande efter lyssnande som en rent fenomenologisk erfarenhet.

²⁹ *Begrunda* innebär i denna studie att forskaren genom välgrundade och sakliga grundval får sanningslika bevis och vetande. *Begrunda* innebär att grundligt betänka, övertänka, utrannsaka, mödosamt utfundera, reflektera, överväga och besinna sig över något som äger en djupare innebörd eller betydelse. *Begrunda* innebär att forskaren gör sitt forskningstema till föremål för själens grundliga betraktande som i vetenskapligt och teoretiskt syfte även innebär att göra något till föremål för reflektion och undersökning. (SAOB)

³⁰ Martin Buber (8.2.1878–13.6.1965)

³¹ Emmanuel Lévinas (12.1.1906–25.12.1995)

³² Fjodor Dostojevskij (11.11.1821–9.2.1881)

STUDIENS GRUNDLÄGGANDE ETISKA ORDNING

Valet att föregå ontologin med etiskt ansvar är i enlighet med Lévinas³³ etik och bärande tanke om att vetandets grundval föregår allt annat tänkande och att en ontologi som inte underordnas etiken kan ses som en omöjlighet. Ontologi bör föregås av etik, eftersom tänkande och vetande förutsätter äkta öppenhet för annanhet³⁴. Etiska möten med den andre i sin annanhet innebär beredskap att sätta sig själv på spel och att ge något av sig själv för den andres text och det nya som tilltalar, uppmanar och väcker till begrundan. Utgående från Lévinas tänkande blir en etisk grundordning central för hela teoribildningen. Den inre ordningen förankras i ett ethos som föregriper hela forskningsarbetet. Den inre etiken kallar på att vilja och sträva efter att göra det goda. Ethoset är kompassen som visar riktningen och tonen som stämmer till lyhördhet att lyssna till en inre längtan att genom tillägnet och bildning bli mera människa och helighålla de värden som man känner sig hemma med. Ethos stämmer till lyhördhet och djupare inseende i vårdvetenskapen och vårdandets värld.

Enligt Eriksson³⁵ hör *caritas* och *claritas*³⁶ samman: ”där kärlek finns, där finns skönhet, ljus och glädje som en gudomlig och genomträngande kraft. Glädjen uttrycker det verkliga varandet och skönheten en spegling av idealet som förenar vetande och värden genom en caritativ hållning som är grundad på kunskap.” Det som känts som meningsfullt i hjärtat har fått växa fram, inspirera, ge riktning och mening till forskningsarbetet. Det största i livet och det främsta värdet i genomförandet av denna studie har bestått i att få läsa och begrunda med glädje och lekfullhet. Kärlek, ljus, lust och arbetsglädje³⁷ har fått prägla genomförandet av forskningsarbetet för att lysa upp det vårdande. *Claritas* har fått förmedla en ton av gudomlig

---

³³ Lévinas, 1988; Kemp, 1992.

³⁴ Enligt Lévinas (Kemp, 1992) innebär annanhet att respektera den andre som absolut annat. Den andre är den främmande, absolut nya med en annan frihet som inte kan förutses eller reduceras. Den andre kan ingen annan ha makt över, råda över eller tänka samman, men dock samtala med genom språket.

³⁵ Eriksson, 1990.

³⁶ Enligt Eriksson (1987a, 2004, 2009a) hör *caritas* och *claritas* samman för där det finns kärlek finns det ljus, skönhet och glädje. Ljuset behövs för seende och inseende om det ljusa, goda och möjliga. *Claritas*, det sköna, finns inom människan och framträder hos människan som en spegel av idealet. Jfr Matilainen (1997) som anser att en ljus livssyn, glädje, god vilja och att tänka gott är en gåva och en god bundsförvant. En ljus livssyn och livsbejakande inställning är en källa till kraft som bidrar till att skapa atmosfär och kultur. Inre allvar och ansvar i kombination med en ljus livssyn och glädje anses som välsignelserikt för människan. Jfr Arman och Rehnfeldt (2006) som anser att glädje frigörs från människans inre, och ger frihet att göra det goda.

³⁷ Jfr Grosens och Kaaes (2001) som anser att etik är bundet till livs- och arbetsglädje samt att tillhörighet i en tradition och gemenskap förbinder oss till att vara varandras nästa.

drivkraft³⁸ och sann glädje som på ett gåtfullt sätt gett krafter under arbetets gång. Claritas har fått avspegla friheten att genom forskningsarbetet tjäna vårdvetenskapen och vårdandet som en inre kallelse som blivit synlig i form av hängivenhet och entusiasm för forskningsuppgiften i kampen för vårdvetenskapen och vårdandet med ett bidrag för livet, hälsan och lindrandet av patientens lidande.³⁹ Bejakelse av denna kärlek finns hos aposteln Paulus:⁴⁰ ”... och om jag har profetisk gåva och känner alla hemligheterna och har hela kunskapen, och om jag har all tro så att jag kan förflytta berg, men saknar kärlek, är jag ingenting.”

Etiken knyts samman med evidens genom det etiska ansvaret att synliggöra själva saken, det meningsbärande i vårdandet. Studiens grundläggande etiska inre ordning låter etiken föregå allt ontologiskt vetande för att kunna avtäckas den slöja⁴¹ som döljer siktet för seende och inseende mot den evidenta och eviga sanningen som utgör det sanna, sköna och goda för människan. Etiskt ansvar och en etisk inre ordning innebär en öppenhetlig och äkta strävan att våga se, inse, lyssna, läsa och begrunda för att via en ny metodologisk avtäckandets väg nå nytt inseende och vetande om lyssnande. Den inre etiken innesluter min vilja att tillägna mig de värden som vårdvetenskapen hyllar, vilka avspeglas i en beredskap och beredvillighet till ständig självrannsakan och ärlighet mot mig själv för att genom denna studie bidra med mig själv och förmedla det goda i vårdvetenskapens tjänst. Studien har utgjort en ständig strävan efter självinsikt och ärlighet för att synliggöra något av det sanningslika och ursprungliga om lyssnande. Att föregripa hela forskningsarbetet med en inre etisk ordning utgör ett val som föregriper hela livet. Denna studie har varit ett leverne, ett sätt att leva och en skola för livet.⁴² Martinsen⁴³ ser forskning som en fristad som ger människan utrymme att med ljust sinne och glädje låta texter gå till hjärtat för att bli upplyst om livet och uppnå bildning.

---

³⁸ Jfr Bergstedt (1998) som hänvisar till Grundtvigs tanke om att blicken ska riktas mot glansen från det eviga livet, men även mot skönheten och storheten i det timliga, att förstå människan som ett väsen hos vilket gudomliga krafter uppenbaras och tänder gnistor. Människan bär på ljuset, och hon kan öppna sig mot livets egen inneboende ljuskälla som en blandning av osynlig kraft av kroppsliga sinnen och självmedvetenhet.

³⁹ Eriksson, 1987a, 2004, 2009a.

⁴⁰ Bibeln, 1999. 1 Kor. 13:2.

⁴¹ Eriksson (2009a; 2009b) *Māyās slöja* innehar makt att bedra eftersom slöjan döljer och hindrar människan att nå kunskap om den sanna verkliga verkligheten. Människans seende kan begränsas av skuggor som skymmer, förblindar och vilseleder seendet i en komplex värld. Kunskap kan också hindra människan från att se den verkliga verkligheten eftersom hon kan bli fånge i mångfaldens villa. Den verkliga verkligheten bär på många möjligheter som för det mesta inte blir verksamma i vårdandet, eftersom slöjan döljer en del av verkligheten som inte är direkt synlig och som når bortom språket. För att vinna inseende i den verkliga verkligheten måste bärande, verksamma och läkande grundbegrepp i den rådande tidsandan tas i bruk.

⁴² Eriksson & Lindström, 2007.

⁴³ Kari Martinsens föreläsning 18.4.2007, Åbo Akademi, Vasa.

Enligt Eriksson⁴⁴ hör ontologisk evidens samman med att se, inse, veta och vidimera. När vetenskap om lyssnande kläs i ord synliggörs vårdandets grundordning och ethos. Enligt Martinsen och Eriksson⁴⁵ avspeglar orden värdegrund och traditionstillhörighet. När det som insetts genom denna avhandling synliggörs och varsamt kläs i ord blir det en del av världen. Seende hör samman med lyssnande⁴⁶ i betydelsen att man öppet och känslomässigt låter sig beröras av det som kommer till en, för att formas och ges vidare i nya samtal som andra genom läsning och begrundan kan tillägna sig för att bli upplysta, nå insikt och väckas till eftertanke.

Forskningsetiska delegationen⁴⁷ sätter ramar för den hållning och det ansvar som bör genomstråla genomförandet av hela forskningsuppgiften. Studiens syfte inbegriper ett etiskt ansvar att bidra med nytt inseende för vårdvetenskapens teoriutveckling och för vårdandets värld genom tillägnan som kan göra vården bättre för patienten. Tidigare studier visar att patienter ofta beskriver lyssnande som en väsentlig del av vårdandet, medan det finns få studier som beskriver lyssnandets djupare dimensioner med teoretisk grund. Detta framstår som en etisk skyldighet, ett ansvar att söka ny kunskap och synliggöra det som framkommit för att möjliggöra teorigenerering inom vårdvetenskaplig grundforskning samt gagna en bättre vård för den lidande människan.

Eftersom litterära verk utgjort material har det krävt ett stort ansvar gentemot författarna. Det är med stor ödmjukhet och respekt som Bubers, Lévinas och Dostojevskijs livsverk lästs och tolkats. Blicken har fästs vid textens sak för att så ärligt och rejält som möjligt framställa och synliggöra författarnas texter sanningsenligt och synliggöra det som visar sig utan tanke på egen nytta eller att sätta egna intressen framför textens anspråk. Med tanke på att ge materialet dess auktoritet uppstår en etisk konfrontation inför huruvida det är etiskt rätt och rättfärdigt att synliggöra text som berör, omskakar och eventuellt upprör läsaren till att sätta sig själv på spel och rannsaka sig själv med tanke på att avhandlingen etiskt bär bud om att inte såra andra. Läsning av denna avhandling kan ses som läsning av ett skönlitterärt verk som berör genom dess estetiska dimensioner och sätter spår i den som läser. Ansvaret för det som

---

⁴⁴ Eriksson, 2009a.

⁴⁵ Martinsen & Eriksson, 2009.

⁴⁶ Se avhandlingens begreppsutredning som visar att *lyssna* begreppsligt hör samman med seende, inseende, bevittnande och förståelse.

⁴⁷ Forskningsetiska delegationen i Finland, 2002; Kuula, 2008.

kan göra intrång i människan är till sin natur etiskt, eftersom det är ett sökande efter det sanna, sköna och goda.

Det är ett stort ansvar att kunna hoppas på att öppna fönster som kan ge glimtar av den verkliga verkligheten⁴⁸. Avgörande har varit viljan att låta de utvalda livsverkens texter tala i sin enskildhet och annanhet utan att blunda inför det som eventuellt fördöms av omgivningen. Sanningen har fått lysa upp när texterna fått tilltala i sin annanhet. Sanningen har fått tala från det innerstas vishet och viljan att göra det som är rätt och gott utan avsikt att såra eller skada någon.

---

⁴⁸ Eriksson och Lindström (2003) beskriver tre aspekter på forsknings- och kunskapsobjektet, tre aspekter på verkligheten. Dessa är den verkliga verkligheten, den empiriska verkligheten och praxis som verklighet. I den verkliga verkligheten relateras existensen och transcendensten till varandra och kan läsas som manuskript eller skiffer. I den empiriska verkligheten dominerar erfarenheter och enskilda sinnesdata. Praxis är ett sätt att leva och vara verksam, ett leverne och bildning.

LYSSNANDE I LJUSET AV TIDIGARE STUDIER

När hjärtat lyssnar, sjunger änglarna.

K. Lindahl, 2003.

I detta kapitel beskrivs lyssnande i ljuset av tidigare studier för att ge en överblick över forskningstemat samtidigt som översikten motiverar till vidare studier. En fortgående sökning av tidigare studier har utgjort en väsentlig del av forskningsarbetet. Sökningen av tidigare studier har präglats av öppenhet och en vilja att finna forskare med ett gemensamt intresse för lyssnandets tematik. Sökningen som skett via databaser och läsning av tidskrifter och avhandlingar har inkluderat både vårdvetenskapliga och mångvetenskapliga artiklar och avhandlingar. Sökning av tidigare studier har främst gjorts via databaserna inom vård (bl.a. Ebsco och Cinahl). Sökningen har skett regelbundet varje termin under åren 2004–2010. Sökorden har bl.a. varit *listen*, *listening*, *lyssnande*, *kuunteleminen* och kombinerats med bl.a. sökorden *caring*, *nursing*, *essence*, *nature*, *theory* och *concept*. Sökning har även skett genom manuell läsning av tidigare avhandlingar vid Enheten för vårdvetenskap vid Åbo Akademi, samt under tiden som doktorand vid Enheten för vårdvetenskap vid Åbo Akademi (2007–2010) genom att systematiskt läsa nationella och internationella vetenskapliga tidskrifter (bl.a. *Advances in Nursing Science*, *Hoitotiede*, *International Journal for Human Caring*, *Journal of Advanced Nursing*, *Nursing Ethics*, *Nursing Philosophy*, *Nursing Science Quarterly*, *Qualitative Health Research* och *Scandinavian Journal of Caring Science*).

Genomgången av tidigare studier visar att lyssnande ofta beskrivs som en metod, en lyssnandets konst med fokus på vårdarens kommunikationsfärdigheter i problemlösning. Dessa studier beskrivs inte i denna avhandling med motiveringen att de inte uppfyller genomgångens vägledande urvalskriterier med kravet att artiklar och litteratur direkt eller indirekt ska ha anknytning till lyssnande och studiens väsensfråga. Bakgrunden till denna avhandling har sin grund i en tidigare studie⁴⁹ som har präglat sökningen av aktuell forskning samt hjälpt att följa urvalskriterierna och skärpa siktet på sökandet. Resultatet av sökningen av aktuell forskning framställs i form av mönster som får belysa och precisera forskningstemat.

---

⁴⁹ Koskinen, 2006.

Lyssnande är en visuell sinnesfunktion som hör samman med att höra och att se.⁵⁰ Enligt Gehrke⁵¹ när det vi ser med våra ögon våra öron och vad vi hör med våra öron ser vi också genom ögonen. Lyssnande inbegriper både ögonen och öronen. Ögonen och öronen korsar alltid varandra, förlitar sig på varandra, formar varandra, föder ljud och bilder till varandra utan att försöka stänga ut den ena eller den andre, samtidigt som båda är beredda att förändras. Enligt Nåden⁵² upplever patienter att de blivit sedda när de mött vårdare med en lyssnande hållning.

Lyssnande hör begreppsligt samman med begreppen *lyda, tjäna och lystra*. Enligt Edlund⁵³ innebär lyssnande att *lyda* och *tjäna* genom att visa respekt, bekräftelse, aktning och vördnad för patienten som välkomnas som en hedersgäst som får all uppmärksamhet, blir sedd, lyssnad till och tagen på allvar. Boyd⁵⁴ ger begreppet *lyssna* betydelsen *lystra*, med betydelsen att uppmärksamt *höra, låna örat, beakta, hörsamma* och *lyda*⁵⁵ för att uppmärksamt vänta på toner som bygger upp gemenskap och omdanar relationer. *Lystra* är en fri vilja att lyssna och att tjänstvilligt samverka för att göra den andre delaktig genom att respektera och bekräfta den andre.

Att bli lyssnad till ger patienten en känsla av öppenhärtig bekräftelse, befriande tillfredsställelse, belåtenhet, glädje och andrum. Patienten upplever en äkta kontakt när han kommer nära vårdaren. Denna kontakt präglas av tid, empati och tillit och ger en känsla av tacksamhet, förnöjsamhet, lättnad, harmoni, samhörighet och trygghet. Att bli lyssnad till är en nyskapande och närande känsla då patienten upptäcker nya sidor hos sig själv och kan finna nya vägar att vara och leva för att nå hälsa och livskvalitet. Att bli lyssnad till ger en upplevelse av att känna sig informerad, mera fridfull, värdefull, accepterad och omvårdad.⁵⁶

---

⁵⁰ Jfr Gehrke, 2009; Lipari, 2009; Shotter, 2009; Tompkins, 2009.

⁵¹ Gehrke, 2009.

⁵² Nåden, 1998.

⁵³ Edlund, 2002.

⁵⁴ Boyd, 2003.

⁵⁵ Bibeln, 1999. Gamla testamentets böcker om Mose och Jeremia ger lyssnande betydelsen att *följa, lyda, hålla, vilja, välja, frukta, tjäna* och *rätta sig efter*. Moseboken uppmanar till att lyssna både till låg som hög, och att inte frukta människor, eftersom domen är Guds. I Moseboken hör folket en röst som förkunnar sitt förbund och förmanar till lydnad och trohet. Folket sätts på prov för att lyssna, följa och lyda de rättfärdiga stadgarna och föreskrifterna för att därigenom vinna vishet och insikt. Folket uppmanas att söka sin Gud av hela sitt hjärta och med hela sin själ. Moseboken är en uppmaning till att bevara ett gott sinne, leva rättfärdigt inför Gud och att vandra Guds vägar. Jeremia uppmanar folket att lyssna till sin Gud, att lyssna och lyda förbundsvillkoren och rätta sig efter dem, att vandra den rätta livsvägen för att göra goda gärningar och finna vila.

⁵⁶ Jonas-Simpson, 2001; Jonas-Simpson, Mitchell, Fisher, Jones & Linscott, 2006; Kagan, 2008a; 2008b.

När patienten brottas med frågor om livets mening behöver han någon som är villig att lyssna till och dela hans kamp.⁵⁷

Lyssnande är en väsentlig del av det vårdande samtalet, dialogen och vårdrelationen.

Fredriksson⁵⁸ beskriver lyssnande som en väsentlig del av det vårdande samtalet från en relationell, narrativ och etisk aspekt. Den relationella⁵⁹ aspekten, lyssnande i vårdgemenskap, är en gåva och inbjudan som skapar förbindelse och vårdgemenskap.⁶⁰ Det vårdande samtalet är ett ömsesidigt givande och mottagande när vårdaren med hela sitt väsen stiger in i patientens värld, ser och delar patientens lidande. I det vårdande samtalet besvarar patienten vårdaren med en inbjudan att dela något av hans värld. Den narrativa aspekten innebär att vara villig att lyssna till patientens berättelse om sitt lidande och en etisk fordran att visa respekt och bekräfta patienten genom att ge utrymme för hans berättelse. Den etiska aspekten är en asymmetrisk relation genom patientens lidande och vårdarens medlidande⁶¹ som hjälper patienten att finna mening.⁶² Enligt Olthuis, Dekkers, Leget och Vogelaar⁶³ lindras patientens lidande när vårdaren bemöter och bjuder in patienten till ömsesidiga vårdande samtal genom vårdarens ansvar, respekt och aktning för patienten.

---

⁵⁷ Olthuis, 2006.

⁵⁸ Fredriksson, 2003.

⁵⁹ Jfr Halldorsdóttir (2007) som anser att omvårdnad är att vårda andra, men att man inom omvårdnadsforskning kunnat konstatera att sjuksköterskor inte lyssnar tillräckligt på vårdmottagaren, vilket leder till att omvårdnaden blir mer meningsfull för sjuksköterskan själv än för patienten.

⁶⁰ Jfr Shotter (2009) som anser att lyssnande är en levande förbindelse och delaktighet mellan två människor som aktivt och lyhört svarar an och reflekterar i ett dialogiskt ögonblick.

⁶¹ Enligt Eriksson (1993) utgör medlidande källan till vårdande när den andres vedermödor upplevs som ens egna. Medlidande blir motivet för handlingar när viljan att hjälpa träder i förgrunden av den egna lyckan.

⁶² Jfr Seikkula och Trimble (2005) som anser att lyssna ingår i ett dialogiskt förhållande där man skapar ett gemensamt språk och en gemenskap som möjliggör ny förståelse.

⁶³ Olthuis, Dekkers, Leget & Vogelaar, 2006.

Patientens berättelse är skapad för en lyssnare. Enligt Lindström & Lindholm⁶⁴ är patientens berättelse skapad för en lyssnare som svarar an på berättelsen och kan förlösa den. Berättelsen läker sår, hjälper patienten att ta en ny riktning och forma en ny karta. Enligt Sakalys⁶⁵ är lyssnande en inbjudan till ett lyssnande möte⁶⁶ och en samtalande akt där patienten och vårdaren delar sina upplevelser, berättelser, värderingar och livshistorier. Lyssnande ger patienten möjlighet att få skapa berättelser som sätter ord på känslor och som ger patienten en känsla av att vara förstådd och tilltalad.⁶⁷ Jonas-Simpson⁶⁸ beskriver lyssnande som en etisk fordran att bevittna⁶⁹ patientens berättelse utan fördomar och att gå patienten till mötes för att tillsammans söka tonen som skapar samhörighet och gör vårdande rätt och gott. Enligt McLeod & Wright⁷⁰ söker berättelsen en lyssnare som är beredd att offra sig som empatiskt vittne. När vårdaren lyssnar till och vittnar om patientens lidandeberättelse öppnas ett utrymme för en djup mänsklig upplevelse. Andliga sfärer möts i mellanmänsklig gemenskap där man respekterar den ovisshet som sjukdom ger livet och där man kan sätta ord på upplevelserna. Enligt Rashotte, Waldram och Webb-Mitchell⁷¹ ger berättelser förståelse för människan själv i en gemensam värld. Viljan att dela berättelser ger en känsla av gemenskap när de egna erfarenheterna binds till andras erfarenheter och en större gemensam berättelse. Berättelserna blir en boning, en säker plats att leva i trots smärtsamma känslor. Berättelser väcker ansvar att skapa ett legitimt och öppet rum där de som samtalar ger något av sig själva och ger rum för något nytt att växa.

---

⁶⁴ Berättelsens primära funktion är en bevittnande akt som blottlägger den mening patienten i sin annanhet binder till sitt lidande för både berättaren och lyssnaren. Danande kan börja när lidande öppnas i gemenskap. (Lindström & Lindholm, 2003, 43, 44; Frank, 1998; 2001)

⁶⁵ Sakalys, 2003.

⁶⁶ Jfr Sivonen (2000) som anser att mötet relateras till vårdvetenskapens människobild av människan som kropp, själ och ande och hennes upplevelser av hälsa och lidande. Mötet människor emellan kan vidröra ett djupare, vårdande plan, där förståelse för den unika människans upplevelsevärld, begär och lidande, hälsans mångdimensionalitet och den caritative etikens karaktär framträder som meningsbärande. Ett vårdande möte kan ses som ett övergripande begrepp över goda möten i vårdkontext, som ett existentiellt möte. Jfr Nåden (1998) som anser att i mötet är man helt öppen för att ge sig in i djupet mot ärlighet och äkthet. I ett möte är man sårbar, vilket visar på mötets närhet och möjlighet. Mötet är en bekräftelsehandling, där man ser den andres sårbarhet och lidande.

⁶⁷ Jfr Holmes (2007) som anser att man måste börja med att se patienten och att inse att patienten är expert på sin egen sjukdom och att patientens egen berättelse om sin sjukdom är den bästa informationen.

⁶⁸ Jonas-Simpson, 2001.

⁶⁹ Jfr Cody (2007) som anser att bevittnande av berättelser och upplevelser är ett medvetet val, ett sätt att leva ut värden och att med trofasthet visa respekt för människans värdighet. När vårdaren med djup vördnad och värdighet lyssnar till patientens sanning känner patienten frihet att vara den han är.

⁷⁰ McLeod & Wright, 2001.

⁷¹ Rashotte, 2004; Waldram, 2007; Webb-Mitchell, 1990.

Lyssnande är en karaktär, benägenhet och hållning som möjliggör ett etiskt handlande.

Förmågan och viljan att lyssna är avgörande för vårdarens etiska handlande och moraliska skyldighet i möte med patienten som har rätt att få sin röst hörd.⁷² Rehnsfeldt⁷³ beskriver lyssnande som ett uttryck för barmhärtighetens etiska förverkligande, ett uttryck för en caritativ närvarohållning som en inbjudan till, ett tilltal till, och ett mottagande av den människa som lider. Enligt Tompkins⁷⁴ är etiken central för kommunikation och lyssnande, etiken främjar moralisk känslighet om vad som är bra, rätt eller dygdigt. Kasén⁷⁵ anser att det är ett etiskt krav att lyda och hörsamma patienten i en vårdande relation för att värna om patientens värdighet.⁷⁶ Enligt Melvin⁷⁷ är lyssnande en fundamental moralisk akt, en lyssnandets etik⁷⁸, att som vårdare bevittna patientens historia. Det är vårdarens ansvar och vilja att engagerat och pålitligt lyssna för att ge av sig själv⁷⁹ och lyssna till dem som lider. Beard⁸⁰ beskriver lyssnande som ett val som kräver tolkning, erfarenhet, praxis och arbete för etiskt handlande och skapande av gemenskap. Enligt Gehrke och Shotter⁸¹ utgör lyssnande och lyhördhet en grund för etiska värden, att respektera och ta ansvar för det unika i den andres stämma.

Lyssnande är ansvar, öppenhet och beredskap att dela den andres värld.

Enligt Olthuis, Dekkers, Leget och Vogelaar⁸² är lyssnande en beredskap att finnas till och att leva ett gott liv tillsammans med och för andra, att lida med och ha omsorg om varandra och att handla. Enligt Kagan⁸³ hör lyssnande samman med människans ansvar för andra människors lidande och nöd genom hennes moraliska karaktär, kommunikation, medlidande, delaktighet och hennes ömsesidiga respekt för den andre. Människor upplever världen tillsammans med andra människor, och att lyssna är att vara öppen, följa och gå jämsides med den andre. Lyssnande

---

⁷² Davis, Thompson, Foley, Bond & DeWitt, 2008; Lipari, 2009; Shotter, 2009; Tompkins, 2009.

⁷³ Rehnsfeldt, 1999.

⁷⁴ Tompkins, 2009.

⁷⁵ Kasén, 2002.

⁷⁶ Jfr Wiklund (2000) som anser att det är vårdarens skyldighet att bekräfta och höra patienten.

⁷⁷ Melvin, 2004.

⁷⁸ Enligt Sorrell (2003) kallar vårdarens etik till att lyssna till berättelser från patienter som inte blivit sedda. Interaktion skapas när vårdaren lyssnar till patientens unika verklighet och har förståelse för patientens högst individuella upplevelser.

⁷⁹ Enligt Dennis (2002) brister det i ömsesidigheten bland sjukvårdspersonal, eftersom vårdarna ofta är försiktiga med att avslöja något av sin egen personlighet. Denna försiktighet och brist på äkthet gör att förtroendefull och öppen kommunikationen uteblir.

⁸⁰ Beard, 2009.

⁸¹ Gehrke, 2009; Shotter, 2009.

⁸² Olthuis, Dekkers, Leget & Vogelaar, 2006.

⁸³ Kagan, 2008a; 2008b.

är en gåva, en kompetens och resurs som kallar till handling att vara med människan när hon väljer och lever sitt liv enligt sina egna värderingar.

Enligt Martinsen⁸⁴ är lyssnande krävande, eftersom människan måste inrikta sin uppmärksamhet mot något som finns utanför henne själv som en appell eller fordring om att höra efter och en öppenhet och mottaglighet gentemot det som den andre vill förmedla i samtalet. Lyssnande är att ta den andres synpunkter på allvar, vilket kan leda till att de egna synpunkterna måste tas upp till självkritisk eftertanke för att man därmed ska kunna få nya insikter, bli upplyst och förstå något annorlunda. Lyssnande är att dela den andres värld, att gå den andre till mötes och tillsammans finna tonen som gör vårdande rätt och gott. Lyssnande är stillhet⁸⁵ att söka toner som för den värld nära där man respekterar och tar hand om varandra. Detta sker i ett rum där man tar del av patientens förståelse av sig själv genom att våga se, höra, förstå och uppleva patientens syn på sitt liv, och detta kan hjälpa patienten att återfå sitt livsmod och sitt hopp. Enligt Lassenius⁸⁶ tar det tid att bringa patientens eget lyssnande inåt och berättande utåt och vårdarens lyssnande i samklang. Det är utmanande och kräver mod att begära och våga lyssna till sin inre längtan som drar iväg med människan mot okänd ort, och att hörsamma patientens existentiella svårigheter, hans helighet, där vila i tid och rum ges för patientens lyssnande till sin egen hälsas rörelse och ett sökande för att finna mening.

Lyssnande är att visa empati, sympati och medlidande. Enligt Tompkins⁸⁷ är empati och sympati nycklar för utveckling av moralisk känslighet som underlättar etiskt handlande. Vora & Vora⁸⁸ lyfter fram empatin som det bästa stödet, en tyst närvaro och ett lyssnande öra som är helande och tröstande. Empati är en lyssnande hållning som kännetecknas av förtroende,

---

⁸⁴ Martinsen, 2009; 2006.

⁸⁵ Enligt Beard (2009) är det genom att lyssna till gudomlig tystnad som tid för eftertanke och bildning möjliggörs.

⁸⁶ Lassenius, 2005.

⁸⁷ Tompkins, 2009. Enligt Tompkins är retoriskt lyssnande en kommunikationsmetod där lyssnaren är mottaglig, uppmärksam och lyhörd för den andres berättelse. Retoriskt lyssnande ger möjlighet för båda parterna att växa i relationen samt utveckla moraliska känslor av empati och sympati. Lyssnande är en karaktär som motiverar och möjliggör etiskt handlande. Empati skapar förståelse för känslomässiga upplevelser medan sympati innebär att man känner oro och sorg inför den andres erfarenheter och att man erkänner att den egna förståelsen är begränsad och ofullständig. Sympati möjliggör moralisk känslighet och etiskt handlande.

⁸⁸ Vora & Vora, 2008. Enligt Vora och Vora innebär effektivt, terapeutiskt eller perspektivtagande lyssnande att människan väljer vad hon vill höra i den enskilda situationen för att förstå, få information och ge råd. Det är ett lyssnande som hjälper den andre att öppna upp för diskussion och att tänka tillsammans. Det är ett lyssnande som innebär att man fokuserar all uppmärksamhet på den andre personens perspektiv utan att vara personligt och känslomässigt berörd av vad den andre säger. Lyssnaren uppskattar den andres känslor samtidigt som hon är rationell och vårdande, hon sätter sina egna känslor, sin egen smärta och rädsla åt sidan för att fokusera på patientens behov.

tillit, kärlek, respekt, öppenhet och vilja att göra det oförtjänta. Empatiskt lyssnande ger patienten en upplevelse av bekräftelse och försoning. Purdy⁸⁹ i sin tur anser att sympatiskt lyssnande är en hjärtesak och en grund för all kommunikation. Sympatiskt lyssnande överbygger klyftan mellan människor och ger en känsla av att man står i förbindelse med andra. Sympatiskt lyssnande är att föreställa sig att stå i den andres skor. Rehlings⁹⁰ beskriver empatiskt lyssnande som att förstå patientens egna erfarenheter av lidande, ett terapeutiskt lyssnande som ger honom möjlighet att prata igenom sjukdom som ett problem snarare än som en naturlig del av människans liv. Empatiskt lyssnande får inte patienten att känna sig mindre ensam och isolerad, medan medlidande⁹¹ och ett dialogiskt lyssnande övervinner känslan av ensamhet och ger upplevelse av gemenskap. Dialogiskt lyssnande ger en känsla av vi-kraft, ett accepterande av gemensamma mänskliga villkor och ett accepterande av den kamp som människor ställs inför vid allvarlig sjukdom. Dialogiskt lyssnande är ett möte som präglas av sårbarhet, man tar risken att förändras, man har beredskap att samtala med öppet sinne och en accepterande attityd som inbegriper äkthet, samhörighet, tillit, bekräftelse, närvaro, ömsesidig jämlikhet och en stödjande atmosfär. Medlidande hjälper människan att växa och andligen helas. Dialogiskt lyssnande hjälper en att förstå vad som händer och vad det innebär att vara en lidande och kämpande människa. Dialogiskt lyssnande skapar förståelse för lidandets mening.

Lipari problematiserar empatisk⁹² kommunikation som moraliskt handlande och lyfter i stället fram **att lyssnande är medlidande och ansvar att lyssna till toner av annanhet**. Lipari baserar sin studie på en teoretisk grund och hänvisar i sin artikel till den religiösa, filosofiska, dialogiska och hermeneutiska traditionen i enlighet med filosoferna Buber, Heidegger, Lévinas och Gadamer. Enligt Lipari hör lindrande av den andres lidande samman med vårdetik och en etisk relation som föregår all förståelse och som är grundläggande för människans existens. Lyssnande sträcker sig utanför begrepp, språk och kategoriseringar för

---

⁸⁹ Purdy, 2000.

⁹⁰ Rehling, 2008. Rehlings intresse för lyssnande har sin grund i hennes bakgrund samt hennes personliga upplevelse av sitt eget insjuknande som fått henne att tänka på den helande kraften i lyssnande.

⁹¹ Enligt Rehling (2008) innebär medlidande människans önskan att lida tillsammans med patienten samt att vara öppen och acceptera sitt eget och andras lidande på ett ickedömande sätt, för att bättre förstå lidande och handla för att lindra den isolering och ensamhet som allvarlig sjukdom ger. Medlidande innebär att tillåta och erkänna den svårt sjukes dödlighet och sårbarhet samtidigt som man erkänner sin egen dödlighet och sårbarhet som en insikt om vad det innebär att vara människa och att lida.

⁹² Enligt Lipari (2009) innebär empati att man föreställer sig den andres erfarenhet, känner den andres smärta, sätter sig själv i den andres situation och ser världen genom den andres ögon och därigenom kan förstå den andre. Däremot räcker det inte med bara empati, eftersom vi aldrig till fullo kan förstå den andre eller känna med den andre.

att avstå från det egna och välbekanta, erkänna heligheten och omfamna det mystiska⁹³. Lyssnande är bevitnande där man inte vänder sig bort från lidande utan etiskt bär ansvar att svara an, se den andre som oändlig och gränslös och lyssna till den andres lidande för att ge plats för den andre som ofattbar. Genom att vittna blir människan ansvarig⁹⁴ att svara an och som kallad lyssnar människan till det etiska ansvaret att stiga ner från klippan av självsäkerhet och gå mot den andre på osäker mark. Lyssnande är övertygelse, visshet och mod att med hela sitt väsen verkligen lyssna till det som är genom att avstå från sina egna subjektiva och trygga tolkningar. Lyssnande är att uppmärksam, vaksamt, medvetet, lydigt och tålmodigt ta emot och välkomna den andre med gästfrihet, och bjuda in den andre som en gäst som man inte kan förstå eller känna. Att lyssna till den andre i hans annanhet⁹⁵ är att utmana de egna fördomarna i en asymmetrisk process där man underkastar sig själv och engagerat lyssnar till tonerna av den andres annanhet, den radikalt annorlunda och okända. Lyssnande överstiger alla tänkandets kategorier, all kunskap, erfarenhet och rationell förståelse. Lyssnande underordnar människan subjektiviteten och själv-i-separation till själv-i-relation och själv-för-den-andra eftersom allt och alla redan är interrelaterade till allt annat. Enligt Lipari är lidande och sårbarhet⁹⁶ någonting av den andre i mig och min sårbarhet, i den meningen att alla lider. Medlidande är ett accepterande av ett gemensamt mänskligt lidande, sårbarhet och svaghet, den enskilda människans lidande är unikt och samtidigt universellt och utgör ett oändligt samband till hela universum.

Lyssnande är en gåva av kärlek och en helig handling i relation till sig själv, Gud och andra människor. Enligt Lindahl⁹⁷ hungrar människan efter att få berätta sin sjukdomsberättelse och bli lyssnad till för att kunna se vad som är viktigt i livet och vad hon är ämnad till att vara på en djupare nivå. Lyssnande är en gåva av kärlek och en helig handling som ger människan en känsla av helighet där människor hör till en och samma

---

⁹³ Jfr Purdy, 2000. Lyssnande till enhetens mysterier, det fysiska och andliga, och människans litenhet.

⁹⁴ Enligt Lipari (2009) härleds begreppet *ansvar* etymologiskt till latinets *spondere* med betydelsen *utlova, offra* och *löfte*.

⁹⁵ Lipari (2009) anser att lyssnande till den andres annanhet kan hindras när människan vill skydda sig själv och det hon redan vet och förstår. Då vänder människan dövröt till och blundar för att skydda sin egen existens. Öppenhet att låta sig själv beröras inför den andres lidande upplevs svårt, hotfullt och utmanande, eftersom det innebär att man avstår och avsäger sig för att själv kunna förändras och nå bildning.

⁹⁶ Enligt Garrison (1996) inbegriper hermeneutiskt lyssnande sårbarhet när man sätter sin självidentitet, den egna förståelsen och förförståelsen på spel för att skapa sin egen identitet. Genom att lyssna till andre lär man känna och förstå sina egna tankar, känslor och handlingar.

⁹⁷ Lindahl, 2003. Lindahl har ett stort intresse och en lång erfarenhet av lyssnande. Hon har även grundat *The Listening Center* i USA, vars målsättning är att undersöka och praktisera lyssnande som inbegriper den andliga dimensionen.

helhet. Människan har en outtalad längtan efter gemenskap som ger livet mening. Genom lyssnande blir människor närvarande för varandra, men också närvarande för någonting bortom sig själva⁹⁸ som det andliga, heliga eller sakrala. Förbindelsen till det heliga i livet, ögonblick då tiden står stilla, ger en känsla av inre frid även mitt i livets kaos. Lyssnande bygger en mäktig känsla av kärleksfull gemenskap som väcker känslor av tacksamhet, medlidande, vördnad och aktning för den andre. Människohjärtan öppnas och vi börjar se varandra som en del av en mänsklig familj som kan inge hopp och omvandla livet och världen genom att vi söker ljuset i varandra.

Enligt Lindahl⁹⁹ är lyssnande att uppmärksamma, att lyssna in, att *sakta in* för tystnad, reflektion och närvaro som skapar utrymme för djupare kommunikation. I stillhet ser människan sig själv, sitt eget väsen som en gåva. Kontemplativt lyssnande ger utrymme och plats för ickevetande, för tänkande som skapar ett rum och en relation till upphovskällan och en bördig jordmån där Gud får verka. I tystnaden överlämnar människan sig till det heliga, till en gudomlig hemlighet, det heliga och människans relation till det gudomliga. Tystnad gör människan öppen för medkänsla, kärlek och tjänande. Reflektivt lyssnande innesluter hela människans varande, är ett lyssnande inåt, till ens riktiga jag för att lära känna rösten från ens egen själ, den egna inre rösten som säger *jag är* i lidelse, kärlek och hänförelse. Lyssnande från hjärtat förbinder människan att vidga sitt hjärta och sätta det egna livet på spel för att med gästfrihet vara fullt närvarande för en annan människa. Lyssnande är ett val, en gåva av gästfrihet och en handling av givande.¹⁰⁰ Lyssnande öppnar för någonting nytt som omdanar både berättaren och lyssnaren. Lyssnande ger ny förståelse och skapar mening när man ser varandras gåvor och värderar olikhet. Lyssnande helar sår, ger nya insikter och en känsla av att ha blivit välsignad, vederkvickt, hel och helad¹⁰¹. Livskällan blir fylld och ger frid.

---

⁹⁸ Jfr Boyd (2003) som anser att lyssnande är en förmåga att lyssna till sig själv samt att lyssna till Guds röst. Jfr Schnapp (2008) som lyfter fram lyssnande till den egna inre rösten genom bön och meditation, kontemplativ bön och andligt hörande för att känna Guds närvaro samt mellanmänniskt lyssnande till en högre makt, religion och andlighet med tyngdpunkten på gudstjänst, predikan, musik, helig text och själavård. Själavård innebär terapeutiskt och empatiskt lyssnande till dem som är i nöd.

⁹⁹ Lindahl, 2003.

¹⁰⁰ Jfr Webb-Mitchell (1990) som anser att Gud lever i de åsidosattas berättelser och att vi genom att lyssna till dessa människor påminns om deras mänsklighet och detta hjälper oss att skapa relationer till dem som Guds barn.

¹⁰¹ Enligt Halldorsdóttir (2007) har helande sitt ursprung i begreppen *healen* och *hal* med betydelsen att ljuda och hela. Begreppet *hal* har sina rötter i det heliga och det andligt rena. Helande sker genom verkligt vårdande, ett äkta handlande som får mottagaren att känna sig accepterad som människa och legitimerad som person. Healing är ett kraftfullt medium för transcendens med en läkande potential. Se även Gaydos, 2005.

Sammanfattande precisering och motivering av forskningstemat

Genomgången av tidigare studier visar att forskning ofta har fokus på lyssnande som en väsentlig del av det vårdande samtalet, dialogen och vårdrelationen mellan vårdare och patient. Patientens berättelse är skapad för en lyssnare som ser patienten, ger utrymme för patientens berättelse och svarar an på berättelsen. Patientens upplevelse av att någon tar hans berättelse på allvar får honom att känna *sig lyssnad till* på ett sätt som ger en känsla av vårdande samhörighet och hjälper patienten att finna nya vägar för hälsa och livskvalitet.

Lyssnande preciseras som ett etiskt krav, en etisk akt och en etisk hållning genom vårdarens ansvar att tjänstvilligt lyda, lystra, hörsamma, bevittna, bekräfta och förlösa patientens berättelse. Lyssnande är ett ansvar och en vilja att ge av sig själv för att svara an på den andres ansikte i sin annanhet och med medlidande lindra den andres lidande. Patienten ses som en hedersgäst som får uppmärksamhet, blir sedd, beaktad, hörd, lyssnad till och tagen på allvar. Genom den egna sårbarheten, genom att ta risken att själv förändras delas en gemensam värld av lyssnande. Lyssnande är att öppet underkasta sig själv och avstå från det välbekanta för att ta emot och välkomna den andre med gästfrihet, att bjuda in honom som en gäst som man inte kan förstå.

Lyssnande skapar en förbindelse till människan själv, den andre och Gud genom människans helighet och gudomlighet. Lyssnande ger en känsla av helighet och värdighet där alla hör till en och samma helhet i en kärleksfull gemenskap, som väcker känslor av tacksamhet, vördnad, aktning, tjänande och medlidande med andra. I lyssnandet är människan närvarande för sig själv och för någonting bortom sig själv, i en förbindelse till det heliga i livet i ögonblick då tiden står stilla. Lyssnandet öppnar rum för en djup mänsklig upplevelse av gemenskap med den andre i en större gemensam berättelse, när allt och alla är interrelaterade till allt annat.

Det vårdande i lyssnande beskrivs som en djupare insikt som är nyskapande och ger en närande känsla. Lyssnande helar såren, kan omvandla livet, inge hopp och leda till att man vill söka ljuset i varandra. Patienten blir upplyst, får ny förståelse och upptäcker nya sidor hos sig själv och finner nya vägar för att nå sin hälsas rörelse, för att få livsmod och hopp.

Liparis¹⁰² studie baserar sig på en teoretisk grund utgående från den religiösa, filosofiska, dialogiska och hermeneutiska traditionen, där bl.a. filosoferna Bubers, Lévinas och Gadamers tänkande utgör den teoretiska grunden för förståelse av lyssnande. Studien visar att lyssnande är en etisk relation som föregår all förståelse, lyssnandet är grundläggande för människans existens. Människan är ansvarig att svara an och välkomna den andre med gästfrihet, och bjuda in den andre som en gäst i en asymmetrisk process där man underkastar sig själv för att ta emot och engagerat lyssna till tonerna av den andres annanhet. Studien visar att lidande, sårbarhet och medlidande är något unikt och samtidigt något gemensamt mänskligt och universellt.

Tidigare studier svarar delvis an på lyssnandets väsensfråga, medan det saknas tidigare vårdvetenskaplig grundforskning om lyssnande som en väsentlig grund för hela människans vara, studier om lyssnandets ontologi som omfattar både lyssnandets väsen, gestaltning och det vårdande i lyssnande. Detta motiverar till ytterligare studier om lyssnande för teorigenerering inom vårdvetenskaplig grundforskning med klart uttalade teoretiska utgångspunkter, klart uttalad ontologi och värdegrund. I ljuset av resultatet från tidigare studier underbyggs den föreliggande studiens syfte, avsikt och frågeställningar.

---

¹⁰² Lipari, 2009.

STUDIENS SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH DESIGN

Förståelse för lyssnande i ljuset av tidigare studier inspirerar till fortsatt kunskapssökande och öppnar nya frågor för att avtäcka nytt inseende om lyssnandets djupdimensioner. I detta kapitel beskrivs studiens syfte och frågeställningar, design samt genomförandet av forskningsarbetet.

Studiens syfte

Syftet med denna vårdvetenskapliga betraktelse är att utifrån den vårdvetenskapliga traditionstillhörigheten och med en hermeneutisk ansats avtäcka inseende om vad lyssnande är samt vad som är vårdande i lyssnande för att forma nya möjligheter för teorigenerering inom vårdvetenskaplig grundforskning, samt bidra med bilder för tillägna av vårdandet med relevans för klinisk praxis. Avsikten är att öppna upp lyssnandets ontologi och bringa ontologisk klarhet om begreppets plats i relation till den vårdvetenskapliga teoribildningen.

Studiens frågeställningar är:

Vad är lyssnandets begreppsliga ursprung och innebörd?

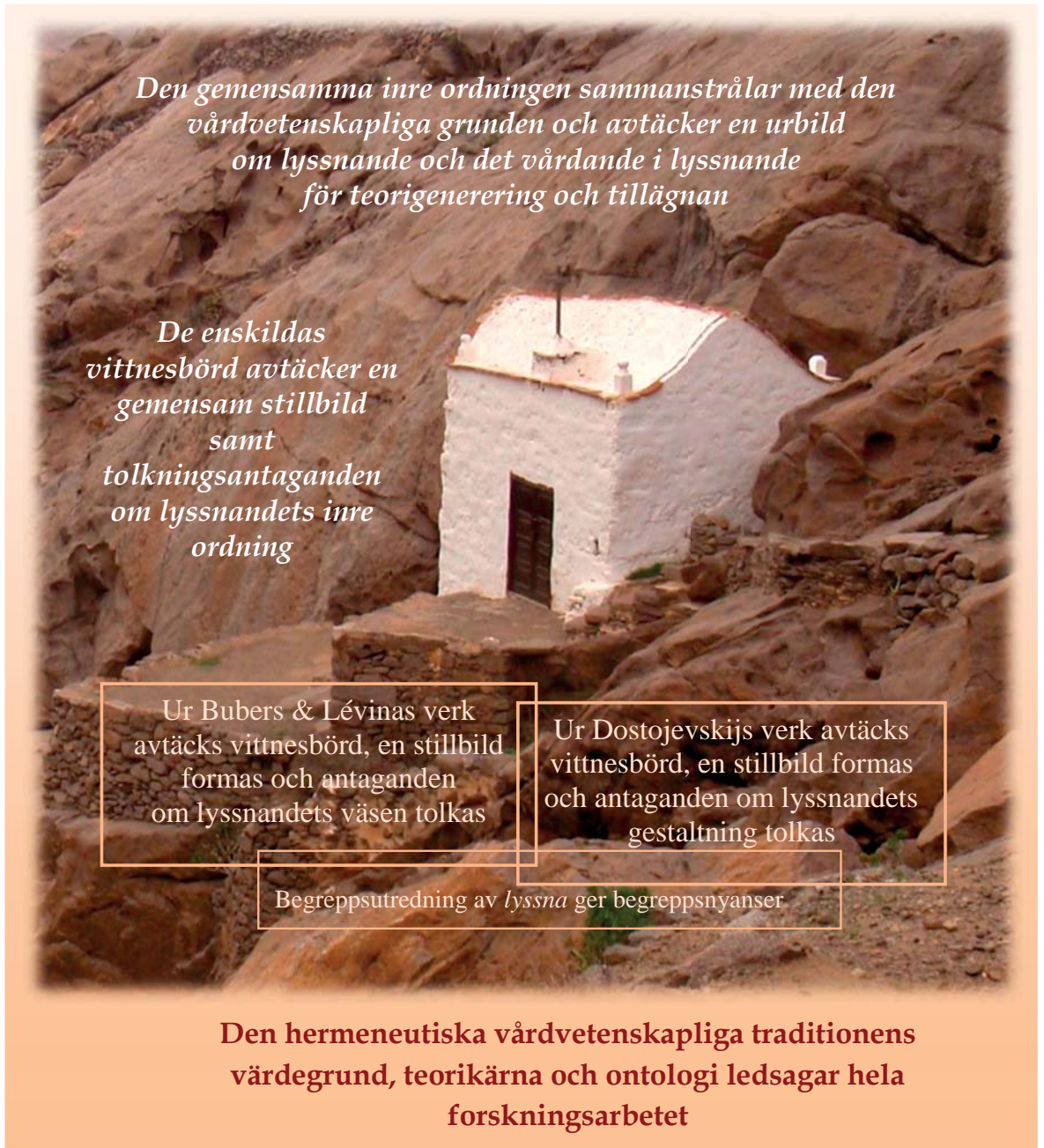
Vad är lyssnandets väsen och gestaltning?

Vad är vårdande i lyssnande?

Vilken plats har lyssnande inom den vårdvetenskapliga teoribildningen?

Studiens design

Studiens design (figur 1, s. 24) är en schematisk beskrivning av forskningsarbetets olika faser mellan del och helhet, mellan det enskilda och det gemensamma. Designen synliggör avhandlingens genomförande och relationella uppbyggnad. Designen omsluts av den teoretiska grunden, med en klart uttalad värdegrund, en teorikärna samt ontologiska grundvalar som utgör de byggstenar som skärper siktet, ständigt lyser upp och ledsagar kunskapssökandet för att nå studiens syfte samt ge svar på frågeställningarna. De enskilda faserna, bestående av begreppsutredning samt avtäckande och tolkning som för mot nytt inseende om lyssnande, läses i designen nerifrån uppåt.

Figur 1. Design¹⁰³ över studiens uppbyggnad.

¹⁰³ Valet av en bild som design har sin grund i forskarens vandring på historisk mark. Forskarens envetna, tålmodiga, glädjefulla och dröjande vandring med ett klart sikte och riktning för att se eremitaget Virgen de la Pena på ön Fuerteventura i Spanien får bildligt symbolisera något av läsningen mot det ursprungliga och eviga, men också forskarens vårdvetenskapliga tradition som ett hem som byggts på en fast grund. I ett hem kan det finnas en källare eller en skattkammare som kan avtäckas för inseende mot det ursprungliga och eviga.

Studiens första enskilda fas är en begreppsutredning av begreppet *lyssna*. Den etymologiska och semantiska begreppsutredningens betydelse är att öppna upp begreppets ursprung, innebörd och betydelsegivande begreppsnyanser för att ge begreppsbilder, begreppsliga byggstenar och tolkningsspår för forskningsarbetet. Studiens andra enskilda fas är avtäckande av vittnesbörd ur filosoferna Bubers och Lévinas samt författaren Dostojevskijs litterära verk. Genom läsningen och begrundan av Bubers, Lévinas och Dostojevskijs verk avtäckes vittnesbörd och formas stillbilder i form av grafiska framställningar som sedan tolkas för att synliggöra lyssnandets väsen och gestaltning. Bubers och Lévinas verk avtäckes vittnesbörd som tolkas för att synliggöra lyssnandets väsen, medan Dostojevskijs skönlitterära verk avtäckes vittnesbörd som tolkas för att synliggöra lyssnandets gestaltning.

I följande fas möts de enskilda verkens vittnesbörd och tolkningsantaganden i ett hermeneutiskt samtal där de enskildas vittnesbörd får berika varandra för att avtäckas en gemensam stillbild och gemensamma tolkningsantaganden om den inre ordningen om lyssnande samt det vårdande i lyssnande. De gemensamma tolkningsantagandena samt den gemensamma inre ordningen om lyssnande sammanstrålar i följande fas med studiens vetenskapsteoretiska grund och ontologi för att utmynna i en urbild¹⁰⁴ av lyssnandets innebörd, väsen och gestaltning samt det vårdande i lyssnande. I slutfasen sker en reflektion över lyssnandets plats i den vårdvetenskapliga teoribildningen, dess förbindelse till teorikärnan samt tillägnet för vårdandet. Avhandlingen avrundas med en tillbakablick, granskning och diskussion rörande studiens genomförande, resultatets fruktbarhet samt fortsatt forskning.

Studiens genomförande

Studiens hermeneutiska metodologi och forskarens arbetssätt har varit en ständig rörelse mellan del och helhet, det enskilda och det gemensamma, samtidigt som studiens enskilda faser genomförts mera systematiskt. En översikt av forskningsarbetets framskridande redovisas i figur 2 (s. 26) med en förtydligande textbeskrivning.

---

¹⁰⁴ *Urbild* är en tänkt grundform eller urtyp (Svensk ordbok, 1986, 1037). Med *urbild* avses en begrundad grundform eller arketyp av det ursprungliga om lyssnande och det vårdande i lyssnande som utgår från forskarens vårdvetenskapliga grund. *Urbilden* synliggör bildligt en inre ordning av lyssnande som en del av en större helhet.

Figur 2. Översikt av begreppsutredning samt läs- och skrivakterna.

Forskningsarbetet inleddes med en första läsning av 10 av Dostojevskijs skönlitterära verk samt annan litteratur. Avsikten med denna läsning var att bli bekant med Dostojevskijs skönlitterära texter samt att överväga om Dostojevskijs skönlitterära verk har relevans med tanke på studiens syfte att svara på frågan om lyssnandets gestaltning. Utgående från den första läsningen av sammanlagt 10 av Dostojevskijs verk valdes *Brott och straff* samt

Bröderna Karamazow som material för vidare läsning och begrundan med motiveringen att verkens människobild och verklighetsbild var i samklang med studiens värdegrund och studiens ontologiska grund samt att litteraturens gestalter antogs kunna bidra med kliniska bilder om lyssnandets gestaltning. Efter den första läsningen av Dostojevskijs skönlitterära verk genomfördes en etymologisk och semantisk begreppsutredning av begreppet *lyssna* för att öppna upp för begreppsnyanser om lyssnande för att bidra med begreppsliga byggstenar till forskningsarbetet. Därefter lästes och begrundades filosoferna Lévinas och Bubers verk för att avtäckta vittnesbörd av meningsbärande enheter för att svara på frågan om lyssnandets väsen. Efter denna läsning återgick jag till läsning av Dostojevskijs skönlitterära verk¹⁰⁵ för att genom begrundan avtäckta vittnesbörd av meningsbärande enheter för att svara på frågan om lyssnandets gestaltning.

Efter läsning av samtliga litterära verk transkriberade¹⁰⁶ jag enskilda större och meningsbärande textenheter¹⁰⁷ för vidare läsning och begrundan, avtäckande och tolkning. De meningsbärande enheterna lästes upprepade gånger för att långsamt avtäckta vittnesbörd som tolkades för att avtäckta tolkningsantaganden om lyssnande. När varje enskilt vittnesbörd fått framställa sig i sin annanhet genomfördes ett hermeneutiskt samtal där de enskildas vittnesbörd rör sig mot helheten och synliggör mönster av en gemensam inre ordning, en gemensam stillbild och ytterligare genom en syntes förs samman för att låta det nya framträda och för att forma nya tolkningsantaganden om lyssnande. När den gemensamma inre ordningen därefter sammanstrålar med den vårdvetenskapliga teorikärnan och dess kärnbegrepp avtäckts en enhetlig urbild av lyssnandets innebörd, väsen och gestaltning samt det vårdande i lyssnande. En mera omfattande beskrivning av forskarens arbetssätt sker under rubriken *Fönster öppnas i den hermeneutiska traditionens anda* (s. 37), medan en redogörelse för avtäckandets och tolkningens väg sker under rubriken *Avtäckande och tolkning*¹⁰⁸ (s. 60).

---

¹⁰⁵ Dostojevskijs texter har fått ansevärt utrymme i avhandlingen med motiveringen att Dostojevskijs meningsbärande enheter varit omfattande och att forskaren genom de större textenheterna önskat förmedla bilder av lyssnande till läsaren.

¹⁰⁶ Med transkribering avses den skrivakt som transformerar eller omarbetar råmaterial (all litteratur) till kunskapsmaterial (meningsbärande enheter).

¹⁰⁷ Läsning av Bubers texter resulterade i 46 sidor transkriberad text. Läsning av Lévinas texter resulterade i 37 sidor transkriberad text från litteratur samt 15 artiklar. Den första läsningen av Dostojevskijs skönlitterära verk resulterade i 143 sidor transkriberad text.

¹⁰⁸ Se även figur 4, avtäckandets och tolkningens väg, s. 61.

STUDIENS VÅRDVETENSKAPLIGA SÖKARLJUS

Studiens grundläggande ordning öppnar upp och hjälper till att hålla siktet, men det är också gentemot den vårdvetenskapliga teorin som nytt inseende om lyssnande ständigt speglas för att lysa upp lyssnandets plats i relation till vårdvetenskapens teorikärna och kärnbegrepp. Den teoretiska bärande grunden anger siktet och ledsagar det hermeneutiska kunskapssökandet. Eriksson och Lindström¹⁰⁹ anser att en ständigt ny utmaning och prövning av vårdandets evidens sker när studiens sikte riktas utifrån teorikärnan, ontologin och värdegrunden. Genom att synliggöra själva saken kan teoriutveckling nås inom vårdvetenskaplig grundforskning. I detta kapitel beskrivs studiens grundläggande teoretiska ordning och kärnbegreppen caritas, ethos, vårdgemenskap, lidande och hälsa. Dessutom redogörs för studiens ontologiska grundval, vilka är följande: människan är i grunden enheten kropp, själ och ande, människan är i grunden religiös och helig, gemenskap är grunden för allt mänskligt liv, människan lever i en verklighet som bär mysteriets, oändlighetens och evighetens kännetecken samt människan innehar det mänskliga ämbetet, att tjäna i kärlek och finnas till för andra i vårdandets meningssammanhang som dess ursprung i kärlekens, ansvarets och offrandets ethos.

Grunden för substansgenereringen är människan och människans verkliga verklighet som en verklighet som sträcker sig bortom det omedelbart synliga och uppenbara, vilket innebär en strävan att gå utöver de rådande kunskapsgränserna, och därigenom kunna avtäcka nytt inseende om lyssnande i relation till människan, livet och verkligheten som komplex och gränsöverskridande.¹¹⁰ Studien inbegriper människans religiositet, helighet och en verklighetsbild vilken innefattar den verkliga verkligheten och en vårdande gemenskap som skapar och upprätthåller den enhet som bär på vårdandets innersta meningssammanhang. Seende och inseende om lyssnande med en komplex människobild och verklighetsbild har sin grund i en äkta vilja och önskan att bidra med kunskap som gagnar vårdvetenskaplig grundforskning och lyser upp nyanser av den vårdvetenskapliga teorikärnan. Med studiens

---

¹⁰⁹ Eriksson & Lindström, 2000; 2003.

¹¹⁰ Enligt Eriksson och Lindström (Eriksson & Lindström, 2009; Eriksson, 2009b) existerar det en verklighet som är mera omfattande än det omedelbart givna och upplevda i nuet, nämligen den verkliga verkligheten som är verksam såsom den är. Den verkliga verkligheten är bärare av det ursprungligt vårdande och avspeglar en djup mänsklig tillvaro vars mångskiftande nyanser kan förstås med hjälp av språk, begrepp, symboler och metaforer. Den verkliga verkligheten som gränslös, unik, enskild och som vi enbart kan ana oss till är en källa till kraft i vårdandet. I den verkliga verkligheten möts existensen och transcendenten, det timliga och eviga, det partikulära och universella.

ontologiska grund i en uttalad teorikärna¹¹¹ samt avsikten att avtäckas bilder¹¹² önskar studien bidra med inseende om vårdandets sak som kan tillägnas den lidande människan.

Caritas, vårdandets och vårdvetenskapens ethos samt vårdgemenskapen utgör de grundläggande ordningsprinciper som sammanhåller studiens olika kunskapsfragment till en meningsfull enhet.¹¹³ Caritasmotivet¹¹⁴ utgör vårdvetenskapens och vårdandets grundmotiv och vårdgemenskapen utgör vårdandets meningssammanhang. Caritas är kunskap och visdom som kan förändra världen i människans, hälsans och livets tjänst när det goda får segra över det onda. Studiens vetenskapsteoretiska grund, dess grundmotiv¹¹⁵ och meningssammanhang har sin grund i antagandet att all verklig vård är människogemenskap grundad på kärlek till medmänniskan och utgör ett ansvar för den andre och en djup vilja att vårda och förmedla tro, hopp, kärlek och barmhärtighet för att hjälpa den lidande människan i hennes nöd.

Kärleken, caritas, är den bärande kraft som ger vårdandet en speciell tonart och blir synlig i människans hållning. Människans ethos har sin grund i djupliggande och heliga värden och den värderangordning som människan bejakar, känner sig hemma med och som formar hennes etiska hållning.¹¹⁶ Lyssnande är en vårdande hållning, ethos¹¹⁷, då vårdaren tjänar, visar aktning och finns till för patienten i kärlek och barmhärtighet. Det är de bärande grundvärdena, caritas och ethos, som skapar en gemenskap i en vård som strävar mot det goda. Ethos har sin grund i en vördnad inför människans värdighet och helighet. När människan äger en förmåga att känna sig hemma i sig själv och i sitt eget liv är hon bärare av ett ethos, och kan rikta sig utåt och i olika former av gemenskap. Hon har då förmågan att tjäna och

---

¹¹¹ Enligt Eriksson & Lindström (2009) finns det en kärna inom vilken vårdandets sak finns förborgad, en grundläggande substans som bär spår av den verkliga verkligheten som är tidlös och evig.

¹¹² Enligt Lindström (2009) söker klinisk grundforskning kunskap för att gestalta kliniska bilder eller tolkade skiffer på en generell nivå. Grundbegrepp binds till den ontologiska grunden innan en övergång sker till det kontextuella. I denna studie bidrar Dostojevskijs skönlitteratur med kliniska bilder.

¹¹³ Eriksson & Lindström, 2009.

¹¹⁴ Eriksson, 1987a; 1987b, 1988, 2009b. Enligt Eriksson (1990) utgör caritasmotivet kärnan i den autonoma vårdvetenskapliga traditionen. Jfr Watsons Caritas Process. (Watson, 1985; Neil & Tomey, 2006)

¹¹⁵ Enligt Eriksson (1990) är det den systematiska vårdvetenskapens uppgift att utforska grundmotiv och meningssammanhang när en autonom vårdvetenskap utvecklas.

¹¹⁶ Eriksson, 2009b.

¹¹⁷ Jfr Hilli (2007) som beskriver ethos som människans innersta rum som innesluter människans värdighet där människans helighet finns dold. Det innersta rummet gestaltar människans själsliga och andliga dimension, det är ett fridlyst område där mötet med Gud antas ske, och i ensamheten med Gud kan människan kan vara helt öppen. Ethos utgör en kraftkälla och en fristad där människan kan vara sitt sanna jag och vara lyhörd för det egna hjärtats röst för att med frihet och harmoni följa sitt hjärtas röst, sin inre kallelse och därigenom utstråla glädje, värme och en inre kraft.

älska.¹¹⁸ Ethos utgör den inre kärnan som avspeglar människans absoluta värdighet och helighet samt livets okränkbarhet. Ethos kallar till gärning för att gagna patientens liv och hälsa samt lindra patientens lidande.¹¹⁹ Ethos bär på tanken om en gemenskap där grundläggande etiska värden och ideal formas.

Vårdgemenskap är ett meningssammanhang som grundar sig på caritasmotivet, på lyssnande till den inre viljan, friheten och drivkraften till ansvar och kärlek att vårda.¹²⁰ Gemenskap utgör ett fundament för mänsklighet, kärlek, livsmening och hälsa. Gemenskap är ett fundament för all mänsklighet, och att träda in i gemenskap innebär att skapa möjligheter för den andre. Caritativ vård innebär att ge utrymme för både det goda och det onda samt hjälpa människan mot en meningsfull vårdgemenskap som ger kraft och mening i ett vårdande som är helande.¹²¹

Att bejaka lidande är en förutsättning för att bevara enheten människa och hör samman med lust som hänfördhet, glädje och kallelse till livet. Lust är att ge livet en möjlighet genom att ge sig hän i den lidandets kamp som finns inom varje människa, trots att hon kanske inte vågar bejaka sitt lidande. Livets konst är att balansera mellan hälsa och lidande och att själv behålla kontrollen över sitt liv.¹²² Rehnsfeldt¹²³ anser att ett möte är att respektera medmänniskans lidande och att dela lidandets kamp med henne. I mötet med medmänniskan kan den som lider genom sin egen lidandekamp utvecklas i sin livsförståelse. Mötet är en vändpunkt i lidandet och en meningsskapande gemenskap som rymmer en möjlighet till en förändring andligt och existentiellt.

Hälsan är evig och oberoende av grad av ohälsa och sjukdom. Hälsa är någonting som människan längtar efter, men samtidigt är hon rädd att mista sin frihet. Hälsa och lidande läker och leder människan mot en allt större enhet. Hälsa är att värna om livets helighet och livets lagar genom att ta ansvar att nära och rena sig till kropp, själ och ande, att hålla fast vid den egna livskursen genom att lyssna till den egna inre tonen som avspeglar de grundvärden

---

¹¹⁸ Eriksson, 2009b.

¹¹⁹ Eriksson, 1987b, 1992a, 1995, 1997, 2003; Eriksson & Lindström, 2003.

¹²⁰ Eriksson, 2009b.

¹²¹ Eriksson, 1990.

¹²² Eriksson, 1993; 2009b; Wiklund, 2000; Rehnsfeldt, 1999.

¹²³ Rehnsfeldt, 1999.

som människan hyllar. I vardande finns den innersta hälsorörelsens kraft och vilja som gör liv till liv med alla dess skiftningar av glädje, lust, lidande och smärta.¹²⁴

Studiens ontologiska grundval

Vårdvetenskapen har som uppgift att söka svar på frågan vad som är gott för människan och vad som är god vård utgående från en bestämd ontologisk grund.¹²⁵ Valet av ontologiska grundantaganden öppnar upp och vägleder mot seende, inseende och vetande om lyssnande. Utgående från utvalda axiom¹²⁶ skärps blicken, sökarljuset, mot själva saken. Studiens axiom är grundläggande förutsättningar som lockar och manar till vidare studier. Studiens ontologiska grundval är i samklang med såväl systematisk som klinisk vårdvetenskaplig teoribildning och berör människobilden, verklighetsbilden samt vårdandets meningssammanhang. Studiens axiom har markerats med svärtad stil.

Studien utgår från att **människan i grunden är enheten kropp, själ och ande.**¹²⁷ Kroppen ses som en boning för själen och anden.¹²⁸ Anden förmedlar liv, vitalitet, inre lyftning, våldoft och inspiration. Människans andliga begär kan höja henne över tid och rum i hennes rop efter mening, mål och vägriktning.¹²⁹ Lyssnande som ontologisk och som en naturlig del av människans väsen och vara är kroppsligt och sinnligt, samtidigt som lyssnande når bortom det kroppsliga och synliga till människans innersta väsen och hennes själsliga och andliga dimension, när hon söker efter livets yttersta mening. **Människan är i grunden religiös.**¹³⁰ Lyssnande längtar människan efter en fördjupning av den andliga dimensionen och människans förmåga till transcendens, att vara i kontakt med någonting större än henne själv. Människan som enhet bär på en religiös längtan att lyssnande stå i relation till en abstrakt och konkret annan i gemenskap.¹³¹ Människan som enheten kropp, själ och ande samt hennes religiösa längtan manar till att övervinna rädslan att inbegripa människans religiösa dimension. Lyssnande förenar och bildar en gemensam inre ordning och gemenskap.

---

¹²⁴ Eriksson, 1993, 1995, 2009b; Lindholm, 1998; Wärnå, 2002; Söderlund, 2004; Rosengren, 2009.

¹²⁵ Eriksson, 1990.

¹²⁶ Eriksson, 1988, 1992b, 1999b, 1997, 2001, 2009a; Eriksson & Lindström, 2003; Eriksson, Lindström, Bondas, Lindholm, Kasén & Matilainen, 2002; Lindström, 2006; Lindström, Lindholm & Zetterlund, 2006, 191–223. Studiens grundantaganden, axiom och teser, har utvecklats vid Åbo Akademi, Enheten för vårdvetenskap.

¹²⁷ Eriksson, 2001; Lindström, Lindholm & Zetterlund, 2006, 191–223.

¹²⁸ Eriksson, 1990; 2009b. Jfr Lindwall (2004) som anser att kroppen är bärare av hälsa och lidande.

¹²⁹ Sivonen, 2000.

¹³⁰ Eriksson, 2001; Lindström, Lindholm & Zetterlund, 2006, 191–223.

¹³¹ Eriksson, 2003; 2009b.

Gemenskap är grunden för allt mänskligt liv. Människan är i grunden interrelaterad till en abstrakt och konkret annan i gemenskap.¹³² Lyssnandets inre meningssammanhang finns i den vårdande gemenskapen¹³³ som utgör en grund för allt mänskligt liv och för allt vårdande. En sann lyssnande gemenskap förenar och binder samman för att ge allt en mening, näring och försoning. Människan bär på en längtan efter att vara unik, hon vill lyssna till sin längtan för att bli vad hon innerst inne är, samtidigt som hon längtar efter att lyssna till en djupare och mera allomfattande gemenskap¹³⁴ med sin Gud och andra människor. När ensamhet och gemenskap får sluta förbund med varandra kan människan lyssna till sitt innersta väsen och den verklighet som hon lever i och därigenom tjäna i kärlek och finnas till för andra människor.

Människan som en enhet av kropp, själ och ande hör samman med människans värdighet och helighet, hennes innersta väsen och absoluta frihet att som gudomlig inneha det mänskliga ämbetet. Människans värdighet och helighet är ett ämbete som i grunden är ansvar för allt och alla som likvärdiga och okränkbara människor. **Människan är i grunden helig. Människans värdighet innebär att inneha det mänskliga ämbetet, att tjäna i kärlek, att finnas till för andra.**¹³⁵ Människans absoluta värdighet är vördnad för människan och respekt för allt liv. Det är tillräckligt att vara människa och inneha det mänskliga ämbetet, att finnas till för att tjäna sina medmänniskor som likvärdiga människor.¹³⁶ Lyssnande till människans helighet, okränkbarhet och värdighet är ett mänskligt ämbete att tjäna i kärlek och att finnas till för den andre. Det är en inre kallelse att lyssna till den andre som en enhet som ägnas vördnad och tillägnas vårdandets sak genom att man ser bortom sig själv och förmedlar det goda till den andre.

---

¹³² Eriksson, 2001; Lindström, Lindholm & Zetterlund, 2006, 191–223.

¹³³ Jfr Roach, 1992. Gemenskap skapas av människor som har en tilltro till vårdande som värnar om människans värdighet.

¹³⁴ Lindström, 2006. Jfr K. Martinsens föreläsning 18.4.2007, Åbo Akademi, Vasa. Relationen till medmänniskor är en fordring, vi är det dagliga brödet i varandras liv och vi är i tillit lagda i varandras händer. Vår egen sårbarhet bär oss och hjälper oss att i tillit våga gå ut till medmänniskan. Som människor ingår vi i ett sammanhang som betyder något för oss, vi är i ett sammanhang från skaparens famn till skaparens hand. Vi lever i två världar, i en universell verklighet som inbegriper Gud, det heliga och mystiska samt en partikulär verklighet i allt det som finns. Vi kastas ut i världen, men vi är i den verkliga verkligheten.

¹³⁵ Se Eriksson, 2001; Lindström, Lindholm & Zetterlund, 2006, 191–223.

¹³⁶ Människans värdighet har sin grund i skapelsetanken och människans helighet. Människan som skapad till Guds avbild är helig och okränkbar, samtidigt som hon är sårbar. Kränkning av människans värdighet kan släcka livsviljan och lusten att leva, varför en bärande tanke i allt vårdande är att värna om människans värdighet och att se människans inre potential att forma sitt liv och nå hälsa. (Eriksson; 1988; 1990; 2009b; Edlund, 2002)

Strävan är att avtäcka för inseende om lyssnande med utgångspunkt i en verklighetsbild som går utöver erfarenhetskunskapen, inseende om den verkliga verkligheten där existensen och transcendenten relaterar till varandra. **Människan lever i en verklighet som bär mysteriets, oändlighetens och evighetens kännetecken.**¹³⁷ Lyssnande i den verkliga verkligheten relaterar existensen och transcendenten¹³⁸ till varandra i en verklighet som inte kan förstås, men läsas som manuskript eller skiffer. Människan är som en hemlig skrift, vilket innebär att hennes helighet och absoluta värdighet bär på livets djupaste hemlighet. Det som inte är omedelbart givet för oss bör mötas med vördnad och värdighet, ges tid och rum för att träda fram.¹³⁹ Lyssnande till människan som en hemlig skrift kan uppenbara skiffer av den hemliga koden som är fördold i enheten människan som kropp, själ och ande. I den hermeneutiska traditionens anda kan fönster öppnas mot den verkliga verkligheten genom en hållning som är öppen, följsam och lyssnande.¹⁴⁰ Strävan är bringa ontologisk klarhet och avtäcka för inseende mot den verkliga verkligheten som inbegriper den lidande människans vara och som når bortom den direkt förnimbara verkligheten.¹⁴¹

Lyssnandets meningssammanhang är **vårdandets meningssammanhang som har sitt ursprung i kärlekens, ansvarets och offrandets ethos, i en caritativ etik.**¹⁴² Genom att lyssnande vända sig mot patienten med ödmjukhet, äkthet, varsamhet, lyhördhet och tydlighet inbjuds¹⁴³ patienten till en vårdande gemenskap som skapar möjligheter att bekräfta patienten

¹³⁷ Eriksson, 2001; Lindström, Lindholm & Zetterlund, 2006, 191–223.

¹³⁸ Jfr A. Norbergs föreläsning 15.11.2007, Åbo Akademi, Vasa. Transcendens innebär att känna sig hemma, längta hem och komma hem, det är en längtan från och till Gud både andligt och kroppsligt. Transcendenten beskrivs som någonting inom människan (Kant), en gränssituation (Jaspers), det andligt omedvetna (Frankl) samt den andres ansikte (Lévinas). Transcendens är att gå ut över det givna, att spränga gränser och en förmåga till självtranscendens som en inre styrka. Transcendens är en kosmisk dimension som inbegriper människans uppfattning om sig själv och andra samt det förflutna och nuet. Genom djup gemenskap och dialog med andra människor kan hon nå kontakt med något andligt, en helig dimension av godhet, skönhet, liv, ljus, kärlek och helighet. Människan når vishet och blir den som hon är avsedd att vara.

¹³⁹ Eriksson, 2003; 2009b; Eriksson & Lindström, 2003; Edlund, 2002.

¹⁴⁰ Jfr Eriksson & Lindström, 1999; Eriksson, Lindström, Matilainen & Lindholm, 2007.

¹⁴¹ Kunskapssökande i möte med människans verklighet som inte är omedelbart given genom våra sinnen kan antas kräva mod och ödmjukhet, för att man hängivet och med kärlek och glädje ska kunna följa det egna hjärtats röst och våga stå för sina val och för det goda och en mera sann och skön inriktning i livet. Enligt Lévinas (Kemp, 1992) kan det krävas mod att bära vittnesbörd, att stå upp för det forskaren sett och att våga stå för sin tradition. Frigörelsen är given med själva fordran, med domen som är oändlighetens sista ord. Vittnesbörden handlar om lydnaden till oändlighetens ära. Enligt Martinsen (2009) är det både riskfyllt och samtidigt en livsnödvändighet att sätta sig själv på spel och beröras för att motta och ge vidare det som bär tillvaron och livet. Det är en fordran att sätta sig själv på spel för att ta de ontologiska och bärande frågorna på allvar och att forma ord som kan lysa upp för inseende om något som är större än oss själva.

¹⁴² Eriksson, 2001; Lindström, Lindholm & Zetterlund, 2006, 191–223.

¹⁴³ Enligt Eriksson och Lindström (2003) inrymmer inbjudan en plats där den andres nakna ansiktets vädjan om barmhärtighet finner gensvar och där den andre känner genuin gästfrihet som möjliggör vila, tillägnande och upprättelse som människa.

och lindra lidande. Lyssnande är ett leverne och en spontan vilja att bära ansvar för och offra något för patienten i en vårdande gemenskap. Enligt Lindström¹⁴⁴ känner patienten en längtan efter att möta en vårdare som svarar an och inbjuder till en vårdgemenskap där patienten kan få skydd, rum för vila och möjlighet till en vardande rörelse som binder samman människans inre med det yttre, det timliga med det eviga, det partikulära med det universella. Den vårdande gemenskapen skapar och upprätthåller den enhet och inre ordning som bär på vårdandets innersta mening och skapar en rörelse som bär på den vårdande gemenskapens livsbringande kraft. I ljuset av kärlekens kraft kan ensamhet och gemenskap sluta förbund med varandra, och det heliga som finns i varje människas innersta väsen och enhet kan kännas igen. I kärlekens gemenskap uppnår människan full frihet att varda, bilda sig samt finna näring och hållpunkter för försoning.

---

¹⁴⁴ Lindström, 1999, 2006.

FÖNSTER ÖPPNAS I DEN HERMENEUTISKA TRADITIONENS ANDA

Man måste ha hjärta för att kunna förstå!

Dostojevskij, 1998, 462.

Den hermeneutiska kunskapstraditionen utgör studiens metodologiska ansats som genom läsning och begrundan avtäckar vittnesbörd ur historiska källor för inseende om det evidenta och ursprungliga om lyssnande. I detta kapitel beskrivs studiens metodologi och epistemologi utgående från den historiska och hermeneutiska vårdvetenskapliga traditionen. Här beskrivs forskarens arbetssätt och hållning till läsning och begrundan där substansen ledsagar mot seende, inseende och vetande om det sanna, sköna, goda och eviga om lyssnande genom begrepp och litterära verk. Inom hermeneutiken ses begrepp och texter som viktiga för mänskligt tänkande och handlande. Texterna ses som vittnesbörd av en sanning om själva saken, om lyssnandet och vårdandet. Enligt Eriksson¹⁴⁵ finns den verkliga verkligheten ofta avbildad i de stora klassiska berättelserna¹⁴⁶ som överförs från generation till generation. Genom att föra vidare klassiska berättelser till nutid får texterna ny betydelse, återuppdagar existentiella och ontologiska frågor och visar det gåtfulla som ofta glömts, uteslutits eller förträngts. I denna studie är det filosoferna Bubers och Lévinas verk samt Dostojevskijs klassiska skönlitterära verk som utgör textmaterial, medan hermeneutikens filosof Gadamer inspirerar det hermeneutiska arbetssättet.

Förståelsen eller inseendet¹⁴⁷ inspireras av Gadamers¹⁴⁸ tänkande. Enligt Gadamer är äkta erfarenhet ett skeende och ett förtrollande äventyr. Läsning äger rum, väcker förundran, vidgar förståelsen, uppenbarar saken och låter sakens verkliga innebörd komma till uttryck som det möjliga och förmodade. Därmed skapas ny förståelse oändligt, läsning av nya källor uppenbarar alltid oanade meningsförbindelser och förståelse. Förståelse och erfarenhet kan aldrig helt tömmas på sin sanna mening eller förstås helt. Man kan förstå annorlunda i den mån man över huvud taget förstår. Läsning börjar med att något talar till läsaren, frågan faller in, tränger sig på och lockar till förståelse av det som är annorlunda. Frågan kräver läsarens underkastelse och öppenhet för att öppet och ödmjukt erkänna att man inte vet för att man ska

---

¹⁴⁵ Eriksson, 2009a.

¹⁴⁶ Enligt Cöster (1987) som anser att berättelser skapar förståelse för människans värld på ett djupare plan.

¹⁴⁷ Jag har i denna studie valt att använda begreppet inseende som är synonymt med förståelse. I detta kapitel används emellertid förståelsebegreppet med grund i Gadamers hermeneutiska tänkande.

¹⁴⁸ Gadamer, 1997.

kunna nå nytt vetande. Därtill är läsaren förbunden med den sak som hon strävar efter att förstå samt hur saken kommer till uttryck i det traderade. Läsarens ödmjukhet inför livet som en oändlig förståelseakt kommer till uttryck som öppenhet, lyhördhet och vakenhet för textens tilltalan som det främmande som fortgår i en oändlig rörelse. Läsaren är medveten om att det alltid kommer att få finnas mysterier hos de andras verk som döljer sig som spår av hemlig text som inte kan förstås, men som hon möjligtvis kan se vaga glimtar av. Läsarens öppenhet, följsamhet och lyssnande till texternas annanhet möjliggör att en del av den verkliga verkligheten kan spåras och lysas upp, samtidigt som sårbarhet, besinning, bildning och taktfullhet är redskap som ger möjlighet att dra sig tillbaka och som hjälper läsaren att känna de etiska gränserna för läsning och tolkning.

Forskarens hermeneutiska hållning och arbetssätt vid läsningen av meningsbärande textmaterial beskrivs under rubrikerna *Mellan förtrogenhet och främlingskap* (s. 38), *Ord skildrar sägandet* (s. 39), *Ögonblick av skönhet och godhet* (s. 40), *Hänvändelse till det förgångnas vittnesmål och ursprungskällan* (s. 40), *Språkgemenskap, begrepp och samtal* (s. 41) samt *Läsning, begrundan och bildning* (s. 43).

Mellan förtrogenhet och främlingskap

Allt förgår, det är bara sanningen som består.

Fjodor Dostojevskij, 1998, 340.

Enligt Gadamer¹⁴⁹ är det traditionstillhörigheten som öppnar upp för en rörelse mellan det förgångna och nuet. Forskaren lever sig in i den egna studien utgående från den vårdvetenskapliga traditionen, medan det främmande sätter igång en rörelse där de historiska verken som meningsbärande material inordnas i samtid genom en sammanflätande rörelse mellan det förgångna och nuet. Enligt Eriksson och Lindström¹⁵⁰ sker föregripande av fullkomlighet eller fulländning när det innehållsligt bestämda tillsammans med transcendentala meningsförväntningar styr inseedet och vägleder läsandet så att läsaren glömmet sig själv i en vardande tilldragelse. När läsaren låter saken komma till uttryck möjliggörs en horisontsammansmältning mellan det egna och det andra. Studiens

---

¹⁴⁹ Gadamer, 1997; 1999. Hans-Georg Gadamer (11.2.1900–13.3.2002) var en tysk filosof som bl.a. formulerade en hermeneutisk tolkning av texter för att leta efter koherens hos textens olika delar. Gadamer ses som hermeneutikens och läsningens filosof, och hans tankegångar ligger till grund för det moderna hermeneutiska förhållningssättet.

¹⁵⁰ Eriksson & Lindström, 2007.

hermeneutiska ansats är ett hållningssätt och en förmåga med vilken forskaren går in i läsningen av de litterära verken och hanterar sin egen horisont. Genom att se, begrunda och reflektera utgående från sig själv och samtidigt momentant ta avstånd från sig själv skapas inseende om det nya, det andra. Genom denna studie om lyssnande sätts teorikärnan i gungning i ett mellanrum mellan den egna historien, traditionstillhörigheten och förtroligheten samt det främmande. I mellanrummet mellan förtrogenhet och främlingskap träder texten fram i sin annanhet för att inordnas i den redan kända strukturen. Studiens teoretiska grund tillsammans med transcendentia meningsförväntningar styr textförståelsen samtidigt som texten får komma till uttryck och tillåta det universella att träda fram.

Ord skildrar sägandet

Lévinas¹⁵¹ skildrar språket som levande ord¹⁵², skildrar sägandet, det etiska språket som ständigt avsäger det sagda från det som redan sagts, det ontologiska språket. Det etiska talet är rotat i den enskildes personlighet som en rörelse och ett ständigt frågande mellan sägandet och det sagda. I ett vetenskapligt samtal stiger sägandet fram genom det sagdas spår med skriftens hjälp i en anda av äkta återsägande här och nu, utgående från där och då. Den andre har redan avsatt spår av det förgångnas annanhet som kallar läsaren att förstå den andres text, medan åtskiljandet tillåter att komma närmare med egna ord. Åtskiljande skapar rum och ger rum för den andres text. Inom hermeneutiken innebär detta en öppenhet för språkets mångfald och det som varje enskild författares verk tillför studien. Det skrivna ordet söker någon som genom läsning finner det och tillägnar sig texten för att ge människan ideal att sträva efter och förebilder att se upp till. Orden förenar tänkandet och verkligheten, och i kraft av ordets vittnesbörd framträder lyssnandets väsen och substans.

Seende och inseende om lyssnandets väsen och substans antas forma en ideal vision för att bära fram vårdandets budskap till den lidande människan genom retorisk¹⁵³ tradition och

---

¹⁵¹ Lévinas, 1988. Jfr Jokinen, 1997; Kemp, 1992; Hand, 1997; Warren, 2005.

¹⁵² Enligt Eriksson (2009a, 2009b) vägleder ethos valet av ord med vilka forskaren känner sig hemma. Etik leder orden från hjärtat via tanken som formar tankeinhållet och för ut till handen. Bärande ord tjänar vårdandets egen sak, den lidande människans sak.

¹⁵³ Enligt Kjörup (1999) betyder retorik att undervisa (docere), behaga (delectare) och beröra (movere). Bildning bör ligga som grund för retorik, talaren har ett ansvar för personlighetens inre och etiska utveckling. Den ursprungliga tanken bakom retoriken är att den ska användas i sökandet efter och i försvarandet av det goda, det rättvisa och det sanna i vetenskapens tjänst.

tillägnan av det sanna, sköna och goda i tanke, känsla och handling. Enligt Eriksson¹⁵⁴ finns det kraft i de vårdande orden genom vilken forskaren förmedlar, synliggör, uttalar och klär i ord det hon sett. Det skrivna ordet söker sig till någon som finner ordet och tillägnar sig texten. Ord som uttalas och når fram till hjärtat har en ande, en kraft, som lyser upp, synliggör och låter verkligheten framträda som det sanna livet. Orden formar den vårdande verkligheten, anger vetenskapens gränser och gör substansen synlig. Begreppen avspeglar de grundvärden, det ethos som vetenskapen vilar på som innebär att välja ord med vilka man känner sig hemma. Orden har makt över vem som lyssnar till och tar till sig de ord som skrivits ned.

Ögonblick av skönhet och godhet

Genom att låta sig dras in i traditionens skeende kan ögonblick av skönhet uppnås, vilka sluter klyftan mellan själva idén om lyssnandet och dess framträdelse. Det unika och omätbara, det sköna och goda livet får ett värde i sig själv. Gadamer¹⁵⁵ beskriver det sköna som en kärlekens väg som leder från sköna kroppar till sköna själar och en skön hållning, vidare till vetenskap som vida hav av sköna utsagor. Det sköna har sitt eget ljus med vilket det förmedlar tilldragelse och delaktighet mellan idé och framträdelse, mellan det som är synligt och översinnligt. Skönhetens sken och ljus låter det sköna komma till synes, framträda och bli belyst. Ljusets reflexion binder samman seendet och det synliga. I det sköna får det goda framträda och utveckla tänkandets mångfald. Det som är evident blir synligt som en sinnlig och andlig ljuskälla som möjliggör tänkandets mångfald och accepterar språkets variationsrikedom. Genom språket återspeglas själva saken för att reflekteras i allt. Det skönas teleologiska ordning kommer till uttryck som en förebild och avtäcker en inre ordning av lyssnande.

Hänvändelse till det förgångnas vittnesmål och ursprungskällan

Inseende i det ursprungliga och tidlösa om lyssnande har sitt ursprung i den egna historiciteten i möte med de klassiska verkens vittnesmål. Med vittnesbörd avses de klassiska verkens försiktiga påståenden om själva saken, om lyssnandets inre ordning. Vittnesbörd är argument och mjuka bevis som för mot djupare meningsbärande enheter i en anda av det goda.

---

¹⁵⁴ Eriksson, 2003, 2009b.

¹⁵⁵ Gadamer, 1997.

Vittnesbörd hänvisar till det vetande som finns inom människan och det som finns mellan människor. Vittnesbörd sätter den aktuella horisonten i rörelse och vidgar inseendet om människan.¹⁵⁶ Vittnesbörd utgör språkrör för att tolka och organisera lyssnande till en mer begriplig helhet med sin yttersta grund i förstahandskällan.

Enligt Azar¹⁵⁷ måste all kunskap grunda sig på vittnesmål för att komma åt det ursprungliga, ursprungskällan, *Fons et origo*. Varje länk i en historisk kedja hänger samman med andra länkar och håller fast helheten för att övertyga och nå evidens. Människan är ett arvtagande vittne till årtusenden av mänskliga arkiv av vittnesmål, människan är ett kärll genom vilket de förflutnas röster åter blir levande i nutid. Det mänskliga vittnesarkivet utgör en förpliktelse och en vilja att bejaka livet och sanningen. Sanningen, det sanningslika, skapas i de ögonblick då texterna talar genom läsaren, sådana de är i sin absoluta närvaro här och nu¹⁵⁸ som själva grundernas grund, det eviga och evidenta. När det sanna om lyssnande förbinds med det evigas universella ögon och förnuft förmår läsaren begripa en enhetlig värld och överskrida det tidsbundna för att transcendera varje subjektivt, partikulärt och sinnligt perspektiv. Lévinas¹⁵⁹ beskriver etiskt vittnesbörd som en uppenbarelse om det oändliga som ingen närvaro, aktualitet, tema eller nutid förmår rymma. Vittnet avlägger vittnesbörd om det som sägs genom honom och det oändligas härlighet uppenbaras genom det som väcks till liv i vittnet.

Språkgemenskap, begrepp och samtal

Med litterära verk som meningsbärande material blir forskarens arbetssätt och hållning till språk och begrepp viktiga för hela genomförandet av forskningsarbetet. Enligt Gadamer¹⁶⁰ är mänsklig livsgemenskap en språkgemenskap som öppnar för det främmande utan att överge det egna. Språk är en hermeneutisk erfarenhet som kräver tolkning för att få mening. Inseende skapas i en polaritet av förtrogenhet och främlingskap i ett förhållande mellan traditionen och verkens vittnesbörd. Förmågan att hålla fast vid sina forskningsfrågor öppnar

---

¹⁵⁶ Jfr Eriksson & Lindström, 2003. Vittnesbörd hjälper människan att se bort från sig själv för att få perspektiv på sin egen situation.

¹⁵⁷ Azar, 2008.

¹⁵⁸ Enligt Lévinas (Kemp, 1992) är det eviga livet inte en evig väg, utan redan vägen är det eviga livet som enbart kan upplevas som sanningen här och nu.

¹⁵⁹ Lévinas, 1988.

¹⁶⁰ Gadamer, 1997.

för ett verkligt samtal med frågor och svar¹⁶¹, givande och tagande och underordnande av saken för att nå en enhetlig och hel meningsbildning. Detta sker genom en strävan att komma till tals med texten. Forskaren går in i samtal med de utvalda verken för att föra vidare språk och begrepp till nutid genom en ursprunglig rörelse och en äkta erfarenhet.

Det är orden och begreppen som låter saken komma till tals i ett begrundande skeende. Språk vänder sig till, föreslår, frågar och uppfyller sig självt i ett skeende där det meningsfulla får göra sig gällande genom språkets mångfald. Det enhetliga och gemensamma får framträda och synliggöras genom språket. Enligt Martinsen¹⁶² skapar språkets rörelse alltid något nytt, man kan ösa ur språkskatten och göra språket rörligt och varierande, samtidigt som språket är bärare av historia och kultur. Språkuttryck appellerar till läsarens klangbrunn och berör till begrundan. Språket ger ton, stämma, klang, rytm och formar känslomässiga intryck. Språket ger rum att söka sig in mot de ontologiska frågorna, till det som är det väsentligaste i livet och det som bär tillvaron. Läsaren låter sig formas när hon sätter sig på spel i ett mellanrum där hon kan se ljuset från det levande livet när det som kommer utifrån får komma in och lysa upp. Språket låter den andre vidröra och forma läsaren genom tillägnet när det som har gjort intryck, som berört, får giltighet.

Samtal med de litterära verkens texter kan beskrivas som ett äventyr som präglats av en förundran och ett prövande för att nå sanningsupplåtenhet¹⁶³ av den gemensamma saken. Samtal har öppnat en bro till den andre genom läsning och begrundan. Samtalen har präglats av glädje och en god anda som gett bildning, berikat och avtäckt för seende, inseende och vetande om lyssnande. Det har uppstått äkta samtal där jag önskat bli vän med texterna och som sårbar fått varda för att låta mig beröras av den andres tänkande.¹⁶⁴

---

¹⁶¹ Den hermeneutiska regeln är cirkulär, där det hela förstås ur det enskilda och det enskilda ur det hela, enskildheter fogas till helhet. Förståelse nås när en objektiv och subjektiv helhet fås. Den hermeneutiska cirkeln uttrycker en förståelseprocess som sker mellan fråga och svar, förförståelse och tolkning samt helhet och del. (Gadamer, 1997; 1999)

¹⁶² Martinsen, 2009.

¹⁶³ Evidens som sanningsupplåtenhet är ett seende, inseende och vetande om lyssnande i den komplexa vårdverkligheten. (Eriksson & Lindström, 2007)

¹⁶⁴ Martinsen & Eriksson, 2009.

Läsning, begrundan och bildning

Inom hermeneutisk epistemologi framstår bildningen som det eftersträvansvärda, vilket innebär en universell förståelse av den egna traditionen samt för vårdandets sak och mission. Enligt Eriksson¹⁶⁵ är läsning humanvetenskapens viktigaste väg till förståelse och bildning. Bildning anger den ton och klangbotten med vilken man kan omvärdera, forma och ständigt skapa nya möjligheter för vårdande. Läsning är erfarenhet att se sig själv i ett större sammanhang och växa i eftertankens erfarenhetsrikedom för att nå insikt om sitt ansvar att stå i människans tjänst.

Läsning och begrundan utgör metoden och mitt arbetssätt i möte med de litterära verken som material. Medvetenhet om ens traditionstillhörighet och den egna historiciteten ger frihet att lära känna det förgångnas annanhet. Läsning och begrundan sker i en oändlig rörelse mellan främlingskap och förtrogenhet. Läsning och begrundan inbegriper beredskap, vidsynthet, lyhördhet och vilja att låta sig tilltalas och lyssna till det som har något att säga och som gör anspråk på en sanningslik sanning och låter sanningen komma till tals. Läsaren lär känna sig själv i och genom det främmande när hon tar textens anspråk på sanning på allvar. Läsning och begrundan är en rörelse och en händelse som är skapande och gåtfull, är ett skeende mellan fråga och svar som är meningsbildande. Genom dröjande läsning och begrundan förmår lyssnandets ontologi göra sig hörbar. Läsning är begrundan och tolkning i en ständig rörelse där forskaren tillägnar sig det främmande och för över det till det egna språket. Med dröjande hållning och ödmjukhet möts det främmande när blicken fästs vid själva saken som öppnar upp lyssnandets mening och sanning. Läsaren går in i ett skeende där hon lämnar bort den privata subjektiviteten för att ta del av en gemensam mening.¹⁶⁶

Enligt Martinsen och Eriksson¹⁶⁷ är det hållningen till texternas värld och sig själv som ger lyhördhet för det som berör. Lyssnande till texterna utgör en relation till forskaren själv och till den andres texter. Makten finns hos den som möter den andres text, därför är det nödvändigt att sätta det egna görandet och den egna tolkningen på spel för att låta sig gripas av den tillvaro som redan är och låta den säga allt vad den har att säga. Det handlar om att som forskare ha en klangbrunn i sig, känna efter och ta emot det som berör i texten och ge det

---

¹⁶⁵ Eriksson, 2009a.

¹⁶⁶ Se Gadamer, 1997, 1999.

¹⁶⁷ Martinsen & Eriksson, 2009.

en språklig form för att finna genklang hos andra i nya sammanhang. Läsningen har inneburit att sätta sig själv på spel utan att ändå bortse från den egna traditionstillhörigheten. I läsakterna har jag låtit mig slukas av läsningen och transcendenta meningsförväntningar. Läsningen har strävat efter att övervinna både den egna partikulariteten och den andres partikularitet. Det förgångnas vittnesbörd har mötts med öppenhet som för en stund upphävt traditionen för att förmå vittnesbörden göra sig hörbar. Gammalt och nytt har oupphörligt växt samman och blivit levande när texterna fått tala och väcka viljan att försätta sig i den hermeneutiska situationen genom att bortse från sig själv och sätta sig på spel i mötet med textens annanhet.¹⁶⁸

Det sanningslika och ursprungliga om lyssnande har avtäckts långsamt¹⁶⁹ när studiens värdegrund och teoretiska grundval fått möta lyssnandets begreppsnyanser samt vittnesmål från det förgångna genom Bubers, Lévinas och Dostojevskijs litterära verk. Texterna har i sin annanhet väckt viljan till läsning i ett hermeneutiskt möte när texterna har fått tilltala med sökljuset riktat utifrån studiens traditionstillhörighet och teoretiska grund. Läsakterna har präglats av en strävan efter att kvardröjande begrunda för att tränga in och avtäcka seende, inseende och vetande om lyssnande genom texternas djupa och symboliska mening och lysa upp och synliggöra det som framkommit för att skapa bilder av själva saken, om lyssnandets innersta väsen, gestaltning samt det vårdande i lyssnande.

---

¹⁶⁸ Jfr Gadamer, 1997; 1999. Den förståelse som talar till oss från traditionen innesluter oundvikligen fördomar. Forskaren är relaterad till det förgångna, är sammansatt med sin tradition. Förståelsen får sin riktning genom tradition och motiverade fördomar, i en anda av självreflektion. Jfr Helenius, 1990. Tidigare kunskap bildar bakgrunden för reflektion och ny tolkning. Nytt och djupare inseende nås ständigt genom min öppna kunskapssyn och beredskap att ompröva de egna ståndpunkterna och genom att sätta mig själv på spel. Forskaren gör avkall på sig själv och förändras själv. Forskaren går in för att föra en dialog och tolka den andres budskap. Läsning är en vilja och beredskap att förändra en uppkommen syn, att bjuda på sin personlighet och att förändras som människa.

¹⁶⁹ Jfr K. Martinsens föreläsning 15.11.2007 vid Åbo Akademi i Vasa. Forskning kräver lugn och ro. Förundring att fundera, att bli förvånad, att stilla och långsamt öppna upp och låta sig beröras. Forskning är ett långsamt växande och en förundran. Forskning är en längtan efter något större än en själv och en stor aktning och respekt för att tillhöra ett större sammanhang. Människan får genom intryck, *sansning*, och sin sårbarhet en känsla av att finnas i världen och livssammanhang. Det krävs mod att låta infallet komma, mod att vara öppen, fråga texten vad den vill och att låta texten tala. Språket berör genom dess klang och toner. Vi måste förstå vad som berör oss och språkligt sätta ord på det. Det är skönlitteratur som för oss närmare de djupare tingen genom ögonblick av vila när forskaren låter sig beröras av det ontologiska och låter kreativitet växa fram.

LYSSNA SOM BEGREPP LYSER UPP EN VERKLIGHET

Begrepp är människans verklighet och bär på en möjlighet att lysa upp en ny verklighet. Begreppsutredningen¹⁷⁰ av *lyssna* som begrepp förväntas öppna upp och bidra med begreppsliga byggstenar och betydelsenyanser som ska underlätta läsningen av meningsbärande texter. Begreppsutredningen svarar på frågan om lyssnandets begreppsliga innebörd och språkliga ursprung. I detta kapitel beskrivs begreppsnyanserna som begreppsutredningen resulterat i med tyngdpunkt på de begreppsnyanser som har betydelse för lyssnandets tematik. Utredningen av begreppets centrala betydelsenyanser samt relation till synonymer tillskriver lyssnandet innebörder, öppnar upp begrepp som hjälper att klä tankar i ord.¹⁷¹ Begreppsutredningen¹⁷² fastställer och artikulerar begreppets språkliga ursprung genom tiderna samt begreppets grundläggande innebörd, nyanser och väsen. Genom att öppna upp begreppet ges verkligheten innehåll och mening på ett nytt sätt.

Den etymologiska utredningen ger förståelse av begreppets historiska ursprung och hur begreppets innebörd förändrats under årens lopp. Begreppets etymologiska ursprung fastställs genom etymologiska ordböcker. I Hellqvists¹⁷³ etymologiska utredning framgår det att begreppet *lyssna* har funnits i det svenska språket i form av *lysnandes* sedan 1655. För övrigt var begreppet *lyssna* sällsynt under resten av 1600-talet till och med hälften av 1700-talet. Begreppet upptogs igen 1749 som *lyss*, med ursprung i äldre nysvenskans *lydas*, fornsvenskans *lypas* och nysvenskans *lyda*, *lyssna*. Ett besläktat och liknande ord som *lyss* är det svenska dialektordet och den äldre nysvenskans *lysta*. Begreppet *lyssna* kan också jämföras med fornisländskans *hlust*, öra, angelsaxiska eller fornengelskans *hlyst*, hörsel, fornisländskan och fornnorskans *hløra*, *lyssna*, medelhögtyskans *lūschen*, nyhögtyskans *lauschen*, fornhögtyskans *hlosên* och litauiskans *klausyti*, höra. Enligt Wessén¹⁷⁴ är begreppet

---

¹⁷⁰ Eriksson, 2009b; Brilowski & Wendler, 2005; Haddock, 1996; Morse, Mitcham, Hupcey & Tasón, 1996; Paley, 1996; Penrod & Hupcey, 2005.

¹⁷¹ Koort, 1975.

¹⁷² Jfr Koort, 1975; Eriksson, 1992a, 1997. Genom en begreppsutredning kan begreppets väsen, karaktär och grundläggande substans, det som gör begreppet till vad det är, ge ny förståelse inom vårdvetenskaplig forskning. Bestämning av begreppets unika väsen och meningsinnehåll sker genom en etymologisk och semantisk utredning som avslöjar relationer mellan begrepp, samt begreppens logiska samband som annars vore svåra att upptäcka. Den etymologiska och semantiska analysen ger kunskap om begreppets ursprung, utveckling, genes samt olika betydelsefält. Begreppsbestämning som metodologi har använts i ett flertal doktorsavhandlingar vid Enheten för vårdvetenskap, Åbo Akademi, t.ex. Sivonen, 2000; Kasén, 2002; Edlund, 2002; Hilli, 2007; Gustafsson, 2008 och Näsman, 2010.

¹⁷³ Hellqvist, 1980.

¹⁷⁴ Wessén, 1973.

lyssna en nybildning till presens *lyss*, och äldre *lyds*, *lydes*, som imperfekt *lyddes* samt fornsvenskans *lypas*. Enligt Svenska Akademiens ordbok¹⁷⁵ hänvisar begreppet *lyssna* till begreppet *lystna* och är en avledning av fornsvenskans *lyzn(a)* från det ursprungliga *lysl* och fornsvenskans verbalsubstantiv *lypa*. Formen *lystna* har sin anslutning till *lysta*. Enligt Svenska Akademiens ordbok¹⁷⁶ för begreppet *lysta* till fornsvenskans *lysta* som motsvarar danskans *lyste*, fornisländskans och fornnorskans *lyst*, fornsaxiska eller fornlågtyskans *lustian*, medelhögtyskans *lusten* (tyskans *lüsten*), fornengelskans *lystan* (engelskans *list*) som en avledning av *lust*. *Lysta* som begrepp har sitt ursprung i den dialektiska formen *lysta* som kan jämföras med fornisländskans *hlyst*, öra, *hlysta*, *lyssna*, fornengelskans *hlyst*, hörsel, *hlysta*, höra (engelskans *listen*), fornirländskans *clúas*, öra och som är rotbesläktad med substantivet *ljud*. Den etymologiska begreppsutredningen öppnar således inseende om att *lyssnande* antas ha förbindelse med *lyss*, *lyda*, *lust*, *ljud* och *höra*.

I den semantiska begreppsutredningen synliggörs begreppets innehåll, grundläggande substans, meningsomfång samt begreppets förbindelse med dess språkliga tillhörighet och verklighet. Den semantiska utredningen¹⁷⁷ är en lexikal betydelseutredning av begreppets språkliga uttryck som finner kombinationer och påvisar det karaktäristiska hos begreppet och dess samband med närstående begrepp i en begreppsfamilj genom s.k. diskrimination mellan olika begrepp. Samtliga närbesläktade begrepp som framkom i ordböckerna finns med, och efter den genomförda diskriminationsmatrisen ställs närbesläktade begrepp i relation till varandra. Begreppsnyanserna samt begreppets underordnade synonymer synliggörs bildligt i nedanstående figur genom ett diskriminationsparadigm som visar begreppets semantiska fält. Diskriminationsparadigmet är uppbyggt så att huvudordet *lyssna* är placerat i mitten. Synonymerna till *lyssnande* är placerade i grupperingar enligt samhörighet som begreppsfamiljer. De färgade linjerna markerar synonymitetsgraden mellan begreppen och pilarna huruvida synonymiteten är ömsesidig eller enkelriktad.

Enligt den semantiska utredningen har *lyssna* som begrepp följande närbesläktade betydelse-nyanser med beskrivande synonymer. De mest frekventa synonymerna till *lyssna* är *lyss* med synonymerna *se* och *iakta* och *lystra* med synonymerna *lysa*, *stråla* och *heta*. Begreppen

---

¹⁷⁵ SAOB.

¹⁷⁶ SAOB.

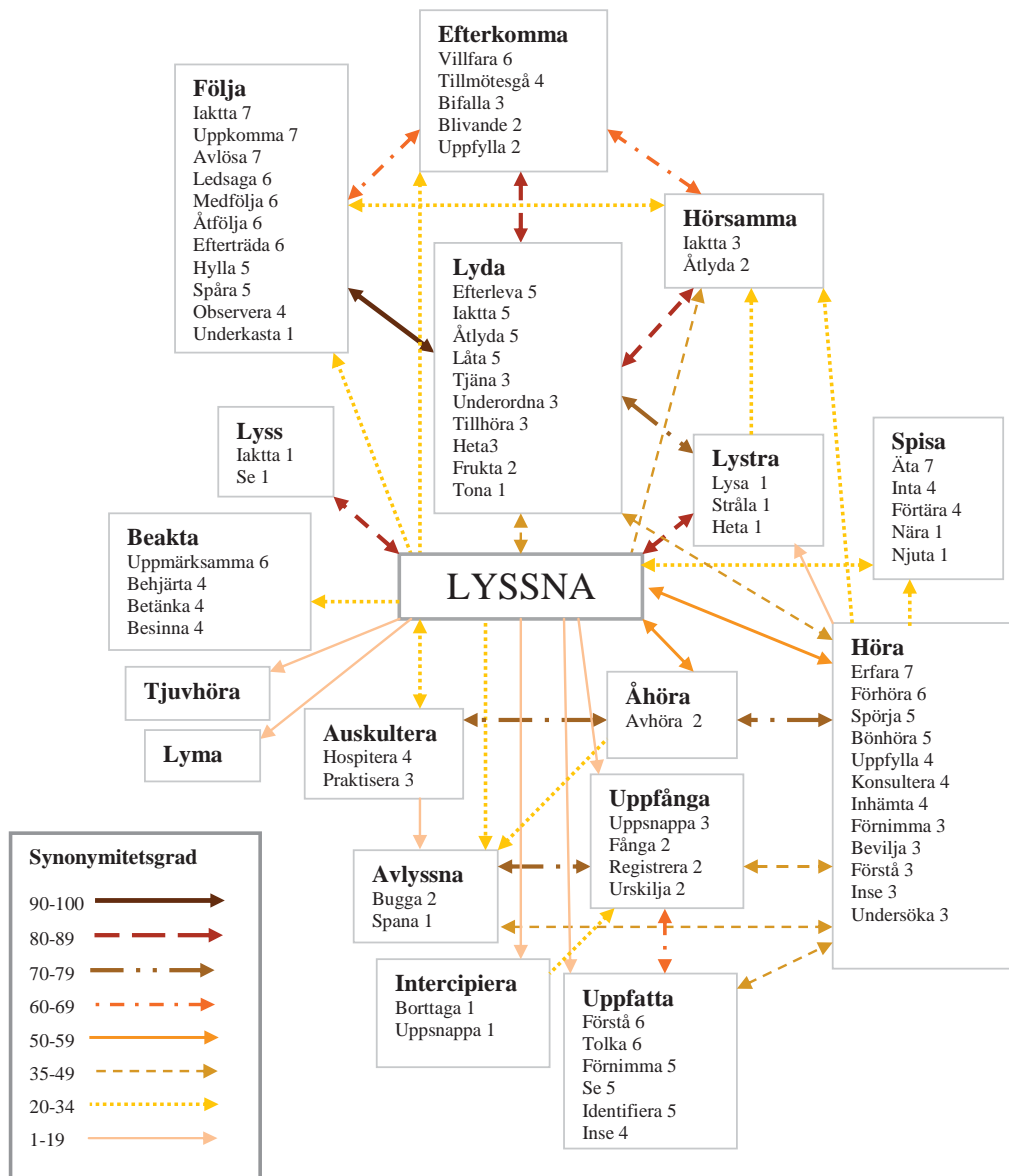
¹⁷⁷ Se bilaga 1. Beskrivning av den semantiska utredningen av begreppet *lyssna*.

lyssna och *lystra* är närbesläktade med begreppet *lyda* vars synonymer är *efterleva*, *iakttä*, *åtlyda*, *låta*, *tjäna*, *underordna*, *tillhöra*, *heta*, *frukta*, *innebära*, *tona* och *ljuda*. *Lyssna* och *lyda* har samhörighet och bildar begreppsfamilj med begreppet *hörsamma* med synonymerna *iakttä* och *åtlyda*, begreppet *efterkomma* med synonymerna *villfara*, *tillmötesgå*, *bifalla*, *blivande* och *uppfylla* samt begreppet *följa* med synonymerna *iakttä*, *uppkomma*, *avlösa*, *ledsaga*, *medfölja*, *åtfölja*, *efterträda*, *hylla*, *spåra*, *observera* och *underkasta*. Mindre frekvens kan urskiljas mellan *lyssna* och begreppet *höra* med synonymerna *erfara*, *förhöra*, *spörja*, *bönhöra*, *uppfylla*, *konsultera*, *inhämta*, *förnimma*, *bevilja*, *förstå*, *inse* och *undersöka*. *Lyssna* och *höra* har samband med *åhöra* vars synonym är *avhöra*, *uppfånga* med synonymerna *uppsnappa*, *fånga*, *registrera* och *urskilja*, *uppfatta* med synonymerna *förstå*, *tolka*, *förnimma*, *se*, *identifiera* och *inse*, *avlyssna* med synonymerna *bugga* och *spana* samt *spisa* med synonymerna *äta*, *inta*, *förtära*, *nära* och *njuta*. *Lyssna* som *höra* har även samband med begreppen *lyda*, *lystra* och *hörsamma*. Därutöver har *lyssna* ett begreppsligt samband med begreppen *auskultera* med synonymerna *hospitera* och *praktisera*, *beakta* med synonymerna *uppmärksamma*, *behjärta*, *betänka* och *besinna*, *intercipiera* med synonymerna *borttaga* och *uppsnappa*, *tjuvhöra* samt *lyma*.

Diskriminationsparadigmet (figur 3, s. 48) visar att *lyssna* begreppsligt har stark synonymitetsgrad till begreppsnyanserna *lyss* och *lystra*, varför ytterligare en semantisk utredning genomförts av begreppsnyanserna och framställts i diskriminationsparadigm¹⁷⁸. Begreppet *lyss* har samband med begreppsnyanserna *se* och *iakttä*. *Lyss* hör samman med begreppet *se* vars synonymer är *inse*, *märka*, *förstå*, *finna*, *bedöma*, *begripa*, *urskilja*, *skåda*, *skönja*, *observera*, *betrakta*, *varsebli*, *besinna*, *betänka*, *mönstra*, *erfara*, *möta*, *uppfatta*, *uppleva*, *läsa*, *bevitna* och *bjuda* samt begreppet *iakttä* med synonymerna *följa*, *upprätthålla*, *ådagalägga*, *åtlyda*, *efterleva*, *observera*, *varsebli*, *upptäcka*, *respektera*, *beakta*, *bevaka*, *uppmärksamma* och *bevitna*. Begreppet *lystra* har bindning till *heta* med synonymerna *kallas*, *benämnas*, *stadgas*, *stråla* med synonymerna *utstråla*, *glänsa* och *tindra* samt *lysa* med synonymerna *brinna*, *skina*, *glänsa*, *kunggöra*, *tillkännagiva*, *belysa*, *flamma* och *glimta*.

---

¹⁷⁸ Se bilaga 2. Diskriminationsparadigm över begreppen *lyss*, *lystra* och *lust*. Resultaten av bildning av begreppsfamiljer och de närbesläktade begreppens relation till varandra framställs i ett diskriminationsparadigm som visar begreppens semantiska fält.

Figur 3. Diskriminationsparadigm över begreppet *lyssna*.

Den etymologiska utredningen av begreppet *lyssna* visade på begreppets historiska avledning till begreppet *lust* som motiverade till att ytterligare genomföra en semantisk utredning av begreppet. Resultatet bildar begreppsfamiljer och de närbesläktade begreppens relation till varandra framställs i diskriminationsparadigm som visar begreppens semantiska fält.¹⁷⁹

¹⁷⁹ Se bilaga 2. Diskriminationsparadigm över begreppen *lyssa*, *lystra* och *lust*. Resultat av bildning av begreppsfamiljer och de närbesläktade begreppens relation till varandra framställs i ett diskriminationsparadigm som visar begreppens semantiska fält.

Betydelsenyanserna som valts för att öppna upp begreppsnyanserna för begreppet *lust*¹⁸⁰ är begreppsnyanserna *böjelse* med synonymerna *benägenhet*, *kärlek*, *begivenhet*, *tycke*, *sympati*, *fäbless*, *sinne*, *förkärlek* och *flamma*, *fallenhet* med synonymerna *anlag*, *begåvning*, *benägenhet*, *förmåga* och *handlag*, *håg* med synonymerna *sinne*, *själ*, *hug*, *benägenhet*, *hjärta*, *längtan*, *kynne*, *intresse*, *sinnelag* och *själsläggnings*, *begär* med synonymerna *åstundan*, *begärelse*, *trängtan*, *traktan* och *längtan*, *önskan* med synonymerna *åstundan*, *längtan*, *sinne* och *ambition* samt *vilja* med synonymerna *åstundan*, *avsikt*, *befallning*, *karaktär* och *bud*. En annan begreppsfamilj bildar *lust* med begreppet *glädje* med synonymerna *fröjd*, *tillfredsställelse*, *fägnad*, *gamman*, *munterhet*, *lycka*, *sällhet*, *hugnad*, *glättighet* och *salighet* samt *nöje* med synonymerna *tillfredsställelse*, *fröjd*, *behag*, *lycka*, *hugnad*, *fägnad* och *belåtenhet*. Därtill beskrivs *lust* som *frestelse* med synonymerna *prövning*, *lockelse*, *retelse* och *anfäktelse*.

Sammanfattande slutsatser

Den utförda begreppsutredningen har låtit innebörderna eller betydelsenyanserna hos begreppet *lyssna* träda fram och öppna upp för seende av och inseende i begreppets byggstenar för forskningsarbetet. Den etymologiska utredningen visar på begreppets bindning till synonymerna *lyss*, *lystra*, *lust*, *ljud* och *höra*. Upptäckten av begreppsnyansen *lust* via den etymologiska utredningen aktualiserade intresset att utföra en diskriminerande utredning som leder fram till synonymerna *böjelse*, *sinne* och *benägenhet*. *Lust* ledsagar även till synonymerna *vilja*, *förmåga*, *önskan*, *begär*, *längtan*, *åstundan* samt *glädje*, *nöje* och *lycka*. Begreppsnyansen *lust* ger inseende om ett lyssnande som en hållning av *böjelse*, *sinne* och *benägenhet*. Lyssnande är en *vilja*, *begär* och *längtan* till någon eller någonting som ger människan *glädje*, *nöje* och *lycka*. Diskriminationsparadigmet visar att *lyssna* begreppligt har stark synonymitetsgrad till begreppsnyanserna *lyss* med begreppsnyanserna *se* med synonymerna *inse*, *märka*, *förstå*, *finna*, *bedöma*, *begripa*, *urskilja*, *skåda*, *skönja*, *observera*, *betrakta*, *varsebli*, *besinna*, *betänka*, *mönstra*, *erfara*, *möta*, *uppfatta*, *uppleva*, *läsa*, *bevitna*

---

¹⁸⁰ Jfr Eriksson, 1993. En semantisk analys av begreppet *lust* visar att *lust* har begreppet lidande som motpol. I Ordbok öfver medeltidsspråket (Dalin, 1853) finns ordet *lust* med betydelserna *begär*, *böjelse*, *håg* samt *njutning* och *nöje*. Etymologiskt härstammar ordet *lust* från fornsvenskans *luster* (maskulin) och *lust* (feminin) samt även *lusta* från germanskans *lust-*, *lusti-*. *Lust* förbinds med *älska* och *luta*. Semantiskt får *lust* följande dimensioner: *böjelse* (benägenhet, håg, drift, kärlek) och *håg* (böjelse, sinne, anlag, själ), *begär* (åstundan, begärelse, lystnad, passion, trängtan) och *önskan* (längtan, begär, åstundan), *vilja* (behag, åstundan, godtycke, befallning), *liv* (levnad, kropp, rörlighet) och *glädje* (fröjd, nöje, jubel), *kallelse* (ämbete, tjänst, befattning, livsuppgift, böjelse), *mani* (vurm, benägenhet).

och *bjuda* samt begreppsnyansen *iaktta* med synonymerna *följa*, *upprätthålla*, *ådagalägga*, *åtlyda*, *efterleva*, *observera*, *varsebli*, *upptäcka*, *respektera*, *beakta*, *bevaka*, *uppmärksamma* och *bevittna*. Begreppet *lystra* har bindning till *heta* med synonymerna *kallas*, *benämnas*, *stadgas*, *stråla* med synonymerna *utstråla*, *glänsa* och *tindra* samt *lysa* med synonymerna *brinna*, *skina*, *glänsa*, *kunggöra*, *tillkännagiva*, *belysa*, *flamma* och *glimta*.

Begreppsutredningen ger betydelsefulla begreppsnyanser för hela forskningsarbetet genom begreppets starka band med synonymerna *seende* och *inseende*. En något överraskande upptäckt är ett starkt samband mellan begreppet *lyssna* och synonymerna *se*, *inse*, *varsebli*, *iaktta*, *beakta* och *bevittna* via begreppsnyansen *lyss*, medan begreppsnyansen *höra* har ett svagt samband med begreppet *lyssna*. Sambandet mellan *lyssna*, *se* och *inse* härleds från begreppsnyanserna *lyss*, *lyda*, *följa*, *höra* och *uppfatta*. Begreppets starka samband med begreppsnyanserna *se* och *inse* har motiverat och inspirerat användningen av dess begreppsnyanser i denna avhandling framför begreppsnyansen *förstå*. Begreppsutredningen visar att *lyssna* hör samman med begreppsnyanserna *lyda*, *följa*, *hörsamma* och *efterkomma* med bl.a. synonymerna *tjäna* och *kallas*. Begreppsnyanserna antyder att lyssnande är en gemenskap med någon eller någonting som uppmanar till underkastelse. Människan är kallad att lyda, följa, hörsamma, efterkomma, att underkasta sig och tjäna. Begreppsnyansen *spisa* leder vidare till synonymerna *inta*, *nära*, *förtära* och *njuta*. Det vårdande i lyssnande som ett intagande ger människan näring och njutning.

Begreppsutredningens betydelse för avhandlingen har varit att öppna upp begreppsnyanser för att öppna lyssnandets verklighet, ge tolkningsspår för läsning av materialet samt ge begreppsliga byggstenar till avhandlingens språkdräkt utan att ändå styra läsningen. Begreppsnyanserna följer med och återkommer igen i den slutliga syntesen i ur bilden av lyssnande. Begreppsutredningen visar även på nya begreppsnyanser som i ett senare skede uppmanar till vidare utredning.

VITTNESBÖRD OM LYSSNANDE

Läsning och begrundan av historiska och klassiska verk utgör materialet som ledsagar metoden. Klassisk litteratur bär ofta på flera röster i samma verk som läsaren hela tiden formar, tar till sig, berättar för sig själv, gör till sina egna och låter sig omdanas av utan att strukturera alltför mycket och även tillåta att frågor kan förbli utan svar. Detta kapitel inleds med en presentation och motivering till valet av Bubers, Lévinas och Dostojevskijs livsverk. Efter detta klargörs läsningen och begrundan som ett arbetssätt med avsikten att avtäckas vittnesbörd som tolkas mot lyssnandets meningssammanhang.

Bubers, Lévinas och Dostojevskijs livsverk som material

Utgångspunkten för valet av material var att materialet skulle vara förenligt med studiens ontologi och kunna svara an på forskningsfrågorna. Utgående från studiens tillhörighet i den hermeneutiska vårdvetenskapliga traditionen med en klart uttalad ontologi och värdegrund har sökarljuset riktats mot klassisk litteratur med en tanke om att dessa kan tänkas bidra med vittnesbörd för inseende om lyssnandets djupdimensioner som inbegriper människan som enhet och den verkliga verkligheten.

Studiens syfte och vad-frågor har fått forskaren att dra sig tillbaka och undra vad som i djup mening menas med lyssnande, och att börja ställa grundläggande ontologiska frågor. Genom att ställa frågan vad lyssnande är har frågan inte enbart inbegripit en utredning av ordets eller begreppets betydelse, utan strävat till ett djupare inseende om vad lyssnande är samt vad lyssnande uppmanar oss människor till. Studien söker svar på lyssnandets plats i vårt tänkande och våra liv samt lyssnande i relation till vårdvetenskapens kärnbegrepp för att skapa ontologisk klarhet. Begreppsutredningen skrapar fram lyssnandets yta, medan filosofernas livsverk tränger djupare för att nå en grundläggande förståelse eller ett grundläggande inseende om lyssnande, och om oss själva. Tänkandet kring och begrundan av filosofernas texter utmanar till seende och inseende så långt man kan komma med förnuftets hjälp. Ödmjukheten och öppenheten inför forskningsresan finns inför möjligheten att aldrig helt få svar på de viktigaste frågorna samt en öppenhet inför att svaren är någonting forskaren inte kan veta i förväg. Sökandet eller avtäckandet har varit inriktat på sanningssökande, att försöka se under ytan och att genom bildning nå ett djupare inseende om lyssnande som

fundamental för människan. Valet av filosofers verk som material finner samklang med Magees¹⁸¹ tanke om att filosoferna lär människan att använda sitt förnuft och att tänka på egen hand och att filosoferna inte nödvändigtvis kräver att deras lärjungar ska hålla med dem, utan deras vilja är att uppmuntra till att diskutera, argumentera och framföra egna tankar. Läsning av filosofernas tänkande är således en enastående tillväxtakt eller bildningsresa för mänsklighetens förståelse. Filosoferna vill väcka till tänkande om vad som är gott, rätt och som har djupgående inverkan på vårt sätt att leva. Denna studie har sin grund i en tro på att filosoferna kan ge svar på frågan om lyssnandets väsen och väcka viljan att försöka avtäcka dess abstrakta natur. Forskaren har en tro på att abstrakta idéer med bestående former ger nytt inseende mot det ursprungliga i lyssnande i vårt vardagslivs ofullkomliga och föränderliga värld.

Motivering till valet av filosoferna Bubers och Lévinas livsverk har delvis sin grund i tidigare studier om lyssnande som visar att etiken och dialogen är centrala för lyssnande. Tidigare kunskap visar att lyssnande är en väsentlig del av en mellanmänsklig dialog, en etisk hållning och handling samt en relation till människan själv, den andra människan och en högre makt. Med tanke på att denna studie söker ontologisk klarhet om lyssnande sammanfaller kunskapssökandet med Bubers och Lévinas vilja att ge en ontologisk bestämning av vad det innebär att vara en människa och en grundhållning till livet och till andra människor som en bestämning som kan vara giltig i alla tider och på alla platser.

Valet av etikens filosof Lévinas, dialogfilosofen Buber samt författaren Dostojevskij livsverk vilar även på tidigare vårdvetenskapliga studier¹⁸² som väckt en inre känsla av att texternas grundhållning, väsenshållning samt likheter och olikheter visar på materialets relevans samt uppmanar till ny läsning med en strävan att avtäcka inseende om lyssnande. Det gemensamma för samtliga författare är ett genuint intresse för att bättre förstå människan och människans lidande i ontologisk mening samt en verklighetsbild som inbegriper enheten människan och hennes relation till den andra människan och en högre makt, hennes Gud. Texterna inbegriper en existentiell och transcendent dimension och författarna blundar inte för människans religiösa dimension eller en verklighet som går bortom den synbara erfarenhetsvärlden, en verklighet som är ursprunglig och evig. Det enhetliga hos samtliga författares livsverk är att

---

¹⁸¹ Magees, 1999.

¹⁸² Eriksson & Lindström, 2003; Eriksson, 2007; Kasén, 2002; Gustafsson, 2008; Levy-Malmberg, 2010.

samtliga kan ses som betraktelser där kärlek och barmhärtighet, kärleken till medmänniskan, till nästan, utgör något av en kärna i tänkandet och därmed antas kunna fördjupa inseende om lyssnande med grund i vårdvetenskapens och vårdandets ursprungliga motiv.

Eftersom Buber, Lévinas och Dostojevskij har skrivit sina originalverk på språk som jag inte har kunskap i eller behärskar finns det alltid en risk för missförstånd, eftersom översättningar alltid i sig kan ses som tolkningar. Därför har det varit viktigt att studiens primära material huvudsakligen ska bestå av svenska översättningar av Bubers, Lévinas och Dostojevskijs huvudkällor och att annan litteratur och artiklar enbart utgör speglar mot vilka den egna läsningen reflekteras för att minimera missförstånd. En motivering för att använda det valda materialet är att denna studie inte har som syfte att fördjupa förståelsen av filosofernas tänkande eller författarens skönlitterära verk, utan strävar efter inseende om sanning i sak, om vad lyssnande är samt vad som är vårdande i lyssnande utgående från det utvalda materialet. Materialets substansrikedom samt material på svenska ger språklig nyansrikedom som antas tjäna studiens syfte och berikar avhandlingens språkdräkt. Övrig litteratur och övriga artiklar finns med för att ge bredd i materialet, emedan dessa enbart tagit fasta på direkta hänvisningar till filosofernas egna utsagor.

Det var en inre nödvändighet som drev filosofen Buber¹⁸³ att vittna om det för honom väsentligaste, om en nära förbundenhet med den skapande¹⁸⁴ och medmänniskan. Bubers vilja är inte att förkunna någon lära, utan han vill peka på en verklighet som har uppmärksamrats alldeles för lite, nämligen en insikt om att det finns en andens sfär som väcker oss till liv och lyser mot oss ur tillvaron själv. Denna andens sfär är en verklighet som öppnar sig genom människans modiga och fördomsfria sinne eller förhållningssätt. Bubers vilja är att ta den som lyssnar till hans vittnesbörd vid handen och leda fram honom till fönstret, slå upp fönstret och visa ut. Bubers vilja är att föra ett samtal med den som utsätter sig och läser hans verk långsamt, med eftertanke och stilla hänförelse. Läsning är således en sann kontakt med verkligheten och innebär att se över de egna gränserna med hela sitt väsen. Detta kräver att man vågar kasta sig i och simma vaken och av alla krafter, eftersom ny kunskap föds i den stund den egna världsbilden ruckas allvarligt. Som ledd, kallad och uttagen bidrar man med sig själv och sitt personliga liv.

---

¹⁸³ Buber, 1985, 1989; 1990; 1995; 1997.

¹⁸⁴ I Bubers texter framträder både den skapande och Gud för att beteckna en högre makt. Jag har valt att använda den skapande i beskrivningen av Bubers vittnesbörd.

Filosofen Lévinas¹⁸⁵ bygger vetandets grundval och giltighet på etiken och en etisk hållning. Enligt Lévinas tar kunskap sin form både som objektiv kunskap och intersubjektiv välkomnande kunskap, välkomnande av den andre. Välkomnande kunskap är ett etiskt ansvar att medvetet ansätta sig själv och den egna referensramen för att möta det man inte kan förstå. Välkomnande kunskap är att inbjuda den andre som bär ett löfte om en fullständigare och mera adekvat sanning. Välkomnande kunskap är att tillåta den andre tala i sin annanhet som åtskild och absolut unik. Den andres närvaro stör njutningen av den egna intentionen och den egna föreställningen om världen. Den andre kallar, gör anspråk på och ger tillgänglighet till något utanför en själv och kallar till att förstå annorlunda. Texterna väcker, kallar, befäller och skapar en önskan att ta ansvar och underkasta sig för att ge och tjäna den andres text. När den andres annanhet får företrädesrätt berättigas också självet. Åtskiljande och tolkning lever således sida vid sida. Lévinas väcker läsaren till begrundan, väcker läsarens vilja att ta sitt mänskliga ansvar på allvar och att sätta sig själv på spel för att ge av sig själv och lyssna till den andres text som tilltalar och frågar efter läsning.

Buber och Lévinas kan ses som två av de viktigaste judiska tänkarna vars filosofiska intresse för etiskt äkta mellanmänskliga möten både förenar och skiljer deras tänkande. Denna studie söker inte nytt inseende utgående från filosofernas religiösa bakgrund, men det är av betydelse att uppmärksamma att Lévinas anses ha sin förankring i litauisk Talmudlära, medan Buber anses ha sin bakgrund i Chassidisk fromhet. Både Lévinas och Buber skriver mycket om nazistiska illdåd och nazismens betydelse för judendomen och filosofin. Lévinas och Buber delar till stor del sin filosofiska tematik och terminologi¹⁸⁶. Enligt Lumsden¹⁸⁷ hade Lévinas en stor respekt för Bubers tänkande, även om Lévinas genom sin etiska filosofi och unika beskrivning av den andre försöker problematisera Bubers ontologiska jag och du relation. Det finns mycket likheter mellan dessa två tänkare, men också en rad slående skillnader som utlovar fängslade upptäckter om lyssnandets väsen och lyssnandets rörelse mellan symmetri och asymmetri. Enligt Casey¹⁸⁸ är det gemensamma intresset för Buber och Lévinas sökandet efter en idealmodell för människan och hennes gemenskap med andra människor och Gud. Både Buber och Lévinas lyfter fram den andres annanhet och unikheter i

---

¹⁸⁵ Lévinas, 1988. Jfr Faulconer, 2005; Jokinen, 1997; Warren, 2005; Horton, 2004.

¹⁸⁶ Enligt Casey (1999) anses Bubers språk ofta som för poetiskt, för mystiskt, medan Lévinas anses ha ett mera funktionsdugligt och sofistikerat filosofiskt ordförråd. Casey anser att det är förvånande att Bubers tänkande ofta har försumrats.

¹⁸⁷ Lumsden, 2000.

¹⁸⁸ Casey, 1999.

förhållande till subjektet eller jaget, medan skillnaden främst finns i beskrivningen av den enskildes hållning till den andre. Bubers tänkande om att människan i varje du tilltalas av ett evigt du finner samband med Lévinas tänkande om den tredje, illeitet¹⁸⁹, som ett verkligt etiskt samband till den andre. I Bubers tänkande är Gud både det helt samma och det helt andra här och nu och kan därför anses mer tillgängligt än Lévinas tänkande om att det är Gud som befaller genom den andre och som inte kan generaliseras utan är den verkligt andra, alteriteten, det helt andra och otänkbara bortom det synliga.

Bubers ursprungliga spörsmål gäller människans längtan efter gemenskap, medan han i sina senare skrifter lyfter fram gemenskap som en symmetrisk och ömsesidig relation som upplöser skillnaden mellan jaget och duet. Kärnan i Bubers tänkande är grundorden jag och du som skapar relationernas värld i en ömsesidig tillvaro mellan tilltal och svar och vars syfte är själva mötet i en mellanvärld. Buber tematiserar mötet och avståndet mellan jag och du som ett ömsesidigt förhållande, en omedelbar mellanvärld där jaget möter den andra människan. I relationernas mellanvärld tilltalas människan av ett evigt du för att med hela sitt väsen våga se den andre som en annan. När människan med hela sitt väsen går ut till ett du och bär med sig allt som är i världen till den andre finner människan honom som man inte kan söka. Människan intar en hållning, ett du-sägande för att höra en röst i mötet med den andliga världen. Bubers vilja är att visa på omsorgen om den andre, att med kärlek, vänskap och förtrolighet klä de nakna och mata de hungriga, möta den andre som en enhet, vilket får människan att gro och växa. Enligt Bubers tänkande behöver den enskilde nödvändigtvis inte ifrågasätta sig själv. Buber internaliserar inte annanhet, medan Lévinas anser att omsorg innebär att klä de nakna och nära de som går hungriga som ett autentiskt sätt att få tillgång till den andre genom andlig vänskap.¹⁹⁰

---

¹⁸⁹ Enligt Casey (1999) utgör illeitet (illeity) kärnan i Lévinas tänkande. Illeiteten är gemenskapens hjärta som för mot den gudomliga andre och den tredje. Lévinas belyser det gudomliga som ansikte mot ansikte och den tredje som ger relationen som ett ursprungligt möte med den andres karaktär. Den andre bär spår av illeiteten och kan inte reduceras till ett du. Illeiteten kommer emot mig och för mig i riktning mot den andre.

¹⁹⁰ Buber, 1985. Jfr Casey, 1999; Lumsden, 2000; Paradiso-Michau, 2007.

Lévinas vittnar om etiken som den första filosofin, etiken föregår ontologin och diakoni föregår dialog. Lévinas etik är ett försvar av de förtryckta och ett förbud mot att dräpa¹⁹¹ genom att reducera det enkla och enastående. Lévinas anser att det inom dialogfilosofin finns en ovilja att acceptera den andre som absolut annanhet. Istället för att se den andre som ofullständig och oförutsägbar har man försökt reducera och inordna den andre till något som är en del av det samma, det allmänna, kända och gripbara. Lévinas kallar detta för egologi då människan i den andre enbart ser sin egen spegelbild. Han anser att det inte är nog att jaget försöker leva sig in i duets värld, utan det är endast genom ett möte *ansikte mot ansikte* med den andre som jagets totalitet och autonomi ifrågasätts. Sprickan mellan jaget och duet får inte slutas, eftersom det skulle innebära att jaget utplånar och utrotar annanheten genom att göra duet till något eget. Lévinas anser att en symmetrisk gemenskap och intentionalitet måste bygga på asymmetri där man i ett öppet möte står ansikte mot ansikte. Ömsesidighet utformas oberoende av dialog. I ett möte ansikte mot ansikte upprätthålls den andres omedelbarhet i sin annanhet. Lévinas undran är om man kan välkomna den andre utan att ifrågasätta sig själv eller om en medmänsklig relation kan uppstå ur tomma händer och med stängda hem, utan ett begär att rikta sin egen vilja utifrån den andre?¹⁹²

Enligt Casey och Lumsden¹⁹³ vill Lévinas fastställa asymmetrin i relationen, den andre i sin absoluta annanhet, omedelbarhet och oändlighet. Den andre är inte en spegelbild av jaget, utan är alltid någonting mera som visar sig som en uppenbarelse som stör den inre ordningen och kallar på människan. Lévinas betonar en orientering mot den andre som en omvänd monolog, du och mig, snarare än en jag och du relation som glömmer den andre till förmån för relationen och mötets mellanrum. Den andre frågar och jag kan bara svara an på den andres tilltal genom mitt ansvar¹⁹⁴. Jag är skyldig utan att denna skyldighet har sitt ursprung i mig. Lidande och sårbarhet är den andre i mig, sårbarhet utgör ramen för lyhördhet för den andre. Den andre är i mig som en känsla av ansvar för den andre. Mitt ansvar har inte sin källa

---

¹⁹¹ Lévinas filosofi (Kemp, 1992) är ett försvar av de förtryckta. Lévinas anser att man ofta blundar för det främmande, man låter det främmande försvinna genom att reducera det till det samma. Man försöker därigenom att tvinga engångsfenomenet, ett mänskligt subjekt, att vara något annat än det är, att vara något som den fria tanken kan disponera över.

¹⁹² Casey, 1999; Lumsden, 2000; Bernasconi, 2005; Paradiso-Michau, 2007.

¹⁹³ Casey, 1999; Lumsden, 2000. Jfr Paradiso-Michau, 2007 som anser att älska den andre är kärlek till sig själv.

¹⁹⁴ Enligt Lumsden (2000) är ansvar ett centralt begrepp för Lévinas tänkande. Ansvar för den andres annanhet är en akt som går utöver ansvaret att inleda en ömsesidig dialog i möte med den andre för att utveckla sig själv och bilda varandra i och genom mellanrummet. Lévinas undviker uttrycken jag, vi och emellan, samtidigt som han ändå antas föra in en ömsesidig *är med andra* i och med kroppslig närvaro.

i mig, är inte aktivt, utan är ett uttalande av orden *här är jag* som en ständig skuld¹⁹⁵. Relationen till den andre är en verklig öppenhet för den andre. Människan är inte för sig utan alltid för den andre, ansvarig för den andre. Det handlar snarare om en mångfald av enskilda andra och oändliga subjekt, än ett vi. Etik går före ontologi och immanens, oändlighet och transcendens före enhet och helhet.

Bubers verk anses bära vittnesbörd om lyssnandets väsen som en symmetrisk ontologisk relation, medan Lévinas verk anses bära vittnesbörd om lyssnandets väsen som ett etiskt ansvar inför den andres annanhet som en asymmetrisk relation genom människans ansvar inför den sårbara andre. Trots att mycket är gemensamt i Bubers och Lévinas tänkande finns det ett olik tänkande som får ge en riktning och rörelse i lyssnandets tematik för att berika och ge en mera enhetlig bild av lyssnande.

Efter en första läsning av sammanlagt 10 av Dostojevskijs skönlitterära verk utvaldes *Brott och straff* samt *Bröderna Karamazow* som material. Motivering till valet av dessa litterära livsverk som material är att dessa genom Dostojevskijs litterära gestalter ger bilder av lyssnandets gestaltning både symmetriskt och asymmetriskt i en verklighet som inbegriper den verkliga verkligheten som en ideal sanning¹⁹⁶ av existentiella och transcendent erfarenheter. Fjodor Dostojevskijs budskap gäller mänskligt lidande och det mänskliga livets ursprung i ett levande samband med Gud och andra människor. Livet har sitt ursprung i Gud och därför råder det ett levande samband mellan människorna och världen. Det är det levande livet som räddar människan från det onda, för om människan isolerar sig från de levande förbindelserna med medmänniskorna leder det till ondska, men upprätthåller hon förbindelsen till medmänniskor når hon godhet. Det levande livet och gemenskapen med medmänniskorna medför godhet. Dostojevskij förkunnar i sina skönlitterära verk vittnesbörd om källan till det

---

¹⁹⁵ Jfr E. Severinssons föreläsning, 10.1.2008, Åbo Akademi i Vasa. Skuld lär oss medkänsla och väcker medlidande. Ansvar ger förståelse för skuld, genom att känna skuld växer ansvaret. Skulden är nödvändig för etiskt ansvar, och genom synd förstås skam och skuld. Synd inbegriper människans gudomliga dimension, skam inbegriper människans inre värde, griper hela människans identitet, medan skuld inbegriper människans handlingsätt, görandet.

¹⁹⁶ Jfr Linnér, 1982. Dostojevskij skildrar det sant ideala som sann verklighet. Helgonen, som realistiska idealgestalter, lever på samma jord med de vanliga och onda människorna. Människan kan under vissa stunder möta det absoluta när förlåtelse och kärlek träder in, när hon inte väjer för de högsta erfarenheterna eller den högsta moraliska skönheten. Guds avbild finns dold inom varje människa. Frälsning innebär en befrielse av det genuint mänskliga, det sant levande inom människan som vill tränga fram till människans inre centrum för att där finna harmoni och helhet. När alla människor tar på sig skulden frikänner de därmed också sig själva. Moralen har sina rötter i en högre värld, i sanningen om Gud och evigheten som kan omskapa världen. När människor möts i kärleken till livet känner de den kärlekens kraft som får livet att strömma och flyta genom skapelsen i en gudomlig livsrytm och kosmisk harmoni.

levande livet och godhet. Dostojevskijs litteratur är djupa människoskildringar med lidelsefulla gestalter som illustrerar människans unika benägenhet att ställa sig de yttersta och innersta frågorna om en tillvaro där det goda får möta det onda.¹⁹⁷ I Dostojevskijs skönlitterära verk stiger Sonja¹⁹⁸ och Aljosja¹⁹⁹ samt Aljosjas mentor starensen Zosima fram som gestalter som genom sin hållning och sitt handlande vittnar om lyssnande. Valet av Sonja och Aljosja som gestalter som förmedlar bilder av lyssnandets gestaltning grundar sig på att dessa trots en gemensam värdegrund och ontologi visar på det enskilda och annorlunda. Utan att kategorisera eller dra för stora paralleller kan konstateras att det i Sonjas gestalt finns fler bilder av Lévinas vittnesbörd och i Aljosjas gestalt fler bilder av Bubers vittnesbörd.

Livet självt, tio år av Dostojevskijs liv i fångenskapens grymma förhållanden med lidande och förödmjukelse, gjorde honom färdig för sin stora insats som författare. Dostojevskijs människobild präglas av läroåren i tukthuset. Han fäste sig speciellt vid personer som trots grymma förhållanden i fångenskap förblev goda och renhjärtade. I fånglägret²⁰⁰ fanns också utomordentligt gudfruktiga människor som aldrig vek från sin tro och sin övertygelse. Det fanns människor som läste sin bibel med stor behållning och ofta satt försänkta i bön och bad med orden förlåt, älska, gör intet ont, och älska också dina fiender. Det fanns också fångar som försökte dölja sin djupa sorg, men som tysta grät i sin ensamhet och återhållsamt bad bönen enligt sin handskrivna bönbok: ”Herre, övergiv mig icke! Herre, giv mig kraft!”²⁰¹ Bland fångarna fanns det människor som såg det som sin livsuppgift att ta hand om andra, som ville hjälpa och göra tillvaron lättare för andra. Det fanns fångar som ville gå med andra

---

¹⁹⁷ Dostojevskij, 1968.

¹⁹⁸ Dostojevskij, 1982.

¹⁹⁹ Dostojevskij, 1986.

²⁰⁰ Se Dostojevskij, 1968. I fånglägret fanns alltigenom goda, renhjärtade och välvilliga människor. Människor som Gud utrustat med en natur av oändlig godhet och hjärtevärm. Människor som bevarat ett mildt sinnelag och mjukhet. Människor vars sköna, vackra, öppna, kloka och godmodigt naiva ansikten speglade hela själen. Ansikten som avspeglade godhet, sympati blandat med vånda och lidande. Människor som av hela sitt hjärta leende vände sig mot andra med en värdig, välvillig, tillitsfull, godmodig, mild, svårmodig och barnslig hjärtegodhet. Människor som med stora, klara och ljusa ögon öppet såg rakt in i ögonen och talade med sin mjuka, vänliga, lugna och stilla blick full av godhet. Människor som var glada och vänliga och som skrattade ofta med ett klart och stilla skratt fullt av barnslig naivitet. Människor vars vilande blick gav en alldeles särskild lättnad i all sorg och vånda. Människor vars ögon vid orättvisa utstrålade en eld av harm som gjorde ögonen ännu vackrare och skönare och som drog sig tillbaka med olust när de blev vittne till gräl, men som kunde stå på sin kant om det så krävdes. Kyska människor med en stark, ståndaktig natur och en fast hederskänsla. Kloka, hänsynsfulla, omdömesgilla människor som var fulla av hjärtats visdom. I dessa människors närvaro kunde andra känna sig lugna och de kom vid första ögonkastet ens hjärta nära. De var omtyckta och älskade och man önskade kunna skämma bort dem såsom naiva och oskyldiga barn. De åtnjöt aktning utan att vara högmodiga däröver, anspråkslösa människor utan tecken på fåfänga eller högmod, utan ett spår av någon önskan att vinna egen fördel. Människor som på grund av sin aktning för andra aldrig själva inledde ett samtal, men som blev uppenbart glada om andra tilltalade dem.

²⁰¹ Dostojevskij, 1968, 47.

för att bereda en speciell lycka trots sin egen fattigdom och som arbetade outtröttligt utan att knota för att vara till tröst och uppmuntran för andra. Människor som blygt och ursäktande skänkte gåvor, klappade andra på axeln och som ville visa att de var vänner vars beskydd andra kunde räkna med. Människor som höll hoppet vid liv. Möten med dessa fångar gav Dostojevskij en varm känsla av vänskap som han bevarade som en av sitt livs bästa upplevelser. I fånglägret fick Dostojevskij erfara hur den förnedrade fången instinktivt krävde att hans människovärde skulle respekteras, eftersom fotbojor inte kan få fången att glömma att han är en människa som måste behandlas med alldeles särskild mänsklighet. Det är enbart genom en mänsklig behandling som en ny människa kan uppstå för den vars Guds bild för länge sedan fördunklats. När människan blir bemött av en medmänniska med ett ädelt sinnelag, med ett par vänliga, goda och uppmuntrande ord bereds henne stor glädje som kan leda till räddning, frälsning och andlig pånyttfödelse. Människokärlek, mildhet och broderligt deltagande är vad människan behöver. Äkthet, goda ord och vänlighet är uttryck för en verklig människokärlek. I allt det fientliga och hatfulla kan goda, naiva, saktmodiga, lugna, tystlåtna, stillsamma, själavänliga, godmodiga människor med glada ansikten bereda stor glädje och uppmuntran.²⁰²

Beskrivningen av Bubers, Lévinas och Dostojevskijs livsverk som material visar på likheter, men även olikheter och nyansskillnader som anses ge den bredd och det djup som krävs för att få svar på studiens syfte och frågeställningar. Materialets värdegrund och ontologi binder de enskilda livsverken samman och visar på fruktbarheten i materialvalet. Emedan Bubers dialogfilosofiska verk och Lévinas etiskt filosofiska verk till sin karaktär utgör faktatexter anses dessa kunna ge svar på lyssnandets väsen. Dostojevskijs skönlitterära verk är texter med en melodi och rytm som kan ge bilder av lyssnandets gestaltning. Läsning och begrundan av Bubers, Lévinas och Dostojevskijs livsverk förväntas ge svar på syfte och frågeställningar samtidigt som författarnas vittnesbörd format hela denna vårdvetenskapliga betraktelse och styr det hermeneutiska avtäckandet som metod.

---

²⁰² Se Dostojevskij, 1968.

Avtäckande och tolkning

Mitt arbetssätt kan ses som arkeologiskt²⁰³, vilket innebär att jag genom läsning och begrundan försiktigt avtäcker för att nå under ytan och öppna för en mera abstrakt kunskap om verklighetens grundordning. Genom förundran, långsam läsning, tänkande och begrundan sållas meningsbärande enheter ut för att småningom avtäcka vittnesbörd om det ursprungliga och den historiska inre ordningen om lyssnande som ledsagar tolkningen för att synliggöra vad lyssnande är samt vad som är vårdande i lyssnande.

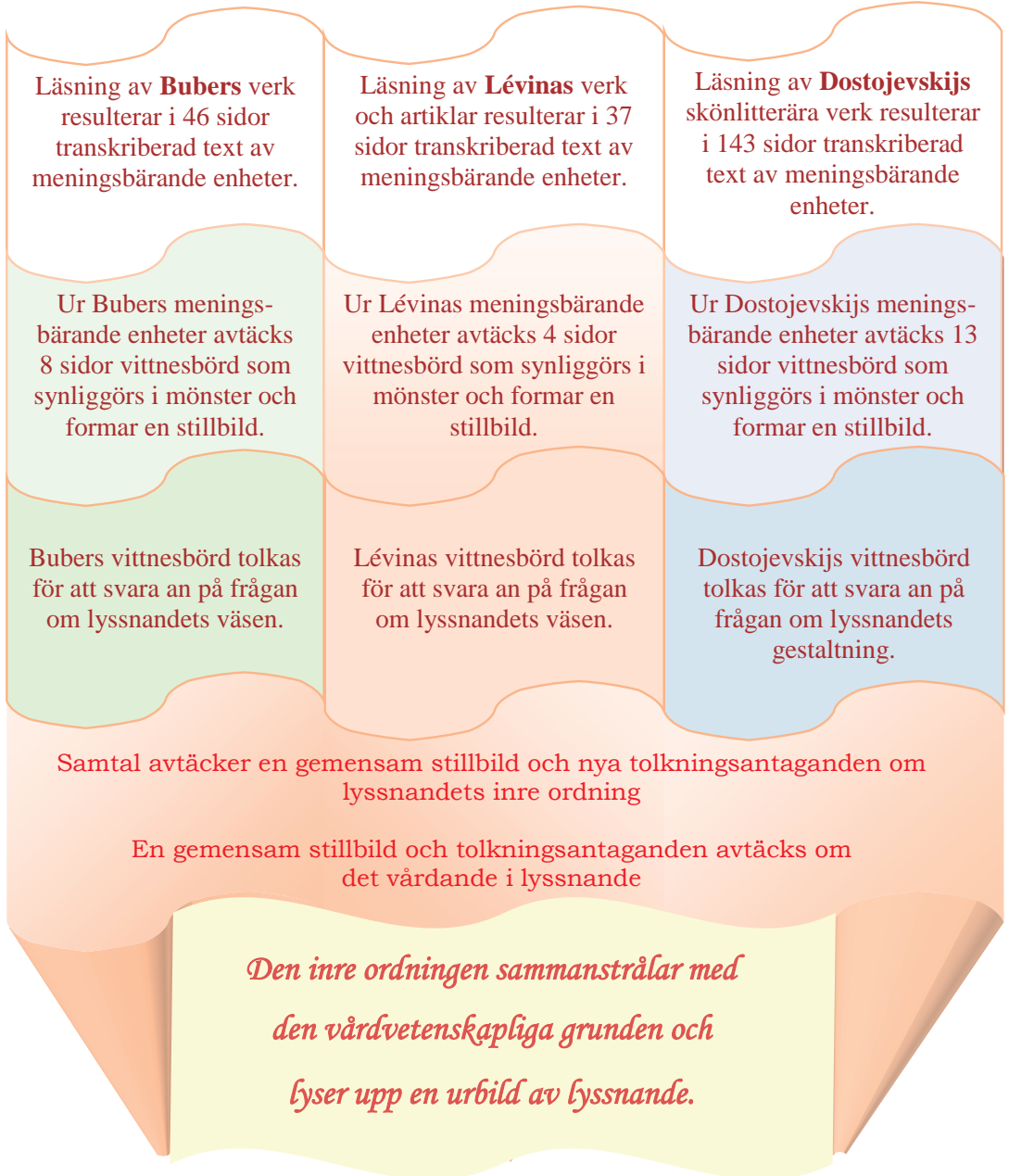
Det hermeneutiska avtäckandet inleddes med en första läsning av Bubers, Lévinas och Dostojevskijs litterära verk. Varje enskilt verk lästes kvardröjande i sin annanhet för att se och lyssna till textens djupa och symboliska mening. Den första läsningen av Bubers verk resulterade i 46 sidor transkriberad²⁰⁴ text bestående av enskilda meningsbärande enheter. Den första läsningen av Lévinas verk och artiklar resulterade i 37 sidor transkriberad text av enskilda meningsbärande enheter. Den första läsningen av Dostojevskijs skönlitteratur resulterade i 143 sidor transkriberad text av meningsbärande enheter. De enskilda läsakterna har präglats av en strävan till öppenhet, följsamhet och lyssnande för att låta texterna beröra. De meningsbärande textenheterna från Bubers, Lévinas och Dostojevskijs verk lästes och begrundades kvardröjande och upprepade gånger för att vidare avtäcka vittnesbörd av en inre ordning och forma stillbilder av och tolkningsantaganden om den erhållna horisonten. I nedanstående figur redogörs mitt arbetssätt, läsningens, avtäckandets och tolkningens väg.

---

²⁰³ Nurminen (2009) hänvisar i sin doktorsavhandling till det arkeologiska historieforskandet som utvecklades efter andra världskriget och De Laets (1958) klassiska arkeologiska metod med intuitiv lyhördhet som uppdragar framträdande fragment mot ett grundläggande djupare vetandets skikt.

²⁰⁴ Med transkribering avses den skrivakt som transformerar eller omarbetar råmaterial (allt textmaterial) till kunskapsmaterial (meningsbärande enheter).

En första läsning av Bubers, Lévinas och Dostojevskijs texter

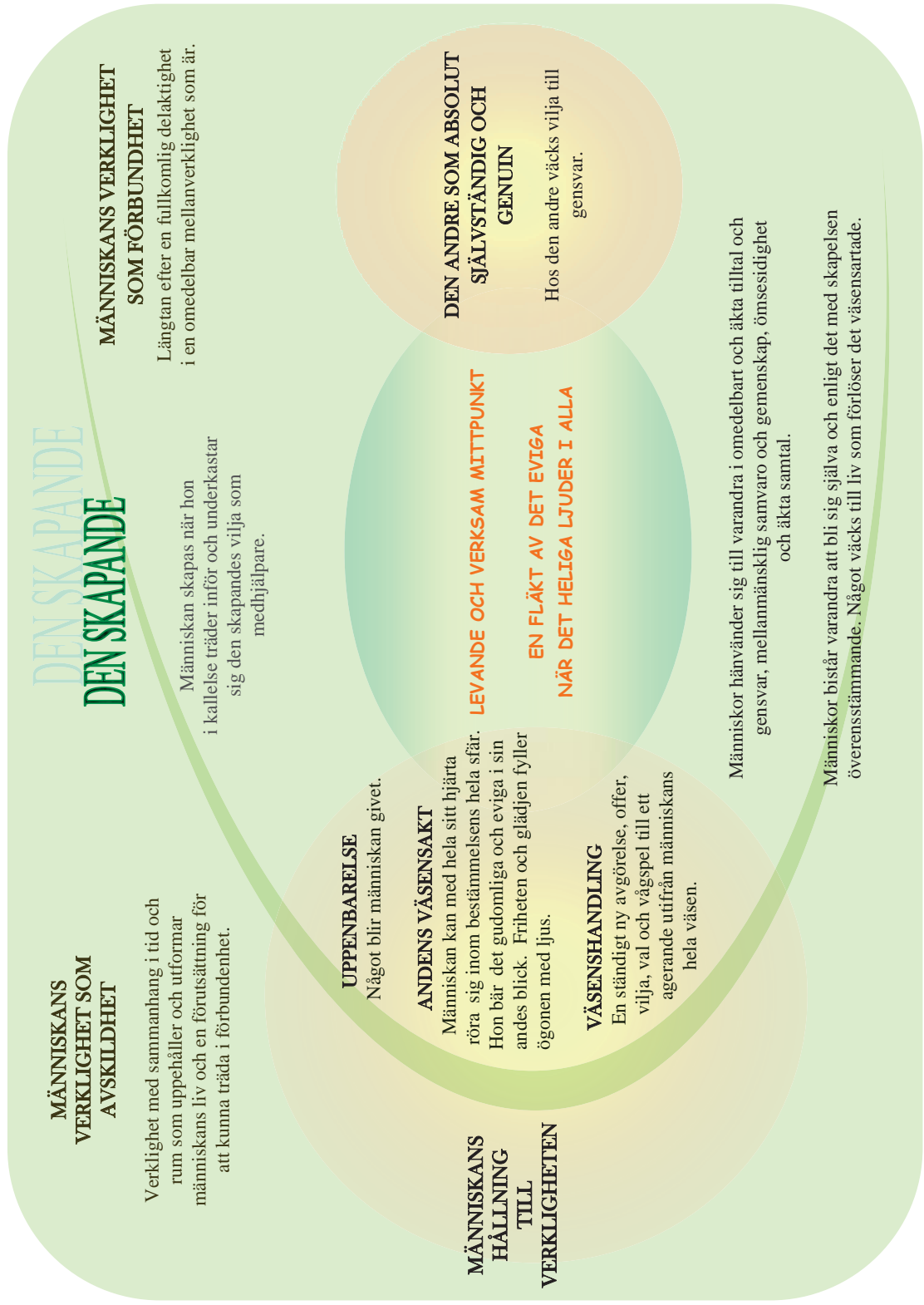

Figur 4. Det hermeneutiska avtäckandets och tolkningens väg.

Efter varje enskild läsakt av Bubers, Lévinas och Dostojevskijs meningsbärande textenheter avtäcktes vittnesbörd som synliggör mönster av en inre ordning och formar stillbilder när det förgångnas vittnesbörd inordnats i den egna horisonten. Genom min läsning och begrundan av Bubers meningsbärande textenheter avtäckte jag långsamt 8 sidor vittnesbörd. Läsning och begrundan av Lévinas meningsbärande enheter avtäckte 4 sidor vittnesbörd, medan läsning och begrundan av Dostojevskijs meningsbärande enheter avtäckte 13 sidor vittnesbörd. Vittnesbörd och texternas budskap lyftes från sitt ursprungliga meningssammanhang för att genom tolkning belysa ett inseende som svarar på frågan om lyssnandets väsen och gestaltning. Bubers och Lévinas vittnesbörd svarade på frågan om lyssnandets väsen, medan Dostojevskijs vittnesbörd svarade på frågan om lyssnandets gestaltning. Samtidigt började redan de första tolkningsspåren av det vårdande i lyssnande framstiga ur materialet. Därefter avtäcktes en gemensam inre ordning och en stillbild formades som förde samman tolkningsantaganden om lyssnande samt det vårdande i lyssnande (se bilaga 3, sammanfattande tabell över tolkningsantaganden). Avtäckandet och tolkningen, det arkeologiska arbetssättet, leder till en sammanstrålning mellan den gemensamma inre ordningen och den vårdvetenskapliga teorikärnan och den ontologiska grunden för att lysa upp en urbild av vad lyssnande är samt vad som är vårdande i lyssnande.

Lyssnandets väsen avtäckt och tolkat ur Bubers vittnesbörd

I detta avsnitt beskrivs tolkningsantaganden som svarar an på frågan om lyssnandets väsen. De har avtäckts och tolkats utgående från Bubers vittnesbörd som format en stillbild av en inre ordning (figur 5, s. 63). Avsnittet inleds med ett synliggörande av stillbilden som sedan följs av tolkningsantaganden och Bubers vittnesbörd. Stillbildens inre ordning läses från verkligheten som *avskildhet* och *förbundenhet*, människans *hållning till verkligheten* som skapar en rörelse till *den skapande* och *den andre*, och mellan dessa finns den *levande och verksamma mittpunkten*. Stillbildens inre ordning och tolkningsantaganden om lyssnandets väsen har avtäckts genom läsning och begrundan av Bubers vittnesbörd som synliggörs och skildras i mönster under rubrikerna *Andens väsensakt och väsenshandling* (s. 66), *Människans förbundenhet med den skapande* (s. 67), *Människans förbundenhet med den självständiga andre* (s. 68) samt *Förbundenhetens levande och verksamma mittpunkt* (s. 69).

Figur 5. Stillbild av en inre ordning avtäckt ur Bubers vittnesbörd.

Lyssnandets väsen tolkat ur Bubers vittnesbörd

- ∞ Lyssnande är ett äkta och tillitsfullt samtal i en ontologisk sfär som griper tag i människans innersta djup för att uppenbara och fullborda det beaktansvärda och gemensamt fruktbara som ger människan kraft att gå sin väg fram med en lugn fattning.
- ∞ Lyssnande är en väsenshållning till människans verklighet som en ständig och ömsesidig rörelse mellan naturgiven avskildhet och förbundenhet med den skapande och människogemenskap.
- ∞ Lyssnande är en väsensakt genom människans absoluta ensamhet som den reningens ort som uppehåller, underlättar och utformar människans liv enligt det med skapelsen överensstämmande och låter mening och glädje, aktning och offervilja väckas till liv.
- ∞ Lyssnande är en längtan och en ständigt ny avgörelse och ett ständigt nytt val att kvardröjande och med stilla hänförelse hänvända sig, överlämna sig och skapa inträde till den som tilltalar och kallar i sin absoluta genuinhet, enhet, unikhet och ett ständigt mysterium.
- ∞ Lyssnande är en väsenshandling och ett verkande som hänger samman med människans liv, val, verk och tjänst. Det är verklig medkänsla, oändligt ansvar, böjelse, underkastelse och mod att kärleksfullt och med djupt engagemang verka i världen.
- ∞ Lyssnande i den levande och verksamma mittpunkten är en fläkt och ett tecken på världsordningen och en aning av evigheten och det ursprungliga när det heliga ljuder i allt och alla som låter det som är väsensenligt, riktigt, rätt och sant få växa och lysa upp.

Enligt Bubers vittnesbörd är människans liv ett pendlande mellan avskildhet och förbundenhet. Människan bär på en längtan efter en allt högre, mer obetingad och fullkomlig delaktighet i det som är, längtar efter att vara infogad i ett sammanhang och en värld som inte är sluten. Människan upplever mening med att ständigt på nytt få beträda den helgedoms tröskel där hon inte kan förbli.²⁰⁵ ”Den eviga fjärilen som måste förpuppa sig till avskildhet

---

²⁰⁵ Se Buber, 1985, 22–23, 27–32, 63–65.

för att åter på nytt få vingar.”²⁰⁶ Människan varseblir och intar en hållning till sin verklighet som en ständig rörelse mellan avskildhet och förbundenhet. Hemligheten med människans tillkomst är en samverkan mellan distans och relation, avskildhet och förbundenhet. Människans naturgivna avskildhet och särskildhet har sitt sammanhang i rummet och tiden. Avskildheten har ett mångfaldigt syfte att uppehålla, underlätta och utforma människolivet. Människan lever i avskildhet för att lära känna något, inta en hållning för att iaktta något, förnimma något, ha en föreställning om något, vilja något och tänka något. Människotillblivelse sker när människan i avskildhet står inför ett sammanhang som hon kan upprätta distans till, avskilja sig från och uppleva som en självständigt existerande motpart i förhållande till sig själv.²⁰⁷

Avskildheten, urdistansen och den absoluta ensamheten är en akt genom vilken människan blir människa, en reningens ort som människan behöver mitt i sina prövningar och sina tillkortakommanden. Avskildhet är en distanseringsakt som inbegriper människans vilja att träda i en omedelbar relation till det som hon står inför och upplever som helt självständigt i förhållande till henne själv. Människan som avskild är en förutsättning för inträde i relation till en värld som sträcker sig vida utöver den enskilda individens tillfälliga horisont. Hon kan välja om hon i förtroende vänder sig till omvärlden för att se och tilltala den andre i sin absoluta självständighet och genuina oåtkomlighet. Människan kan enbart känna sitt eget liv, sin egen vandring och sitt eget vägstycke, den andres upplever och erfar hon i mötet utan att helt förstå.²⁰⁸

Förbundenhet är en väsenhandling som har en beständighet i människans liv och uttalas och fullgörs med människans hela väsen inför den gestalt som uppenbarar sig. I förbundenhet vill människan tro på verkligheten och på verklig samhörighet, hon tror på sin bestämmelse och på att den behöver och väntar på henne. Hon närmar sig och går mot sin bestämmelse med hela sitt väsen när hon beslutar sig för att offra sin lilla vilja inför den stora viljan. Hon lyssnar till det som blir till inifrån henne själv, till tillvarons eget väsen. Förbundenhet omfattar ett offer och ett vågspel, att utväljas och att välja, att vara utlämnad åt och själv handla, och mellan dem råder en givandets ömsesidighet. Människan tar del av verkligheten

---

²⁰⁶ Buber, 1985, 97.

²⁰⁷ Se Buber, 1985, 11–14, 27–32, 35–42, 63–65, 97; 1997, 7–11, 39–41, 61, 72.

²⁰⁸ Se Buber, 1985, 12–13, 15–22, 36–42, 53–59, 76–78, 91–93, 98–100; 1997, 17–18, 62–70.

och ett verkande, hon utlämnar sig och fullbordar det som vill bli fullbordat av henne med mänsklig ande och mänsklig gärning.²⁰⁹

Andens väsensakt och väsenhandling

Människan måste ständigt avgöra sig från sitt innersta djup och lägga av sig sin egendom och klädnad för att naken träda fram inför Guds anlete och därigenom komma till insikt om en frihet som får hennes ögon att fyllas av ljus. Anden träder emot ur det hemlighetsfulla och talar ur det fördolda som en andens väsensakt. Anden finns mellan människan och det som träder emot henne som luften vilken hon andas. Anden rör ständigt vid människan i tystnaden och återhållsamheten. Anden binder människan till avskildhetens värld, samtidigt som människan förmår leva i anden när hon ser och tar emot närvaro och träder in i en relation med hela sitt väsen. Så länge människan besitter andens väsensakt i sitt liv, i allt hon gör och erfar, så länge är hon fri och skapande. Människan kan ge sig hän med fritt hjärta, och hon kan röra sig inom bestämmelsens hela sfär utan att ge upp sin egen särart. ”Jag är till som den jag är.”²¹⁰ Människan kan uppstiga till det innersta, finaste och mest komplicerade rörelsecentret. Hon kan gestalta rummet, bygga gudshus och människohus. Hon kan fylla den vibrerande tiden med nya hymner och ge meningsfull form åt människogemenskapen. Hon bär på en längtan och strävan efter handling att med öppna händer låta motparten söka sig in.²¹¹

Anden verkar med en genomträngande och förvandlande kraft som ger frihet att låta mening och glädje, aktning och offervilja strömma in i människans liv. Människans hållning till världen är ett ständigt skeende, vilket sammanhänger med människans liv, val, verk och tjänst. Tror människan på den verkliga världen får hon att göra med den själv, älskar hon den i all dess förskräcklighet vågar hon lägga sina armar om den, och då ska hennes händer möta de händer som håller världen. Kärlek uppstår när människan ser med kärlekens ögon och verkar i världen. Kärlek är ansvar att förmå och våga älska människor. Kärlek är en tro på tjänandet i en omedelbar tillvaro utan varaktighet. Den som i sanning samlar sig och går ut till världen, går ut till Gud som omfattar människan och allt.²¹²

---

²⁰⁹ Se Buber, 1985, 11–18, 35–36, 60–61.

²¹⁰ Buber, 1985, 107.

²¹¹ Se Buber, 1985, 42–47, 53–59, 94–96.

²¹² Se Buber, 1985, 21–22, 49–53, 91–93.

Människans förbundenhet med den skapande

Enligt Buber²¹³ vet människan oemotsägligt i sitt hjärta att den skapande behöver henne till det som är hennes livs mening. Ett kärleksfullt och oändligt ansvar och ett djupt engagemang i världen innebär att vara infogad i Guds vilja och infogad i gemenskapens ljusa boning inför Guds anlete. Den ständigt nya avgörelsen inom människan för det rätta handlandet kan ibland ske som en slags brottning, ibland som en beröring av en andedräkt. Livet inför anletet är livet i den enda verkligheten som ett rike som döljer sig i människans mitt och en mellanverklighet. Tillvarons hemlighet är att komma den skapande nära i den eviga uppenbarelsen här och nu. Människan skapas när hon i kallelse träder inför och underkastar sig den skapandes vilja som medhjälpare. Hon bär fram sin lilla vilja för att möta sin skapares vilja. Den största och djupaste verkligheten består och får kraft och djup när hela människan och den allomfattande och närvarande skaparen uppgår i ett verkande. Krafterna samlas in mot kärnan och tvingar människan till underkastelse för att bevara det rena, egentliga och varaktiga. När människan träder ut ur sin väsensakt har något kommit till, något har blivit människan givet. Verkligheten genomlyses i sin enhet av evigheten som en omedelbar beröring och andedräkt av det eviga livet i människans väsen.

Enligt Buber²¹⁴ är relationen mellan Gud och människan i likhet med relationen mellan fadern och sonen de väsenslika bärarna av urrelationen. Guds förhållande till människan innebär kallelse och befallning, människans förhållande till Gud skådande och lyssnande, och mellan dem råder insikt och kärlek. Fadern bor och verkar i sonen som böjer sig för och underkastar sig Fadern. Denna erfarenhet avgörs i människans innersta som det mest hemliga och mest avgörande för människans bestämelse. När människan ställer sig inför Guds anlete i det heligas fullkomning brinner Guds verkande med den klaraste lågan som får hela mänskligheten att uppgå i gudomligheten, all-enhet uppstår och förenar, och omkring dem lyser det. Människan känner glädjen i den närvarandes närvaro som är och i hennes ögon finns en stråle av det eviga. När människan i omedelbar iakttagelse och böjelse träder in i den absoluta och rena relationen innesluter hon hela världen inför den Gud som inte kan sökas eller ägas. Hon tjänar ständigt Gud, den eviga närvaron, och går sin kallelsets väg. Hon är villig att ge sig själv åt sitt folk i det omätbara ödets stund. Den rena relationen byggs upp till beständighet i tid och rum om den förkroppsligas i allt det som livet omfattar som en

²¹³ Se Buber, 1985, 81–82, 87–89, 94–96, 102–107.

²¹⁴ Se Buber, 1985, 78–79, 84–85, 99–100, 102–114.

uppenbarelse som kallar människan att befatta sig med världen. Den i uppenbarelsen utsände bär en gudsbild i sin andes blick och människan kan efter sin förmåga och varje dags mått på nytt förverkliga Gud i världen. ”Den som går ut och bekräftar låter den eviga kraftkällan flöda, den eviga beröringen bida och den eviga stämman ljuda.”²¹⁵

Människans förbundenhet med den självständiga andre

Det sant mänskliga börjar när människor kvardröjande vänder sig till och tilltalar varandra som självständiga personer. Mellanmänsklighet är en bevekelsegrund för att förnimma den andre som en helhet, enhet, unik och ett ständigt närvarande mysterium för stilla hänförelse. Mellanmänsklighet är att rikta sig mot den som träder emot för att djärvt och ohämmat svinga sig över till honom trots att det kan kräva en intensiv omvälvning i ens egen tillvaro. Mellanmänsklig samvaro är att föreställa sig vad det är som den andre vill säga, vad han känner och tänker i det verkliga livet som levs i nuet och en omedelbar närvaro. Föreställningen om den andres viljeakt är verklig medkänsla, att uppleva den andres alldeles specifika smärta på ett sådant sätt att smärtan blir kännbar för en själv.²¹⁶

Människan finns inte förrän hon har en medmänniska som hon lever och umgås med i ett *att vara hänvisade till varandra* relation. Förbundenhet i mellanvarat mellan människa och människa förkroppsligas och fulländas genom sant tilltal och gensvar, att verkligen se och bli sedd, känna och bli känd, älska och bli älskad. Äkta tilltal i en gemensam tillvaro och verklighet är att bejaka den andre som enastående, accepterad och älskad.²¹⁷ ”Jag tar dig som du är!”²¹⁸ Äkthet skapas när människor uppriktigt kommer till tals med varandra och visar respekt för varandras särart och unika bestämmelse. Äkthet i det sant mellanmänskliga är en uppriktighet och böjelse att leva utifrån det oföränderliga och förtrogna i ens eget väsen och att acceptera sitt ansvar för varandra i en omedelbar, öppen och okonstlad relation. Det är när människor med ömsesidig hållning erfar den andre som just denne bestämde andre i ett livsskeende och situation där uppmärksamheten riktas på vad den andre har att säga. En verklig relation mellan två människor känns igen av ett bestående, äkta vi, som framspringer

---

²¹⁵ Buber, 1985, 107.

²¹⁶ Se Buber, 1985, 66–67, 98–99; 1990, 51–55, 59–60; 1995, 21–27, 52–54; 1997, 36–38, 89–91.

²¹⁷ Se Buber, 1985, 11–14, 18–20, 63–65; 1997, 7–11, 31, 39–41, 58–61, 72.

²¹⁸ Buber, 1995, 54.

och får liv av det gemensamma som uppstår när två människor tilltalar varandra och lyssnar till varandras röst i ett slags mellanvara och levande samspel.²¹⁹

Samtal, språket, orden finns mellan människor i en mellansfär, i ett mellanrum där det mellanmänskliga blommar upp i ett äkta samtal och mellanmänsklig ömsesidighet. Äkta samtal utgör en ontologisk sfär mellan två personer som med tilltro vänt sig till varandra för att fullborda något beaktansvärt och gemensamt fruktbart. Äkta samtal är en omedelbar och oförbehållsam mellanmänsklig samvaro som griper människan i djupet av hennes innersta, öppnar och uppenbarar det som annars för alltid är förborgat. När människor i förtrolighet tilltalar varandra och samtalar om det gemensamt genomlevda uppstår äkta samtal och ömsesidig förståelse som är fruktbara och gemensamhetsskapande. Förutsättningen för samtal är en inre strävan att som människa om och om igen genom språket vilja kommunicera för att bli begripen och själv begripa. Äkta samtal är att reservationslöst acceptera, bejaka och bekräfta det annorlunda hos den andre som unik. Äkta samtal är att förnimma den dynamiska mittpunkten som sätter sin prägel på människans unika yttranden, handlingar och förhållningssätt. Äkta samtal är att se sanningen lysa upp på ett annat sätt hos andre och att låta det som har urskiljts som riktigt, rätt och sant få gro och växa. Äkta samtal är hänvändelse från djupet av ens väsen och att helhjärtat bidra med sig själv i en tillitsfull atmosfär. Tillitsfullhetens rymd är det äkta samtalets livsluft som fulländar enheten mellan det som är och det som blir till när människan förnimmer andens maning.²²⁰

Förbundenhetens levande och verksammittpunkt

Kärlek råder i samfund som präglas av en samhörighet som uppstår när människor av fri översvallande känsla vill leva med varandra i en levande ömsesidig relation där byggmästaren är den levande och verksammittpunkten.²²¹ ”När det heliga grundordet ljuder i alla.”²²² När relationernas förlängda linjer skär varandra i mittpunkten förnimmer människan en fläkt av det eviga som ett tecken på världsordningen och en aning av evigheten. Alla sfärer är inneslutna i det eviga som anden kan genomtränga och förvandla, och genom alla sfärer strålar den enda närvaron som ett fullkomligt möte. Den tidlösa skapelsen är en gränsföreteelse mot vilken verkligheten sträcker sig och upplöses och som upplevs med en

²¹⁹ Se Buber, 1990, 9–12, 25–26, 29–30, 36–42; 1995, 77–78, 81–85.

²²⁰ Se Buber, 1990, 47–50, 73–76, 81; 1995, 9–17, 19–20, 47–50, 54–55, 77–80; 1997, 33–35.

²²¹ Se Buber, 1985, 48–49.

²²² Buber, 1985, 109–110.

sådan styrka att de som ingår i den synes förblekna inför den. Mittpunkten smälter människor samman och de står för ett ögonblick fritt gentemot sig själva, för att strax åter ta sig själva i besittning. En våg går genom alla sfärer och rör sig i levande strömmar som löser och bevarar, frigör och binder och förnyar världen. Den eviga mittpunkten är ett finande utan sökande, ett upptäckande av det som är det ursprungligaste och det som är ursprunget. I den eviga mittpunkten tar människan emot närvaro som en kraft, hon känner delaktighet och förbidar. Hon kan gå sin väg fram med en lugn fattning.²²³

Människan växer i mötet med andra människor. Verklig ömsesidighet tillförsäkrar människan en utsäglig bekräftelse av det engångsartade i människans väsen och liv. När två människor ömsesidigt bistår varandra att bli sig själva enligt det med skapelsen överensstämmande och räcker varandra tillvarons himmelska bröd kan något väckas till liv som lyckliggör och eldar.²²⁴

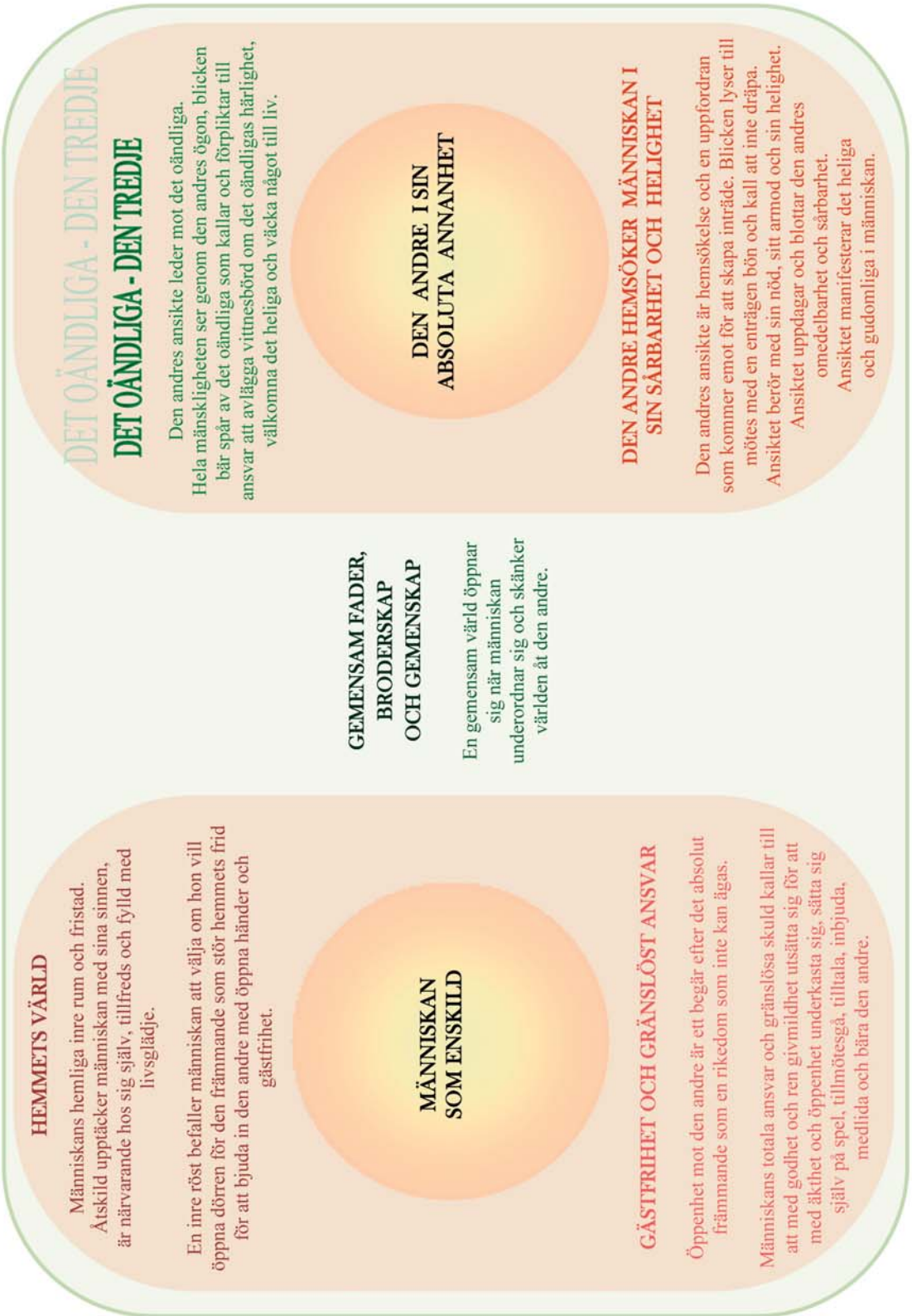
Lyssnandets väsen avtäckt och tolkat ur Lévinas vittnesbörd

I detta avsnitt beskrivs tolkningsantaganden som svarar an på frågan om lyssnandets väsen. De har avtäckts och tolkats utgående från Lévinas vittnesbörd som format en stillbild av en inre ordning (figur 6, s. 71). Avsnittet inleds med ett synliggörande av stillbilden som sedan följs av tolkningsantaganden och Lévinas vittnesbörd. Stillbildens inre ordning läses från *människan som den enskilda och hemmets värld* samt hennes *gästfrihet och gränslöst ansvar* som för mot *den andre i sin annanhet vars ansikte hemsöker människan i sin sårbarhet och helighet samt leder mot det oändliga*. Mellan människan och den andre finns *en gemensam värld och broderskap som binds samman av en gemensam Fader*. Stillbildens inre ordning och tolkningsantaganden om lyssnandets väsen har avtäckts genom läsning och begrundan av Lévinas vittnesbörd som synliggörs och skildras i mönster under rubrikerna *Hemmets värld – ett hemligt inre liv* (s. 74), *Ansiktet vädjar och inbjuder i sin sårbarhet och helighet* (s. 74), *Begär efter den andre – gästfrihetens gåva och ett gränslöst ansvar* (s. 75) samt *Begär av det oändliga bortom den andres ansikte* (s. 76).

---

²²³ Se Buber, 1985, 11–14, 32–36, 75–80, 86, 97–99, 105–106.

²²⁴ Se Buber, 1990, 11–20, 67–69; 1997, 28–31, 39–41, 105–106.

Figur 6. Stillbild av en inre ordning avtäckt ur Lévinas vittnesbörd.

Lyssnandets väsen tolkat ur Lévinas vittnesbörd

- ∞ Lyssnande är att skänka världen till varandra i en allomfattande gemenskap och ett broderskap där det enskilda och allmänna möts och det heliga och den gudomliga dimensionen i människan och hela mänskligheten manifesteras.
- ∞ Lyssnande till människans hemliga och förtroliga inre liv, hem och fristad är en närvaro som ger människan livsglädje, livsnjutning, kraft och tillfredsställelse.
- ∞ Lyssnande till begäret efter det oändliga för människan utanför henne själv för att möta annanhet, möta den andre i sin hemlighetsfullhet, nöd, sårbarhet och helighet.
- ∞ Lyssnande är att låta sig beröras av ansiktets sårbarhet och helighet som väcker medlidande och ett gränslöst ansvar att tjäna den andre.
- ∞ Lyssnande är att som utvald och tilltalad sätta sig på spel, utsätta sig, böja sig och underordna sig för att gå till mötes och svara an på den andres enträgna bön och åkallan.
- ∞ Lyssnande är att med äkthet, gästfrihet, öppenhet och givmildhet inbjuda och välkomna den andre.

Enligt Lévinas²²⁵ tänkande blundar människan ofta för det främmande och låter det främmande försvinna genom att reducera det till det samma. Därför blir förbudet att dräpa ett bud om att inte försöka tvinga det enkla och enastående, ett mänskligt subjekt, att vara något annat än det är genom kategorisering. Innan det blir meningsfullt att tala om den andre måste man börja med att tala om den enskilde. Som åtskild från alla andra människor uppnår människan ett inre liv och en närvaro för sig själv i hemmets förtrolighet och det mest privata som människan inte kan dela eller förmedla till någon. Ensamheten är att vara och innebär en inre relation till sig själv. Den andre är den person som den enskilde går till mötes och lär känna ansikte mot ansikte i den utsträckning som den enskilde öppnar sig för den andre och erkänner den andre som sådan. Den enskilde har inte någon makt över den andre som vid

---

²²⁵ Se Kemp, 1992, 33–37. Jfr Jokinen, 1997, 13–17, 37–38, 63–64, 83–85; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Faulconer, 2005; Ferreira, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Katz, 2003; Peters & Bennett, 2004; Sikka, 1998; Webb, 2006 .

varje möte utgör något helt nytt. Den enskilde står sida vid sida med den andre utan att tematisera eller betrakta den andre som ett känt objekt. Den enskilde är till genom ansvaret för den andre när han med omättligen medkänsla möter den andre som absolut annanhet. I den etiska relationen och omsorgen om den andre öppnas och inbegrips idén om det oändliga som en verklighet som finns utanför människan själv. Den andres ansikte leder mot det oändliga, den absolut andre, som ett begär som inte kan lugnas eller ägas eftersom det inte söker näring, utan är rikedom som man saknar allt mer ju mer man får av den.

Relationen mellan den enskilde, den andre och det oändliga kan bildligt beskrivas som faderskap och broderskap i en dualistisk relation där den enskilde som utvald sträcker sig mot den andre och mot det som ständigt döljer sig, flyr undan ljuset och drar sig tillbaka in i sin hemlighetsfullhet. Den enskilde och den andre är jämlika i en broderskapsrelation genom mänsklig gemenskap och broderskap som knyts samman av en gemensam fader. I broderskap riktar sig den enskilde mot den andre. I broderskapet försvinner inte den enskilde utan som utvald kallas han till godhet, till att vara sin broders väktare, i gisslan, som både är ett privilegium och en underordning, böjelse och släktskap. Fadern symboliserar en högre instans som ser sig själv i sonen, och likväl är åtskild från sonen. Faderskap är att ha en faderlig hållning gentemot den andre, att se den andres möjligheter som sina egna och att betrakta den andre som absolut annanhet bortom det möjliga. Faderskap är en kärlek som fullbordar ett förhållande till den andre som oersättlig.²²⁶

Tilltal och lyssnande med öppenhet och gästfrihet för den andre är knutna till kärleken som omsätts i gemenskap när människor träder in i ett förhållande till varandra och världen. Kärleken till nästan, budet om att älska Gud är ett bud om att älska den andra människan, eftersom man enbart i kärleken till en annan skapelse kan visa sin kärlek till Gud.²²⁷

---

²²⁶ Se Lévinas, 1988, 69–74, 79–85, 116–118; Kemp, 1992, 29, 79–81. Jfr Jokinen, 1997, 63–64, 72–73, 98–101, 102–103, 120–121; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Lavoie, De Koninck & Blondeau, 2006; Prosser, 2003; Katz, 2003; Warren, 2005.

²²⁷ Se Kemp, 1992, 18–19, 45, 74–75.

Hemmets värld – ett hemligt inre liv

Den enskildes möte med den andre föregås av en företisk värld, en hemmets värld och en fristad som är människan given. Hemmet är gästfritt mot sin ägare, i hemmet är människan välkommen och helt döv inför den andre. I hemmets värld upptäcker den enskilde världen med sina sinnen, är hos sig själv, samlar kraft och är tillfreds och fylld med glädje. I hemmet är livet gott nog, den enskilde är från begynnelsen i sitt rätta element, lever där han hör hemma och njuter av allt det han lever av som utgör livets sötma. Den enskilde åtskiljer sig från alla andra för att genom njutning och livsglädje uppnå ett inre liv, ett hemligt inre där han är närvarande för sig själv och kan reflektera utan att gå ut till andra. I hemmet råder intimitet och det kvinnliga ansiktets diskreta mildhet skapar trivsel i rummen. Samtidigt ställer livet i hemmet människan inför valet mellan att antingen vara sig själv nog, bara se ut genom fönstret, låta blicken råda över tingen, göra sig till herre över allt som finns utanför, eller välja att öppna dörren för gästen, för den främmande, den utifrånkommande. Hemmets sfär är inte till sitt väsen sluten mot *det yttre*, mot den omkringliggande verkligheten utanför hemmets värld. Gaveln vetter ut mot gatan. Den enskilde kan se ut genom fönstret, blicken kan behärska omgivningen eller öppna dörren för en verklighet utanför den värld som han kan överblicka.²²⁸

Ansiktet vädjar och inbjuder i sin sårbarhet och helighet

Människans ansikte vänder sig till och visar sig för den som ansikte mot ansikte tar emot den andre med öppna händer. Ansiktet skildrar åtskillnaden mellan den enskilde och den helt andre. Ansiktet kommer utifrån som det helt främmande som uppfordrar, befäller och kallar till givande och tjänande. Ansiktet, den andres närhet, frågar efter, befäller, vädjar, inbjuder, uttrycker och uppfattar att inte lämna den andre ensam. Ögonen talar och blicken lyser till mötes som en enträgen bön och en åkallan som inte kan dämpas. Ansiktet uppdagar och blottar den andres omedelbarhet, nakenhet, fattigdom och sårbarhet. I blicken på den absolut främmande, änkan, den faderlösa och samtidigt härskande finns en enträgen bön som oroar och berör i sin nöd, sitt armod och sin helighet. Ansiktets nakenhet, den andres blick hemsöker människan utan beskydd, kommer emot för att skapa inträde och blicken förbjuder henne att dräpa den andre. Den andres ögon hemsöker med bönen: ”Var har du gjort av Abel,

---

²²⁸ Se Lévinas, 1988, 19–20 ; Kemp, 1992, 14–15, 23–33, 40, 67–71. Jfr Jokinen, 1997, 40–45, 60–62, 93–94; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Faulconer, 2005; Ferreira, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979.

din broder?”²²⁹ Den andre kommer nära och gör den enskilde ansvarig att besvara appellen och manifesterar den fordran som förpliktigar att erbjuda sin hjälp till den andre som är i nöd. Den etiska relationen upprättas när den andres överlägsenhet och fattigdom möter den enskildes uppriktighet, osjälviskhet, underkastelse och rikedom. Den enskilde är i sin gisslan, kan inte ersättas och ingen kan träda i stället för honom. Det är ett etiskt krav att som människa öppna sig och utsätta sig som den tilltalade som stöder och bär den andre.²³⁰

Begär efter den andre – gästfrihetens gåva och ett gränslöst ansvar

När den enskilde bjuder in den andre med ett öppet hem, med öppna händer och gästfrihet som till ett härbärke, lär han känna något annat än sitt eget hem. Den enskilde är öppen till den andre i begäret efter det absolut främmande som stör det hemtrevliga och hemmets frid. Gästfriheten är ett begär efter annanhet och en uppmaning att öppna sitt hus för att skapa kontakt med och ha omtanke om den andre. Gästfrihet är att med äkthet, öppenhet och medlidande inbjuda den andre välkommen. Gästfrihet är att utsätta sig som den tilltalade utan att spana efter erkännande, ett uttryck och en insats för ren givmildhet utan tanke på belöning, en frikostigt given gåva, en donation, som inte väntar någon motgåva. I den etiska situationen är det den enskilde som är förföljd och hemlös, underordnar sig och skänker världen åt den andre för att öppna en gemensam värld.²³¹

Band till den andre knyts genom ansvaret att göra något för den andre och att gå den andre till mötes genom att säga: ”Här är jag.”²³² Den andre kommer nära och gör den enskilde ansvarig i en gränslös skuld. Den enskilde har större ansvar än alla andra, ett ansvar som omfattar allt och alla, har ansvar även för den andres ansvar. ”Vi har alla ansvar inför alla människor, i allt, och jag mer än alla andra.”²³³ Ansvaret är underkastelse och ett totalt ansvar som är på förhand givet. Ansvaret tillkommer och vilar uteslutande på den enskilde som första person som ingen annan kan ersätta. I den andres närvaro sätter den enskilde sig själv och sin plats på

---

²²⁹ Lévinas, 1988, 22; Kemp, 1992, 86.

²³⁰ Se Lévinas, 1988, 15–22, 99–101, 137–141; Kemp, 1992, 8–9, 20, 41–45, 47, 66–67, 76, 82–86. Jfr Jokinen, 1997, 29, 94–98, 111–115, 122; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovish, 2005; Ferreira, 2006; Karfiková, 1979; Katz, 2003; Lavoie, De Koninck & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Prosser, 2003; Sikka, 1998; Webb, 1999.

²³¹ Se Kemp, 1992, 32–33, 63–66, 73–74, 81. Jfr Jokinen, 1997, 102–103; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Faulconer, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Karfiková, 1979; Karfiková, 1979; Lavoie, De Koninck & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Prosser, 2003; Sikka, 1998; Webb, 1999.

²³² Lévinas, 1988, 113.

²³³ Lévinas, 1988, 118.

spel för att blottlägga resurser att svara an på den andres bön och åkallan. I en anda av osjälviskhet får ansvaret näring, och den enskilde finner sig själv genom att förlora sig själv.²³⁴

Begär av det oändliga bortom den andres ansikte

Genom att säga: ”Här är jag”, och genom vittnesbördets uppriktighet blir oändlighetens utanförvaro en innanförvaro och ett hemligt rum som omsluter och befaller som en inre röst. Begäret efter det oändliga för människan utanför sig själv för att möta annanhet, för att möta den andre i sin nöd. I den andres ansikte finns ett outtömligt begär efter det oändliga. Bortom den andres ansikte och talande ögon finns den tredje som vittnar utan befallning, ger frihet och kallar till ansvar. Det gudomliga framträder när människan accepterar annanhet. När människan välkomnar den andre välkomnar hon det heliga. Den andres ansikte manifesterar det heliga och uppenbarar den gudomliga dimensionen i människan. Den tredje, hela mänskligheten, ser genom den andres ögon. Ansiktet bär med sig bud från en transcendent dimension och är det första ordet genom vilken det oändliga uppenbaras. I den andres blick finns spår av det oändliga som förpliktar till en etisk relation ansikte mot ansikte med den andre. Genom ansvaret för den andre vittnar den enskilde om det oändligas härlighet som uppenbaras genom det som den förmår väcka till liv i vittnet.²³⁵

Lyssnandets gestaltning avtäckts och tolkad ur Dostojevskijs vittnesbörd

I detta avsnitt beskrivs tolkningsantaganden som svarar an på frågan om lyssnandets gestaltning. De har avtäckts och tolkats utgående från mönster i Dostojevskijs vittnesbörd som formar en stillbild av en inre ordning (figur 7, s. 77). Avsnittet inleds med ett synliggörande av stillbilden som sedan följs av tolkningsantaganden och Dostojevskijs vittnesbörd. Stillbildens inre ordning läses från de abstrakta och bärande mönster²³⁶ som återkommer i Dostojevskijs verk. Stillbildens inre ordning och tolkningsantaganden om lyssnandets gestaltning har avtäckts genom läsning och begrundan av Dostojevskijs

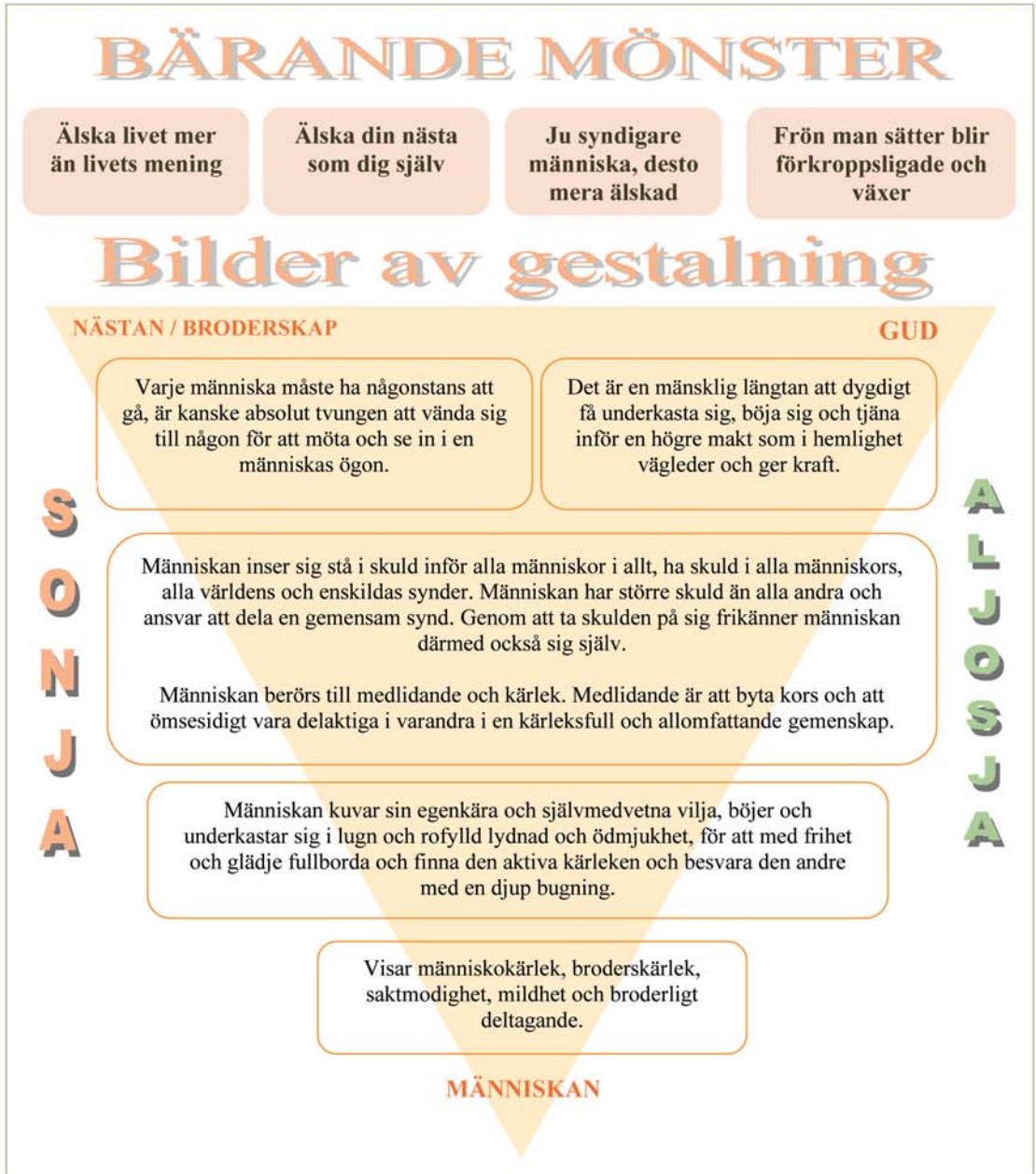
---

²³⁴ Se Lévinas, 1988, 111–118. Jfr Jokinen, 1997, 27–28, 94–101, 124; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Ferreira, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Katz, 2003; Lavoie, De Koninck & Blondeau, 2006; Prosser, 2003; Webb, 2006; Webb, 1999.

²³⁵ Se Lévinas, 1988, 90–95, 102–107, 121–127, 131–133; Kemp, 1992, 18–19, 45, 74–75. Jfr Jokinen, 1997, 117–119; Benso, 2005; Ferreira, 2006; Karfiková, 1979; Katz, 2003; Prosser, 2003; Webb, 1999.

²³⁶ Se även bilaga 4. Figur som förtydligar vittnesbörd avtäckts ur Dostojevskijs verk.

vittnesbörd som synliggörs och skildras i mönster under Dostojevskijs bärande mönster, *Älska livet mer än livets mening*, *Älska sin nästa som sig själv*, *Älska människan i hennes synd* samt *Frön man sätter blir förkroppsligade och växer*. Dostojevskijs bilder av gestaltning är en rörelse mellan *människan*, den andre som *nästan och broder* samt *Gud*. Bilder av lyssnandets gestaltning skildras genom gestalterna Sonja och Aljosja under rubrikerna *Saktmodighet, ödmjukhet och mildhet* (s. 82) samt *En dygdig tjänare och broder* (s. 87).

Figur 7. Stillbild av en inre ordning avtäckta ur Dostojevskijs vittnesbörd.

Lyssnandets gestaltning tolkat ur Dostojevskijs vittnesbörd

- ∞ Lyssnande gestaltas som en förmåga att med hela sin bestämelse ständigt och omätligt älska allt och alla, att älska och värdera livet självt och sin nästa som sig själv. Kärleken uppfyller hjärtat med en djup glödande inre hänförelse och glädje att lyssna i barmhärtighetens och upplysningens tjänst.
- ∞ Lyssnande gestaltas i en storartad endräkt och trohjärtad mänsklig sammanslutning av gemenskap och broderskap som griper in och uppfyller hela människans liv.
- ∞ Lyssnande gestaltas i ett uppriktigt ansvar och en uppriktig skuld till allt och alla genom att man lyssnar till sitt eget hjärta och oavbrutet rannsakar sig själv.
- ∞ Lyssnande gestaltas i att människan berörs till medlidande och medmänsklig barmhärtighet. Man bär sina kors tillsammans. Människans anletsdrag och blick avspeglar medlidande.
- ∞ Lyssnande gestaltas i att finnas till för människan, och ju syndigare människa desto mer bör man älska henne och lyssna till henne, eftersom allt ligger i den högstes hand på jorden och det högsta i människan.
- ∞ Lyssnande gestaltas i en kärleksfull hållning av saktmodighet, ödmjukhet, mildhet, ömhet, äkthet, vänlighet, lydnad och fromsinthet. Lyssnande kräver långvarigt arbete, uthållighet, underkastelse, självuppgiffring och sanningslidelse för att människan ska kunna verka stillatigande, med hänryckning och utan att förlora hoppet.
- ∞ Lyssnande får ögon att lysa upp och ansikten att stråla av oändlig lycka, livslust och nytt liv. Lidanden gottgörs och allting inom människan mildras. I sin stilla betraktelse blickar människan rakt mot kraftens och livets urkälla för att bli varse Guds hemlighet, själens odödlighet och en undergörande kraft som leder in på den rätta vägen.

Dostojevskijs vittnesbörd avtäcker abstrakta och bärande mönster som beskrivs under rubrikerna *Att älska livet mer än livets mening och sin nästa som sig själv* (s. 79), *Ju syndigare människa, desto mer älskad* (s. 80) samt *Frön man sätter blir förkroppsligade och växer* (s. 81). Bilder av gestaltningen synliggörs under rubrikerna *Saktmodighet, ödmjukhet och mildhet* (s. 82) samt *En dygdig tjänare och broder* (s. 87).

Att älska livet mer än livets mening och sin nästa som sig själv

Livet är härligt när man gör något som är gott och riktigt.

F. Dostojevskij, 1986, 841.

Livet självt är viktigare än insikten om livet. I *Bröderna Karamazow*²³⁷ berättar Zosima om sina minnen av sin dödssjuka broder Markel och hur han försäkrat Markel om att han kommer att leva länge än, och att de ska ha mycket glädje i livet tillsammans. Markel försäkrade att det är roligt och härligt att leva. Han hade undrat över varför man ska räkna dagar man kommer att leva, när det räcker bra med en dag för att få uppleva lycka. Han uppmanade människorna att gå ut i trädgården, att gå omkring och känna sig fria och glada, att älska varandra, glädjas och fröjdas och välsigna livet. Markel hade sett på Zosima med milda och kärleksfulla ögon och sagt till honom att gå ut och leka, leva och vara lycklig eftersom man inte kan leva utan glädje. Den som älskar människorna älskar också deras glädje, älskar sin nästa som sig själv och ser upp till den andre och vet att hon själv också är människa. Kärleken är en förmåga att säga till sig själv: ”Jag finns till och jag älskar”. Zosima säger att man bara kan bli övertygad genom att utöva aktiv kärlek, genom att försöka älska sina medmänniskor aktivt och outtröttligt, för allteftersom människan gör framsteg i kärlek

---

²³⁷ Dostojevskij, 1986, 67, 69, 255–257. Se Dostojevskij, 1998, 372–375. När den troskyldige och naive furst Mysjkin övertalar den gode, tuberkulossjuka och dödssjuka unge mannen Ippolit, som tidigare ville smutskasta fursten, att finnas hos människor, gör han det inte för att han vill att Ippolit ska få det lättare att dö bland människor och träd, utan för att han ska få känna lust att leva och lindra hans lidande. När Ippolit förstår att lungsoten är obotlig växer hans lust att leva. Han klamrar sig krampaktigt fast vid livet och vill leva till varje pris. Ippolit vill leva för att göra människorna lyckliga, han vill upptäcka och förkunna sanningen, och därför skriver han sin förklaring om sitt lidande som han sedan läser upp för en stor församling. Ippolit anser att när man sår sitt frö, delar ut sin allmosa, sina goda gärningar, i vilken form det än må vara, då ger man ut en del av sin egen personlighet och upptar i sig själv en del av någon annans i ömsesidig delaktighet. Frön man sår ut blir förkroppsligade, växer och utformar mänsklighetens kommande öden. Därför kan ens kunskaper och livsarbete till sist leda till att man förmår så ett stort frö, ge världen en stor tanke i arv. Ippolit är fullt övertygad om att Kolumbus var lycklig, inte när han hade upptäckt Amerika, utan när han var i färd med att upptäcka det. Kolumbus lycka nådde sin höjdpunkt kanske just exakt tre dagar innan han upptäckte den Nya Världen, när den upproriska besättningen i ren desperation nästan hade vänt fartyget tillbaka mot Europa. Det var inte den nya världen som betydde något. Kolumbus dog nästan utan att ha sett den och visste i själva verket inte vad det var han hade upptäckt.

kommer hon också att bli övertygad om Guds existens och själens odödlighet. Om människan kan nå fram till fullständig självupppoffring i kärleken till sin nästa, kommer hon fram till en orubblig tro. Den aktiva kärleken är arbete och uthållighet, och för vissa rentav en hel vetenskap.

Det gläder Aljosja att brodern Ivan känner en sådan livslust i och med Ivans uttryck att man ska älska med sitt inre, med hela sitt innersta. Aljosja tror att alla måste lära sig att älska livet här i världen, att älska livet mer än meningen med det, eftersom kärleken obetingat måste gå före logiken, för det är först då som man kan förstå meningen med livet.²³⁸ ”Det är livet som betyder något, livet enbart, själva upptäckandet av det, det eviga, ständigt upprepade försöket att upptäcka det, och inte alls själva upptäckten som sådan!”²³⁹ ”Tänk så många vackra ting man ser för varje steg man tar, ting som inte ens den mest förtappade människa kan undgå att finna vackra. Titta på ett litet barn, se på Guds morgonrodnad, titta på ett grässtrå hur det växer, blicka in i ett par ögon, som kärleksfullt betraktar er.”²⁴⁰

Ju syndigare människa, desto mer älskad

Starets²⁴¹ Zosima är särskilt fäst vid syndare, och ju större syndare, desto mera tycker han om den människan. Han uppmaning är: ”Var inte rädd för barfotingar, dem ska du inte förakta – det är små pärlor!”²⁴² En dag lägger han märke till två brinnande ögon som är riktade mot honom. Det är en ung bondkvinna, mycket mager och tydligen lungsjuk. Hon blickar tyst mot

²³⁸ Se Dostojevskij, 1986, 317–320.

²³⁹ Dostojevskij, 1998, 375.

²⁴⁰ Dostojevskij, 1998, 526.

²⁴¹ Se Dostojevskij, 1986, 35–38, 52. Att tillhöra staretsinstitutionen sker frivilligt och uppriktigt av hjärtats lust, och att välja en starets är att avstå från sin egen vilja för att överlämna den till honom i fullständig underkastelse och självförglömmelse. Det är en svår prövning, en livets skola som den antar som underkastar sig av egen fri vilja med en förhoppning att efter en lång prövotid kunna övervinna sig själv, och behärska sig själv till den grad, att man till sist genom ett helt liv i lydnad uppnår fullständig frihet. Det är en frigörelse från sig själv, i hopp om att kunna finna sig själv. Förpliktelseerna mot en starets är lydnad och avläggande av en evig bikt. Det uppstår ett oupplösligt band mellan biktbarnet och biktfadern. Till staretserna strömmar både enkla människor ur allmogen och högt uppsatta män för att knäfalla för staretsen, bikta sin oro, sina synder, sina lidanden och begära råd och undervisning. Det är ett medel för människans moraliska omvandling från trældom till frihet och moralisk fullkomning. Människan kan nå saktmodighet, slutlig självbehärskning och frihet. Zosima öppnar sin dörr för alla som uppsöker honom för att lätta sitt hjärta och söka råd och tröst hos honom i sin själ. Han har mottagit många avslöjanden och bekännelser. Aljosja har lagt märke till hur många gick in för ett enskilt samtal med bävan och oro, men kom ut lyckliga och glada. Det dystraste ansiktet hade förvandlats till det lyckligaste. Zosima var alltid glad och vänlig i umgänge med andra och han var särskilt fäst vid syndare, ju större syndare desto mera tyckte han om dem. Många älskade honom lidelsefullt och innerligt av hela sitt hjärta och han sågs av många som ett helgon, och en lärare med övernaturliga andliga krafter.

²⁴² Dostojevskij, 1986, 154.

honom och ögonen uttrycker en bön, men hon vågar inte närma sig honom. När han frågar vad hennes ärende är faller hon på knä och böjer sig ned mot hans fötter. Hon yttrar sakta och stillsamt att hon vill att han ska frälsa hennes själ eftersom hon syndat och för att hon plågas av sin synd. Staretsen svarar henne att hon inte ska vara rädd för någonting, inte sörja och gräma sig, för Gud kommer att förlåta henne allt med sin oändliga kärlek. ”Gå och rädes icke. Var inte bitter mot människorna, låt ingen oförrätt gå dig för när.”²⁴³ Genom kärleken försonas allt och räddas allt. Han tillägger att om han som är en lika syndig människa som hon rörs till medlidande med henne, hur mycket mer ska då inte Gud göra det?²⁴⁴ ”Kärleken är en så omätlig skatt att man kan köpa hela världen för den, och inte bara dina egna utan också andras synder kan du friköpa.”²⁴⁵ Staretsen gör tre gånger korstecken över henne, tar av sig en liten helgonbild som han bär om halsen och sätter den runt hennes hals.²⁴⁶

Frön man sätter blir förkroppsligade och växer

”Det behövs bara ett litet frö, kastar man det i själen på den enkla mannen av folket, kommer det inte att dö, det kommer att leva i hans själ hela livet, ligga gömt där i mörkret, bland alla hans skamliga synder som en ljusglimt, som en förpliktande påminnelse.”²⁴⁷ När man sår sitt frö blir man delaktig i varandras liv och belönas med ytterligare kunskap och de mest oväntade upptäckter. Man uppfattar sitt verk som en vetenskap som griper in och uppfyller hela ens liv. Alla ens tankar, alla frön man sått ut och kanske redan glömt kan bli förkroppsligade och växa. Det som man fått kan man överlämna till någon annan.²⁴⁸ Allt ligger i Guds hand, som bestämmer över människans öde. ”Om icke vetekornet faller i jorden och dör, så förbliver det ett ensamt korn, men om det dör, så bär det mycken frukt.”²⁴⁹ Ippolit medger att ödmjuk underkastelse är en oerhörd styrka, att blicka rakt mot kraftens och livets urkälla som låter en ny människa uppstå. ”Det krävs lydnad och underkastelse av ren

---

²⁴³ Dostojevskij, 1986, 62.

²⁴⁴ Se Dostojevskij, 1998, 211–212. Det lilla barnet log för första gången mot kvinnan när fursten såg dem och han fick se hur hon plötsligt med stor andakt korsade sig. Fursten hade frågat henne varför hon gör så? Kvinnan hade svarat honom att alldeles på samma sätt som en mor gläder sig när hon ser sitt lilla barn le mot sig för första gången, på samma sätt gläder sig Gud varje gång när han från himlen får se en syndare som böjer knä för Honom och ber med hela sitt hjärta. Kvinnan uttryckte denna djupa, fina och verkligt religiösa tanke. En tanke som på en gång uttrycker kristendomens hela väsen, hela föreställningen om Gud som vår Fader och den glädje Gud känner för människan, alldeles som en fader känner för sitt eget barn. Det är det väsentliga i den religiösa känslan som klarast och tidigast kommer till uttryck i hjärtat.

²⁴⁵ Dostojevskij, 1986, 62.

²⁴⁶ Se Dostojevskij, 1986, 61–62.

²⁴⁷ Dostojevskij, 1986, 324.

²⁴⁸ Se Dostojevskij, 1998, 384–385.

²⁴⁹ Dostojevskij, 1986, 315.

fromsinthet, och då kommer man ofelbart att få sin belöning i den andra världen för sin saktmodighet.”²⁵⁰ ”Ära vare den Högste på jorden. Ära vare det Högsta i mig, eftersom avgörandet står i Guds hand.”²⁵¹ Människovärdet bör respekteras, eftersom en mänsklig behandling kan ge stor glädje, leda till räddning och göra en ny människa också av en för vilken Guds bild för länge sedan fördunklats. Ett par vänliga ord kan vara nog för andlig pånyttfödelse. Människokärleken, mildheten, det broderliga deltagandet med den sjuke är ofta det som människan behöver mer än alla mediciner, att känna äkthet i goda ord och vänlighet är uttryck för en verklig människokärlek. Ett godmodigt och glatt ansikte kan bereda stor glädje.²⁵²

Saktmodighet, ödmjukhet och mildhet

Sonja är en saktmodig varelse som med milda ögon ser på andra. Hon är överdrivet ängslig, oskuldsfull, blyg, mild, försiktig, ödmjuk och tålmodig. Med sin mildhet, försiktighet, ödmjukhet, självupppoffring, sitt ädelmod och sin goda uppfostran lyssnar hon uppmärksamt på andra. Samtidigt har hon energi, en stark egen vilja och en kysk hållning. Sonja tror att olyckor kan undvikas genom försiktighet, mildhet och ödmjukhet mot andra. Hon berättar om sin egen grymhet och tror inte att hon själv kan ha något att lära andra, medan andra anser att hon har en speciell läggning, en förtjusande natur och karaktär.²⁵³

Vid ett besök på en krog träffar den unge och fattige studenten Raskolnikov Sonjas far, justitierådet Marmeladov, som berusad och självömkande berättar om sin längtan efter medlidande och att inte bli dömd. Marmeladov har ett budskap till Raskolnikov, nämligen att varje människa måste ha någonstans att gå. ”Varje människa måste ha någon att vända sig till, det kan ju hända att man blir absolut tvungen att vända sig till någon.”²⁵⁴ Marmeladov berättar med tårar i ögonen och med stor ömhet om den osjälviskt tröstande dottern Sonja och vikten av hennes medmänskliga barmhärtighet och medlidande. Sonja, som inte bara talar utan handlar självutgivande, trots att fadern dricker upp hennes förödmjukat och självoffrat intjänade pengar. Marmeladov berättar att han varit till Sonjas avskärmade vrå för att titta

---

²⁵⁰ Dostojevskij, 1998, 393–394.

²⁵¹ Dostojevskij, 1986, 446.

²⁵² Se Dostojevskij, 1968, 127, 201.

²⁵³ Se Dostojevskij, 1982. Sonja är en liten, mager och ganska söt blondin med förtjusande milda, klara blå ögon. Hon är den förkrossade, förnedrade, skamsna och undergivna som bor i fattigdom, i en avskärmad vrå för sig själv.

²⁵⁴ Dostojevskij, 1982, 20.

pengar och att hon gav honom pengar utan att förebrå eller säga någonting, hon såg bara tyst på honom. Raskolnikov lyssnar uppmärksamt, berörd och med stort intresse på Marmeladov.²⁵⁵

Det är till Sonja som Raskolnikov känner sig tvungen att söka sig efter att ha mördat, eftersom han fått höra om hennes medlidande med sin försupne far. Han har valt ut Sonja för sin bekännelse, eftersom hon är den enda han har. Han behöver henne och ber henne att de ska gå tillsammans, gå samma väg. Han har kommit till henne för att de båda är fördömda och måste ta på sig sitt lidande. Sonja däremot ser på honom utan att begripa någonting. Sonja inser bara att han måste vara fruktansvärt, oändligt olycklig och tänker på hur han hade kysst hennes fot och sagt alldeles klart och tydligt att han inte kan leva utan henne.²⁵⁶

När Raskolnikov träffar Sonja berättar han hur hennes far berättat allt om henne. Då blir Sonja förlägen, upprörd och plågad. Hon vrider sina händer, de bleka kinderna blossar och smärtan speglas i hennes ögon. Raskolnikov har rört vid en mycket öm punkt. Hennes anletsdrag avspeglar ett slags omätligt medlidande. Vi är ju en familj, säger Sonja upprört.²⁵⁷ Hon ber plågat Raskolnikov att säga rakt ut vad han vill eller om han har kommit enbart för att plåga henne. För Raskolnikov händer något egendomligt när han plötsligt känner det svårt och plågsamt att vara älskad. Det är en skrämmande känsla som får Raskolnikov att böja huvudet och dölja sitt ansikte i händerna för att i nästa stund lyfta upp huvudet och se spänt på henne för att möta hennes oroliga, plågsamt bekymrade blick. Sonja sätter sig tyst bredvid honom utan att släppa honom med blicken. I hennes blick finns kärlek, och fruktansvärt ängsligt frågar hon vad det är med honom. Raskolnikov vänder sitt likbleka ansikte mot henne, hans läppar förvrids av vanmakt då han anstränger sig för att få fram orden. Han ser på henne och tillägger att han frågar sig själv hela tiden varför han kommit hit för att plåga henne. Sonja grips av rädsla, hennes hjärta bultar och bävar på ett outhärdligt sätt.²⁵⁸

Enligt Raskolnikov hänger allt på Sonja, medan Sonja säger att hon inte kan veta vad Guds mening är. Hon frågar vem som har satt henne att döma om vem som ska få leva och vem som inte ska få leva. Raskolnikov frågar Sonja vad Gud har gjort för henne. Sonja tigger, ser på

---

²⁵⁵ Se Dostojevskij, 1982, 20–31.

²⁵⁶ Se Dostojevskij, 1982, 377–384.

²⁵⁷ Se Dostojevskij, 1982, 366–370.

²⁵⁸ Se Dostojevskij, 1982, 471–472.

Raskolnikov och svarar viskande och energiskt med glänsande ögon: ”Vad vore jag utan Gud?”²⁵⁹ Hon slår hastigt ner blicken och viskar att Han gör allt för henne. Då förstår Raskolnikov att detta är hennes utväg. Han mönstrar henne med ivrig nyfikenhet. Med en ny, sällsam, nästan smärtande känsla ser han på hennes bleka, magra, oregelbundna och kantiga ansikte, in i hennes milda, blå ögon, som kan flamma med sådan eld och sträng, intensiv känslighet. För Raskolnikov verkar plösligt allt mera sällsamt, underligt och underbart.²⁶⁰

Sonja förkroppsligar den obevekliga domen, beslutet som Raskolnikov inte kan ta tillbaka, nämligen sitt behov av att få tala.²⁶¹ Hon ser medlidsamt på honom, skälver till i hela sin kropp och säger: ”Åh, vad ni har det svårt!”²⁶² Hon flämtar och ansiktet är blekt av rädsla. Raskolnikov vänder sig mot Sonja och ser genomträngande på henne med ett förvridet och vanmäktigt leende. Sonja är värnlös, förskräckt ser hon på honom en liten stund. Hennes blick bränner sig fast vid hans naiva leende. En fruktansvärd klagan bryter fram ur hennes bröst, Gode Gud, säger hon och sjunker vanmäktigt ned för att ögonblicket därpå böja sig fram mot honom, hon har insett att det var så som hon hade känt på sig.²⁶³ Raskolnikov ber plågat Sonja att skona honom, att inte pina honom. Som stucken av en kniv skälver hon till, skriker, kastar sig av obegriplig anledning på knä framför honom, omfamnar honom hårt och utropar: ”Gud,

---

²⁵⁹ Dostojevskij, 1982, 377. Se Dostojevskij, 1982, 380–381. Raskolnikov har lagt märke till att Sonja har ett gammalt, tummat och inbundet Nya testamente i läderband. Raskolnikov ber Sonja läsa om Lasarus uppståndelse. När Sonja hör Raskolnikovs sällsamma önskemål tvekar hon, hennes hjärta bultar, händerna darrar och rösten sviker eftersom hon nästan inte vågar läsa för honom. Raskolnikov förstår hur svårt det är för henne att röja och visa sina känslor, visa sin hemlighet. Samtidigt ser han på hennes blick hur oerhört angelägen hon är att läsa för att han ska få höra. Hon läser: ”allt vad du beder Gud om, det skall Gud giva dig... Jag är uppståndelsen och livet, den som tror på mig, han skall leva, om han än dör, och var och en som lever och tror på mig, han skall aldrig någonsin dö.” (1982, 380) Sonja hämtar andan, hon lyfter blicken, återvinner fattningen och börjar sakta läsa vidare med en kraft som om hon gjorde en offentlig bekännelse. Hon läser om Maria som föll ned för Jesu fötter: ”Herre, hade du varit här, så vore min broder icke död... Herre, kom och se. Och Jesus grät. Då sade judarna: Se hur kär han hade honom! Medan andra sade: kunde inte han, som öppnade den blindes ögon, hade han inte kunnat göra så att denne inte hade dött?” (1982, 380) Sonja närmar sig historien om det största och mest oerhörda undret. Hennes stämma klingar som metall, det finns triumf och glädje i rösten som gör rösten starkare. Raderna dansar och det mörknar för hennes ögon, men hon läser texten utantill. Hon läser varmt och lidelsefullt om människorna som faller ned på knä och gråter, hon darrar av glad förväntan att få läsa för Raskolnikov som är förblindad. ”Då upptändes Jesus åter i sitt innersta och gick bort till graven. De tog bort stenen. Jesus lyfte upp sina ögon och sade: Fader, jag tackar dig för att du har hört mig... När han hade sagt detta, ropade han med hög röst: Lasarus, kom ut. Och han, som hade varit död kom ut. Jesus sade: Lös honom, och låten honom gå.” (1982, 381) Sonja läser med hög och hänförd röst, skälvande och huttrande som om hon sett det med sina egna ögon. Det är allt om Lasarus uppståndelse, viskar hon stötigt och strängt där hon står alldeles orörlig, bortvänd och utan att våga lyfta blicken mot honom. Ljuset kastar sitt matta sken över detta fattiga rum där de två på ett sällsamt sätt möts över den heliga skriften.

²⁶⁰ Se Dostojevskij, 1982, 376–377.

²⁶¹ Se Dostojevskij, 1982, 516, 535.

²⁶² Dostojevskij, 1982, 443.

²⁶³ Se Dostojevskij, 1982, 443–474.

vad har ni gjort mot er själva!”²⁶⁴ Raskolnikov ryggar tillbaka och ser på henne med ett sorgset leende och säger att Sonja är underlig som kan omfamna honom, medan Sonja utropar att det inte finns någon i hela världen som är så olycklig som han. Genom Raskolnikovs hjärta strömmar då en känsla som han inte har upplevt på länge och som får honom att vekna. Trots att han gör motstånd faller tårar. Hoppfullt ser han på Sonja och säger: ”Du lämnar mig alltså inte? Nej, aldrig någonsin, utropar Sonja. Jag skall följa dig överallt och jag är så olycklig eftersom jag inte kände dig tidigare.”²⁶⁵ Sonja lyssnar intensivt, förvirrat och bemödar sig om att verkligen begripa Raskolnikovs förklaring. Naivt och skyggt förstår hon ingenting, men hon ber honom fortsätta att tala och försäkrar att hon kommer att förstå alltihop innerst inne.²⁶⁶

Sonja lämnar honom inte när hon ser hur han plågas och lider. Raskolnikov ser på Sonja med ansiktet fullständigt förvridet av förtvivlan och frågar vad han ska ta sig till. Hennes ögon skjuter blixtar och fylls av tårar. Hon uppmanar honom att stiga upp och omedelbart gå och ställa sig i en korsning, för att falla ned och kyssa marken som han har besudlat, hon uppmanar honom att sedan buga sig för hela världen åt alla fyra väderstreck, och att med hög röst säga till alla att han har mördat, för då ska Gud ge honom livet åter. Han ska acceptera lidandet och nå försoning på det sättet.²⁶⁷

Efteråt sitter Sonja och Raskolnikov bredvid varandra, sorgsna och förkrossade, som två skeppsbrutna som slungats upp på en öde strand av stormen. Raskolnikov ser på Sonja och känner hur stor hennes kärlek är till honom. Sonja säger att de ska bära sitt kors tillsammans, och utan ett ord tar hon fram två kors, gör korstecknet över sig själv och honom som en symbol, eftersom han har lidit tillräckligt. Det är cypresskors, sådana som vanliga människor bär. Hos Sonja finns inte den minsta avsky, inte den minsta avsmak för Raskolnikov.²⁶⁸

Raskolnikov hade uppsökt Sonja som sin enda utväg när han fick behov av att träffa en mänsklig varelse som skulle följa honom dit ödet sände honom. Han inser att det var hennes tårar och hennes rädsla som han behövde. Han ville se hur hennes hjärta värkte och plågades. Han behövde någonting att hålla sig fast vid och måste få se en människa. Han känner sig rörd

---

²⁶⁴ Dostojevskij, 1982, 475.

²⁶⁵ Dostojevskij, 1982, 475.

²⁶⁶ Se Dostojevskij, 1982, 475–481.

²⁶⁷ Se Dostojevskij, 1982, 482–490.

²⁶⁸ Se Dostojevskij, 1982, 482–490.

när han ser att hon gråter. Alltihop känns så svårt, hans hjärta dras samman och han frågar sig varför hon gråter och bryr sig om honom. Hon kommer att bli min sköterska, tänker han. I sin hopplöshet och ängslan kastar han sig över möjligheten till en helgjuten, ny och total förnimmelse. Det drabbar honom som ett anfall, och en gnista flammar upp inom honom och får allt att fatta eld. Allting inom honom mildras och tårarna börjar strömma. Han faller ner till marken, bugar sig mot jorden och kysser denna smutsiga jord med njutning och lycka. Medan han bugar sig får han syn på Sonja till vänster om sig. I det ögonblicket känner och förstår Raskolnikov slutgiltigt att Sonja ska vara med honom för alltid och följa honom till världens ände, vart ödet än driver honom. Det griper honom djupt när han nu är framme vid det ödesdigra målet och gör sin bekännelse.²⁶⁹

Sonja lämnar inte Raskolnikov, hon följer honom och får bevittna hans gradvisa uppståndelse till ett nytt liv. I fängelset betraktar han sina medfångar och häpnar över hur högt fångarna skattar, värderar och älskar livet. När Raskolnikov grips av en längtan som upprör och pinar honom, finns Sonja vid hans sida. Hon ler vänligt och glatt mot honom, och sin vana trogen räcker hon bara blygt fram handen. Plötsligt kastar han sig ned framför hennes fötter, gråter och omfamnar hennes knän. Sonja blir först alldeles förskräckt, men sedan ser hon på honom och i ett enda slag har hon förstått. Hennes ögon lyser upp av oändlig lycka. Det finns inget tvivel om att ögonblicket äntligen är inne. De försöker tala men kan inte. Båda är bleka och avtärda, de har tårar i ögonen, men deras ansikten strålar redan av den nya framtidens gryning, återfödelsen till ett nytt liv. Kärleken har återfötts när det ena hjärtat rymmer oändliga källor av liv för det andra hjärtat. Raskolnikov är återförlöst och han vet det, han känner det helt och fullt i hela sin förnyade varelse. Han vet och känner med vilken gränslös kärlek han ska gottgöra alla lidanden. Livet har ersatt dialektiken, när någonting fullkomligt nytt kämpar sig fram. Han undrar om inte Sonjas övertygelse ska kunna bli hans nu. I varje fall hennes känslor, hennes önskningar?²⁷⁰

---

²⁶⁹ Se Dostojevskij, 1982, 599–610.

²⁷⁰ Se Dostojevskij, 1982, 624–633.

En dygdig tjänare och broder

Aljosja Fjodorovitj är den mellerste sonen Karamazow. Aljosjas bröder, Ivan²⁷¹ och Dmitrij²⁷², har störtat sig i fördärvet av den karamazovska jordiska, obändiga och primitiva urkraften. Bröderna söker lidande och plågor. Aljosjas fader är till en början känslig, stingslig, misstänksam och buttert ovänlig mot Aljosja, vilket snart övergår i uppriktigt, djupt tycke och tillgivenhet för Aljosja. Detta är något som fadern aldrig förut kunnat känna för någon annan. Fadern omfamnar och kysser honom ofta med den drucknes tårar och sentimentalitet. Aljosja visar inte skymten av förakt sin far. Han är alltid oföränderligt vänlig, han visar en naturlig rättfram tillgivenhet, hur litet fadern än förtjänar det. Detta är helt oväntat för fadern, som levtt i synd och orättfärdighet. Aljosjas närvaro ger fadern ett styng i hjärtat bara genom att han finns där, ser och hör allt, utan ett enda fördömande ord.²⁷³ Fadern kommer till en ny insikt. Fadern säger: ”Det var viktigt att där fanns just en annan människa, en beprövad och vänligt sinnad själ, som man i en kritisk stund kunde kalla på bara för att få se honom i ögonen, kunde växla några enkla ord med, även helt likgiltiga, och om han då låtsades om ingenting och inte gjorde några förebråelser, då kändes det lättare om hjärtat.”²⁷⁴ ”Aljosja, du är som en ängel, dig kommer ingenting vid. Jag känner att du är den enda människan i världen som inte fördömer mig, du min käre gosse, ja, jag känner det, jag kan inte låta bli att känna det.”²⁷⁵

Aljosja är en särpling som lever i enskildhet och avskildhet. Han är en mycket tankfull, stillsam, lugn och sansad och gudfruktig man som är berömd för dygder och fromhet. Med sin ungdomliga högsinnet och dragning söker han sig till det enkla folkets grundsatsar. Aljosja är

---

²⁷¹ Se Dostojevskij, 1986, 80–82, 94, 161, 208, 255–290, 304, 759. Ivan är en ung man med förnämlig utbildning som inte tror på någonting och som förnekat och förkastat mycket i livet. Han skrämmer med sin andliga respektlöshet. För Ivan existerar ingen Gud utan han har sin egen idé. Han håller sina tankar för sig själv och han tiger som en sfinx. Hans tes är att om det inte finns någon odödlig själ så finns det inga dygder och då är allt tillåtet. Han förklarar högtidligt att det i hela världen inte finns någonting som tvingar människor att älska varandra. Han anser att man inte ska blanda in frågan om människovärde med kärlek, eftersom sådana frågor avgörs i människornas hjärtan på helt andra grunder än människovärdet, i kärleken till frihet, jämliket och broderskap. Ivan insjuknar till själ och sinne. Enligt Aljosja är Ivan en gåta och en käck, frisk, ung och hurtig ung man som bara är en grönögling, men det finns fortfarande en äkta och ursprunglig sanningslidelse i hans unga hjärta.

²⁷² Se Dostojevskij, 1986, 40, 86, 92, 119–126, 138–139, 173–176, 403–406, 446, 510, 557–558, 644–660, 760–797, 805–825. Dmitrij är naturlig och spontan. Han är en underbar blandning av ont och gott. God och förträfflig bara när han själv trivs och låter sig få det mesta möjliga av livets goda för att tillfredsställa sina böjelser. Han är öppenjärtad, han inrymmer allt och kan vänja sig vid allt. Med stort ädelmod offerar han allt vad han äger och böjer sig i vördnad inför dygden, men till sin karaktär, inriktning och innersta kärna har han ett vilt sinne. Till sin natur är han en obehärskad vållusting med en otyglad och hänsynslös natur som blandat med högsta ädelmod för honom till brott och straff.

²⁷³ Se Dostojevskij, 1986, 108–109.

²⁷⁴ Dostojevskij, 1986, 108–109.

²⁷⁵ Dostojevskij, 1986, 32.

en människovän som hela sitt liv har levt i obegränsad tillit till människor. Någoting inom honom har hela livet intalat honom att aldrig förakta eller fördöma andra människor, även om han ofta känt djup sorg. Aljosja har ett jämnt och harmoniskt sinnelag. Han är aldrig långsint och försöker aldrig utmärka sig. Han är oresonligt blyg och kysk. Han är oförskräckt, käck och oförfärad. Ingen har kunnat förvåna eller skrämna honom. Aljosja är till sin natur hederlig, han kräver sanning, söker sanningen och tror på den. Han begär sanning med hela kraften av sin själ, och hans önskan är att offra allt, till och med livet. Han bär inneboende krafter att tjäna sanning och en het önskan att göra insatser som man valt och föresatt honom att utföra. Denne egendomlige, gode och begåvade unge man äger en egenskap att helt spontant och okonstlat kunna väcka och bli föremål för andras kärlek och sympati. Människorna önskar honom allt gott.²⁷⁶

Aljosja är en realist som erkänner underverk. Plötsligt och obevekligt dras han in på en ny, okänd och ödesbestämd väg, till klostrets värld som den ideala utvägen för hans själ att tränga ut ur den världsliga ondskans mörker fram till kärlekens ljus. Denna väg blir en lockelse efter att han hade mött en ovanlig mänsklig varelse, klostrets ryktbare starets Zosima som gör bot för sina synder i klostrets eremitcell. Zosima har gjort ett mycket starkt intryck på den stillsamme gossen Aljosja och verkar inspirerande och försonande genom sin person och värdighet. Aljosja har slutit sig till Zosima med hela sitt omättligen hjärta.²⁷⁷ I staretsens cell är det alltid så lugnt och stilla. Zosimas cell är en helig tillflyktsort som skapar frid och en källa som skänker uppbyggelse i en värld av oro och mörker, där människan förrirrar sig och går vilse. När Aljosja kommer in i staretsens cell gör han korstecknet, lägger sig ner, och plötsligt är hans oro försvunnen. Staretsen och Aljosja omfamnar varandra ömt och kärleksfullt, och omkring dem uppstår det en storartad endräkt och trohjärtad mänsklig gemenskap och glädje i upplysningens och barmhärtighetens tjänst.²⁷⁸ Aljosjas hjärta uppfylls av en djup glödande inre hänförelse. Zosima framstår för honom som en unik företeelse, han är helig och i hans hjärta finns hemligheten med livets pånyttfödelse för alla. Zosima önskar etablera den sanning då alla blir heliga och älskar varandra. Då finns det varken rika eller fattiga, höga eller låga.²⁷⁹

---

²⁷⁶ Se Dostojevskij, 1986. Aljosja är en ståtlig och rödkindad ung man med stora öppna, mörkgrå ögon och en klar, ljus blick. Han strålar av hälsa.

²⁷⁷ Se Dostojevskij, 1986, 25–26.

²⁷⁸ Se Dostojevskij, 1986, 350–351.

²⁷⁹ Se Dostojevskij, 1986, 37–38, 176–179.

Staretsen förkunnar²⁸⁰ att älska varandra: ”Älsken Guds folk.”²⁸¹ Först då människan inser att hon står i skuld till allt och alla, och inser sig ha skuld i alla människors, alla världens och alla enskildas synder uppnår hon ändamålet med mänsklig gemenskap. Först då människan inser sin skuld kommer hennes hjärta att vekna till oändlig, världsomfattande och omättligen kärlek. Staretsen uppmanar var och en att lyssna till sitt eget hjärta och oavbrutet rannsaka sig själv.²⁸² Staretsen säger till bröderna att inte oroa sig för människornas synd, utan att de ska älska människan i hennes synd, eftersom hon är en avbild av Guds kärlek och kärlekens höjdpunkt här på jorden. Staretsen uppmanar att älska Guds skapelse på jorden, både i det hela och i varje litet sandkorn, i varje litet löv och varje Guds ljusstråle. Genom att älska varje ting älskar hon hela världen med en total och världsomfattande kärlek. Kärleksfull ömhet är den starkaste makten, en läromästarinna, som man måste förstå att vinna genom att lyssna till sig själv och ge akt på sig själv, varje dag, timme och minut för att ge akt på sin självbild. Han uppmanar människan att försöka älska sina medmänniskor aktivt och outtröttligt, för allteftersom människan gör framsteg i kärlek, kommer hon också att bli övertygad om Guds existens och om sin själs odödlighet. Människan kan nå fram till fullständig självupppoffring i kärleken till sin nästa, och då kommer inget tvivel att kunna tränga in i hennes själ.²⁸³

Staretsen uppmanar bröderna att tjäna människan stillatigande och låta sig förödmjukas utan att ändå förlora hoppet. Han uppmanar dem att visa ständig och omättligen kärlek, älska alla, älska allt, söka glädje och hänryckning. ”Den som älskar människorna älskar också deras

---

²⁸⁰ Se Dostojevskij, 1986, 89, 315–317, 399–400. Staretsen säger att hans hjärta är fullt av ömhet och glädje när han nu blickar tillbaka på hela sitt liv, och hans sista budskap och undervisning till sina kära fäder och bröder är en berättelse som gör starkt intryck på Aljosja. Staretsen ser med kärleksfull blick på alla omkring sig. Han känner en stark önskan att få dela med sig av sin glädje och hänförelse, att ännu en sista gång få utgjuta sitt hjärta. Staretsen Zosima säger med ett stilla leende till Aljosja att han under sitt liv många gånger välsignat honom i sina tankar. Han säger till Aljosja att han kommer att få många motståndare, men att till och med hans fiender kommer att älska honom. Han kommer att få uppleva många motgångar och olyckor i sitt liv, men han kommer att bli lycklig genom motgångarna. Han kommer att välsigna livet, men det viktigaste är att han också kommer att förmå andra att välsigna livet. Zosimas budskap blir avgörande för Aljosjas bestämmelse att finnas i världen hos sina bröder.

²⁸¹ Dostojevskij, 1986, 183.

²⁸² Se Dostojevskij, 1986, 183–184. Staretsen uppmanar bröderna att inte förhäva sig inför de små och inte heller inför de stora, inte känna hat mot dem som förnekar, förkastar, skymfar, okvädar eller förtalar dem eftersom alla har skuld inför alla. Det är bara människan som inte vet om det, för om hon visste det skulle det med ens bli ett paradiset på jorden. Han uppmanar bröderna att se sig omkring på Guds gåvor, den klara himlen, den rena luften, det friska gräset, fåglarna, den härliga och syndfria naturen. Det är bara människan ensam som är så ogudaktig och enfaldig att hon inte förstår att livet är ett paradiset. Det behövs bara att människan vill förstå att livet är ett paradiset så ska livet genast uppstå i all sin skönhet, och då ska alla omfamna varandra och brista ut i tårar.

²⁸³ Se Dostojevskij, 1986, 67, 325–332, 351–353. Staretsen uppmanar bröderna att inte störa eller beröva människor deras glädje och att inte sätta sig upp mot denna Guds tanke. Staretsen säger att man bara kan bli övertygad genom att utöva aktiv kärlek som kräver långvarigt arbete. När de stannar till i tvekan och villrådighet, när de ser människor begå synd ska de handla i ödmjuk kärlek. När de en gång för alla bestämt sig för detta, kan de övervinna hela världen.

glädje.”²⁸⁴ Människan har skapats för att vara lycklig, och den som är helt lycklig kan med full rätt säga om sig själv: ”Jag har fullgjort Guds vilja här på jorden.”²⁸⁵ ”Dränk marken med din glädjes tårar och älska dessa dina tårar. Genera dig inte för denna hänryckning utan vörda den som en Guds gåva som inte är många förunnad”.²⁸⁶ Staretsen fortsätter att berätta om hur herrar och tjänare blir varandras bröder i anden. I hela sitt liv har staretsen imponerats av den sköna och sanna värdigheten. Han har själv fått bevittna den, och han kan själv vittna om den. ”Jag ser upp till dig, men jag vet att jag också är människa.”²⁸⁷ Ju fattigare och ringare människan är, desto tydligare kan man lägga märke till en gudalik rättfärdighet. Jämlikhet finns bara i människans andliga värdighet. Blir människor som bröder uppstår också broderskap. Bevarar vi bilden av Gud kommer denna bild att stråla mot oss som en ädelsten över hela världen.²⁸⁸

Aljosja stannar upp i en stilla betraktelse. Han får en sådan obetvinglig lust att begjuta marken med sina tårar och lovar i stormande glädje att hängivet älska den för tid och evighet. ”Begjut marken med din glädjes tårar och älska dessa dina tårar”²⁸⁹, återklingar det i hans själ. Han gråter i sin hänryckning över stjärnorna som strålar mot honom från oändligheten och han skäms inte för denna hänförelse. Det är som om trådar från alla otaliga gudsvärldar har knutits samman i hans själ, och hela hans själ bävar när den berörs av dessa andra världar. Han vill förlåta alla och be om förlåtelse för allt, inte för sig själv men för alla, för allt och alla, och för honom är det också andra som ber. Någonting fast och orubbligt, likt himlavalvet, har kommit in i hans själ som ett slags föreställning som fått fäste i hans medvetande, för hela livet, för tid

---

²⁸⁴ Dostojevskij, 1986, 397.

²⁸⁵ Dostojevskij, 1986, 66, 353.

²⁸⁶ Se Dostojevskij, 1986, 354–355. Man kan inte vara domare över någon eftersom domaren själv måste inse att han är exakt samme förbrytare som den som står framför honom, och han kanske mer än alla andra. Detta är sanningen. ”Om du är i stånd att ta på dig det brott denne framför dig stående och i ditt hjärta dömda förbrytare begått, tag då genast på dig det och överta själv hans lidande, och giv honom fri utan vidare förebråelser.” (Dostojevskij, 1986, 354) Han uppmanar bröderna att verka outröttligt, att falla ner på knä och be om förlåtelse av illasinnade och känslolösa människor som inte vill lyssna, ty i sanning har människan själv också skuld till att andra inte vill lyssna på henne. Fall ned på marken och kyss den, fukta den med dina tårar. Jorden kommer att bära frukt av dina tårar även om ingen någonsin sett eller hört talas om dig i din ensamhet och avskildhet. Om också bara två kommer samman, så är redan det en hel och levande värld av kärlek. Omfamna varandra i rörelse och kärlek, ty sanningen har blivit fullbordad. Gläd dig åt den andre och tvivla inte på det himmelska ljusets makt. Arbeta för helheten och verka för framtiden. Sök den glädje som den rättfärdige finner, var allvis och anständig och låt allting ha sin tid. När den fattige ser Guds ödmjukhet, kommer han att förstå och med glädje träda åt sidan för Gud och besvara sin Gud med en behaglig skamkänsla och ett kärleksfullt överseende.

²⁸⁷ Dostojevskij, 1986, 348.

²⁸⁸ Se Dostojevskij, 1986, 347–351. Så som barn behöver sol, barnsliga lekar och överallt lysande föredömen och en gnutta kärlek för att styrka sin själ, så håller folket outröttligt fast vid sanningen, bejakar Gud och gråter av rörelse. Det är från folkets tro och ödmjuka förtröstan räddningen ska komma.

²⁸⁹ Dostojevskij, 1986, 400.

och evighet. När han föll ner till marken var han svag och vek, men när han reser sig är han en stark kämpe för hela livet. Aljosja kan inte glömma den stund när någon besökte hans själ. Tre dagar efteråt lämnar han klostret, så som hans starets befallt honom, för att finnas därute i världen.²⁹⁰

Det är till Aljosja brodern Dimitrij kommer när tiden är inne, när han måste få berätta för någon. Han säger sig behöva en ängel på jorden som lyssnar, förstår och förlåter. Han måste få förlåtelse från en högre makt. Aljosja är den ende som inte skrattar åt honom och hans hemlighet, hans bekännelse. Dimitrij längtar och törstar efter återuppståndelse, förnyelse och en lycklig lösning på sitt ödesdrama. Han vill börja ett nytt och hederligt liv, han vill uppstå och bli helt ny och pånyttfödd, utan fel och brister, med enbart dygder och förtjänster. Han tänker på den högre ordningen, och att det inte är någon högre ordning på honom nu. Hela hans liv har varit en enda röra, oordning. Dimitrij vill inte att någon ska rota i hans själ eller plåga honom med struntsaker. Han vill hålla sig till saken och till kalla och säkra fakta, för då ska han ge klara besked. Han säger att han kommer att kämpa intill det bittra slutet, då avgörandet står i Guds hand. ”Ära vare den Högste på jorden. Ära vare det Högsta i mig.”²⁹¹ Han förstår att en ny människa kommer att uppstå. Dimitrij undrar vad lidande betyder, men han är inte rädd för det även om det skulle vara oändligt. Han känner sig som om han har kraft att övervinna alla lidanden. Han behöver bara upprepa för sig själv varje stund: ”Jag finns till”.²⁹² Även om han får lida tusenfalt finns han till och lever. Han pinas till kropp och själ, men han finns till. Även om han sitter i ett torn så existerar han i alla fall, han ser solen, och om han inte kan se solen så vet han ändå att den finns, och det räcker med att veta att solen finns, för det är redan hela livet. Förut var allt fördolt inom honom, medan okända tankar och oklara föreställningar susade och brusade inom honom för att förkväva livet inom honom. Aljosja lyssnar med spänd uppmärksamhet på ett brinnande hjärtas bekännelse.²⁹³

---

²⁹⁰ Se Dostojevskij, 1986, 353, 399–400. Enligt Zosima är mycket här i världen förborgat för människan, men hon kan ana en levande förbindelse med en upphöjd och högre värld. Gud tog frön från andra världar och sådde på denna jord. Han lät sin trädgård växa upp och allt som kunde kom upp. Det som växte upp lever och är levande bara genom förnimmelsen av att stå i beröring med andra hemlighetsfulla världar. Dostojevskij, 1986, 82. ”Ha sinnet vänt till det som ovan är, att söka det som är därovan, ty vi hava ju vårt medborgarskap i himmelen. Give Gud att ert hjärtas beslut när er redan på denna jord och må Gud välsigna era vägar!” Staretsen uppmanar människorna att vara glada som barnen och som himmelens fåglar. Staretsen säger att de ska ge upp modfällheten, att inte säga att synden är svår, gudlösheten stor, de yttre förhållandena usla, de själva så ensamma och kraftlösa, den usla miljön ett hinder eller att andra inte låter dem få bringa sitt nobla värv till slut.

²⁹¹ Dostojevskij, 1986, 446.

²⁹² Dostojevskij, 1986, 648.

²⁹³ Se Dostojevskij, 1986, 119–126, 173–176, 403–406, 446.

EN GEMENSAM INRE ORDNING OM LYSSNANDE

Läsning och begrundan av Bubers, Lévinas och Dostojevskijs verk har avtäckt mönster av enskilda vittnesbörd och synliggjort stillbilder som tolkats för att svara an på frågan om lyssnandets väsen och gestaltning. Varje ny läsning av de enskildas verk har samtidigt bidragit till att avtäcka nytt seende och inseende om helheten, om en gemensam och universell inre ordning. Enligt Lévinas²⁹⁴ är det genom samtalet och tilltalet där den andre uppenbaras i sin radikala annanhet som en gemensam värld kan uppstå, vilken vi kan säga något generellt om och vilken kan forma en gemensam inre ordning om lyssnande. Enligt Buber²⁹⁵ låter samtal förena och fullborda något beaktansvärt och gemensamt fruktbart. En gemensam värdegrund och ontologi är avgörande för att inleda ett samtal i god anda. Gemensamt för samtliga är en människobild som inbegriper människan som enhet och hennes religiositet samt en verklighetsbild som inbegriper den verkliga verkligheten. En annan väsentlig sammanfogande grund är kärleks- och barmhärtighetstanken. Studiens vårdvetenskapliga värdegrund samt ontologiska grundval och ett hermeneutiskt närmelsesätt ger verktyg för samtalets framskridande och tematik. Frågor ställs med tanke att ge svar på forskningsfrågorna och utgår från de enskildas vittnesbörd och tolkningsantaganden för att avtäcka en gemensam stillbild av en inre ordning och tolkningsantaganden om lyssnandets väsen och gestaltning som en väsenhållning och väsenhandling.

Det gemensamma och fruktbara samtalet sker kring rubrikerna *Människans inre liv och fristad* (s. 94), *Samhörighet med den skapande uppenbarar och kallar till verkande* (s. 95), *Kärleken till hela skapelsen uppenbarar det oändligas härlighet* (s. 96), *Den andres ansiktes sårbarhet och helighet berör och kallar till ansvar* (s. 98) samt *Den levande och verksamma mittpunkten* (s. 102). Utgående från det gemensamma samtalet avtäcks en gemensam stillbild (figur 8, s. 104) och gemensamma tolkningsantaganden om lyssnande.

---

²⁹⁴ Kemp, 1992.

²⁹⁵ Buber, 1990; 1995.

Människans inre liv och fristad

Samtalet mellan Bubers, Lévinas och Dostojevskijs vittnesbörd inleds kring hemmet, människans inre liv och fristad som ger människan livsglädje, nöje och kraft. Människans avskildhet och ensamhet är grunden som skapar förutsättningar och väcker viljan att möta världen utanför det egna hemmet. Enligt Buber²⁹⁶ varseblir och intar människan en hållning till sin verklighet i en ständig rörelse mellan naturgiven avskildhet och förbundenhet. Avskildheten, hemmets hemlighet och den absoluta ensamheten är en reningens ort, en förutsättning och en akt som människan behöver mitt i sina prövningar och sina tillkortakommanden. I avskildhet lever man för att våga se, tilltala, iaktta, förnimma, vilja, känna, tänka och ha en föreställning om något. I ensamheten står människan inför valet att i förtroende vända sig till omvärlden för att möta den andre i sin absoluta självständighet och genuina oåtkomlighet. Lévinas²⁹⁷ infogar att det inte är meningsfullt att tala om den andre utan att först tala om den enskilde som enastående. När människan åtskiljer sig från alla andra människor uppnår hon en inre relation och ett inre liv. Människan befinner sig i en närvaro för sig själv i hemmets fristad som är henne given och som präglas av förtrolighet. I hemmets värld upptäcker den enskilde världen med sina sinnen, är hos sig själv, tillfreds och välkommen. Hemmet utgör människans närvaro för sig själv som ger henne njutning, kraft och livsglädje.

Dostojevskij²⁹⁸ förklarar hur det är viktigt för Sonja att få tänka igenom när en helt ny, okänd och vag värld öppnar sig inom henne. Hon vill hastigt gå sin väg, angelägen om att få vara i fred utan att behöva se på någon eller lägga märke till något. Dostojevskij²⁹⁹ fortsätter med att berätta om Aljosja som är en särpling som lever i enskildhet och avskildhet och därför stundom kan bära en kärna av helheten inom sig. För Aljosja betyder staretsens cell en helig tillflyktsort från all världslig oro och allt världsligt mörker. Det lugna och stilla i stratesens cell är en källa som ger Aljosja uppbyggelse och glädje, ro och frid när det värker i hjärtat.

---

²⁹⁶ Se Buber, 1985, 1997. Ensamheten väcker människans vilja att inträda i relation med den som hon står inför som helt självständig i förhållande till henne själv.

²⁹⁷ Se Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Jfr Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Faulconer, 2005; Ferreira, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979. Det inre hemmet är gästfritt, intimt och mildt. I hemmet är livet gott nog. Hemmets hemlighet kan människan inte dela med någon eller förmedla till någon.

²⁹⁸ Se Dostojevskij, 1982.

²⁹⁹ Se Dostojevskij, 1986.

Buber³⁰⁰ för in samtalet på människans samhörighet och hemmets gavel som vetter mot gatan. Enligt Buber uppstår samhörighet när människan godtyckligt tror på verklig samhörighet, tror på verkligheten och på sin bestämelse, tror på det som blir till inifrån henne själv som tillvarons eget väsen. När människan i ett vardande går mot bestämmelsen med hela sitt väsen och beslutar sig för att offra sin lilla vilja åt den stora viljan kan hon med öppna händer låta motparten söka sig in. Som utlämnad fullbordar hon det som vill bli förverkligat av henne, hon förvärvar och vinner sin längtan och strävan efter att handla. Människan bär på en längtan efter att vara infogad i en allt högre, mer obetingad och fullkomlig delaktighet, infogad i en värld som inte är sluten, en verklighet som är.

Samhörighet med den skapande uppenbarar och kallar till verkande

Buber³⁰¹ talar vidare, han för in samtalet på människans samhörighet med den skapande som uppenbarar och kallar till verkande i världen. Enligt Buber vet människan oemotsägligt i sitt hjärta att den skapande behöver henne som medhjälpare och medarbetare för att bekräfta livet och fullborda den skapande i världen. Denna uppenbarelse avgörs i människans innersta, i den största och djupaste verkligheten mellan det mänskliga och den allomfattande skaparen. Uppenbarelse är en ständigt ny avgörelse inom människan för att hon med hela sitt väsen ska kunna överlämna sig för det rätta handlandet. Människan skapas när hon underkastar sig och bär fram sin lilla vilja för att möta den skapandes stora vilja. När människan avgör sig ur sitt inre djup kommer hon till insikt om en frihet som får hennes ögon att fyllas av ljus. Hon kan då med fritt hjärta röra sig inom sin bestämmelses hela sfär utan att ge upp sin egen särart. I

---

³⁰⁰ Se Buber, 1985; 1997. Livet i hemmet ställer människan inför valet mellan att antingen vara sig själv nog, bara se ut genom fönstret, låta blicken råda över tingen, göra sig till herre eller välja att öppna dörren för gästen, för den främmande, den utifrånkommande och en verklighet som finns utanför hemmet. Delaktighet är att vara utlämnad och ta del i ett verkande och en verklighet som vilar i människans helhet.

³⁰¹ Se Buber, 1985. Anden träder emot och talar ur det hemlighetsfulla och fördolda. Anden rör ständigt vid i tystnaden och återhållsamheten. Anden binder människan till avskildhetens värld, samtidigt som andens liv och verklighet ger människan frihet och kraft att skapa samhörighet till andra med hela sitt väsen. I andakten byggs den rena relationen upp till beständighet i tid och rum för att förkroppsligas i allt det som livet omfattar. Människan är kallad att i omedelbar iakttagelse och bøjelse tjäna den eviga närvaron som gör henne villig att göra andra närvarande och ge sig själv åt sitt folk i det omätbara ödets stund. Livet döljer sig i människans mitt och i det som finns i mellanrummet mellan människor som ömsesidigt innesluter varandra och påverkar varandra i ett ständigt skeende. Världen genomlyses av evigheten som ger kraft till ett kärleksfullt och oändligt ansvar för ett djupt engagemang i världen. Tror människan på den verkliga världen får hon att göra med den själv, då älskar hon den i all dess förskräcklighet. Vågar människan lägga sin andes armar om den verkliga världen, då ska hennes händer möta de händer som håller världen. När människan i sanning samlar sig och går ut till världen, går hon ut till den skapande som omfattar människan och alltet. Människan går ut, bekräftar och låter den eviga kraftkällan flöda, den eviga beröringen bida och den eviga stämman ljuda.

andens närvaro kan mening och glädje, aktning och offervilja strömma in. Människans hållning till världen hänger samman med människans liv, val, verk och tjänst.

Dostojevskij³⁰² förklarar hur Aljosja talar lugnt och stillsamt, som om han styrdes av någon annans vilja eller stod under inflytande av någon okänd högre makt. Aljosja säger med darrande röst till sin käre bror att det är Gud som har sänt honom som sändebud och lagt det på hans hjärta att säga sanningen, även om brodern från den stunden kanske för alltid kommer att hata och avsky honom. Aljosja förstår att det i människans ödmjuka och trötta själ finns ett starkt behov och en mäktig tröst i att finna en helgedom, en högre makt att falla på knä för och be till som får hjärtat att uppfyllas av en djup glödande inre hänförelse, och då blir alla heliga och alla älskar varandra.

Kärleken till hela skapelsen uppenbarar det oändligas härlighet

Bubers redogörelse över människans samhörighet med den skapande som uppenbarar och förverkligar genom en andens väsensakt i människan får Lévinas att höja på rösten och argumentera för sin synpunkt. Enligt Lévinas³⁰³ är det omsorgen om den andre som leder mot det oändliga. Kärleken till nästan, kärleken till skapelsen är ett bud om att älska den andra människan, för enbart genom kärleken till människan kan hon visa sin kärlek till Gud. Den andres ansikte talar och uppenbarar det oändliga. Bortom den andres ansikte och talande blick finns den tredje, där talar hela mänskligheten. Den andres ansikte manifesterar det heliga och uppenbarar den gudomliga dimensionen i människan. Ansiktet och blicken kallar och förpliktar till ansvar för den andre. När människan öppet visar vad den andres ansikte betyder för henne välkomnar hon det heliga och gudomliga som ett vittnesbörd om det oändligas härlighet. Enligt Lévinas³⁰⁴ är relationen mellan människan, den andre och det oändliga en broderskapsrelation där vi människor alla är bröder med en gemensam fader.

---

³⁰² Se Dostojevskij, 1986. Aljosja ler stilla och tänker att Gud ska segra. Han ber en bön för att brodern ska uppstå i sanningens ljus. Aljosja är rädd att lämna brodern ensam i sin vånda inför ett svårt beslut och ett mycket känsligt samvete inför en Gud som han inte tror på och vars sanning kämpar om hans hjärta som inte ville böja sig. Då det varken kommer att finnas rika eller fattiga, höga eller låga, utan alla kommer att vara som Guds barn, då kommer det verkliga Gudsriket på jorden. Staretsen säger att människan skapats för att vara lycklig genom att fullgöra Guds vilja på jorden.

³⁰³ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Prosser, 2003; Katz, 2003.

³⁰⁴ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Peters & Bennett, 2004; Prosser, 2003; Sikka, 1998; Webb, 1999; Katz, 2003.

Enligt Dostojevskij³⁰⁵ är det genom att utöva aktiv kärlek, genom att försöka älska sina medmänniskor aktivt och outtröttligt som människan också kommer att bli övertygad om Guds existens och själens odödlighet. Genom fullständig självupppoffring, arbete och uthållighet i kärleken till nästan blir människan varse den undergörande kraften från honom som alltid älskat människan och hela tiden i hemlighet väglett henne. Staretsens budskap till Aljosja är att han har en lång vandring framför sig, att han får arbeta oförtrutet, och att han kommer att få se mycket sorg och olycka, men att han genom sin stora insats i världen hos sina bröder kommer att bli lycklig i all denna olycka. Människan måste visa prov på att kuva sin egenkära och självmedvetna vilja och tukta den med lydnad. Hon måste lyssna till sitt hjärta och oavbrutet rannsaka sig själv för att kunna föra själen ut ur ensamhet och isolering för att tjäna mänskligheten, manifestera broderskärlek, solidaritet och medmänsklighet.

Dostojevskij³⁰⁶ förklarar hur staretsen ofta brukar säga till bröderna att älska människan som en avbild av Guds kärlek i en kärlekens höjdpunkt här på jorden. Genom att älska varje ting kommer människan att bli varse Guds hemlighet och älska hela världen med en total och världsomfattande kärlek. Staretsen uppmanar människorna att handla i ödmjuk kärlek och hänfördhet, eftersom kärleksfull ömhet är den starkaste makten, kärleken är en läromästarinna som kräver långvarigt arbete och innerlig självrannsakan. Staretsen uppmanar människorna att överta den andres lidande, att verka outtröttligt, tjäna andra stillatigande, och att inte låta sig förödmjukas eller förlora hoppet, för även om det bara är två som kommer samman, så är redan det en hel och levande värld av kärlek. När människor träder i förhållande till varandra och världen omsätts kärleken till gemenskap. När människan inser att hon står i skuld till allt och alla uppnår hon målet för mänsklig sammanslutning, och hjärtat veknar till oändlig, världsomfattande och omätlig kärlek. Staretsen uppmanar människorna att visa kärlek, att ständigt och omätligt älska alla, älska allt och söka glädje och hänryckning som är en Guds gåva och en förmåga att säga till sig själv: ”Jag finns till och jag älskar med levande kärlek”. Han uppmanar människan att glädja sig åt den andre och lysa upp vägen för andra, och att inte tvivla på det himmelska ljusets makt, eftersom människan känner himmelriket i sin själ.

---

³⁰⁵ Se Dostojevskij, 1986.

³⁰⁶ Se Dostojevskij, 1986. Staretsen uppmanar människan till att älska Guds skapelse på jorden, både i det hela och i varje litet sandkorn, varje litet löv och varje Guds ljusstråle. När människor omfamnar varandra i rörelse och kärlek fullbordas sanningen.

Dostojevskij³⁰⁷ berättar om Sonja som anser att hon inte vore någonting utan sin Gud, eftersom han gör allt för henne och är hennes utväg. Sonja undviker att tala om sin övertygelse, men talar och handlar självutgivande, förödmjucar sig och offerar sig för andra.

Dostojevskij³⁰⁸ berättar om hur Dimitrij grips av kärlek och vill kasta sig om halsen på Aljosja. Det finns en människa som han kan älska på jorden, i hela världen. Han säger att Aljosja ska vara en räddande ängel och budbärare från ovan, eftersom han måste ha en ängel som budbärare. Han måste få förlåtelse av en högre makt. Aljosja är hans ängel på jorden, han ska lyssna, förstå och förlåta.

Den andres sårbarhet och helighet berör och kallar till ansvar

Lévinas³⁰⁹ för in samtalet på nytt till den andres ansiktes sårbarhet och helighet som berör, kallar och förpliktigar till ansvar att lyssna till den andres tilltal. Den andres ansikte uttrycker och blottlägger, oroar och berör med sin sårbarhet, sitt armod och sin helighet. Ansiktet vädjar och inbjuder med sin uppriktighet, omedelbarhet, nakenhet, fattigdom och nöd. I den andres ansikte finns en uppfordran och en kallelse till givande och tjänande. Ansiktet träder emot för att skapa inträde och väntar på att få gensvar. Blicken lyser människan till mötes med en enträgen bön, åkallan och befallning att ta sitt ansvar och att inte lämna den andre ensam, eller att dräpa den andre genom en bestämning eller en beskrivning. Ansiktet frågar efter, befäller, vädjar att inte lämna den andre ensam, utan att möta och inbjuda den andre i sin absoluta annanhet med omättlig medkänsla.

Enligt Dostojevskij³¹⁰ måste varje människa ha någonstans att gå i sin ödmjuka längtan efter medlidande, måste få vända sig till någon som inte dömer. Dostojevskij förklarar hur Raskolnikov hade kysst Sonjas fot och sagt att han inte kan leva utan henne, han måste få träffa en mänsklig varelse att hålla fast vid, som följer honom dit ödet sänder honom. Han behövde hennes tårar, behövde se hennes rädsla. Han ville se hur hennes hjärta värkte och

---

³⁰⁷ Se Dostojevskij, 1963.

³⁰⁸ Se Dostojevskij, 1986.

³⁰⁹ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Katz, 2003; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Prosser, 2003; Sikka, 1998; Webb, 1999.

³¹⁰ Se Dostojevskij, 1982. Han kom till henne för att hon var den ende han hade, och för att de båda var fördömda. Han ber Sonja att inte lämna honom, han ber henne följa med honom för att de ska gå tillsammans, för att de ska gå samma väg.

plågades. Dostojevskij³¹¹ berättar om Ivan som kommer till Aljosja eftersom han högaktar Aljosja som en man som står stadigt på sina egna ben. Han har lagt märke till hur brodern sett på honom med ett slags oavbruten förväntan i ögonen. Ivan har börjat tycka om Aljosja och han vill gärna samtala med honom för att bli god vän med honom, eftersom han är den enda han har i hela världen. Det räcker för Ivan att veta att Aljosja finns för att han inte ska förlora lusten att leva. Ivan säger att om han lider svårt kan ingen annan människa veta hur svårt hans lidande är. Han talar med lidelse och passion, han ler blygt och säger att han vill söka bot hos Aljosja som hans förste läsare och åhörare. Ivan har kommit fram till sin bekännelse eftersom Aljosja vill ha den. Han vill höra vad hans käre bror lever av. Aljosja ser sin broders stora vända, ser att hans hjärta plågas.³¹²

Enligt Lévinas³¹³ ger den andres ansikte människan möjlighet att besvara appellen, att som utvald och oersättlig uppriktigt och osjälviskt öppna sig och utsätta sig som den tilltalade som stöder och bär den andre. Den andres ansikte visar sig för den som med öppna händer, gästfrihet, givmildhet, äkthet och medlidande välkomnar och går den andre till mötes. Tilltal och lyssnande i öppenheten och gästfriheten för den andre är en insats av ren givmildhet och en frikostigt given gåva när gåvogivaren inte förväntar sig någon motgåva. Mänskligt underordnande är ett privilegium och en böjelse som är knuten till kärleken till nästan, att med kärlek och barmhärtighet skänka världen åt varandra i en allomfattande gemenskap där det enskilda och allmänna kan mötas i det goda livet mellan människor.

Buber³¹⁴ för in samtalet på en mellanmänsklig samvaro, mellanmänsklighet samt medmänniskan som en helhet, enhet, unik och ett ständigt närvarande mysterium. Enligt Buber är mellanmänsklighet en bevekelsegrund för stilla hänförelse att rikta sig mot den

---

³¹¹ Se Dostojevskij, 1986.

³¹² Jfr Dostojevskij, 1986. Brodern Dimitrij har en stor respekt för Aljosja som hörsammat sin kallelse. Han står och väntar på Aljosja med en hemlighet att bevara. Dimitrij säger att Aljosja förstår allting och att det är därför som han längtat så efter honom. Det är så mycket han velat tala med Aljosja om där mellan de kala och nakna väggarna, men det viktigaste har han inte sagt ett ord om, eftersom tiden inte varit mogen för det. Dimitrij har väntat in i det sista på att få öppna sitt hjärta på riktigt för Aljosja. Han har längtat, hungrat och törstat efter Aljosja med varje fiber av sin varelse. Han skulle vilja krama om Aljosja och trycka honom till sitt hjärta, eftersom det i hela världen bara är honom som han tycker riktigt mycket om. Han säger sig ha en bekännelse, bara för Aljosja, och att han vill tala om allting för Aljosja därför att han måste det, därför att han följande morgon slutar och börjar livet. Han säger att Aljosja är den ende som inte kommer att skratta åt honom och att han nu pratar, för stunden är kommen, nu tänker han tala om allting.

³¹³ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Katz, 2003; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Prosser, 2003; Sikka, 1998; Webb, 1999.

³¹⁴ Se Buber, 1990.

andra människan som träder emot i sin enhet och särart och att djärvt och ohämmat svinga sig över till den andre, trots att det kan kräva en intensiv omvälvning i ens egen tillvaro. Genom att vara helt och fullt närvarande för den andra människan kan viljan att svara an väckas. Samvaro är en viljeakt, att föreställa sig vad det är som den andre vill just då, vad han känner, uppfattar, tänker i sin verklighet och sitt liv.

Lévinas³¹⁵ fortsätter samtalet med en övertygande redogörelse för att människan endast kan finnas till i ansvaret för den andre. Människan som enskild har större ansvar än alla andra, har gränslös skuld, har ansvar även för den andres ansvar. Band till den andre knyts i ansvaret att säga ”Här är jag” och att göra något för den andre. Ansvaret är alltid på förhand givet, tillkommer och vilar uteslutande på den enskilde, som ingen annan kan ersätta. Den andres närvaro sätter människan på spel och blottlägger resurser att svara an på den andres bön och åkallan. Som utvald, tilltalad, kallad och berörd av den andres sårbarhet och helighet bär människan ett gränslöst ansvar att låta sig utsättas för och underkasta sig den andre. Ansvaret har sin grund i annanhet, och band till den andre knyts genom den egna sårbarheten och osjälvviskheten som ger ansvaret näring och möjlighet att växa.

Bubers³¹⁶ svar till Lévinas redogörelse för människans ansvar för den andre är att det är kärleken som åkallar till ett verkande i världen. Kärleken är ansvar att förmå och våga älska människor. Kärlek är en tro på tjänandet i ett verkligt liv som levs i nuet och en omedelbar närvaro där den andre blir helt och fullt närvarande. Kärlek är att se med kärlekens ögon. Tilltal, det sant mänskliga börjar när människor kvardröjande hänvänder sig till varandra som självständiga personer, upprättar och erkänner det radikalt annorlunda hos varandra. Verkligheten i mellanrummet människor emellan förkroppsligas och fulländas i sant tilltal och gensvar, att se och bli sedd, känna och bli känd, älska och bli älskad. Ett verkligt och bestående äkta vi får liv av det gemensamma som uppstår när två enastående människor tilltalar varandra och lyssnar till varandras röst.

---

³¹⁵ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Webb, 1999.

³¹⁶ Se Buber, 1985; 1990.

Dostojevskij³¹⁷ berättar om hur Sonja går Raskolnikov till mötes med en orolig och plågsamt bekymrad blick full av kärlek. Hon ser på honom utan att begripa någonting, inser bara att han är fruktansvärt, oändligt olycklig. I hennes ansikte finns ett uttryck av smärta. Hon håller blicken fäst vid honom medan hennes hjärta bultar och bävar. Hon ser medlidsamt på honom. När hon förstår hur han lider tröstar hon med osjälvisk medmänsklig barmhärtighet och medlidande. De bär sitt kors tillsammans. Sonja förebrår eller klandrar ingen. Sonja känner hur hennes hjärta dras samman i smärta, hon sitter tyst en lång stund, hennes bröst häver och sänker sig av upphetsning, hon ser tyst och blygt på, sänker blicken och rodnar, hennes händer darrar och rösten sviker henne, hon kippar efter andan och hennes bröst känns hopklämt. Hennes anletsdrag speglar omättligen medlidande. Hela hennes hjärta är vänt mot honom.³¹⁸

Dostojevskij³¹⁹ berättar om hur Aljosja beslutar sig att ge sig till tåls när han förstår att det är hos brodern Dimitrij som han behövs bäst. Han grips och överväldigas av ett djupt och oändligt medlidande. Det värker som om han fått en kniv rakt i hjärtat, och han känner stark broderskärlek till och medkänsla med Dimitrij.

Buber³²⁰ för fram betydelsen av äkta samtal som griper människan på djupet av hennes innersta för att öppna och uppenbara det oföränderliga i människans eget väsen. Äkta samtal är att bidra med sig själv och en vilja att lyssna för en levande gemenskap. Äkta samtal låter det som har urskiljts som riktigt, rätt och sant få gro och växa. Sanningen får lysa upp genom uppriktighet och respekt för varandras särart och unika bestämmelse. Språk är en väsenhandling som omfattar ett offer och ett vågspel, att utväljas och välja, att vara utlämnad åt och själv handla, och mellan människor som samtalar råder en givandets ömsesidighet. Människan vill bli begripen genom att själv ha begripit i en ömsesidig förståelse som är fruktbar.

---

³¹⁷ Se Dostojevskij, 1982.

³¹⁸ Se Dostojevskij, 1982.

³¹⁹ Se Dostojevskij, 1986.

³²⁰ Se Buber, 1990; 1995. Förlösande av det väsensartade kan ibland ske genom en ständig kamp för att man ska bli förtrogen med sig själv. Samtal, språket, ordet finns mellan människor som tilltalar varandra i förtrolighet och genom språket samtalar om det gemensamt genomlevda.

Dostojevskij³²¹ berättar om hur Dimitrij önskar att Aljosja tigande ska sätta sig bredvid honom så att han kan se på honom medan han pratar. Han ber Aljosja att inte ha bråttom eller vara så orolig.

Den levande och verksamma mittpunkten

Mitt samtal med Buber, Lévinas och Dostojevskijs texter har framskridit till den levande, verksamma och vårdande mittpunkten som präglar samfund där kärlek råder och samhörighet uppstår. Enligt Buber³²² är den levande och verksamma mittpunkten en gränsföreteelse mot vilken verkligheten sträcker sig och upplöses med en sådan styrka att de som ingår i den synes förblekna inför den, smälter samman och glöms för att låta det heliga ljuda i alla. I mittpunkten blickar människan mot det eviga och förnimmer en fläkt av det eviga som ett tecken på världsordningen och en aning av evigheten. Mänskligheten uppgår i gudomen, enhet uppstår och förenar, och omkring dessa människor lyser det. Människan känner glädjen i den närvarandes närvaro som *är*, och i hennes ögon finns en stråle av det eviga. Människan tar emot närvaro som en kraft som en våg av levande strömmar som förnyar världen. Hon känner delaktighet och kan gå sin väg fram med en lugn fattning.

Dostojevskij³²³ förklarar hur Aljosja inte kan glömma den stund när någon besökte hans själ, när någonting hettade till i hjärtat och uppfyllde honom så att det gjorde ont. Hänförd glädje bröt fram i hans själ och fyllde hans själ med frihet, vidd och rymd. Ovanför honom valde sig den vida, oändliga himmelska kupolen, fylld med stilla strålande stjärnor. Aljosja stannade upp i sin stilla betraktelse, han fick en obetvinglig lust att omfamna och kyssa marken, begjuta den med sina tårar och lova med stormande glädje och hängivenhet att älska den för tid och evighet. Han grät i sin hänryckning över stjärnorna, som strålade mot honom från

---

³²¹ Se Dostojevskij, 1986.

³²² Se Buber, 1985; 1990. De står för ett ögonblick fritt gentemot sig själva, för att strax åter ta sig själv i besittning. Den eviga mittpunkten är ett finnande utan sökande, ett upptäckande av det som är det ursprungligaste.

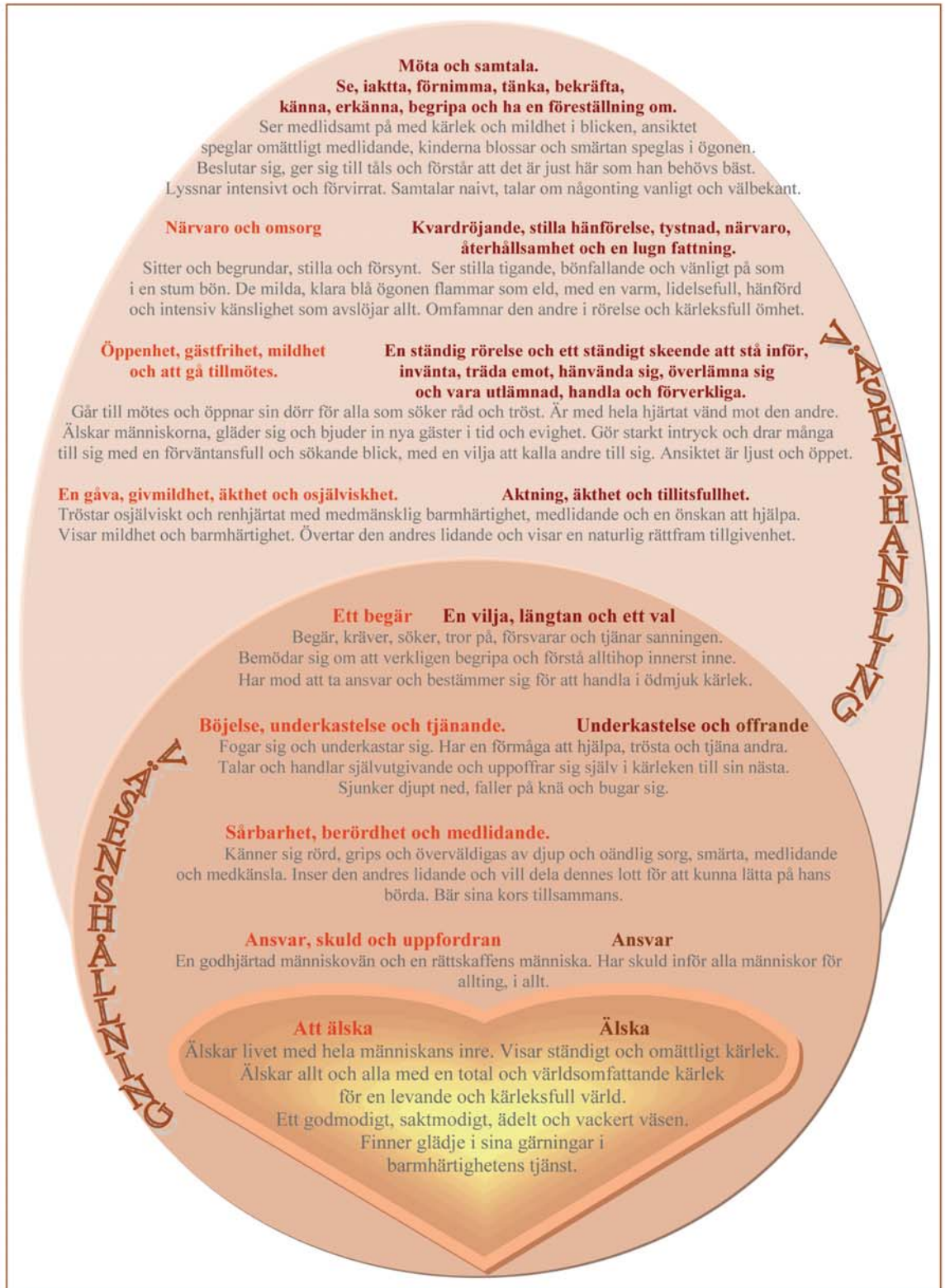
³²³ Se Dostojevskij, 1986. Jfr Dostojevskij, 1986. Zosima berättar om sitt föräldrahem och de värdefulla minnen han bevarat från en kärleksfull och sammanhållande familj. Minnen som hans själ förmår att leta fram som värdefulla för hans bestämmelse. Han minns en klar och vacker dag i stilla veckan med familjen i Herrens tempel. Han minns hur rökelsen steg upp och sakta höjde sig uppåt, och hur det genom kupolen där uppe, genom den lilla fönstergluggen, Guds himmelska strålar strömmade ner på alla i kyrkan. Rökelsen steg upp och smälte samman med strålarna. Han betraktade det och blev gripen och betagen, och för första gången i sitt liv mottog han medvetet i sin själ ett frö av Guds ord. Mycket här i världen är förborgat för oss, men vi har en hemligt förborgad aning om en levande förbindelse med en annan värld, en upphöjd, högre och hemlighetsfull värld.

oändligheten, och han skämdes inte för denna hänförelse. Det var som om trådar från alla gudsvärldar hade knutits samman i hans själ, och hela hans själ bävade när den berördes. Han ville förlåta alla och be om förlåtelse för allt, inte för sig själv men för allt och alla. Någoting fast och orubbligt, likt himlavalvet, kom in i hans själ för hela livet, för tid och evighet.

Texternas vittnesbörd visar att lyssnande är en väsenshållning till verkligheten och världen samt en väsenshandling som fullgörs i enlighet med människans bestämmelse. När människan lyssnar till sitt innersta väsen och sin grundhållning älskar och värderar hon livet, älskar hon allt och alla, älskar hon sin nästa som sig själv. Hon känner sitt ansvar att lyssna till annanhet och sin skuld att tjäna och offra genom att böja sig, underkasta sig, lyda, handla självutgivande och sätta sig själv på spel utan att ändå låta sig förödmjukas eller förlora hoppet. Människans lyssnande till sitt inre hem kommer till uttryck i en hållning av saktmodighet, ödmjukhet, mildhet, ömhet, äkthet, försiktighet, vänlighet, kyskhet, ädelmod och fromsinhet. Lyssnande till den andres sårbarhet och helighet berör människan till medlidande, medmänsklig barmhärtighet och verklig medkänsla. Begäret efter annanhet är en inre längtan, önskan och vilja att möta det annorlunda samt en ständigt ny avgörelse att vilja, ha mod, förmå och våga lyssna till det som tilltalar, ber och kallar henne till lyssnande. Lyssnande är en väsenshandling, ett verkande och en insats att vända sig till, inbjuda och möta den andre med öppenhet, gästfrihet och givmildhet. Lyssnande i äkta samtal är att stillatigande och kvardröjande se och lyssna till den andre.

Stillbild och tolkningsantaganden om lyssnandets inre ordning

Det fruktbara samtalet mellan Buber, Lévinas och Dostojevskij utgående från forskningsfrågorna och de enskilda vittnesbörden synliggör en gemensam stillbild (figur 8, s. 104) och inre ordning av lyssnandets väsen och gestaltning. Den gemensamma stillbilden visar genom de olika färgnyanserna vittnesbördens annanhet och enskildhet, samtidigt som stillbilden avtäckar en gemensam inre ordning av lyssnandets väsen och gestaltning. Stillbilden läses från hjärtat som utgör den inre kärnan i lyssnandet, medan de olika skikten för från väsenshållning utåt mot väsenshandling. Stillbildens färgnyanser visar vilken text som hör ihop med de enskilda vittnesbörden. Bubers vittnesbörd har brun färgton, Lévinas vittnesbörd en röd färgton och Dostojevskijs vittnesbörd en grå färgton.

Figur 8. Stillbild av en gemensam inre ordning av lyssnandets väsen och gestaltning avtäckt ur samtalet med Bubers, Lévinas och Dostojevskijs vittnesbörd.

Med avstamp i stillbilden av en gemensam inre ordning avtäckts gemensamma tolkningsantaganden om lyssnandets väsen och gestaltning som människans väsenhållning och väsenshandling samt bärande vittnesbörd.

- ∞ Lyssnande är en kärleksfull mänsklig hållning att älska och värdera livet samt verklig människokärlek att omätligt älska allt och alla, samt att älska sin nästa som sig själv.

Genom att älska den andre som en avbild av Guds kärlek når man kärlekens höjdpunkt här på jorden. Genom att älska Guds skapelse både i det stora hela och i varje litet sandkorn, varje litet löv och varje ljusstråle, blir människan varse Guds hemlighet och älskar hela världen med en total och världsomfattande kärlek. När människor står i förhållande till varandra och världen omsätts kärlek i gemenskap. När människor omfamnar varandra i rörelse och kärlek fullbordas sanningen, för även om det bara är två som kommer samman, så är redan det en hel och levande värld av kärlek.³²⁴

- ∞ Lyssnande är en inre hållning av saktmodighet, ödmjukhet, mildhet, ömhet, äkthet, försiktighet, vänlighet, kyskhet, ädelmod, lydnad och fromsinhet.

Människans hem och inre liv präglas av gästfrihet, intimitet och mildhet.³²⁵

Den andres ansikte visar sig för den som med öppenhet, gästfrihet, givmildhet, äkthet och medlidande välkomnar, inbjuder den andre samt ser honom i sin absoluta annanhet.³²⁶

Äkta samtal är att bidra med sig själv och att villigt lyssna till andens mening för att lämna ifrån sig sin andes bidrag oavkortat och utan uppskov i en atmosfär av tillitsfull gemenskap.³²⁷

- ∞ Lyssnande är ett oändligt ansvar att rannsaka sig själv för att uppriktigt inse sig stå i gränslös skuld till allt och alla.

Människan finns till enbart i ansvaret för den andre och har även ansvar för den andres ansvar. Ansiktet kallar och förpliktar till ansvar för den andre, att inte lämna den andre ensam, eller att dräpa den andre genom kategorisering eller bestämning.³²⁸

---

³²⁴ Se Dostojevskij, 1986.

³²⁵ Se Kemp, 1992. Jfr Jokinen, 1997; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Faulconer, 2005; Ferreira, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979.

³²⁶ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Katz, 2003; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Prosser, 2003; Sikka, 1998; Webb, 1999.

³²⁷ Se Buber, 1990; 1995.

³²⁸ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Webb, 1999.

Människan måste visa prov på att kuva sin egenkära och självmedvetna vilja och tukta den med lydnad. Hon måste lyssna till sitt hjärta och oavbrutet rannsaka sig själv för att föra själen ut ur ensamhet och isolering för att tjäna mänskligheten och manifestera broderskärlek.³²⁹

När människan inser att hon står i skuld till allt och alla uppnår hon målet för mänsklig sammanslutning och hjärtat veknar till en oändlig, världsomfattande och omätlig kärlek.³³⁰

- ∞ Lyssnande är att låta den andres sårbarhet och lidande beröra människan till djupt medlidande, medmänsklig barmhärtighet och verklig medkänsla, vilket avspeglas i hennes anletsdrag och blick.

Medlidande är den viktigaste och kanske den enda lag som styr människans existens. När människan grips och överväldigas av ett djupt och oändligt medlidande och medkänsla kallas människan att ge sig till tåls och förstår att det är just hos den lidande andre som hon behövs bäst.³³¹

Osjälvisk mänsklig barmhärtighet och osjälviskt medmänskligt medlidande är att bära på ett kors tillsammans. Kärlek är att se med kärlekens ögon, se med en orolig och plågsamt bekymrad blick utan att förstå någonting. Människan inser enbart den andres oändliga olycka och lidande som får ansiktet att avspegla uttryck av smärta. Berörd av den andres tårar dras hjärtat samman av medlidande. Anletsdragen speglar omätligt medlidande. De bleka kinderna blossar upp och smärtan speglas i hennes ögon.³³²

- ∞ Lyssnande är en bevekelsegrund för tjänande och offrande som kräver långvarigt arbete, djupt engagemang, uthållighet, tålmod, sanningslidelse och självuppföring.

I den andres ansikte finns en uppfordran och en kallelse till givande och tjänande.³³³

Denna väg är att som människa handla självutgivande och offra sig för andra när hon ser hur svårt den andre har det.³³⁴

I andens närvaro kan mening och glädje, aktning och offervilja strömma in och få beständighet i tid och rum för att förkroppsligas i allt det som livet omfattar.³³⁵

---

³²⁹ Se Dostojevskij, 1986.

³³⁰ Se Dostojevskij, 1986.

³³¹ Se Dostojevskij, 1986.

³³² Se Dostojevskij, 1982.

³³³ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Katz, 2003; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Prosser, 2003; Sikka, 1998; Webb, 1999.

³³⁴ Se Dostojevskij, 1986.

³³⁵ Se Buber, 1985; 1997.

- ∞ Lyssnande är att böja sig, underkasta sig, lyda och handla självutgivande och sätta sig själv på spel utan att låta sig förödmjukas eller förlora hoppet.

Som utvald, tilltalad, kallad och berörd av den andres sårbarhet och helighet bär människan ett gränslöst ansvar att utsätta och underkasta sig den andre som förföljd och hemlös.³³⁶

Genom fullständig självupppoffring, arbete och uthållighet i kärleken till nästan blir människan varse om den undergörande kraften från honom som alltid älskat människan och hela tiden i hemlighet väglett henne.³³⁷

Inför den andres lidande kastar människan sig ner på knä.³³⁸

- ∞ Lyssnande är en väsenshandling, ett verkande och en insats som hänger samman med människans liv, val, verk och tjänst. Lyssnande är ett begär, en längtan och en ständigt ny avgörelse att vilja, ha mod, förmå och våga.

Livet i hemmet ställer människan inför valet att vända sig till omvärlden för att möta den andre i sin absoluta självständighet och genuina oåtkomlighet.³³⁹

Kärlek är ansvar att förmå och våga älska människan, är ett verkande i världen och en tro på tjänandet i ett verkligt liv som levs i nuet när den andre blir helt och fullt närvarande och väcker viljan till gensvar.³⁴⁰

Det är omsorgen om den andre som leder mot det oändliga som ett begär efter den absolute andre.³⁴¹

I andens närvaro kan mening och glädje, aktning och offervilja strömma in och få beständighet i tid och rum för att förkroppsligas i allt det som livet omfattar.³⁴²

Kärleken till nästan, att finnas i världen hos sina bröder i sorg och olycka är en lång vandring och ett oförtrutet arbete, samtidigt som det är en insats som gör människan lycklig.³⁴³

---

³³⁶ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Webb, 1999.

³³⁷ Se Dostojevskij, 1986.

³³⁸ Se Dostojevskij, 1986.

³³⁹ Se Buber, 1985; 1997.

³⁴⁰ Se Dostojevskij, 1982; 1986.

³⁴¹ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Prosser, 2003; Sikka, 1998; Webb, 1999; Katz, 2003.

³⁴² Se Buber, 1985; 1997.

³⁴³ Se Dostojevskij, 1986.

- ∞ Lyssnande är att stillatigande och kvardröjande vända sig till och bjuda in med öppenhet, gästfrihet, givmildhet, stilla hänförelse och glädje.

Mellanmänsklighet är en bevekelsegrund för stilla hänförelse, att rikta sig mot den som träder emot i sin enhet och särart och att djärvt och ohämmat svinga sig över till den andre, trots att det kan kräva en intensiv omvälvning i ens egen tillvaro. Tillalet, det sant mänskliga, begynner när människor kvardröjande hänvänder sig till varandra som självständiga personer för att upprätta och erkänna det radikalt annorlunda hos varandra. Verkligheten mellan människor förkroppsligas och fulländas i sant tilltal och gensvar, att verkligen se och bli sedd, känna och bli känd, älska och bli älskad.³⁴⁴

Genom att handla i hänförd och ödmjuk kärlek övertar människan den andres lidande, verkar outtröttligt, tjänar stillatigande, och låter sig inte förödmjukas eller förlora hoppet. Genom att visa kärlek, älska allt och alla ständigt och omättligt söker människan glädje och hänryckning i allt som en förmåga att finnas till och älska med levande kärlek.³⁴⁵

- ∞ Lyssnande är att utväljas och välja, att vara utlämnad åt och själv handla, möta, samtala, se, beakta, bekräfta, iakta, varsebli, förnimma, känna, tänka och ha en föreställning om.

Lyssnande är en väsenshandling som omfattar ett offer och ett vågspel, att utväljas och välja, att vara utlämnad åt och själv handla, och mellan detta råder en givandets ömsesidighet.³⁴⁶

I avskildhet lever människan för att se, tilltala, iakta, förnimma, vilja, känna, tänka och ha en föreställning om något.³⁴⁷

Den andres ansikte ger möjlighet att som utvald och oersättlig uppriktigt och osjälviskt öppna sig och utsätta sig som den tilltalade som stöder och bär den andre.³⁴⁸

---

³⁴⁴ Se Buber, 1985; 1990.

³⁴⁵ Se Dostojevskij, 1986.

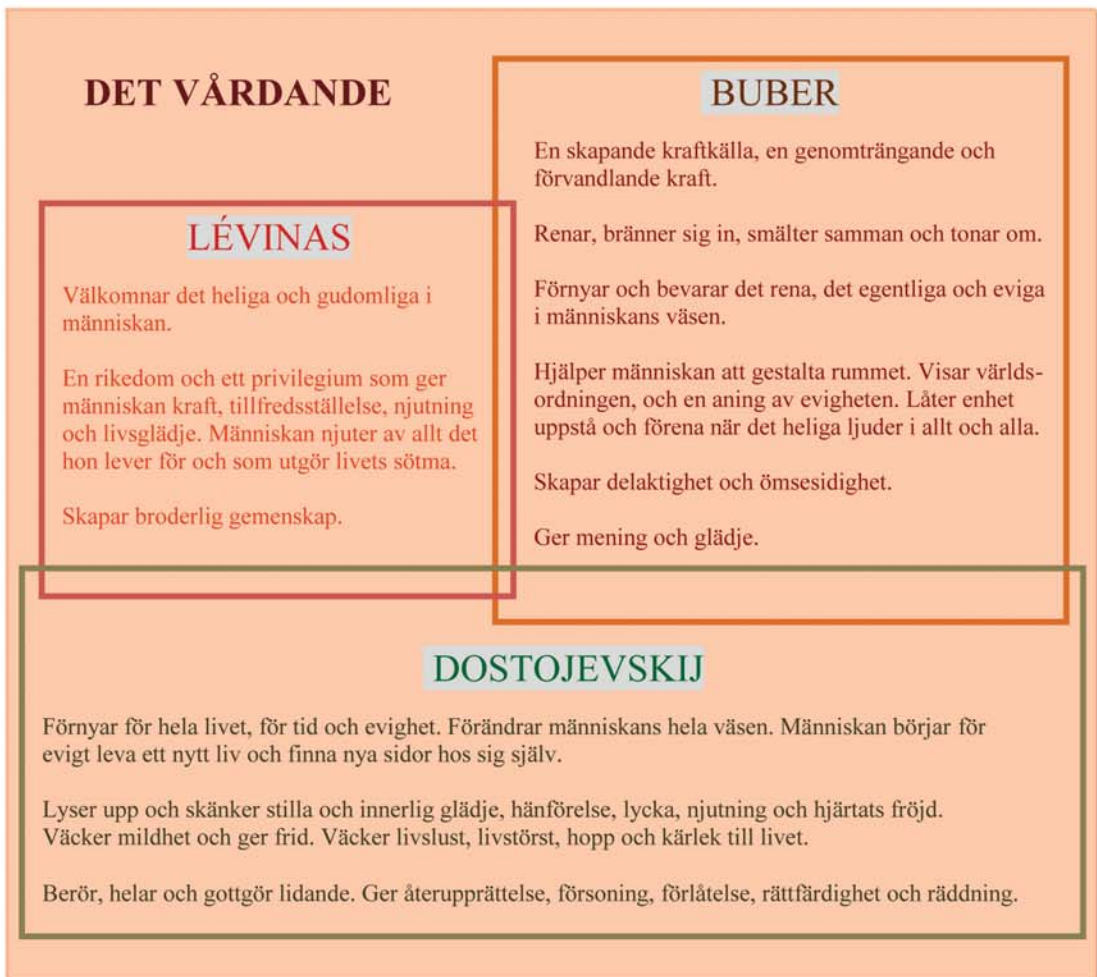
³⁴⁶ Se Buber, 1990; 1995.

³⁴⁷ Se Buber, 1985, 1997.

³⁴⁸ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Katz, 2003; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Prosser, 2003; Sikka, 1998; Webb, 1999.

GEMENSAMMA MÖNSTER AV DET VÅRDANDE I LYSSNANDE

Detta kapitel har föregåtts av samtalet där jag låtit de enskildas vittnesbörd visa på det gemensamt fruktbara för att forma en stillbild samt avtäckta tolkningsantaganden och generella mönster av det vårdande i lyssnande. Utgående från samtalet mellan Bubers, Lévinas och Dostojevskijs vittnesbörd synliggörs i detta kapitel en stillbild, tolkningsantaganden samt de mest bärande vittnesbörden om det vårdande i lyssnande. Den gemensamma stillbilden (figur 9) visar på vittnesbördens annanhet och enskildhet samtidigt som stillbilden avtäckar något av gemensamma mönster samt tolkningsantaganden av det vårdande i lyssnande.

Figur 9. Det vårdande avtäckat ur Bubers, Lévinas och Dostojevskijs vittnesbörd.

Tolkningsantaganden om det vårdande i lyssnande

- ∞ Lyssnande välkomnar det heliga och skapar en inre ordning i livet

När människan är till för människan och öppet visar vad den andres ansikte betyder välkomnar hon det heliga och gudomliga som ett vittnesbörd om det oändligas härlighet.³⁴⁹

Anblicken av en annan människa hjälper människan att nå sanningens ljus.³⁵⁰

Äkta samtal låter det som har urskiljts som riktigt, rätt och sant få gro och växa, och därigenom kan man bli mer människa och skapa gemenskap.³⁵¹

- ∞ Lyssnande omsätter kärlek i allomfattande gemenskap

Lyssnande ger meningsfull form åt människogemenskapens ljusa boning.³⁵² I mellanrummet, där det heliga ljuder i allt och alla, uppgår mänskligheten i gudomen, enhet uppstår och förenar människor. Som utlämnad tar människan del i ett verkande och en verklighet som vilar i hennes helhet som en omedelbar beröring och andedräkt av det eviga livet i hennes väsen.³⁵³

Kärlek fullbordar sanningen, för även om det bara är två som kommer samman, så är redan det en hel och levande värld av kärlek.³⁵⁴ När människor träder i förhållande till varandra och världen omsätts kärlek i gemenskap.³⁵⁵

- ∞ Lyssnande frigör, renar, uppbygger, ger glädje och frihet

I hemmets hemliga inre liv är människan hos sig själv för att samla kraft, njuta av livet och livets sötma, få känna njutning och livsglädje.³⁵⁶ Hemmets hemlighet och den absoluta ensamheten är en reningens ort som människan behöver mitt i sina prövningar och sina tillkortakommanden.³⁵⁷

När det eviga och heliga ljuder i allt och alla i mittpunkten känner människan glädjen i den närvarandes närvaro som är, och i hennes ögon finns en stråle av det eviga när den tidlösa skapelsen löser och bevarar, frigör och binder.³⁵⁸ Skapelse sker med människan, bränner sig in och smälter om människan när hon underkastar sig, avgör sig ur djupet och möter den skapandes stora vilja som ger den frihet som får hennes ögon att fyllas av ljus.³⁵⁹ I andens närvaro kan mening och glädje, aktning

³⁴⁹ Se Lévinas, 1988; Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Benso, 2005; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Ferreira, 2006; Gibbs, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979; Lavoie, De Koninck, & Blondeau, 2006; Peters & Bennett, 2004; Prosser, 2003; Sikka, 1998; Webb, 1999; Katz, 2003.

³⁵⁰ Se Dostojevskij, 1986.

³⁵¹ Se Buber, 1990; 1995.

³⁵² Se Buber, 1985.

³⁵³ Se Buber, 1985; 1990; 1997.

³⁵⁴ Se Dostojevskij, 1982; 1986.

³⁵⁵ Se Dostojevskij, 1986.

³⁵⁶ Se Kemp, 1992; Jokinen, 1997; Bernasconi, 2005; Drazenovich, 2005; Faulconer, 2005; Ferreira, 2006; Hand, 1997; Karfiková, 1979.

³⁵⁷ Se Buber, 1985, 1997.

³⁵⁸ Se Buber, 1985; 1990; 1997.

³⁵⁹ Se Buber, 1985.

och offervilja strömma in och få beständighet i tid och rum för att förkroppsligas i allt det som livet omfattar.³⁶⁰

Livet i enskildhet och avskildhet möjliggör att människan stundom kan bära inom sig en kärna av helheten som en lugn och stilla källa som ger uppbyggelse, glädje, ro och frid när det värker i hjärtat.³⁶¹ Människan har skapats för att vara lycklig genom att fullgöra Guds vilja på jorden, vilket får hjärtat att uppfyllas av en djup glödande inre hänförelse, att vara glad som barnen och som himmelens fåglar.³⁶² I stunder när någon besöker människans själ, när någonting hettar till och uppfyller hjärtat så att det gör ont bryter glädje och hänförelse fram och fyller själen med törst efter frihet, vidd och rymd.³⁶³ I denna hänryckning över stjärnorna som strålar från oändligheten får någonting fast och orubbligt komma in och beröra själen för hela livet, för tid och evighet.³⁶⁴

∞ Lyssnande ger kraft, livslust och nytt liv

Andens liv och verklighet ger människan frihet genom en förvandlande kraft som skapar samhörighet.³⁶⁵ Människan inväntar stilla och tar emot närvaro som en kraft och en våg av levande strömmar som väcker något nytt till liv, avslöjar, förverkligar, förnyar människan enligt det med skapelsen överensstämmande och hjälper henne att gå sin väg fram med lugn fattning.³⁶⁶

I kärleken till nästan blir människan varse om en undergörande kraft.³⁶⁷ Livet är ett rike som döljer sig i människans mitt och i det som finns i mellanrummet mellan människor som ett ständigt skeende som låter den eviga kraftkällan flöda.³⁶⁸

Människan måste få samtala med någon som den enda i hela världen som hon vill bli god vän med och som genom sitt varande ger lust att leva. Människan måste få öppna sitt hjärta på riktigt för att sluta livet och börja livet på nytt. När hjärtat värker och plågas behöver människan se medlidandets vända, tårar och rädsla.³⁶⁹

Kärleken återföder människor när det ena hjärtat rymmer oändliga källor av liv för det andra hjärtat, eftersom man kan väcka och pånyttföda ett förstelnat hjärta, en hårt prövad varelse kan ur mörkret och förnedringen föras upp i ljuset som en nobel själ, en ängel och hjälte. Människan längtar och törstar efter återuppståndelse och förnyelse, människan vill börja ett nytt liv, vill uppstå, vill bli helt ny och pånyttfödd. I sin hopplöshet och ängslan kan människan känna hur en heljuten, ny och total förnimmelse får allting inom henne att mildra och tårar att strömma. Genom att acceptera lidandet kan människan nå försoning och frid som återförlöser det fullkomligt nya som kämpar sig fram och som låter livet vinna och en ny framtid gry. Människan får kraft att övervinna alla lidanden och även om hon får lida finns hon till och lever och redan det att veta att solen finns är hela livet för henne. Människan upplever någonting verkligt livsavgörande som ger livslust, livstörst och livsglädje. Denna njutning och lycka får ansiktet att lysa upp i ett lycksaligt leende.³⁷⁰

³⁶⁰ Se Buber, 1985; 1997.

³⁶¹ Se Dostojevskij, 1986.

³⁶² Se Dostojevskij, 1986.

³⁶³ Se Dostojevskij, 1986.

³⁶⁴ Se Dostojevskij, 1986.

³⁶⁵ Se Buber, 1985; 1997.

³⁶⁶ Se Buber, 1985; 1990; 1997.

³⁶⁷ Se Dostojevskij, 1986.

³⁶⁸ Dostojevskij, 1986.

³⁶⁹ Se Dostojevskij, 1982; 1986.

³⁷⁰ Se Dostojevskij, 1986, 1982.

Sammanfattningsvis visar tolkningsantagandena att lyssnande är en väsensakt som skapar ordning i livet och binder människan till en allomfattande gemenskap. Lyssnande renar och när, uppbygger och frigör, glädjer och ger livslust, ger kraft, frihet och nytt liv.

En gemensam ordning och gemensamma tolkningsantaganden har belyst lyssnandets väsen, gestaltning samt det vårdande i lyssnande för att uppmana till att föra det nya tillbaka till teorikärnan och spegla resultatet mot studiens ontologiska grundval.

URBILD OCH TESER – LYSSNANDETS INRE ORDNING

I detta kapitel sammanstrålar studiens vårdvetenskapliga teorigrund med den avtäckta gemensamma inre ordningen om lyssnande som genom en ytterligare hermeneutisk rörelse avtäckar en urbild (figur 10, s. 114) av det ursprungliga och sanningslika om lyssnande. Rörelsen går tillbaka till teorikärnan och studiens ontologiska grundval³⁷¹ och låter teorikärnan och den gemensamma ordningen om lyssnande lysa upp en urbild. Urbilden är en abstraktion där den vårdvetenskapliga teorigrunden, begreppsutredningens tolkningsspår³⁷² och den gemensamma ordningens tolkningsantaganden ur Bubers, Lévinas och Dostojevskijs vittnesbörd strålar samman. Bubers vittnesbörd avspeglas mera till vänster i urbilden, Lévinas vittnesbörd till höger, medan Dostojevskijs vittnesbörd finns i hela urbilden.

Urbildens grundrörelse har sin grund i hjärtat, den lyssnande människans vara och hem som riktar sig mot det som människan lyssnar till, den andres hjärta, den skapande och det oändliga, och i mellanrummet finns lyssnandets vårdande gemenskap och den levande och verksamma mittpunkten som låter det eviga och heliga ljuda i allt och alla. Urbildens inre ordning uttrycks i teser som synliggör det ursprungliga och evidenta om lyssnande och det vårdande i lyssnande.

---

³⁷¹ Människan som en enhet av kropp, själ och ande bär på en längtan efter att vara unik, för att bli vad hon innerst inne är, samtidigt som hon bär på en religiös längtan att tillhöra en djupare och mera allomfattande gemenskap med sin Gud och andra människor. Gemenskap är grunden för allt mänskligt liv, människan är i grunden interrelaterad till en abstrakt och konkret annan i gemenskap. När ensamhet och gemenskap får sluta förbund med varandra kan människan lyssna till sitt innersta väsen och den verklighet som hon lever i och därigenom tjäna i kärlek och finnas till för andra människor. Människan är i grunden helig, hennes värdighet innebär att inneha det mänskliga ämbetet, att tjäna i kärlek och finnas till för andra. Människans värdighet har sin grund i skapelsetanken och människans helighet. Människans absoluta värdighet är vördnad och respekt för allt liv, och för sina medmänniskor som likvärdiga människor. Människan som skapad till Guds avbild är helig och okränkbar, samtidigt som hon är sårbar. Kränkning av människans värdighet kan släcka livsviljan och lusten att leva, varför en bärande tanke i allt vårdande är att värna om människans värdighet och att se människans inre potential att forma sitt liv och nå hälsa. Studiens verklighetsbild inbegriper den verkliga verkligheten som relaterar existensen och transcendensen till varandra i en verklighet som inte kan förstås, men läsas som manuskript eller skiffer. Människan lever i en verklighet som bär mysteriets, oändlighetens och evighetens kännetecken. Människan som hemlig skrift handlar om hennes helighet och absoluta värdighet som bär på livets djupaste hemlighet. (Eriksson1988; 1990, 2003; 2009b; Edlund, 2002; Lindström, 2006; Lindström, Lindholm & Zetterlund, 2006, 191–223)

³⁷² Begreppsnyanserna *begär, böjelse, benägenhet, lyda, följa, tjäna, underkasta, hörsamma, se, iaktta, beakta, spisa, inta, nära* och *förtära* samt begreppsnyansen *lust* med synonymerna *glädje* och *nöje* visar på en verklighet som är i samklang med livsverkens vittnesbörd och bidrar därför med begreppsligt inseende i detta kapitel. Begreppsnyanserna synliggörs senare i fotnötter.

DOSTOJEVSKIJ

DEN SKAPANDE
DEN SKAPANDE

Kallelse att underkasta sig
Guds vilja som medhjälpare.

Ansiktet uppdagar lidande
och sårbarhet. Den andre berör i sin
nöd och sitt armod. Ansiktet manifesterar
det heliga och gudomliga.

DEN ANDRE

Den andre tilltalar, kallar och vädjar med
en bön och längtan att träda emot.

DET OÄNDLIGA

DET OÄNDLIGA

Den andres ansikte, hela
mänskligheten,
förpliktar till ansvar att
avlägga vittnesbörd om
det oändliga.

LYSSNANDETS VÅRDANDE GEMENSKAP

Den levande och verksamma mittpunkten och mellanrummet.
En gränsföreteelse som öppnar sig när människor skänker världen till varandra.

DET EVIGA OCH HELIGA LJUDER I ALLT OCH ALLA

Väcker till liv och förlöser det väsensartade i människan.

B
U
B
E
RL
É
V
I
N
A
S

Ömsesidighet, språk och samtal

Följa och beakta
Se, iakta, betrakta och hörsamma

Inbjudan, gästfrihet, öppenhet,
Givmildhet, äkthet och hänförelse

Begär, avgörelse, vilja och val
Benägenhet, mod, ödmjukhet och kyskhhet
Lydnad, underkastelse, ödmjukhet och böjelse

Medlidande, sårbarhet och berördhet
Ansvar, skuld, tjänande, offrande och kallelse

Kärlek och barmhärtighet
CARITAS - CLARITAS

HEMMETS HJÄRTA - ETHOS

VÄSENSHÅLLNING och VÄSENSHANDLING
Människans grundhållning till livet och verkligheten.
Människans verkande i världen.

VÄSENSAKT
Människans hemliga inre liv, fristad
och reningens ort.
Fyllt med livsglädje, nöje
och kraft.

VÅRDVETENSKAP

Figur 10. Urbild av lyssnandets inre ordning.

När studiens vårdvetenskapliga teorigrund och ontologi får sammanstråla med den gemensamma inre ordningen talar urbilden i följande teser markerade med kursiv stil som synliggör för inseende om lyssnande och det vårdande i lyssnande.

Lyssnande till hemmets hjärta och ethos, till människans innersta liv, fristad, absoluta ensamhet, värdighet och helighet är förutsättningen för lyssnande till en större och djupare verklighet. I enlighet med sin bestämmelse hela sfär, inre värderangordning och grundval sträcker sig människan mot den andre för att bjuda in och öppet lyssna till den andre i hans annanhet.

Tesen ger inseende om människans djupa begär att lyssna till den hon innerst inne är i sin bestämmelse hela sfär. Lyssnande till hemmets fristad, förtrolighet och mildhet är en väsensakt och ett ständigt skeende som ger människan frihet att vara och handla enligt sin egen bestämmelse och särart. Hemmet är en reningens ort som skänker människan uppbyggelse, glädje och kraft.³⁷³ Människans lyssnande till sitt innersta liv är en förutsättning för avgörelsen att bjuda in och öppna dörren för gästen, det obekanta, oförutsägbara, absolut självständiga, unika och hans genuina annanhet.

Tesen visar att vårdvetenskapens bärande grundvärden, ethos och caritas, är den värdegrund som avtäckes mot det goda lyssnandet och skapar en lyssnande gemenskap. Lyssnande har sin grund i djupliggande och heliga värden, i människans ethos som en vördnad inför människans absoluta värdighet, helighet samt livets okränkbarhet. Bejakandet av en inre värderangordning får människan att känna sig hemma, och detta formar hennes liv och etiska hållning. När människan äger en förmåga att lyssna för att känna sig hemma i sig själv i en fördold inre sfär och ett enastående inre liv som är henne givet som det hemlighetsfulla som ständigt döljer sig som en hemlig skrift³⁷⁴ är hon bärare av ett ethos med vilket hon kan rikta sig utåt och aktivt möta verkligheten och sträcka sig ut för att lyssna till en konkret eller abstrakt annan i

---

³⁷³ Jfr begreppsnyanserna *spisa, nära, inta* och *förtära* samt begreppsnyansen *lust* med synonymerna *glädje* och *nöje*.

³⁷⁴ Eriksson, 2009b; Eriksson & Lindström, 2003; Hilli, 2007. Ethos hjälper människan att lyssna till den enskilde andres hemliga skrift som hon aldrig till fullo kan förstå. Hilli (2007) beskriver ethos som människans innersta rum som innesluter människans värdighet där människans helighet finns dold, människan som hemlig skrift. Det innersta rummet gestaltar människans själsliga och andliga dimension, är ett fridlyst område där mötet med Gud antas ske, och i ensamheten med Gud kan människan vara helt öppen.

gemenskap. Som bärare av ett ethos är människan öppen för att möta verkligheten såsom den verkligen är, som det obekanta och oförutsägbara som hon inte förmår behärska.³⁷⁵

Lyssnande är en väsenshållning att med glädje älska livet självt med en gränslös kärlek att ständigt älska allt och alla, och att med kärlek och barmhärtighet värna om allt skapat. Lyssnande är ett verkande i världen som uttalas och fullgörs med hela människans väsen när hon lyssnande tjänar, offrar, tar ansvar och lider med den andre.

Tesen synliggör lyssnande som en väsenshållning eller benägenhet till längtan, vilja, mod, kyskhet, värdighet, ödmjukhet och försiktig mild hållning. Människan bär ett oändligt ansvar att oavbrutet rannsaka sig själv och att uppriktigt inse sin gränslösa skuld till allt och alla, i alla människors, alla världens och alla enskildas synder. Hon förverkligar sig själv då hon glömmer sig själv för en annan människa eller något som är högre än henne själv.

Tesen synliggör den caritativa kärleken som till sitt varande utgör en gränslös kärlek att älska allt och att värna om allt skapat. Kärleken är den bärande kraft och den tonart som blir synlig i en lyssnande hållning som formar människans grundläggande etiska värden och ideal, och som låter kärlekens väsen förverkligas genom henne. I ljuset av kärlekens kraft kan ensamhet och gemenskap sluta förbund med varandra och det heliga som finns i varje människas innersta väsen och enhet kännas igen. Lyssnande är ett begär att bli älskad och ett begär att få älska. Lyssnande är att sträcka sig ut mot det som människan längtar efter, önskar eller har lust³⁷⁶ till. Bejakandet av begäret efter kärlek gör människan medveten om sin skuld till medmänniskan.³⁷⁷

---

³⁷⁵ Eriksson, 1987b, 1992a, 1995, 1997, 2003; Eriksson & Lindström, 2003. Ethos är att lyssna till en tonart och melodi som öppnar människan för det eviga och det heliga. Ethos är lyhörddhet inför det egna hjärtats röst. Människan som bärare av ethos ger henne mod att vara den hon innerst inne är, vilket hjälper henne att möta andra, våga se det svåra och att vårda. Jfr Hilli, 2007. Ethos utgör en kraftkälla och en fristad där människan kan vara sitt sanna jag och vara lyhörd för det egna hjärtats röst för att med frihet och harmoni följa sitt hjärtas röst, sin inre kallelse och därigenom utstråla glädje, värme och en inre kraft.

³⁷⁶ Jfr begreppet *lust* och dess närbesläktade begrepp *begär* med synonymerna *begärelse* och *längtan* samt *önskan*.

³⁷⁷ Eriksson & Lindström, 2003; Eriksson, 1990; Eriksson, 2009b. Kärleken till sig själv är en förutsättning för kärleken till nästan. I kärleken till sig själv och i sin ensamhet framträder människan sådan som hon innerst inne är. Människan äger ett djupt begär efter kärlek för att bli allt mer medveten om sin sanna natur och det godas och det ondas kamp inom henne. Kärlek är äkta då den är en del av människans inre och när människan låter kärlekens väsen förverkligas genom henne. Caritas är att börja med sig själv, men att inte bli kvar i sig själv. Kärleken är en kraft hos människan som förenar henne med andra genom att hon möter och ser en annan människa som hon är och hennes möjligheter och skyldigheter. Människan förverkligar sig själv då hon glömmer sig själv för en sak som är högre än henne själv eller för en annan människa.

Tesen visar hur det är kärleken till livet självt som uppfyller människohjärtat med en djup glödande inre hänryckning och glädje som får människans hjärta att vekna i kärlekens och barmhärtighetens tjänst. Människan förmår tjäna och älska för att gagna liv och hälsa samt lindra lidande. Insikten om kärleken till livet hör samman med en djup inre glädje som ger inseende och visar på att lyssnande och caritas starkt hör samman med claritas, för där kärlek finns, där finns skönhet, ljus och glädje³⁷⁸ som en gudomlig och genomträngande kraft. Claritas, det sköna, finns inom människan och framträder hos människan som en spegel av idealet.³⁷⁹ Lyssnande är en vårdande hållning att tjäna, offra och ta ansvar för den enskilde andre, vilket upprätthåller en inre ordning och skapar en rörelse som bär på en livsbringande kraft.³⁸⁰

Lyssnande är att med frihet och glädje välkomna tilltalet från den andre, det oändliga och det heliga. Lyssnande är djup medmänsklig barmhärtighet, omätligt medlidande och verklig medkänsla där människan berörs av den andres omedelbarhet, nakenhet, sårbarhet och helighet.

Tesen avtäcker att fordran till lyssnande finns hos den andre som tilltalar och i den andres ansikte och blick finns ett kall, en enträgen bön, uppfordran, vädjan och längtan efter medlidande som väcker ansvaret att lyssna till den andre som en broder som ingen annan kan träda i stället för. Begäret efter det oändliga leder människan utanför henne själv för att lyssna till den andre och därigenom välkomna det heliga. Det är genom kärleken till nästan, genom att älska medmänniskan aktivt och outtröttligt som människan kan bli övertygad om det oändliga. Den andres ansikte bär vittnesbörd om det oändliga som uppenbarar och manifesterar den gudomliga dimensionen i människan och hela mänskligheten. Ansiktet bär ett bud och en befallning till att se och lyssna till den andre, och genom kärleken till den andre visa kärlek till sin Gud.

Tesen visar att band till den andre knyts genom människans egen sårbarhet när hon sätter sig själv på spel, vilket kan kräva en intensiv omvälvning i hennes egen tillvaro. Lyssnande vänder människan sig till den andre, går honom till mötes och svarar an på hans tilltal, kall och längtan efter medlidande. Med ödmjukhet, gästfrihet, givmildhet, äkthet och vänlighet inbjuder och välkomnar hon annanhet. Hon lyssnar med lyhördhet, tydlighet, öppenhet,

³⁷⁸ Jfr begreppet *lust* som är närbesläktat med begreppen *glädje* och *nöje* som bl.a. har *fägnad* som synonym.

³⁷⁹ Enligt Eriksson (1987a; 1990; 2004; 2009) hör caritas och claritas samman, för där det finns kärlek, finns det ljus, skönhet och glädje. Ljuset behövs för seende och inseende om det ljusa, goda och möjliga.

³⁸⁰ Lindström, 1999, 2006.

vakenhet, varsamhet och vörndnad till den andres längtan och förväntan att bli lyssnad till. Hon bekräftar den andres värdighet och ser på den andre med kärlekens ögon och kärleksfulla blickar. Lyssnande är att lyda, böja sig, underkasta sig och handla självutgivande utan tanke på erkännande eller att låta sig förödmjukas och förlora hoppet.³⁸¹ Lyssnande är att i ett öppet möte tilltala och vända sig till varandra och uppmärksamt lyssna till varandras röst i en ömsesidig delaktighet. Lyssnande i äkta samtal är reservationslöst accepterande, bejakande och bekräftande av den andre i hans absoluta enskildhet och annanhet.

Lyssnande är en naturlig del av människans varande att som människa lyssna till sitt innersta väsen och unika enhet, samtidigt som människan har ett begär efter kärlek som får henne att hörsamma och underkasta sig den skapandes, en högre makts, vilja och skapelseordning.

Tesen ger inseende om lyssnande som förbundenhet med den skapande. När människan bejakar begäret efter kärlek vill och förmår hon lyssna till någonting utanför sig själv för att ta emot kärlek från den som inget begär. Den skapandes oändliga och överflödande kärlek till människan är en yttre kraft som uppmanar människan att med hela sitt väsen hörsamma kallelsen, ställa sig inför, underkasta sig och följa den inre avgörelsen att ständigt överlämna sig på nytt och infoga sig för att leva och bekräfta livet som en medhjälpare som fullbordar och fullgör den skapande i världen.³⁸² Lyssnande till den skapandes vilja och skapelseordning väcker en skuld i människan att älska allt och alla andra som en Guds gåva. När människan underkastar sig den skapandes vilja uppnår hon en frihet som fyller hennes ögon med ljus³⁸³. Vid lyssnande i denna väsensakt blir människan något givet som en uppenbarelse och en omedelbar beröring som låter mening och glädje, aktning och offervilja strömma in i och skapa ljus i gemenskapens boning.

Tesen synliggör lyssnande som ett varande som tillhör människans innersta väsen som en mänsklig förmåga att gå bortom sina egna gränser till självtranscendens mot någonting eller någon utöver människan själv för att aktivt sträcka sig ut mot den konkreta eller abstrakta andra. Människokärlek och barmhärtighet har sin grund i vörndnaden för livet, människan,

---

³⁸¹ Jfr sambandet mellan lyssna, se och inse härleds från begreppsnyanserna *lyss*, *lyda* och *följa*. Begreppet *lyda* hör samman med *hörsamma*, *efterkomma* samt *följa* med synonymen *underkasta*.

³⁸² Jfr begreppet *lyda* vars synonymer är *efterleva*, *ätlyda*, *underordnad* samt begreppet *hörsamma* samt begreppet *följa* med synonymerna *avlösa* och *underkasta*.

³⁸³ Som utsänd bär hon en stråle av den eviga närvaron och en gudsbild i sin andes blick.

Gud och naturen.³⁸⁴ Caritas är ett evigt begär efter kärlek och ett ansvar att älska som har sin grund i Guds vilja och skapelseordning som inget begär. Budet om att älska sin Gud och nästan är ett bud där människan tar emot Guds omotiverade och oförtjänta kärlek, känner kärlek till sin Gud, sina medmänniskor och sig själv. Guds oändliga och överflödande kärlek till människan uppmanar människan till kärlek, barmhärtighet och ansvar för den andre som en inre styrka som erhålls från en yttre kraft.³⁸⁵

Lyssnande är en gemensamhetsskapande rörelse som hänvisar människor till varandra och ger meningsfull form åt en storartad endräkt och trohjärtad lyssnande gemenskap som förlöser det väsensartade och är vårdande. Lyssnande till lidande är en oskiljaktig del av livet som fullbordar det beaktansvärda och gemensamt fruktbara för att väcka källor av nytt liv i människans hjärta. Lyssnande renar, ger näring och möjliggör försoning, frihet, glädje och livslust.

Tesen synliggör människans inre längtan och begär att lyssna för att stilla invänta i en allt högre, obetingad och fullkomlig gemenskap i en verklighet som bär mysteriets, oändlighetens och evighetens kännetecken. Där låter hon toner av det heliga och eviga ljuda i allt och alla i en levande och verksam närvaro här och nu. När den andre ses som en ton och gnista av det gudomliga och eviga får hela mänskligheten uppgå i gudomen, enhet uppstå och förena för att byggas upp till beständighet i tid och rum i allt det som livet omfattar med en genomträngande och förvandlande kraft. Lyssnande i detta mellanrum och denna eviga mittpunkt uppdagar världsordningen som en aning och fläkt av det eviga och ursprungliga. Lyssnande i denna tidlösa gränsföreteelse mot vilken verkligheten sträcker sig och upplöses upplevs med en sådan styrka att de som ingår i den synes förblekna inför den. De som ingår i denna närvaro smälter samman och står för ett ögonblick fritt gentemot sig själva, för att strax åter ta sig själva i besittning.

Tesen visar på att det är i ljuset av kärlekens kraft som ensamhet och gemenskap kan sluta förbund med varandra och det heliga som finns i varje människas innersta väsen och enhet kännas igen. I kärlekens gemenskap uppnår människan full frihet att varda, bilda sig samt finna näring och hållpunkter för försoning. Människan känner en längtan efter att möta någon som svarar an och inbjuder till en vårdgemenskap där hon kan få möjlighet till en vardande

---

³⁸⁴ Eriksson, 1990. Caritas har sitt ursprung i den sanna, meningsfulla och osjälviska kärleken till Gud och till nästan som inbegriper Guds kärlek till människan, människans kärlek till Gud och nästan, människans kärlek till sig själv samt människans kärlek till allt skapat.

³⁸⁵ Eriksson, 1990.

rörelse som binder samman det inre med det yttre, det timliga med det eviga, det partikulära med det universella. Genom en hållning av ödmjukhet, äkthet, varsamhet, lyhördhet och tydlighet inbjuds hon till en vårdande gemenskap som skapar möjligheter för bekräftelse och lindrande av lidande.³⁸⁶ Lidande blir en oskiljaktig del av livet och bejakande av lidande en förutsättning som ger livet en möjlighet och bevarar människans enhet. Genom att bejaka lidande får människan mod att lyssna till den lidandekamp som läker och leder henne mot en allt större enhet och får henne att framträda som mer människa, hålla fast vid livskursen och lyssna till toner av skiftningar av glädje, lust och lidande.³⁸⁷

Bejakande av lidande griper tag i och överväldigar människans innersta djup så att den egna inre tonen och de grundvärden som människan hyllar får ljuda för att nära och rena människan till kropp, själ och ande. Det som i människans innersta urskiljs som riktigt, rätt och sant får gro, växa, förverkligas och lysa för att uppenbara och förlösa det väsensartade enligt det med skapelsen överensstämmande. Lyssnande kan således återföda, återförlösa, förnya och väcka oändliga källor av nytt liv i människans hjärta och ge livet en ny framtidsgryning. Människan leds in på den rätta vägen och hon kan vandra sin väg fram med en lugn fattning. Lyssnande är en källa till hänryckning och ljus i livet som ger människan kraft, livslust, livstörst och livsglädje, människan lyser upp och hennes ögon strålar av lycka. Det vårdande i lyssnandet är den styrka som låter undergörande krafter ur livets och hälsans urkälla flöda och hjälper människan att acceptera, övervinna och gottgöra lidande för att nå försoning och frid.

Den vårdvetenskapliga grunden synliggör att källan till läkningen finns inom människan själv, medan andra människor kan vägleda, stödja och hjälpa henne att vinna livets grundordning och den rytm som varje människa är underkastad genom livets lagar.³⁸⁸

Genom en hermeneutisk rörelse har studiens vårdvetenskapliga teorigrund och studiens ontologiska grundval fått möta begreppsutredningens tolkningsspår samt lyssnandets inre ordning avtäckta och tolkade ur Bubers, Lévinas och Dostojevskijs vittnesbörd för att berika varandra och lysa upp en urbild av och talande teser om det ursprungliga och sanningslika om lyssnande. Avsikten med att öppna upp lyssnandets ontologi är att bringa ontologisk klarhet

---

³⁸⁶ Lindström, 1999, 2006.

³⁸⁷ Eriksson, 1993; 2009b; Wiklund, 2000; Rehnsfeldt, 1999.

³⁸⁸ Eriksson, 2009b.

om lyssnandets, begreppets plats i relation till den vårdvetenskapliga teoribildningen samt svara på frågan om lyssnandets tillägnan för att lindra mänskligt lidande, tjäna liv och hälsa.

Vårdvetenskaplig teoribildning och tillägnan

I detta kapitel synliggörs hur denna vårdvetenskapliga betraktelse genom avtäckande av ontologisk klarhet om lyssnande kan bidra med kunskap för vårdvetenskaplig teoribildning och tillägnan. Enligt Eriksson och Lindström³⁸⁹ fördjupas teorikärnan mellan återsägande av teorikärnan och återskapande. Genom att avtäcka lyssnandets ontologi har teorikärnans evidens utmanats och prövats genom en begreppsutredning samt en öppenhet inför materialets annanhet genom läsning och begrundan av Bubbers, Lévinas och Dostojevskijs vittnesbörd. Läsning och begrundan av det valda materialet med en gemensam ontologisk grund har delvis varit ett återsägande av teorikärnans evidens, samtidigt som forskningsarbetet avtäcktt nytt inseende om lyssnande och själva saken, det vårdande, synliggjort ny substans och format nya möjligheter för teorigenerering inom vårdvetenskaplig grundforskning. Återsägande av teorikärnan och den ontologiska grunden samt avtäckande av nytt inseende om lyssnandets ontologi antas kunna ge ny kunskap för vårdvetenskapen genom att synliggöra det meningsbärande och bestående i vårdandet genom tonarter av urgamla värden för att traderas vidare genom den vårdvetenskapliga traditionen till den rådande tidsandan och till dagens vårdande.³⁹⁰ Genom valet att binda denna studie till caring science–traditionen vid Åbo Akademi med genuina och igenkännbara historiska och eviga strukturer har sanningslik och ursprunglig kunskap om lyssnande kunnat synliggöras med relevans att kunna kännas igen inom dagens vårdande.

Begreppsutredningen samt det hermeneutiska avtäckandets och tolkningens väg, läsning och begrundan av klassisk litteratur, har avtäcktt och väckt till liv nya toner av det sanningslika, ursprungliga och evidenta om lyssnande som fundamentalt mänskligt för hela människans vara och öppnat fönster som kan ge glimtar av den verkliga verkligheten. Lyssnande antas utgöra ett vårdvetenskapligt grundbegrepp inom klinisk vårdvetenskap med motiveringen att resultatet synliggör det vårdande och tydliggör vårdandets inre ordning samt uppenbarar vårdandets djupaste meningssammanhang, dvs. synliggör lyssnandets vårdande gemenskap.

---

³⁸⁹ Eriksson & Lindström, 2000.

³⁹⁰ Eriksson, 2009a.

Öppnande av lyssnandets ontologi visar på lyssnandets starka band till de vårdvetenskapliga kärnbegreppen *ethos*, *caritas*, kärlek och barmhärtighet, lidande, vårdande samt vårdande gemenskap. Studien antas därmed ge legitimitet till den vårdvetenskapliga teorikärnan och den ontologiska grunden samt antas bidra med ny substans för vårdvetenskaplig teoribildning. Denna studie om lyssnande har även öppnat nytt inseende om bl.a. begreppen *claritas*, helighet, liv, frihet, ansvar, lust, begär, medlidande, nära och rena som viktiga vårdvetenskapliga grundbegrepp, visat på begreppens interna logik och uppmanat till ytterligare forskning om begreppens plats i den vårdvetenskapliga teoribildningen.

Avsikten har dels varit att bringa ontologisk klarhet och legitimera begreppets plats i relation till vårdvetenskaplig teoribildning och teorikärnan, dels att bidra med bilder för tillägnan av vårdandets toner till den lidande människan för att öppna upp för nya innovationer inom klinisk praxis. Denna grundforskning om lyssnande uppmanar människan att ta den vårdvetenskapliga texten på allvar för tillägnande av en grundhållning, *ethos*, för att vilja det goda och förmedla vittnesbörd om det vårdande. Studien visar att det är kärleken till allt liv, lyssnande till livet självt och till sig själv som väcker ansvar att med ödmjukhet, äkthet, aktning, bøjelse, offervilja och mod tjäna den andre och att med kärlek och barmhärtighet bjuda in den andre till en vårdande gemenskap. Lyssnande till den lidande människans egenart och innersta väsen i den vårdande gemenskapen där patientens och vårdarens liv berör och omskakar dem båda fyller hjärtat med djup livslust, livsglädje och kraft att våga ta livet på allvar och följa det egna hjärtats längtan och begär att följa livets grundordning och med lugn fattning vandra de livsresor som väntar. I kampen mellan lidande och lust kan något av evigheten anas och under korta stunder här och nu kan något av livets mysterium och helighet skönjas, något som inte är synligt eller som människan inte förmår greppa och hålla fast. I heliga och renande ögonblick då själva livet uppmanar oss att lyssna, ögonblick då tiden står stilla och avståndet mellan människor upphävs, framspringer livet som vackrast och skönast. Det är denna gemensamma hemlighetsfullhet mellan det timliga och eviga, det partikulära och universella, som för människan ut ur tomhet in i en enhet med hela skapelsen.³⁹¹

I denna betraktelse har en tidlös och evig inre ordning om lyssnande efterforskats för seende och inseende som synliggör det sanningslika, det sanna, goda och sköna vårdandet som baserar sig på vårdvetenskapens och vårdandets historiska kärna. Genom tillägnan av de

---

³⁹¹ Eriksson, 1987b, 1995; Eriksson & Lindström, 2003; Lindström, 2006.

urgamla värdenas toner har ethos väckts till liv och satts i rörelse för att kunna se och lyssna till det okändas annanhet och bidra med nytt inseende till den vårdvetenskapliga teoribildningen och vårdvetenskapens teorikärna och ontologiska grund för att i en anda av kärlek och barmhärtighet lindra mänskligt lidande, tjäna liv och hälsa.

REVIDERING OCH AVRUNDANDE DISKUSSION

I detta kapitel förs en diskussion kring studiens genomförande eller revidering samt en avrundande diskussion om studiens substans i relation till tidigare studier. Frågan som ställs är huruvida denna vårdvetenskapliga betraktelse och det hermeneutiska avtäckandets och tolkningens väg genom läsning och begrundan förmått vidimera³⁹², dvs. synliggöra nytt inseende som kan tjäna vårdandets sak och synliggöra vetande på ett relevant sätt. Samtidigt är detta kapitel en avslutning på forskningsarbetet och en ledsagning ut ur avhandlingen.

Studiens revidering och ontologiska evidens

En giltighetsprövning och kvalitetsprövning av studiens genomförande revideras i relation till studiens interna logik och intersubjektivitet, kunskapsbehållning, valet av material samt metod. Revidering sker utgående från Erikssons³⁹³ ontologiska evidenstänkande som genomseende, granskning, bearbetning, förändring och förnyande som bygger på visionen om att nytt inseende om lyssnande ska föra verkligheten mot idealen och idealen in mot verkligheten. Detta äger rum i ett evidensskeende som öppnar upp en ny verklighet när det sanningslika om lyssnande visar sig och ger ontologisk klarhet om saken. Vetande framträder i denna studie som en hermeneutisk rörelse mellan del och helhet när vetenskapens teorikärna, kärnbegrepp och värdegrund möter de enskilda verkens vittnesbörd i sin annanhet och avtäckar en gemensam inre ordning om lyssnande som avtäckar en urbild av och teser om lyssnande och låter det vårdande i lyssnande framträda.

Studiens syfte inbegriper en önskan om att tjäna vårdvetenskapens och vårdandets sak för att förändra något i den vårdande situationen till gagn för den lidande människan genom vittnesbörd i form av språklig utläggning och handling. Enligt Eriksson³⁹⁴ uppnås evident vetande när den sanna verkligheten, den verkliga verkligheten kläs i ord. Orden förenar tänkandet, begrundan och verkligheten. Orden formar vetenskapen, gör substansen synlig, avspeglar de grundvärden som vetenskapen vilar på och formar ett bestämt perspektiv på den vårdande verkligheten. I kraft av ordets etik, genom en strävan att låta texterna få liv genom

---

³⁹² Enligt Eriksson & Nordman (2004) innebär vidimera att genom bevis eller vittnesbörd ge uttryck för det som man har sett samt fastslå det som sanningslikt. Genom vidimering utvinns kontextuell kunskap om vad som kan göras vetbart och man kan då synliggöra detta i förhållande till det ontologiska.

³⁹³ Eriksson, 2009a.

³⁹⁴ Eriksson, 2009a.

retorisk utläggning och poetik, har skiffer av den vårdande verkligheten, den lidande människans värld, fått framträda i sin komplexitet som det eviga och det evidenta. Forskaren har känt frihet att välja sina ord, välja de begrepp med vilka hon synliggör det hon sett och lyssnat till och som blivit en del av forskarens leverne genom bildning och tillägnan. Läsning och begrundan av litterära verk, lyssnande till annanhetens röst i ljuset av den egna traditionen, har gett ord och begrepp som kan traderas vidare till läsare som finner och tillägnar sig orden och texten för att förmedla texten till människan i vårdandets värld. Valet av ord och begrepp har präglat genomförandet av denna vårdvetenskapliga betraktelse genom en strävan att med öppenhet och mod våga finnas i begrundan, se det okända och överträda de gränser som hindrar eller beslöjar inseende om lyssnande som inbegriper den verkliga verkligheten. Genom begreppsutredningen har lyssnandets begreppsliga ursprung och innebörd öppnat upp en verklighet, och begreppsnyanserna har följt med vid läsning och begrundan av texter som väckt liv i begreppen. Detta har synliggjort ett djupare inseende om lyssnande som ett mänskligt vara med betydelse inom vårdandets meningssammanhang.

Läsning och begrundan av texter har utgjort den huvudsakliga metoden som skärpt blicken för att genom tolkning avtäckande inseende om lyssnande och det vårdande i lyssnande. Detta hermeneutiska närmelsesätt och denna hermeneutiska metod som avtäckandets och tolkningens väg är en prövning som antas bidra med nytt metodtänkande som ger inseende på ontologisk nivå. Det som blivit sett och synliggjort genom läsning och begrundan, avtäckande och tolkning, har väckt ett ansvar att utlägga vittnesbörd för att öppna nya horisonter. Ethos har väckt ett ansvar att tillägna sig själva saken och tradera texten vidare i vårdvetenskapens och den enskilda lidande människans tjänst. Däremot har ödmjukhet inför forskningsarbetet, inför Bubers, Lévinas och Dostojevskijs livsverk som material, gett insikt om att seende och inseende alltid till viss mån är begränsade och att frågan om missförstånd alltid föreligger. En stor respekt och ödmjukhet inför livsverk som material har uppdagat frågan om det är möjligt eller nödvändigt att bli helt fri från subjektiva missförstånd i sin strävan att underkasta sig texten, samtidigt som den egna traditionstillhörigheten hela tiden tas i beaktande. Enligt Gadamer³⁹⁵ hermeneutiska tänkande räcker det med att säga att man förstår annorlunda, i den mån man överhuvudtaget förstår, och att det väsentliga är att förståelsen syftar till sanning i sak och att läsaren tar textens sanning på allvar.

---

³⁹⁵ Gadamer, 1999.

Hur kan man då veta att den nya insikten är mindre missvisande än den förståelse som man utgick ifrån samt huruvida det kan ses som rätt att påstå sig ha nått ontologiskt inseende om lyssnande utgående från filosoferna Bubers och Lévinas texter och Dostojevskijs skönlitterära verk? Utgångspunkten har varit att författarnas livsverk har större auktoritet än de egna förkunskaperna och att de därför kan bidra med nytt inseende om lyssnande, förändra synen på verkligheten och människans sätt att leva. Resultatet visar att den gemensamma ontologiska grunden möjliggjort nytt inseende och svarat an på studiens syfte och frågeställningar samtidigt som varje enskilt verk i sin annanhet bidragit till en komplex gemensam inre ordning om lyssnande.

Valet av material som inte kunnat läsas på originalspråk bör genomgå en kritisk reflektion, eftersom översättningar alltid i sig kan ses som tolkningar med risk för missförstånd och kan antas bidra med betydelser som författarna inte använt i sina ursprungstexter. Detta kan ha gett upphov till missförstånd, varför valet av översättningar av författarnas livsverk som primärmaterial setts som betydelsefullt, medan artiklar och annan litteratur enbart fått finnas med som sekundärmaterial.

Valet av litterära texter som material vilar på Erikssons³⁹⁶ tanke om att den verkliga verkligheten ofta finns avbildad i de stora klassiska berättelserna som traderats från generation till generation samt att man genom att föra klassiska berättelser till nutid kan ge texterna ny betydelse, återuppdaga existentiella och ontologiska frågor och visa på det gåtfulla som ofta glömts, uteslutits eller förträngts. Enligt Gadamer³⁹⁷ utgör tidsavståndet eller det historiska avståndet mellan tolkaren och upphovsmannen en bärande grund för samtiden, och tidsavståndet är en positiv och produktiv möjlighet för ny förståelse. Det är tidsavståndet som ger möjlighet för sakens verkliga innebörd att komma helt till uttryck, eftersom textens sanna mening skapas i en oändlig process. Den verkliga meningen framspringer ständigt ur nya källor och uppenbarar oanade meningsförbindelser. Därför antas läsning och begrundan av texterna alltid kunna överskrida författarens intention, forskaren förstår mera än författaren avsett med sin text genom sin medvetenhet om den egna traditionstillhörigheten och de egna fördomarna som prövas och frestas i möte med textens annanhet. Genom att sätta sina fördomar på spel har den andres anspråk på sanning blivit bemött, samtidigt som det blivit

---

³⁹⁶ Eriksson, 2009a.

³⁹⁷ Gadamer, 1999.

möjligt att pröva den andres sanning. Lyssnande till texternas budskap har krävt att man som läsare kunnat gå utanför den egna förförståelsen eller traditionstillhörigheten samtidigt som den egna meningen och den andres mening ställts i relation till helheten. Texterna har fått beröra, tilltala och hävda sin sanning. Läsning och begrundan har bidragit med ord med hjälp av vilka man kan förstå den verkliga verkligheten och skingra den slöja som ständigt omger nytt inseende. Dröjande har närvaro och rum skapats för att upplysa tanken om det sanna, sköna, goda, eviga och ursprungliga om lyssnande. Att dröjande begrunda och läsa texter i en historisk tidsanda och samtidigt föra in denna anda till traditionen här och nu har varit utmanande, eftersom det har krävt att jag stannat upp och inte låtit yttre omständigheter avleda uppmärksamheten. Läsningen har medfört lyssnande till det som finns utanför, att gå utanför sig själv, men också att lyssna till det innersta, att gå in i sig själv för att finna den egna tonen och lyssna till sin egen och den andres röst.

Hur förmår forskaren då sälla fram ett mera sant inseende och skydda sig mot nyckfulla infall som en balansgång mellan subjektivitet och objektivitet eller intersubjektiviteten? Gadamer³⁹⁸ anser att all förvirring bottnar i läsaren och tolkaren själv och att det därför är viktigt att som läsare fästa blicken vid själva saken samt fastställa sin förförståelse och låta förförståelsen följa med vid planmässiga försök att förstå textens budskap. Detta sker genom att man återger textens mening som helhet och sedan läser och tolkar texten med särskild förväntan med tanke på en bestämd mening i en rörelse mellan förståelse och tolkning. Trogenhet och etiskt ansvar inför Bubers, Lévinas och Dostojevskijs livsverk har motiverat till att synliggöra större enskilda meningsbärande enheter och därigenom även kunna leda läsaren in i studiens logiska framskridande och avtäckandets hermeneutiska rörelse. Forskningsarbetet har utgjort ett ständigt balanserande mellan att låta intersubjektivitet föra mot djupare inseende och samtidigt på ett vetenskapligt sätt kunna synliggöra det sätt på vilket nytt inseende stigit fram ur materialet. Trogenhet inför och respekt för materialet kan ha som påföljd att texten kan vara svårfattlig med långa hänvisningar som gör det svårt att följa den problematisering, de nya upptäckter samt de tolkningsval som ständigt skett under arbetets gång.

---

³⁹⁸ Gadamer, 1999.

Studiens nya inseende i relation till tidigare studier

I detta avsnitt förs en diskussion om studiens substans och det nya inseendet om lyssnande i relation till tidigare studier om lyssnande samt tidigare studier inom den egna vetenskapstraditionen.

Studien har avtäckt inseende om människans djupa begär att lyssna till den hon innerst inne är i sin bestämmelse hela sfär som kan rena och skänka människan uppbyggelse, glädje, njutning, kraft och frihet att vara och handla enligt sin egen bestämmelse och särart. Detta kan ses förenligt med Hillis³⁹⁹ antagande om ethos som en kraftkälla när människan kan vara sitt sanna jag och ställa sig lyhörd för det egna hjärtats röst. När människan följer sitt hjärtas röst och sin inre kallelse kan hon finna frihet och harmoni och därigenom utstråla glädje, värme och en inre kraft. I människans hus råder gästfrihet mot en själv och ens rätt att vara sig själv i sin egen livsnjutning. Enligt Eriksson⁴⁰⁰ är ethos att hitta hem till sig själv och till sitt innersta väsen som ger människan mod att vara den hon innerst är som en hemlig skrift i det hemlighetsfulla som ständigt döljer sig. Detta inseende härleder lyssnandets ontologiska och djupliggande grund till människans absoluta värdighet, helighet samt livets okränkbarhet samt en lyhördhet för hjärtats röst för att bejaka en inre värderangordning, ett ethos, som formar människans liv och hennes etiska hållning. När människan lyssnar till tonerna i hemmets ethos öppnas melodin av det eviga och heliga i människan.⁴⁰¹ Rosengrens⁴⁰² studie följer samma tankegång genom att anta att människans inre värld är den utgångspunkt från vilken hon ser på sin tillvaro utifrån hjärtats förnuft. Människan kan skapa sin livsmening och påverka sina göranden genom att lyssna till sitt hjärtas förnuft och begär när hon på ett ödmjukt sätt vill lära känna den sanning som är hennes storhet. Hjärtat ger människan andlig klarhet och djup glädje.

Inseende har avtäckts om lyssnande till människans innersta liv som en förutsättning för människans val och avgörelse att bjuda in och öppna dörren för gästen i hans unika och genuina annanhet. Hemmets hjärta och ethos ger människan mod att vara den hon innerst inne

---

³⁹⁹ Hilli, 2007. Begreppsutredning av begreppet *hem* har samband med synonymen *hjärta* som tolkas kunna anspela på människans innersta väsen och sätt att vara. Hemmet som ethos symboliserar människans innersta rum, som innesluter hennes värdegrund. Elden som brinner i hjärtat värmer och lyser upp människan, som i frihet och harmoni följer sitt hjärtas röst och sin inre kallelse.

⁴⁰⁰ Eriksson, 2003. Jfr Lassenius, 2005, som benämner människans rum och innersta väsens kärna i andehemmet.

⁴⁰¹ Eriksson, 1987b, 1992a, 1995, 1997, 2003; Eriksson & Lindström, 2003.

⁴⁰² Rosengren, 2009.

är och hjälper henne att möta andra, våga se det svåra och att vårda. När människan äger en förmåga att lyssna till sitt hem och känner sig hemma i sig själv i en fördold inre sfär och ett enastående inre liv som är henne givet som det hemlighetsfulla som ständigt döljer sig som en hemlig skrift⁴⁰³ är hon öppen att rikta sig utåt och aktivt möta en verklighet som det obekanta och oförutsägbara som hon inte förmår behärska, hon kan sträcka sig ut för att lyssna till en konkret eller abstrakt annan i gemenskap.⁴⁰⁴ Enligt Rosengren⁴⁰⁵ har hjärtat att göra med människans sätt att se på sitt liv och sina medmänniskor som omfattar både hennes livsuppgift och ansvar förenade i hjärtat. Hjärtat utgör människans kraftkälla både i varandet och görandet och låter människan leva i harmoni och gemenskap.

Inseende har avtäckts om lyssnande som bejakande av människans begär efter kärlek genom vilket hon vill och förmår lyssna till någonting utanför sig själv och ta emot oändlig och överflödande kärlek från den skapande. Denna kärlek uppmanar människan att med hela sitt väsen hörsamma kallelsen att underkasta sig och följa den inre avgörelsen att infoga sig för att leva och bekräfta livet och fullborda den skapelseordning som väcker en skuld i människan att älska allt och alla.⁴⁰⁶ När människan underkastar sig sin bestämmelse når hon en frihet och glädje som fyller hennes ögon med ljus och låter aktning och offervilja strömma in i gemenskapens boning. Enligt Hilli⁴⁰⁷ antas mötet med Gud ske i människans innersta rum, ethos, för att bli synligt i människans hållning och karaktär som utstrålar glädje, värme och en inre kraft. En människa med claritas drivs inifrån och handlar i frihet och harmoni. Eriksson⁴⁰⁸ bejakar detta inseende genom att anta att människans eviga begär efter kärlek utgör ett ansvar att älska, vilket har sin grund i Guds vilja och skapelseordning som inget begär. Guds oändliga och överflödande kärlek till människan uppmanar människan till kärlek, barmhärtighet och ansvar för den andre. Nytt inseende har avtäckts om en annan riktning eller

⁴⁰³ Eriksson, 2009b; Eriksson & Lindström, 2003; Hilli, 2007.

⁴⁰⁴ Eriksson, 1987b, 1992a, 1995, 1997, 2003; Eriksson & Lindström, 2003. Jfr Hilli, 2007. Ethoset, det innersta rummet, kan utgöra en kraftkälla för människan, och det är i huset man samlar kraft för det som ska göras utanför huset. I kärleken till sig själv och i sin ensamhet framträder människan sådan som hon innerst inne är. Människan äger ett djupt begär efter kärlek för att bli allt mer medveten om sin sanna natur och det godas och det ondas kamp inom henne. Kärlek är äkta då den är en del av människans inre och när människan låter kärlekens väsen förverkligas genom henne.

⁴⁰⁵ Rosengren, 2009.

⁴⁰⁶ Jfr Eriksson, 1990. Människan har en förmåga att gå ut över sina egna gränser till självtranscendens mot någonting eller någon utöver människan själv för att aktivt sträcka sig ut mot den konkreta eller abstrakta andra. Människokärlek och barmhärtighet har sin grund i vördsnaden för livet, människan, Gud och naturen.

⁴⁰⁷ Hilli, 2007. Det innersta rummet gestaltar människans själsliga och andliga dimension, är ett fridlyst område där mötet med Gud antas ske och i ensamheten med Gud kan människan vara helt öppen.

⁴⁰⁸ Eriksson, 1990. Jfr Hilli, 2007. Samtidigt som människan vill vara unik längtar hon efter gemenskap. Vid skapelsen tilldelades människan det mänskliga ämbetet, vilket kan tolkas innebära att hon har en plikt och ett ansvar att tjäna sin nästa.

rörelse som visar att när etiken föregår ontologi är det endast genom kärleken till nästan, genom att älska medmänniskan aktivt och outtröttligt, som människan kan bli övertygad om den oändliga och gudomliga dimensionen hos den andre och hela mänskligheten. Begäret efter det oändliga leder människan utanför henne själv för att lyssna till den andre och därigenom välkomna det heliga. Ansiktet bär ett bud om och en befallning att se och lyssna till den andre.

Inseende har nåtts om människans oändliga ansvar att oavbrutet rannsaka sig själv och att uppriktigt inse sin gränslösa skuld till allt och alla, i alla människors, alla världens och alla enskildas synder samt att älska människan i sin synd. Människan förverkligar sig själv då hon glömmer sig själv för en annan människa eller något som är högre än henne själv. Enligt Eriksson och Lindström⁴⁰⁹ är den caritativa kärleken i sitt varande en gränslös kärlek att älska allt och att vårda om allt skapat. Kärleken till livet självt uppfyller människohjärtat och förmår människan att tjäna och älska för att gagna liv och hälsa samt lindra lidande. Insikten om kärleken till livet hör samman med en djup inre glädje som ger inseende och visar på att lyssnande och caritas starkt hör samman med claritas⁴¹⁰, för där kärlek finns, där finns skönhet, ljus och glädje som en gudomlig och livsbringande kraft och inre ordning som kommer till uttryck i en vårdande hållning att tjäna, offra och ta ansvar för den andre. Bejakandet av begäret efter kärlek gör människan medveten om sin skuld till medmänniskan, medan kärleken är den bärande kraft och den tonart som blir synlig i människans hållning som formar människans grundläggande etiska värden och ideal, och som låter kärlekens väsen förverkligas genom henne. I ljuset av kärlekens kraft kan ensamhet och gemenskap sluta förbund med varandra och det heliga som finns i varje människas innersta väsen och enhet kännas igen.⁴¹¹

Inseende har avtäckts om lyssnande som en väsenshållning och väsenshandling att som människa genom sin egen sårbarhet vända sig till den andre, gå honom till mötes och svara an

---

⁴⁰⁹ Eriksson & Lindström, 2003; Eriksson, 1990; 2009b. Caritas är att börja med sig själv, men att inte bli kvar i sig själv. Kärleken är en kraft hos människan som förenar henne med andra när hon möter och ser en annan människa som hon är och hennes möjligheter och skyldigheter. Människan förverkligar sig själv då hon glömmer sig själv för en sak som är högre än henne själv eller för en annan människa. Jfr Hilli, 2007. När ethos tar boning i människan och blir en del av hennes varande sker ett tillägnande som låter gärningar komma av sig själva utan yttre påbud. Grundvärdena har omvandlats till en inre etik som synliggörs i människans sätt att vara genom hennes hållning och handling.

⁴¹⁰ Enligt Eriksson (1987a; 1990; 2004; 2009b) hör caritas och claritas samman, för där det finns kärlek finns det ljus, skönhet och glädje. Ljuset behövs för seende och inseende om det ljusa, goda och möjliga.

⁴¹¹ Lindström, 1999, 2006; Eriksson, 1990; 2009b.

på hans tilltal, åkallan och längtan efter medlidande med ödmjukhet, gästfrihet och försiktig mild hållning. Lyssnande innebär att bjuda in och välkomna annanhet med lyhördhet, tydlighet, öppenhet, vakenhet, varsamhet och vördnad. Lyssnande lyder och underkastar människan sig för att handla självutgivande eller låta sig förödmjukas. Tidigare studier visar att lyssnande är medlidande och ansvar att underkasta sig själv, sin egen sårbarhet och sina fördomar för att lyssna till toner av annanhet och välkomna den andre med gästfrihet som föregår all förståelse.⁴¹² Enligt Rehlings⁴¹³ präglas lyssnande av sårbarhet, man tar risken att förändras och man har beredskap att samtala med öppet sinne. Medlidande hjälper människan att växa, andligen helas och skapar förståelse för lidandets mening.

Lipari⁴¹⁴ anser att lyssnande är medlidande och ansvar att lyssna till toner av annanhet. Medlidande är ett accepterande av ett gemensamt mänskligt lidande, sårbarhet och svaghet, när den enskilda människans lidande är unikt och samtidigt universellt och utgör ett oändligt samband med hela universum. Sårbarhet är någonting av den andre i mig och min sårbarhet, i den meningen att alla lider. Lyssnande föregår all förståelse och är grundläggande för människans existens. Lyssnande är att avstå från det egna och välbekanta för att erkänna heligheten och omfamna det mystiska. Lyssnande är bevittnande där man inte vänder sig bort från lidande utan etiskt bär ansvar att svara an, se den andre som oändlig och gränslös och lyssna till den andres lidande för att ge plats för den andre som ofattbar. Lyssnande är att lydigt och tålmodigt ta emot och välkomna den andre med gästfrihet, och bjuda in den andre som en gäst som man inte kan förstå eller känna. Genom att lyssna till den andre i hans annanhet i en asymmetrisk process underkastar man sig själv och sina fördomar för att engagerat lyssna till tonerna av den andre som radikalt annorlunda och okänd. Enligt Lindström⁴¹⁵ är det genom en hållning av ödmjukhet, äkthet, varsamhet, lyhördhet och tydlighet som människan bjuds in till en vårdande gemenskap som skapar möjligheter för bekräftelse och lindrande av lidande. Lidande blir en oskiljaktig del av livet och bejakande av lidande en förutsättning för människans lyssnande till sin lust, hänfördhet, glädje och kallelse.

---

⁴¹² Lipari, 2009.

⁴¹³ Rehling, 2008.

⁴¹⁴ Enligt Lipari (2009) innebär empati att man föreställer sig den andres erfarenhet, känner den andres smärta, sätter sig själv i den andres situation och ser världen genom den andres ögon och därigenom kan förstå den andre. Däremot räcker det inte med bara empati, eftersom vi aldrig till fullo kan förstå den andre eller känna med den andre.

⁴¹⁵ Lindström, 1999, 2006.

Genom att ge livet en möjlighet bevaras människans enhet och hon kan hålla fast vid sin livskurs för att lyssna till toner av skiftningar av glädje, lust och lidande.⁴¹⁶

Tidigare studier beskriver lyssnande som en gåva och inbjudan som skapar förbindelse och vårdgemenskap i en asymmetrisk relation och ett ömsesidigt givande och mottagande genom vårdarens vilja⁴¹⁷ att med hela sitt väsen bjuda in och stiga in i patientens värld för att se, dela och lida med patienten och ge utrymme för hans berättelse och hjälpa patienten att finna mening. Lyssnande beskrivs som en caritativ närvarohållning och ett mottagande av den människa som lider.⁴¹⁸ Förmågan och viljan att lyssna är ett etiskt ansvar att lyssna till den människa som lider för att skapa ett legitimt och öppet rum där man ger något av sig själv, ger rum för något nytt att växa genom att dela en större gemensam berättelse.⁴¹⁹

Inseende om att lyssnande låter toner av det heliga och eviga ljuda i allt och alla i en levande och verksam närvaro här och nu har avtäckts. När den andre ses som en ton och gnista av det gudomliga och eviga får hela mänskligheten uppgå i gudomen, enhet uppstå och förena för att byggas upp till beständighet i tid och rum i allt det som livet omfattar med en genomträngande och förvandlande kraft. När ensamhet och gemenskap kan sluta förbund med varandra och det heliga som finns i varje människas innersta väsen och enhet kan kännas igen uppnås full frihet att varda, bilda sig samt finna näring och försoning.⁴²⁰ Bejakande av lidande griper och överväldigar människans innersta djup så att den egna inre tonen och de grundvärden som människan hyllar får ljuda för att nära och rena människan. Det som i människans innersta urskiljs som riktigt, rätt och sant får gro, växa, förverkligas och lysa för att uppenbara och förlösa det väsensartade enligt det med skapelsen överensstämmande. Lyssnande kan således återföda, återförlösa, förnya och väcka oändliga källor av nytt liv i människans hjärta⁴²¹ och ge livet en ny framtidsgryning. Människan leds in på den rätta vägen och hon kan vandra sin väg fram med en lugn fattning. Lyssnande är en källa till hänryckning och ljus i livet som ger människan kraft, livslust, livstörst och livsglädje,

---

⁴¹⁶ Eriksson, 1993; 2009b; Wiklund, 2000; Rehnsfeldt, 1999.

⁴¹⁷ Jfr Fredriksson, 2003. Boyd, 2003; Olthuis, 2006.

⁴¹⁸ Rehnsfeldt, 1999.

⁴¹⁹ Jfr Jonas-Simpson, 2001; Davis, Thompson, Foley, Bond & DeWitt, 2008; Kagan, 2008a; 2008b; Kasén, 2002; Lipari, 2009; Melvin, 2004; Olthuis, Dekkers, Leget & Vogelaar, 2006; Rashotte, 2004; Shotter, 2009; Tompkins, 2009; Waldram, 2007; Webb-Mitchell, 1990.

⁴²⁰ Lindström, 1999, 2006.

⁴²¹ Eriksson, 2009b. Den vårdvetenskapliga grunden synliggör att källan till läkningen finns inom människan själv, medan andra människor kan vägleda, stödja och hjälpa henne att vinna livets grundordning och den rytmen som varje människa är underkastad genom livets lagar.

människan lyser upp och hennes ögon strålar av lycka. Det vårdande i lyssnandet är den styrka som låter undergörande krafter ur livets och hälsans urkälla flöda och hjälper människan att acceptera, övervinna och gottgöra lidande för att nå försoning och frid.

Lindahl⁴²² ger en sammanfattning av diskussionen genom att lyfta fram lyssnande som en gåva av kärlek och en helig handling som ger människan en känsla av helighet, där vi alla hör till en och samma helhet. Genom lyssnande blir människor närvarande för varandra, men också närvarande inför någonting bortom sig själva som det andliga, heliga eller sakrala. Förbindelsen till det heliga i livet, ögonblick då tiden står stilla, ger en känsla av inre frid även mitt i livets kaos. Lyssnande bygger en mäktig känsla av kärleksfull gemenskap som väcker känslor av tacksamhet, medlidande, vördnad och aktning för den andre. Lyssnande är att lyssna inåt eftersom människan ser sig själv i stillhet, sitt eget väsen och sin relation till det heliga och gudomliga. Lyssnande innesluter hela människans varande, är ett lyssnande inåt, till ens riktiga jag för att lära känna rösten från ens egen själ, den egna inre rösten som säger: ”Jag är i lidelse, kärlek och hänförelse”. Lyssnande är ett val, en gåva av gästfrihet och en handling av givande som gör människan öppen för medkänsla, kärlek och tjänande. Lyssnande öppnar för någonting nytt som omdanar både berättaren och lyssnaren. Livskällan blir fylld och ger frid.

---

⁴²² Lindahl, 2003.

Ledsagning ut

Denna vårdvetenskapliga betraktelse och dess fasta grund i den vårdvetenskapliga traditionstillhörigheten med en klart uttalad teorikärna, en värdegrund och ontologiska grundvalar som sökarljus har genom begreppsutredning samt läsning och begrundan av litterära verk avtäckt vittnesbörd som resulterat i en urbild av och teser om det ursprungliga och sanningslika om lyssnandets väsen och gestaltning samt det vårdande i lyssnande med en komplex människobild och verklighetsbild. Studien antas ge nytt inseende och vetande om lyssnande som hör samman med hela människans vara. Studien är ett bidrag till vårdvetenskaplig teorigenerering och bidrar med kliniska bilder om vårdandet sak som kan tillägnas den lidande människan. Studien synliggör lyssnande som ett grundbegrepp inom klinisk vårdvetenskap med starka band till vårdvetenskapens teorikärna och värdegrund. Med tanke på fortsatt forskning uppmanar denna studie till klinisk och kontextuell forskning, vilket betyder att resultatet speglas i relation till patient och vårdare. Studien uppmanar även till ytterligare forskning om begrepp som kan öppna upp vårdandets verklighet. I första hand och ytterst angeläget ses en vidareträdning av forskningsresultatet och publicering av vetenskapliga artiklar.

Den största rikedom i detta forskningsarbete har varit att få finnas i begrundan. Caritas, den livsgivande kärleken som utgör vårdvetenskapens tidlösa och bärande kraft i allt liv har fått sprida ljus och hopp som en varandets livsform åt forskningsarbetet samt gett mod att möta livet och mänskligt lidande som kan tillägna vården det sanna, sköna, goda och eviga för att omsluta människan med kärlek och barmhärtighet.⁴²³ Lévinas⁴²⁴ har väckt mitt etiska ansvar att medvetet ansätta mig själv och den egna referensramen för att möta det jag inte kan förstå. Välkomnande av den andres kunskap har berört mig och den andre har fått tala i sin annanhet, trots att den andres närvaro stört min egen intention och min egen föreställning om världen. Den andre har väckt min vilja att sätta mig själv på spel och underkasta mig för att ge av något av mig själv och lyssna till den andres text som tilltalat mig och frågat efter läsning. Jag har bejakat Bubers⁴²⁵ vilja att föra ett samtal med texterna och utsätta mig för att läsa dem långsamt, med eftertanke och stilla hänförelse. Lyssnande till vittnesbörd har ledsagat mig fram till fönster och visat en verklighet som gått över de egna gränserna, för att med hela mitt

---

⁴²³ Eriksson, 2009b; 1990.

⁴²⁴ Lévinas, 1988.

⁴²⁵ Buber, 1990.

väsen våga kasta mig in i forskningsarbetet och med vakenhet och alla krafter låta mig föras framåt och låta den egna världsbilden ruckas för ett större inseende och en större insikt. Jag har lyssnat till Dostojevskijs⁴²⁶ vilja att ge människan egenvärde i livet och en inre önskan att med kärlek och barmhärtighet verka för en aning bättre värld trots all ondska och likgiltighet. Jag har lyssnat till Dostojevskijs vilja att slå vakt om det gemensamma goda livet, verklig människokärlek, människovärde och mellanmänsklig gemenskap. Jag har nått inseende om vad Dostojevskij uppmanar oss människor till med sin bärande tanke:

Om vi människor bara förstod att livet självt är viktigare än insikten om livet,
lyckan själv viktigare kunskap än kunskap om lyckans lagar.

Om vi förstod att huvudsaken är att älska vår nästa som oss själva.

Det är allt.

Förstod vi det skulle vi genast förstå hur det övriga skall ordnas.

Om bara alla ville, skulle allting förändras på ett ögonblick.

Fjodor Dostojevskij, 1955.

---

⁴²⁶ Dostojevskij, 1968.

SUMMARY

Listening – a Caring Science Reflection

Camilla Koskinen

Background and Aim of Study

Previous research shows that listening is an integral part of the caring relation, conversation and dialogue.⁴²⁷ Suffering individuals need someone with whom to share their world, and long for connection and community in order to find the tone of what makes caring right and good.⁴²⁸ Listening is described as an ethical position when the caregiver invites the patient into a caring community as the guest of honour who is seen, heard, noticed and taken seriously.⁴²⁹ With openness, courage, responsibility and compassion, caregivers can provide time and create a space for listening to the tones of otherness, to allow difference and unfamiliarity emerge.⁴³⁰ Lipari's⁴³¹ hermeneutic research shows that listening is an ethical relation and an asymmetrical process, whereby individuals put their prejudices at stake and surrender to the tones of the other's otherness with commitment. Suffering, vulnerability and compassion are simultaneously unique and commonly human and universal. According to Lindahl,⁴³² individuals are present for themselves in listening, but also for something beyond themselves in the form of a connection with the holy in life. Listening gives human beings a sense of belonging to one and the same whole and a common human world where everyone and everything are interrelated to everything else during moments when time stands still.

While earlier studies partly address listening as a phenomenon, there is no previous basic research in the field of caring science⁴³³ about the essence of listening, its expression and what is caring in listening. Originating in the pre-understanding of the researcher of the

---

⁴²⁷ Cf. Kagan, 2008b; Fredriksson, 2003. Earlier research often describes listening as a method, as an art of listening with a focus on the caregiver's communication skills for problem-solving.

⁴²⁸ Cf. Jonas-Simpson, 2001; Martinsen, 2006; Lindahl, 2003.

⁴²⁹ Cf. Davis, Thompson, Foley, Bond, & DeWitt, 2008; Boyd, 2003; Cody, 2007; Edlund, 2002; Frank, 1998; Gehrke, 2009; Kasén, 2002; Lipari, 2009; McLeod & Wright, 2001; Melvin & Heather, 2004; Nåden, 1998; Rehnsfeldt, 1999; Shotter, 2009; Sorrell, 2003; Tompkins, 2009.

⁴³⁰ Cf. Martinsen, 2009; 2006; Lassenius, 2005; Lipari, 2009; Rehling, 2008.

⁴³¹ Lipari, 2009.

⁴³² Cf. Lindahl, 2003.

⁴³³ Previous studies search for models about listening with a theoretical basis. Cf. Beard, 2009; Bodie, 2009; Bodie, Worthington, Imhof & Cooper, 2008; Davis, Foley, Crigger, & Brannigan, 2008; Davis, Thompson, Foley, Bond, & DeWitt, 2008; Purdy, 2000; Schnapp, 2008.

present work and in the research tradition developed at the Department of Caring Science at Åbo Akademi University, this study emphasises basic research⁴³⁴ that opens up listening as fundamentally human for human existence as well as its legitimacy within the research tradition of caring science. This pre-understanding and background also motivate to contribute with new seeing and envisioning⁴³⁵ about listening for the purpose of generating theories in the field of caring science as well as to contribute with images dedicated to the suffering human being. Starting out from the perspective of caritative caring theory along with a hermeneutical approach, the aim of this caring science reflection is to uncover envisioning about listening and about what is caring in listening in order to create new possibilities for future theorizing within caring science basic research, as well as contribute with images for the dedication of caring competencies relevant for clinical practice.⁴³⁶ The purpose is also to bring ontological clarity about the concept's position in relation to theory-making within caring science.

An Ethical and Theoretical Fundamental Order

The aim of this research entails an ethical responsibility to contribute with a new envisioning for the development of theories in the field of caring science and the world of caring through dedication, which may improve the care for suffering human being. Ethics is linked to evidence through the ethical responsibility to make visible what is caring. When knowledge about listening is put into words the fundamental order and ethos of caring are made visible. When that which has been envisioned is made visible and carefully put into words it becomes part of the world through this dissertation. The fact that literary works constitute research material in this study calls for a great responsibility towards the authors. It is with the greatest humbleness and respect that Buber's, Lévinas's and Dostoyevsky's lifeworks have been read and examined. The researcher's attention has been riveted on gaining an understanding of these texts. A determining factor has been the will to allow these selected texts to address the reader in their otherness and innermost wisdom to do what is right and good without any

---

⁴³⁴ Basic research is systematic research which, through the researcher's own scientific training, creates a fundamental order in the substance and provides glimpses of the thing itself. It further reveals a deeper context of meaning, elucidates basic concepts, uncovers, makes visible and explains the theoretical core. (Eriksson & Lindström, 2003)

⁴³⁵ The choice to use the concept envisioning (rather than understanding) in this thesis has its origin in Eriksson's (2009a) thinking about ontological evidence which demonstrates that evidence is conceptually connected with to see and to realise, which in turn can be traced to the concept of *listening* and its strong links to seeing and envisioning.

⁴³⁶ This research is not context-specific, but may be useful in the development of caring within clinical practice as *a way of life*, a way of being, living, and acting. (Eriksson & Lindström, 2007)

intention to hurt or harm anyone. This research has been a continuous endeavor for self-knowledge and honesty in order to make visible some of what is truthful and original about listening. This research has also been a way of life, a way of living and a school for life.⁴³⁷ Martinsen⁴³⁸ views research as a sanctuary, a space in which researchers joyfully take texts to heart, become enlightened about life and achieve personal growth.

This research is theoretically based on Eriksson's caring theory⁴³⁹ of love and charity, the alleviation of human suffering and the serving of life and health as the core idea of caring. The fundamental order of this research opens up and creates a manageable focus, but it is also towards the theory of caring science that a new envisioning about listening is constantly reflected in order to illuminate its place in relation to the main theory and fundamental concepts of caring science. The ontological base of this research consists of human beings and their reality, which reaches beyond the immediately visible and obvious, and thus involves an attempt to move beyond prevailing knowledge, and thereby to be able to uncover a new envisioning about listening in relation to human beings, life and reality that is both complex and border-crossing. Caritas, the ethos of caring and caring science, and the caring communion constitute the fundamental principles of order that keep the different fragments of knowledge together as a meaningful whole.⁴⁴⁰ Human ethos originates in deep-seated and sacred values that individuals affirm, recognise, feel comfortable with and which shape their ethical position.⁴⁴¹ The caring communion is a context of meaning based on the caritas motive, on listening to one's inner will, freedom and driving force to responsibility for caring.⁴⁴²

Hermeneutic Methodology and the Path of Uncovering

The hermeneutic methodology and the researcher's method of working constitute a constant movement between the particular and the general where the whole affects the parts resulting in a unified monographic reflection.⁴⁴³ The concept definition⁴⁴⁴ of the concept *listening*

---

⁴³⁷ Eriksson & Lindström, 2007.

⁴³⁸ Kari Martinsen's lecture 18.4.2007, Åbo Akademi University, Vasa.

⁴³⁹ Eriksson, 1988, 1999a, 2001; Lindström, Lindholm & Zetterlund, 2006, 191–223.

⁴⁴⁰ Eriksson & Lindström, 2009.

⁴⁴¹ Eriksson, 2009b.

⁴⁴² Eriksson, 2009b.

⁴⁴³ Reflection in this thesis refers to meditation, letting the thought linger, contemplation, thinking and reflecting over the deeper significance of listening without striving for a complete or comprehensive envisioning. (SAOB)

⁴⁴⁴ Cf. Koort, 1975; Eriksson, 1992a, 1997. Concept definition may provide new understanding of the essence, quality and fundamental substance of the concept in the field of caring science.

establishes and articulates its linguistic origin over time as well as its basic meaning, nuances and essence. Opening up this concept gives reality purpose and meaning in a new way. The concept analysis provides conceptual traces for further interpretation for the whole research project, while the reading of, and contemplation⁴⁴⁵ upon, the philosophers Buber's,⁴⁴⁶ Lévinas's⁴⁴⁷ and Dostoyevsky's⁴⁴⁸ lifeworks uncover testimonies⁴⁴⁹ for interpretation that make visible the essence of listening and its expression as well as what is caring in listening. According to Eriksson,⁴⁵⁰ the real reality is often depicted in the great classic stories transmitted from generation to generation. By introducing classic stories in the present the old texts acquire new meanings, re-expose existential and ontological issues and reveal mysteries of life that have often been forgotten, excluded or repressed. Awareness of one's research tradition and one's own historicity gives the researcher freedom to learn about the otherness of the past. Reading and reflection as a method entails preparedness, broad-mindedness, sensitivity and a desire to let oneself be addressed, and to listen to that which has something to say and which establishes a truthful truth, allowing truth to emerge. Reading is a lingering and dialogic activity, contemplation and interpretation in a constant movement, where a researcher's personal dedication of the unfamiliar is transferred to his or her own language. The ontology of listening may become audible through lingering reading and reflection, as the reader enters a process where private subjectivity is left aside for the purpose of partaking or sharing in a common meaning.⁴⁵¹

The truthful and original about listening has slowly been uncovered in a meeting between, on the one hand, the fundamental values and theoretical basis of this research and, on the other hand, the nuances of the concept of listening as well as testimonies from the past through

---

⁴⁴⁵ Contemplation involves the researcher's acquisition of truthful evidence and knowledge through a well-founded basis. Contemplation means to deeply consider, examine, laboriously work out, reflect, ponder over and bear in mind something of a deeper significance or import. (SAOB)

⁴⁴⁶ Martin Buber (8.2.1878–13.6.1965) Buber's writings are seen as bearing witness to the essence of listening as a symmetrical ontological relation.

⁴⁴⁷ Emmanuel Lévinas (12.1.1906–25.12.1995) Lévinas's works are viewed as bearing witness to the essence of listening as an ethical responsibility towards the alterity of the Other, as an asymmetric relation through the individual's responsibility towards the vulnerable Other.

⁴⁴⁸ Fyodor Dostoyevsky (11.11.1821–9.2.1881) Dostoyevsky testifies in his literary works to the source of life's innermost questions about an existence where good meets evil.

⁴⁴⁹ Testimony is argument and soft evidence that leads to deeper units of meaning in a spirit of the good. Testimony expands current horizons and widens envisioning about human beings. Testimony constitutes the mouthpiece for interpreting and organising listening into a more intelligible whole ultimately grounded in the primary source. According to Azar (2008), human beings are inheriting witnesses to millennia of human archives of testimony, receptacles through which the voices of the past again come to life in the present.

⁴⁵⁰ Eriksson, 2009a.

⁴⁵¹ Gadamer, 1997, 1999.

Buber's, Lévinas's and Dostoyevsky's literary works. Uniting these three authors is a genuine interest to better understand human beings and their suffering in an ontological sense, and an image of reality that includes the entity human beings and their relation to the other and a higher power, their God. What unifies these lifeworks is the fact that they can all be seen as reflections where love and charity, love for one's fellow beings, for one's neighbour, constitute the core aspects of the authors' thinking. Consequently, they can be seen to deepen an envisioning about listening that originates in the fundamental motives of caring and caring science. This path of uncovering in the spirit of the hermeneutical tradition asks for the reader's openness, sensitivity and lingering to allow the texts to move the reader and to arouse wonder about what listening is and what it invites us as individuals to do. Dedication entails a continuous choice to serve and submit to the demand of the text through reading and reflection, in order to make it into one's own which, in turn, is made visible in the wording and rhetorical exposition.

A New Envisioning

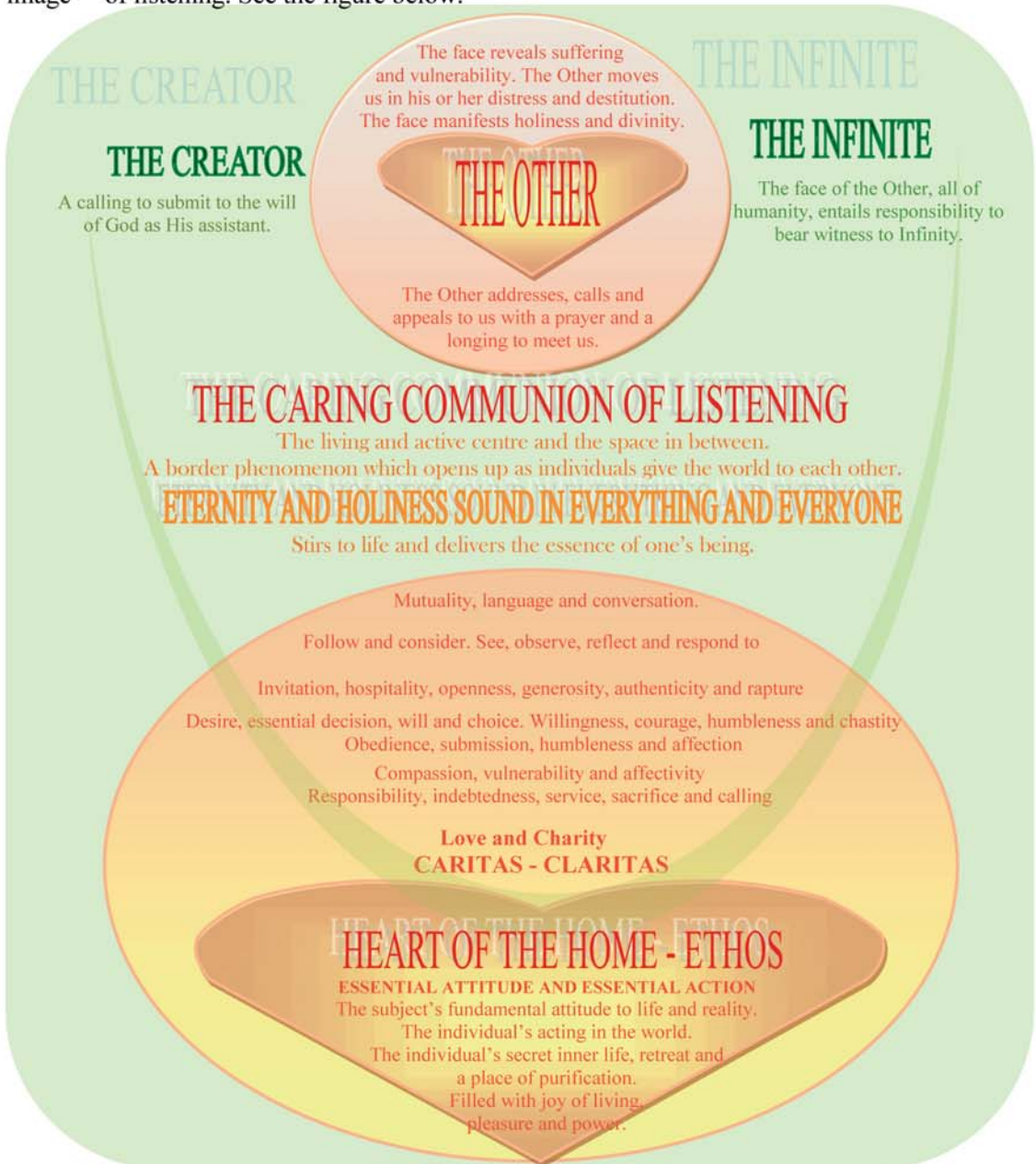
The concept definition of *listening* demonstrates the concept's strong links with the synonyms *see, realise, perceive, observe, consider* and *witness* through the nuance of the concept *list*. The disclosure of the nuance of the concept *lust* via the etymological analysis in turn leads to the synonyms *affection, mind* and *willingness*. *Lust* also accompanies the synonyms *will, ability, wish, desire, longing, yearning*, as well as *joy, pleasure* and *happiness*. The concept *listening* is also connected with the nuances of the concept *obey, follow, respond to* and *comply with*. The caring aspects of listening emerge through the nuance of the concept *eat*, which further leads to the synonyms *ingest, nurture, partake* and *enjoy*.

The reading of and reflection on Buber's and Lévinas's works uncover testimonies that are interpreted to make visible the essence of listening, while the reading of and reflection on Dostoyevsky's literary works uncover testimonies that are interpreted to make visible the expression of listening. Through a hermeneutical conversation, these separate testimonies meet and enrich each other, uncovering shared presuppositions of an inner order about listening as well as what is caring in listening. See the table below of interpretive presuppositions about listening.

Presuppositions based on Buber	Presuppositions based on Lévinas	Presuppositions based on Dostoyevsky	Presuppositions based on conversation and the common inner order
Listening and the caring aspects of listening:			
<p>An authentic and a trustful conversation in an ontological sphere that seizes the innermost depth of an individual to reveal and fulfil that which is worthy of consideration and mutually fruitful, giving strength to the individual to continue on his or her path with calm composure.</p> <p>An essential attitude towards human reality as a continuous and reciprocal movement between separation from, and relation to, the Creator and the other.</p> <p>An essential deed. The individual's absolute solitude is a place of purification that sustains, fosters and shapes his or her life in perfect harmony with creation, allowing meaning and joy, respect and generosity to come to life.</p> <p>A longing and a continuous essential decision and choice to lingeringly and with quiet rapture turn to, give oneself to, and make it possible to enter, that which addresses and calls in its absolute genuineness, unity, uniqueness and continuous mystery.</p> <p>An essential action and acting connected with the individual's life, choice, work and service. True compassion, endless responsibility, affection, submission and courage to lovingly and with great commitment work and act in the world.</p> <p>A breath and a sign of the world-order, and a feeling of eternity and the original, when the holy sounds in everything and everyone in the living effective centre, which allows the essential nature of human beings, and that which is just, right and true to grow and glow.</p>	<p>To give the world to each other in an all-embracing community and a fraternity, where the particular and the general meet and the Sacred and the divine dimension in an individual and all of humanity are manifested.</p> <p>The individual's secret and private inner life, home and retreat as a presence that gives joy of living, enjoyment in life, strength and satisfaction.</p> <p>A desire for the Infinite that takes the individual outside him or herself to encounter alterity, to meet the Other in his or her secrecy, distress, vulnerability and sacredness.</p> <p>To allow oneself to be moved by the vulnerability and sacredness of the human face that elicits compassion and an infinite responsibility to serve the Other.</p> <p>As chosen and addressed to risk, expose oneself, bow down and submit in order to meet and answer to the insistent prayer and calling of the Other.</p> <p>To invite and welcome the Other with authenticity, hospitality, openness and generosity.</p>	<p>An ability to constantly and insatiably love everything and everyone, to love and value life itself and one's neighbor as oneself. Love fills the heart with a deep, burning inner rapture and joy to listen in the service of charity and enlightenment.</p> <p>A grand harmony and a true-hearted human union, fellowship and fraternity that seize and fulfil an individual's whole existence.</p> <p>A sincere responsibility and indebtedness to everything and everyone through ceaseless self-examination.</p> <p>To be moved to compassion and human charity, and to bear a cross together, which makes the eyes and face of the individual reflect compassion.</p> <p>To be there for the individual, for the more sinful a person is, the more he or she needs to be loved, because everything is in the hand of the Highest on earth and the Highest in human beings.</p> <p>A loving attitude of meekness, humbleness, gentleness, tenderness, authenticity, kindness, obedience and good-naturedness that requires long-lasting work, perseverance, submission, self-sacrifice and passion for truth in order that the individual according to his or her destiny will be able to tacitly act with rapture and without losing hope.</p> <p>To quietly contemplate and lift one's eyes towards the source of power and life in order to perceive God's mystery, the immortality of the soul and a miraculous power that leads on to the right path. Suffering is redressed and individuals soften, their eyes brighten up and their faces radiate infinite happiness, lust for life and new life.</p>	<p>An essential attitude and an essential action towards reality and the world in accordance with one's final essence.</p> <p>A loving human attitude to love and value life, as well as true humanity to insatiably love everything and everyone, to love one's neighbour as oneself.</p> <p>An inner attitude of meekness, humbleness, gentleness, tenderness, authenticity, caution, kindness, chastity, noble-mindedness, obedience and good-naturedness.</p> <p>An infinite responsibility to engage in self-examination in order to come to the realisation of one's infinite indebtedness to everything and everyone.</p> <p>To allow oneself to be moved to compassion, human charity and true sympathy, reflected in one's eyes and face.</p> <p>A motive for service and sacrifice that requires long-lasting work, deep commitment, perseverance, patience, passion for truth and self-sacrifice.</p> <p>To bow down, submit, obey, to act self-revealing and to take a risk, without allowing oneself to be humiliated or lose hope.</p> <p>A willingness to want to, have the courage to, be able to and to dare.</p> <p>A desire, a longing, a wish, an act of will, a continuous new essential decision and a continuous new choice.</p> <p>An essential action, acting and effort connected with human life, choice, work and service. To tacitly and lingeringly turn to and invite the other with openness, hospitality, generosity, quiet rapture and joy.</p> <p>To be chosen and to choose, to be exposed and to act, to meet, converse, see, consider, confirm, observe, perceive, be sensitive to, feel, think and have a conception of.</p> <p>To welcome the Holy, create order in life, practice love towards an all-embracing communion, to liberate, purify, edify, bring joy, freedom, strength, vitality and new life.</p>

Interpretive presuppositions about listening

The movement then returns to the theoretical core and ontological base of the research to allow this theoretical core and the common order of listening to illuminate an original image⁴⁵² of listening. See the figure below.

Original image of the inner order of listening.

⁴⁵² Original image here refers to a contemplated fundamental form or archetype of the original about listening, the movement of which is initiated by the researcher's caring science perspective and knowledge. The basic movement of the original image originates in the heart, the listener's being and home, that lead towards that which he or she listens to, the heart of the Other, the Creator and the Infinite. In the space between is found the caring communion of listening and the active living centre, which allows the eternal and the holy to sound in everything and everyone.

The inner order of the original image is expressed through different theses, which make visible the original and evident about listening and what is caring in listening.

Listening to the heart of the home and ethos, to an individual's innermost life, retreat, absolute isolation, dignity and holiness is the prerequisite for listening to a greater and more profound reality. In accordance with their destiny or final essence, foundation and inner hierarchical order of values, individuals reach out to, invite and openly listen to the other's otherness.

Listening is an essential attitude to joyfully love life itself with a boundless love, to continuously love everything and everyone, and to lovingly and charitably care for all created beings and things. Listening is action in the world that is expressed and performed with a person's whole being as he or she listeningly serves, sacrifices, assumes responsibility for, and suffers with, the other.

Listening is to freely and joyfully welcome the address of the Other, the Infinite and the Sacred. Listening is human charity, unappeasable compassion and true sympathy where the individual is moved by the directness or immediacy, nudity, vulnerability and holiness of the Other.

Listening is a natural part of human existence, listening to one's innermost being and unique entity, while simultaneously there is a human desire for love that makes individuals respond to and submit to the will and order of creation of a higher power.

Listening is a community-creating process which leaves individuals to each other, giving meaningful shape to a grand harmony and a true-hearted listening communion that delivers the essence of a person's being and is caring. Listening to suffering is an inseparable part of life that fulfils that which is worthy of consideration and mutually productive to awaken sources of new life in the hearts of human beings. Listening purifies, sustains and renders possible reconciliation, freedom, joy and lust for life.

This research has uncovered an envisioning about human beings' deep desire to listen to their innermost being in their final essence that may give them purification, edification, joy, enjoyment, power and freedom to be and act according to their own destiny and individuality. Listening to one's innermost life is a prerequisite for the choice and essential decision to invite and open the door to the guest, the unfamiliar, unpredictable, absolutely independent and unique, and to his or her genuine otherness. The heart of the home and ethos give human beings the courage to be who they are inside and help them to meet others, as well as give them the courage to see the difficult matters of life and to provide care. Affirming the human desire for love allows individuals to listen to something outside of self and to receive an

infinite and abundant love from the Creator. This love urges individuals to respond with all of their being to the calling to stand before, submit to, and follow the inner essential decision to surrender, to live and affirm life, and to fulfil the order of creation that elicits infinite responsibility and indebtedness in the individual to love everything and everyone. As human beings submit to their final essence they attain a freedom and joy that fill their eyes with light, allowing respect and a spirit of self-sacrifice to stream into the dwelling place of the communion. Listening allows tones of the holy and the eternal to sound in everything and everyone in a living and active presence in the here and now. When the other is seen as a tone and spark of the divine and the eternal, all of humanity merges with divinity, total unity arises and unites to be raised to constancy in time and space in all that life contains with a penetrating and transforming power.

Listening is an essential attitude and an essential action by which individuals turn to the other through their own human vulnerability, meet the other and answer to the other's address, calling and longing for compassion with humbleness, hospitality and a gentle attitude. Listening entails the invitation and welcoming of otherness with sensitivity, clarity, openness, alertness, caution and respect. Individuals submit to listening to act self-revealingly or to allow themselves to be humbled.

Discussion

This basic research about listening invites individuals to take the caring science text seriously for the dedication of a fundamental attitude, ethos, to want what is good and to bear witness to what is caring. This study shows that it is love for all life, the listening to life itself and to oneself that elicits responsibility to serve the other humbly, authentically, respectfully, willingly, generously and courageously, and to invite the unique other with love and charity into a caring communion. Listening to the individuality and innermost being of the suffering human being in the caring communion, where the lives of the patient and caregiver affect both of them deeply, fills the heart with a zest for life, joy of living and strength to courageously face life and follow the longing of one's own heart and desire to follow the fundamental order of life. The individual is led on to the right path and can continue on this path with calm composure. In the struggle between suffering and lust for life something of eternity may be sensed, and during brief moments in the here and now some of life's mysteries and holiness

may be discerned, something which is not visible or which remains ungraspable and elusive. In holy and purifying moments when life itself summons us to listen, moments when time stands still and the distance between one individual and another dissolves, life itself appears the most beautiful. Listening to oneself, to the other and to a higher power in our common human life, to human vulnerability in an all-embracing communion, affects us and arouses compassion so that your tears become mine and your pain becomes mine. It is precisely this common mystery between the temporal and the eternal, between the particular and the universal that takes the individual from isolation to oneness with all creation.⁴⁵³

This present reflection has explored a timeless and eternal inner order about listening for seeing and envisioning that makes visible the truthful, the true, the good and the beautiful caring based on the historic core of caring and caring science. Through personal dedication of the tones of the ancient values, ethos emerges and is set in motion so that the researcher openly will be able to see and listen to the otherness of the unfamiliar, and to contribute with a new envisioning to theory-making, main theory and ontological base in the field of caring science, as well as with images for the dedication of the tones of caring to the suffering human being and to open up for new innovations within clinical practice.

---

⁴⁵³ Eriksson, 1987b, 1995; Eriksson & Lindström, 2003; Lindström, 2006.

REFERENSER

Alvsvåg, H. 2006. Kari Martinsen. Philosophy of Caring. In: Marriner Tomey, A. & Raile Alligood, M. *Nursing Theorists and Their Work*. Sixth edition. Mosby, St.Louis, Missouri, 167–190.

Arman, M. & Rehnsfeldt, A. 2006. The Presence of Love in Ethical Caring. *Nursing Forum*, **41** (1), 4–12.

Azar, M. 2008. *Vittnet*. Glänta produktion, Munkedal.

Beard, D. 2009. A Broader Understanding of the Ethics of Listening: Philosophy, Cultural Studies, Media Studies and the Ethical Listening Subject. *The International Journal of Listening*, **23**, 7–20.

Benso, S. 2005. The Wisdom of Love, or: Negotiating Mythos and Logos With Plato and Levinas. *Dialogue and universalism*, **3–4**, 117–130.

Bergstedt, B. 1998. *Den livsupplysande texten – en läsning av N F S Grundtvigs pedagogiska skrifter*. Carlsson Bokförlag, Stockholm.

Bernasconi, R. 2005. No exit: Levinas' aporetic account of transcendence. *Research in Phenomenology*, **35**, 101–117.

Bibeln. 1999. Övers. 2000. Bibelkommissionen. Svenska Bibelsällskapet och Bokförlaget Libris, Örebro.

Bodie, G.D, Worthington, D., Imhof, M. & Cooper, L.O. 2008. What Would a Unified Field of Listening Look Like? A Proposal Linking Past Perspectives and Future Endeavors. *The International Journal of Listening*, **22**, 103–122.

Bodie, G.D. 2009. Evaluating Listening Theory: Development and Illustration of Five Criteria. *The International Journal of Listening*, **23**, 81–103.

Boyd, G.E. 2003. Pastoral conversation: Relational Listening and Open-Ended Questions. *Pastoral Psychology*, **51** (5), 345–360.

Buber, M. 1985. *Jag och Du*. (Originalalets titel: Ich und Du, utkom 1923. Övers. Norell, M. & Norell, C.) Petra Bokförlag, Stockholm.

Buber, M. 1989. *Skuld och skuld känsla*. Dualis, Ludvika.

Buber, M. 1990. *Det mellanmännsliga*. Dualis, Ludvika.

Buber, M. 1995. *Logos. Två essäer*. Dualis, Ludvika.

Buber, M. 1997. *Distans och relation: bidrag till en filosofisk antropologi*. Dualis, Ludvika.

- Brilowski, G.A. & Wendler, M.C. 2005. An evolutionary concept analysis of caring. *Journal of Advanced Nursing*, **50** (6), 641–650.
- Casey, D. 1999. Levinas and Buber: Transcendence and Society. *Sophia*, **38** (2), 69–92.
- Cody, W.K. 2007. Bearing Witness to Suffering: Participating in Cotranscendence. *International Journal for Human Caring*, **11** (2), 17–21.
- Coffman, S. 2006. Marilyn Anne Ray. Theory of Bureaucratic Caring. In: Marriner Tomey, A. & Raile Alligood, M. *Nursing Theorists and Their Work*. Sixth edition. Mosby, St.Louis, Missouri, 116–139.
- Cöster, H. 1987. *Skriften i verkligheten*. Verbum Förlag AB, Stockholm.
- Davis, J., Foley, A., Crigger, N. & Brannigan, M.C. 2008. Healthcare and Listening: A Relationship for Caring. *The International Journal of Listening*, **22**, 168–175.
- Davis, J., Thompson, C.R, Foley, A., Bond, C.D. & DeWitt, J. 2008. An Examination of Listening Concepts in the Healthcare Context: Differences Among Nurses, Physicians, and Administrators. *The International Journal of Listening*, **22**, 152–167.
- De Laet, S.J. 1958. *Arkeologins metoder och problem*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Dennis, R. 2002. Nonverbal Narratives: Listening to People with Severe Intellectual Disability. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, **27** (4), 239–249.
- Dostojevskaja, A. 1992. *Mitt liv med Dostojevskij*. Natur & Kultur, Stockholm.
- Dostojevskij, F. 1955. *Stavrogins brott*. Tidens förlag, Stockholm.
- Dostojevskij, F. 1968. *Döda huset*. Lindqvists, Stockholm.
- Dostojevskij, F. 1982. *Brott och straff*. (Originalalets titel: Prestuplenije i nakzanilje. Utkom 1866. Övers. Björkman, H., första svenska upplaga 1884) Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Dostojevskij, F. 1985. *Anteckningar från källarhållet*. Atlantis, Malmö.
- Dostojevskij, F. 1986. *Bröderna Karamazow*. (Originalalets titel: Bratia Karamazovy. Utkom 1880. Övers. Dahl, S., första svenska upplaga 1918) Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Dostojevskij, F. 1988. *Spelaren; Arma människor*. Natur och kultur, Stockholm.
- Dostojevskij, F. 1990. *Onda andar*. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Dostojevskij, F. 1992. *Ynglingen*. Wahlström & Widstrand, Stockholm.
- Dostojevskij, F. 1998. *Idioten*. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

- Drazenovich, G. 2005. Towards a Levinasian understanding of Christian ethics. *Crosscurrent*, 54 (4), 33–54.
- Edlund, M. 2002. *Människans värdighet – ett grundbegrepp inom vårdvetenskapen*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Eriksson, K. 1987a. *Pausen – En beskrivning av vårdvetenskapens kunskapsobjekt*. Almqvist & Wiksell Förlag Ab, Stockholm.
- Eriksson, K. 1987b. *Vårdandets idé*. Almqvist & Wiksells Förlag AB, Stockholm.
- Eriksson K. 1988. *Vårdvetenskap som disciplin, forsknings- och tillämpningsområde*. Rapport 1/1988. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vaså.
- Eriksson, K. 1990. *Pro Caritate*. En lägesbestämning av caritativ vård. Vårdforskningsrapport 2/1990. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vaså.
- Eriksson, K. 1992a. *Broar – introduktion i vårdvetenskaplig metod*. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vaså.
- Eriksson, K. 1992b. Nursing: The Caring Practice "Being There". In: Gaut, D.A. ed. *The Presence of Caring in Nursing*. National League for Nursing Press, New York.
- Eriksson, K. 1993. red. *Möten med lidanden*. Vårdforskning 4/1993, Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vaså.
- Eriksson, K. 1995. *Mot en caritativ vårdetik*. Vårdforskning 5/1995, Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vaså.
- Eriksson, K. 1997. Perustutkimus ja käsiteanalyysi. I: Paunonen, M & Vehviläinen-Julkunen, K. red. *Hoitotieteen tutkimusmetodiikka*. WSOY, Juva. 50–75.
- Eriksson, K. 1999a. Vårdvetenskapen – en akademisk disciplin. I: Janhonen, S., Lepola, I., Nikkonen, M. & Toljamo, M. red. *Suomalainen hoitotiede uudelle vuosituuhannelle. Professori Maija Hentisen juhlaKirja*. Oulun yliopiston hoitotieteen ja terveyshallinnon laitoksen julkaisuja 2, Oulu, 59–64.
- Eriksson, K. 1999b. Tillbaka till Popper och Kuhn – en evolutionär epistemologi för vårdvetenskapen. I: Kinnunen, J., Meriläinen, P., Vehviläinen–Julkunen, K. & Nyberg, T. red. *Terveystieteidens monialainen tutkimus ja yliopistokoulutus. Suunnistuspoluilta tiedon valtateille. Professori Sirkka Sinkkoselle omistettu juhlaKirja*. Kuopion Yliopiston julkaisuja. E. Yhteiskuntatieteet 74, Kuopio, 21–35.
- Eriksson, K. 2001. *Vårdvetenskap som akademisk disciplin*. Vårdforskning 7. Åbo Akademi, Institutionen för vårdvetenskap, Vaså.
- Eriksson, K. 2003. Ethos. I: Eriksson, K. & Lindström, U.Å. red. *Gryning II. Klinisk vårdvetenskap*. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vaså.

Eriksson, K. 2004. Rakkaus hoitotieteellisen tutkimuksen kohteena. I: Kankare, H., Hautala-Jylhä, P-L. & Munnukka, T. red. *Lähimmäisenrakkauden puolustus – uusvanha näkökulma hoitotyöhön*. Tammi, Helsinki, 9–20.

Eriksson, K. 2007. Becoming Through Suffering – The Path to Health and Holiness. *International Journal for Human Caring*, **22** (2), 8–16.

Eriksson, K. 2009a. Evidens – det sanna, det sköna, det goda och det eviga. I: Martinsen, K. & Eriksson, K. red. *Å se og Å innse. Om ulike former for evidens*. Abribe AS, Oslo.

Eriksson, K. 2009b. Se människan! Tillgänglig: http://www.sigunastiftelsen.se/filer/K_Eriksson_Se_manniskan.pdf.

Eriksson, K. & Lindström, U.Å. 1999. En vetenskapsteori för vårdvetenskapen. *Hoitotiede*, **11** (6), 358–364.

Eriksson, K. & Lindström, U.Å. 2000. Siktet, Sökandet, Slutandet – om den vårdvetenskapliga kunskapen. I: Eriksson, K. & Lindström, U. Å. red. *Gryning. En vårdvetenskaplig antologi*. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, 5–18.

Eriksson, K. & Lindström, U.Å. red. 2003. *Gryning II. Klinisk vårdvetenskap*. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa.

Eriksson, K. & Lindström, U.Å. 2007. Vårdvetenskapens vetenskapsteori på hermeneutisk grund – några grunddrag. I: Eriksson, K., Lindström U.Å., Matilainen, D. & Lindholm, L. 2007. red. *Gryning III. Vårdvetenskap och hermeneutik*. Enheten för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa, 5–20.

Eriksson, K. & Lindström, U.Å. 2009. Vårdvetenskap som Caring Science. *Pro Terveys*, **4**, 9–13.

Eriksson, K., Lindström, U.Å., Bondas, T., Lindholm, L., Kasén, A. & Matilainen, D. 2002. Den vårdvetenskapliga forskningstraditionen vid institutionen för vårdvetenskap. *Hoitotiede*, **14** (6), 307–314.

Eriksson, K., Lindström U.Å., Matilainen, D. & Lindholm, L. 2007. red. *Gryning III. Vårdvetenskap och hermeneutik*. Enheten för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa.

Eriksson, K. & Nordman, T. 2004. *Den trojanska hästen II. Utvecklandet av evidensbaserade vårdande kulturer*. Rapport 2. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa, Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt, Helsingfors.

Faulconer, J.E. 2005. Knowledge of the Other. *European Journal of Psychotherapy, Counselling and Health*, **7** (1–2), 49–63.

Ferreira, M.J. 2006. The Misfortune of the Happy. Levinas and the Ethical Dimensions of Desire. *Journal of Religious Ethics*, **34** (3), 461–483.

Forskningsetiska delegationen. 2002. *God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från den*. Tillgänglig: <http://www.tenk.fi/eng/HTK/htkeng.pdf>.

- Frank, A. 1998. Just listening: narrative and deep illness. *Families, Systems & Health*, **16** (6), 197–212.
- Frank, A.W. 2001. Can we research suffering?. *Qualitative health research*, **11** (3), 353–362.
- Fredriksson, L. 2003. *Det vårdande samtalet*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Gadamer, H–G. 1997. *Sanning och metod i urval*. (Orginalets titel: Wahrheit und Methode. Urval, inledning och övers. Melberg, A.) Daidalos AB, Göteborg.
- Gadamer, H–G. 1999. *Truth and Method*. (Orginalets titel: Wahrheit und Methode. Övers. Weinsheimer, J. & Marshall, D.G. 2nd revised ed.) Continuum, New York.
- Garrison, J. 1996. A Deweyan theory of democratic listening. *Educational Theory*, **46** (4), 429–451.
- Gaydos, H.L. 2005. Understanding personal narratives: an approach to practice. *Journal of Advanced Nursing*, **49** (3), 254–259.
- Gehrke, P.J. 2009. Introduction to Listening, Ethics, and Dialogue: Between the Ear and the Eye: A Synaesthetic Introduction to Listening Ethics. *The International Journal of Listening*, **23**, 1–6.
- Gibbs, R. 2006. Reading with Others: Levinas' Ethics and Scriptural Reasoning. *Modern Theology*, **22** (3), 515–529.
- Grosens, M. & Kaaes, I. 2001. Maren Grosens og Ingrid Kaaes syn på sygepleje og uddannelse. I: Birkelund, R. red. *Omsorg, kald og kamp. Personer og ideer i sygeplejens historie*. Gyldendal, Köpenhamn.
- Gustafsson, L–K. 2008. *Försoning ur ett vårdvetenskapligt perspektiv*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Haddock, J. 1996. Toward further clarification of the concept 'dignity'. *Journal of Advanced Nursing*, **24**, 924–931.
- Halldorsdottir, S. 2007. A Psychoneuroimmunological View of the Healing Potential of Professional Caring in the Face of Human Suffering. *International Journal for Human Caring*, **11** (2), 32–39.
- Hand, S. 1997. The other voice: ethics and expression in Emmanuel Levinas. *History of The Human Sciences*, **10** (3), 56–68.
- Helenius, R. 1990. *Förstå och bättre veta: Om hermeneutiken i samhällsvetenskaperna*. Carlssons Förlag, Stockholm.
- Hilli, Y. 2007. *Hemmet som ethos. En idéhistorisk studie av hur hemmet som ethos blev evident i hälsosystemens vårdande under 1900-talets första hälft*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.

- Holmes, F. 2007. If You Listen, The Patient Will Tell You the Diagnosis. *The International Journal of Listening*, **2** (2), 156–161.
- Horton, M.S. 2004. Meeting a Stranger: A Covenantal Epistemology. *Westminster Theological Journal*, **66**, 337–355.
- Jokinen, R. 1997. *Tietämättömyyden etiikka: Emmanuel Levinas modernin subjektin tuolla puolen*. Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä.
- Jonas–Simpson, C.M. 2001. Feeling understood: a melody of human becoming. *Nursing Science Quarterly*, **14** (3), 222–230.
- Jonas–Simpson, C., Mitchell, G., Fisher, A., Jones, G. & Linscott, J. 2006. The experience of being listened to: a qualitative study of older adults in long-term care settings. *Journal of Gerontological Nursing*, **32** (1), 46–53.
- Kagan, P.N. 2008a. Feeling Listened To: A Lived Experience of Humanbecoming. *Nursing Science Quarterly*, **21** (1), 59–67.
- Kagan, P.N. 2008b. Listening: Selected perspectives in Theory and Research. *Nursing Science Quarterly*, **21** (2), 205–110.
- Karfiková, L. 2006. God of philosophers: the idea of God in A.N. Whitehead and E. Lévinas. *Communio viatorum*, **48**, 113–122.
- Kasén, A. 2002. *Den vårdande relationen*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Katz, C.E. 2003. The Voice of god and the Face of the Other. *The Journal of the Society for Textual Reasoning*, **2** (1).
- Kemp, P. 1992. *Lévinas: en introduktion*. Daidalos, Göteborg.
- Kjörup, S. 1999. *Människorvetenskaperna – problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori*. Studentlitteratur, Lund.
- Koort, P. 1975. *Semantisk analys. Konfigurationsanalys. Två hermeneutiska metoder*. Studentlitteratur, Lund.
- Koskinen, C. 2006. *Inbjudan till lyssnande gemenskap. En hermeneutisk textanalys*. Pro graduavhandling. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa.
- Kuula, A. 2008. Tarvitaanko tutkimuseetiikan tarkistusta? *Sosiologia*, **2**, 135–141.
- Lassenius, E. 2005. *Rummet i vårdandets värld*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Lavoie, M., De Koninck, T. & Blondeau, D. 2006. The nature of care in light of Emmanuel Levinas. *Nursing Philosophy*, **7**, 225–234.
- Lévinas, E. 1988. *Etik och oändlighet: samtal med Philippe Nemo*. (Orginalets titel: *Éthique et infini*. Övers. Gunnarsson Contassot, M.) Symposium bokförlaget, Stockholm.

Levy–Malmberg, R. 2010. *Interpretive Dialogical Evaluation. Evaluating Caring Science Basic Research*. Doktorsavhandling. Acta Caritatis Academiae Aboensis. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa.

Lilius, A. 1946. *Nordiska gestalter ur bildningsarbetets historia*. Holger Schildts Förlag, Helsingfors.

Lindahl, K. 2003. *Practising The Sacred Art of Listening. A guide to enrich your relationships and kindle your spiritual life*. SkyLight Paths Publishing, Woodstock, VT, USA.

Lindström, U.Å. 1999. Det psykiatriska vårdområdet – en deldisciplin inom vårdvetenskapen. I: Janhonen, S., Lepola, I., Nikkonen, M. & Toljamo, M. red. *Suomalainen hoitotiede uudelle vuosituhannelle. Professori Maija Hentisen juhlakirja*. Oulun yliopiston hoitotieteen ja terveyshallinnon laitoksen julkaisuja 2, Oulu, 65–72.

Lindström, U.Å. 2006. Gemenskap som uttryck för vårdvetenskaplig ordning. I: Nåden, D., Fredriksson, L., Gjengedal, E. & Rydahl–Hansen, S. red. *Nordic College of Caring Science – 25 år, Jubileumsskrift*. Nordic College of Caring Science, Helsingfors, 63–73.

Lindström, U.Å. 2009. En vetenskapsteoretisk betraktelse över den psykiatriska vårdvetenskapliga utvecklingen. I: Vråle, G.B., Karlsson, B. & Hummelvoll, J.K. red. *Psykiatrisk sykepleie i tverrfaglighetens tid. Selyforståelse, praksis og forskning*. Rapport Høgskolen i Hedmark, Elverum.

Lindström, U.Å. & Lindholm, L. 2003. Kontex och menings sammanhang. I: Eriksson, K. & Lindström, U.Å. red. 2003. *Gryning II. Klinisk vårdvetenskap*. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa, 35–45.

Lindström, U.Å., Lindholm, L. & Zetterlund, J.E. 2006. Katie Eriksson. Theory of Caritative Caring. In: Marriner Tomey, A. & Raile Alligood, M. *Nursing Theorists and Their Work*. Sixth edition. Mosby, St.Louis, Missouri, 191–223.

Lindholm L. 1998. *Den unga människans hälsa och lidande*. Doktorsavhandling. Acta Caritatis Academiae Aboensis. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Vasa.

Lindwall, L. 2004. Kroppen som bärare av hälsa och lidande. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.

Linnér, S. 1982. *Dostojevskij. Helgonbild och livsmystik*. Atlantis, Stockholm.

Lipari, L. 2009. Listening Otherwise: The Voice of Ethics. *The International Journal of Listening*, **23**, 44–59.

Lumsden, S. 2000. AbsoluteDifference and Social Ontology: Levinas Face to Face with Buber and Fichte. *Humans Studies*, **23**, 227–241.

Magee, B. 1999. *Bonniers stora bok om filosofi. Från antikens naturfilosofier till dagens moderna tänkare*. Albert Bonniers Förlag AB, Stockholm.

Martinsen, K. 2006. *Care and vulnerability*. Akribe AS, Oslo.

- Martinsen, K. 2009. Evidens – begrensende eller opplysende? I: Martinsen, K. & Eriksson, K. red. *Å se og Å innse. Om ulike former for evidens*. Abribe AS, Oslo.
- Martinsen, K. & Eriksson, K. 2009. *Å se og Å innse. Om ulike former for evidens*. Abribe AS, Oslo.
- McLeod, D.L. & Wright, L.M. 2001. Conversations of spirituality: spirituality in family system nursing – making the case with four clinical vignettes. *Journal of Family Nursing*, **7** (4), 391–415.
- Melvin, C.S. & Heater, B.S. 2004. Suffering and chronic sorrow: characteristics and a paradigm for nursing interventions. *International Journal for Human Caring*, **8** (2), 41–47.
- Morse, J.M, Mitcham, C., Hupcey, J.E. & Tasón, M.C. 1996. Criteria for concept evaluation. *Journal of Advanced Nursing*, **24**, 385–390.
- Neil, R.M. & Tomey, A.M. 2006. Jean Watson. Philosophy and Science of Caring. I: Marriner Tomey, A. & Raile Alligood, M. *Nursing Theorists and Their Work*. Sixth edition. Mosby, St.Louis, Missouri, 91–115.
- Nurminen, M. 2009. *Tid och det tidlösa i tiden. En framflytande vårdvetenskaplig teorigestaltning*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Nåden, D. 1998. *Når sykepleie er kunstutøvelse. En undersøkelse av noen nødvendige forutsetninger for sykepleie som kunst*. Doktorsavhandling. Acta Caritatis Academiae Aboensis. Institutionen för vårdvetenskap, Åbo Akademi, Åbo.
- Näsman, Y. 2010. *Hjärtats vanor, tankens välvilja och handens gärning. Dygd som vårdetiskt grundbegrepp*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Olthuis, G., Dekkers, W., Leget, C. & Vogelaar, P. 2006. The Caring Relationship in Hospice Care: An analysis based on the ethics of the caring conversation. *Nursing Ethics*, **13** (1), 29–40.
- Othman, H. 1987. *Dostojevski ja todellisuus*. WSOY, Helsinki.
- Paley, J. 1996. How not to clarify concepts in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, **24**, 572–578.
- Paradiso–Michau, M.R. 2007. Ethical alterity and asymmetrical reciprocity: A Levinasian reading of Works of Love. *Continental Philosophy Review*, **40**, 331–347.
- Penrod, J. & Hupcey, J.E. 2005. Enhancing methodological clarity: principle-based concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, **50** (4), 403–409.
- Peters, T. & Bennett, G., 2004. Stem Cell Research and the claim of the Other in the Human Subject. *Dialog: A Journal of Theology*, **43** (3), 184–205.
- Prosser, B.T. 2003. Conscientious subjectivity in Kierkegaard and Levinas. *Continental Philosophy Review*, **35**, 397–422.

- Purdy, M.W. 2000. Listening, Culture and Structures of Consciousness: Ways of Studying Listening. *International Journal of Listening*, **14**, 47–69.
- Rashotte, J. 2004. Dwelling with stories that haunt us: building a meaningful nursing practice. *Nursing Inquiry*, **12** (1), 34–42.
- Rehling, D.L. 2008. Compassionate Listening: A Framework for Listening to the Seriously Ill. *The International Journal of Listening*, **22**, 83–89.
- Rehnsfeldt, A. 1999. *Mötet med patienten i ett livsavgörande skeende*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Roach, M.S. 1992. *The Human Act of Caring. A Blueprint for the Health Profession*. Revised edition. Canadian Hospital Association Press, Ottawa.
- Rosengren, A–L. 2009. *Hälsans grund kan bara hjärtat förstå. Ett sökande efter kunskap om hälsa i ljuset av Blaise Pascals tänkande*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Sakalys, J.A. 2003. Restoring the patient's voice, the therapeutics of illness narratives. *Journal of Holistic Nursing*, **21** (3), 228–241.
- Schnapp, D.C. 2008. Listening in Context: Religion and Spirituality. *The International Journal of Listening*, **22**, 133–140.
- Shotter, J. 2009. Listening in a Way that Recognizes/Realizes the World of 'the Other'. *The International Journal of Listening*, **23**, 21–43.
- Seikkula, J. & Trimble, D. 2005. Healing Elements of Therapeutic Conversation: Dialogue as an Embodiment of Love. *Family Process*, **44** (4), 461–475.
- Sikka, S. 1998. Questioning the Sacred: Heidegger and Levinas on the Locus of Divinity. *Modern Theology*, **14** (3), 299–324.
- Sivonen, K. 2000. *Vården och det andliga. En bestämning av begreppet andlig ur ett vårdvetenskapligt perspektiv*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Sorrell, J. 2003. The ethics of diversity: a call for intimate listening in thin places. *Online Journal of Issues in Nursing*, **8** (3), 10.
- Söderlund, M. 2004. *Som drabbad av en orkan. Anhörigas tillvaro då en närstående drabbas av demens*. Doktorsavhandling. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Tompkins, P.S. 2009. Rhetorical Listening and Moral Sensitivity. *The International Journal of Listening*, **23**, 60–79.
- Vora, E. & Vora, A. 2008. A Contingency Framework for Listening to the Dying. *The international Journal of Listening*, **22**, 59–72.

- Waldram, J.B. 2007. Everybody Has a Story: Listening to Imprisoned Sexual Offenders. *Qualitative Health Research*, **17** (7), 963–970.
- Warren, J. 2005. Towards an ethical–hermeneutics. *European Journal of Psychotherapy, Counselling and Health*, **7** (1–2), 17–28.
- Watson, J. 1985. *Nursing: The Philosophy and Science of Caring*. Little, Brown and Company, Colorado.
- Webb, M–A. 2006. Eros and Ethics: Levinas’ Reading of Plato’s ‘Good Beyond Being’. *Studies in Christian Ethics*, 205–222.
- Webb, S.H. 1999. The Rhetoric of Ethics as Excess: A Christian Theological Response to Emmanuel Levinas. *Modern Theology*, **15** (1), 1–16.
- Webb–Mitchell, B. 1990. Listen and learn from narratives that tell a story. *Religious Education*, **85** (4), 617–630.
- Wiklund, L. 2000. *Lidandet som kamp och drama*. Doktorsavhandling, Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Wikström, O. 2006. *Sonjas godhet*. Natur & Kultur, Stockholm.
- Wärnå, C. 2002. *Dygd och hälsa*. Doktorsavhandling. Åbo Akademi förlag, Åbo.

ORDBÖCKER

- Allén, S. 1986. *Svensk Ordbok*. Språkdata och Esselte Studium AB. Andra upplagan.
- Dalin, A.F. 1850. *Ordbok Öfver Svenska språket A–K*. J. Beckmans bokförlag AB, Stockholm.
- Dalin, A.F. 1853. *Ordbok Öfver Svenska språket L–Ö*. J. Beckmans bokförlag AB, Stockholm.
- Dalin, A.F. 1964. *Svenska språkets synonymer L–Ö*. J. Beckmans bokförlag AB, Stockholm.
- Hellqvist, E. 1980. *Svensk etymologisk ordbok*. (3.uppl., 1 uppl. från 1922) Liber Läromedel, Lund.
- Johannisson, T. & Ljunggren, K. 1966. *Svenska handordbok. Konstruktioner och fraseologi*. Söderström & Co Förlags AB, Stockholm.
- Malmström, S., Györki, I. & Sjögren, P.A. 2002. *Bonniers svenska ordbok*. Albert Bonniers förlag AB, Stockholm.
- Molde, B. 1964. *Illustrerad svensk ordbok*. Tredje reviderade upplagan. Natur och Kultur, Stockholm.
- Palmér, J. 1977. *Ord för ord – svenska synonymer och uttryck*. P.A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm.
- Strömberg, A. 1985. *Synonymordboken*. Sjätte omarbetade och utökade upplagan. Strömbergs bokförlag, Stockholm.
- Strömberg, A. 1998. *Stora synonym ordboken*. Andra helt omarbetade upplagan. Strömbergs bokförlag, Stockholm.
- Ordbok öfver svenska språket/utgiven af Svenska Akademien*. 1903. Andra bandet. Anmana–Barhufvad. A.–B.PH. Lindstedts universitetsbokhandel, Lund.
- Ordbok öfver svenska språket/utgiven af Svenska Akademien*. 1906. Tredje bandet. Barhufvad–Beta. A.–B.PH. Lindstedts universitetsbokhandel, Lund.
- Ordbok öfver svenska språket/utgiven af Svenska Akademien*. 1925. Sjunde bandet. Distingerad–Exulan. A.–B.PH. Lindstedts universitetsbokhandel, Lund.
- Ordbok öfver svenska språket/utgiven af Svenska Akademien*. 1928. Nionde bandet. Full–Föttling. A.–B.PH. Lindstedts universitetsbokhandel, Lund.
- Ordbok öfver svenska språket/utgiven af Svenska Akademien*. 1933. Tolfte bandet. Hyde–Instruktör. A.–B.PH. Lindstedts universitetsbokhandel, Lund.
- Ordbok öfver svenska språket/utgiven af Svenska Akademien*. 1935. Trettonde bandet. Instrument–Kazik. A.–B.PH. Lindstedts universitetsbokhandel, Lund.

Ordbok öfver svenska språket/utgiven af Svenska Akademien. 1942. Sextonde bandet. Lev-Markgåld. A.–B.PH. Lindstedts universitetsbokhandel, Lund.

Ordbok öfver svenska språket/utgiven af Svenska Akademien. 1985. tjugonionde bandet. Solar–Spånta. Gleerupska Universitetsbokhandel, Lund.

Svenska Akademiens ordbok. Uppdaterad 28.1.2008; 20.5.2008. Tillgänglig: <http://www.saob.se>.

Swedenborg, L. 1996. *Svensk synonymordbok.* Norstedts förlag AB, Stockholm.

Söderwall, K. 1918. *Ordbok öfver svenska medeltidsspråket.* Första bandet. Berlinska boktryckeri- och stilgjuteri AB, Lund.

Walter, G. 1991. *Bonniers synonymordbok.* Bonnier Alba AB, Stockholm.

Wessén, E. 1973. *Våra ord, deras uttal och ursprung. Kortfattad etymologisk ordbok.* Svenska Bokförlaget, Norstedts & Söner, Stockholm.

Östergren, O. 1919. *Nusvensk ordbok.* Första bandet. A–E. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Östergren, O. 1926. *Nusvensk ordbok.* Andra bandet. F–G. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Östergren, O. 1931. *Nusvensk ordbok.* Tredje bandet. H–K. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Östergren, O. 1934. *Nusvensk ordbok.* Fjärde bandet. L–O. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Östergren, O. 1945. *Nusvensk ordbok.* Sjätte bandet. Si–Sp. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Östergren, O. 1964. *Nusvensk ordbok.* Åttonde bandet. T. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Östergren, O. 1968. *Nusvensk ordbok.* Nionde bandet. U–Vå. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Östergren, O. 1972. *Nusvensk ordbok.* Tionde bandet. Vä–Ö. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Den semantiska utredningen är en lexikal betydelseutredning av begreppets språkliga uttryck eller symboler som finner kombinationer och påvisar det karaktäristiska hos begreppet i en begreppsfamilj och diskriminationen mellan olika begrepp.⁴⁵⁴ Begreppsutredningen inleddes med en genomgång av ordböcker och lexikon och hade som avsikt att utreda hur språkexperter beskriver begreppet *lyssna*. Materialet för den semantiska utredningen och diskriminationsutredningen söktes ur 14 synonymordböcker mellan åren 1853 och 2008. Synonymer och definitioner bildade skilda tablåer, vilket resulterade i att *lyssna* som begrepp hade synonymer i sju synonymordböcker utav sammanlagt 14 synonymordböcker från tidsperioden 1973–1998. Samtliga synonymer för *lyssna* finns med i utredningen. Begreppets definitioner har inte utretts i denna forskning. Beräkning av synonymitetsgrad följer Koorts formel⁴⁵⁵ som sammanfattades i en synonymtablå.

Synonymtablå LYSSNA	1934 Östergren	1942 SAOB	1977 Palmér	1984 Strömberg	1991 Walter	1996 Swedenborg	1998 Strömberg	Totalt	Möjliga bindningar
Lystra/liustra	X		X	X	X	X	X	6	7
Hörsamma	X		X	X	X	X	X	6	7
Åhöra	X		X	X	X	X	X	6	7
Lyss	X		X		X	X	X	5	7
Lyda	X		X			X	X	4	7
Avlyssna	X		X			X		3	7
Tjuvhöra	X							1	7
Höra		X						1	7
Beakta			X		X	X	X	4	7
Följa			X			X	X	3	7
Auskultera			X			X	X	3	7
Spisa			X			X	X	3	7
Efterkomma			X			X	X	3	7
Uppfånga					X		X	2	7
Intercipiera							X	1	7
Lyma							X	1	7
Uppfatta							X	1	7

⁴⁵⁴ Den semantiska begreppsutredningen sker enligt Koort, 1975; Eriksson, 1997.

⁴⁵⁵ Koort, 1975. Synonymitetsgrad = $\frac{\text{antal befintliga bindningar}}{\text{antal möjliga bindningar}} \times 100$

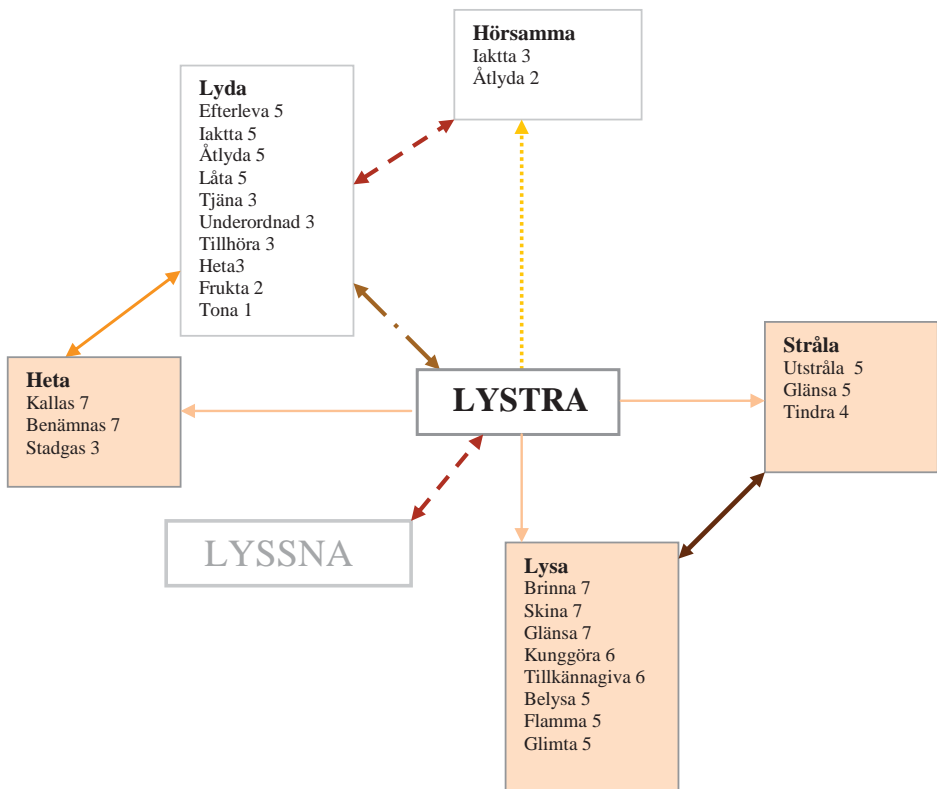
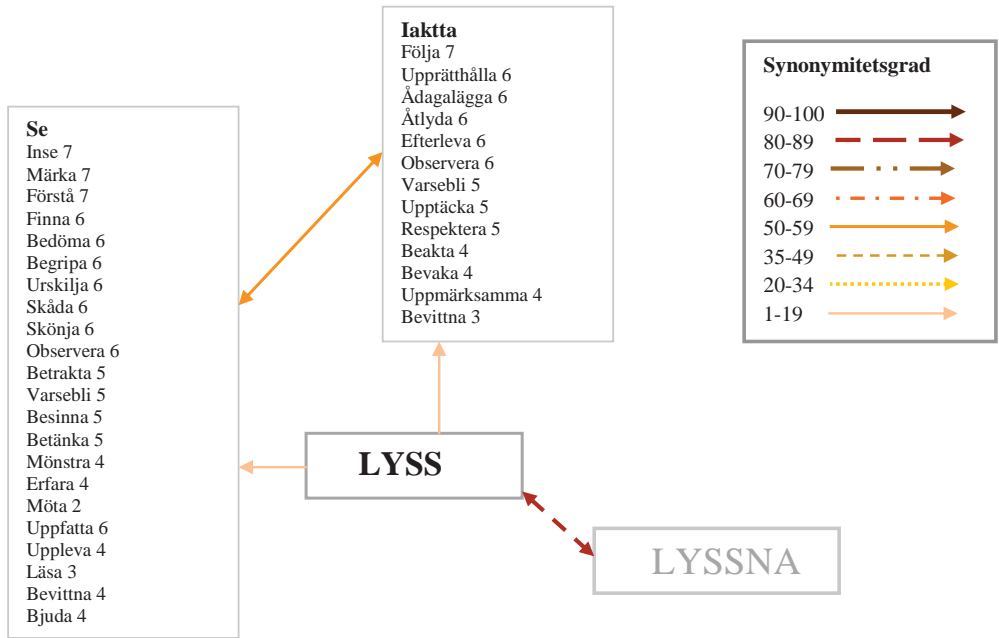
Utgående från synonymtablån över begreppet *lyssna* framträder betydelsenyanserna *lystra* (6/7), *hörsamma* (6/7), *åhöra* (6/7), *lyss* (5/7), *lyda* (4/7), *avlyssna* (3/7), *tjuvhöra* (1/7), *höra* (1/7), *beakta* (4/7), *följa* (3/7), *auskultera* (3/7), *spisa* (3/7), *efterkomma* (3/7), *uppfånga* (2/7), *intercipiera* (1/7), *lyma* (1/7) samt *uppfatta* (1/7).

Orden bildar enligt deras lexikala innebörd ett logiskt och sammanhängande mönster av begreppsfamiljer i ett semantiskt system. Eftersom det inte råder enighet bland ordboksförfattarna om begreppets innebörd utförs en diskriminationsutredning på samtliga begrepp. Språkexperterna hade inte överensstämmande beskrivningar, varför forskaren går till närmaste överordnade begrepp och närbesläktade begrepp i syfte att få fram viktiga diskriminerande kännetecken som ger en klar uppfattning om sambanden mellan närstående begrepp. Ordböckernas synonymer sammanfattas i en diskriminationsmatris som redogör möjliga bindningar.

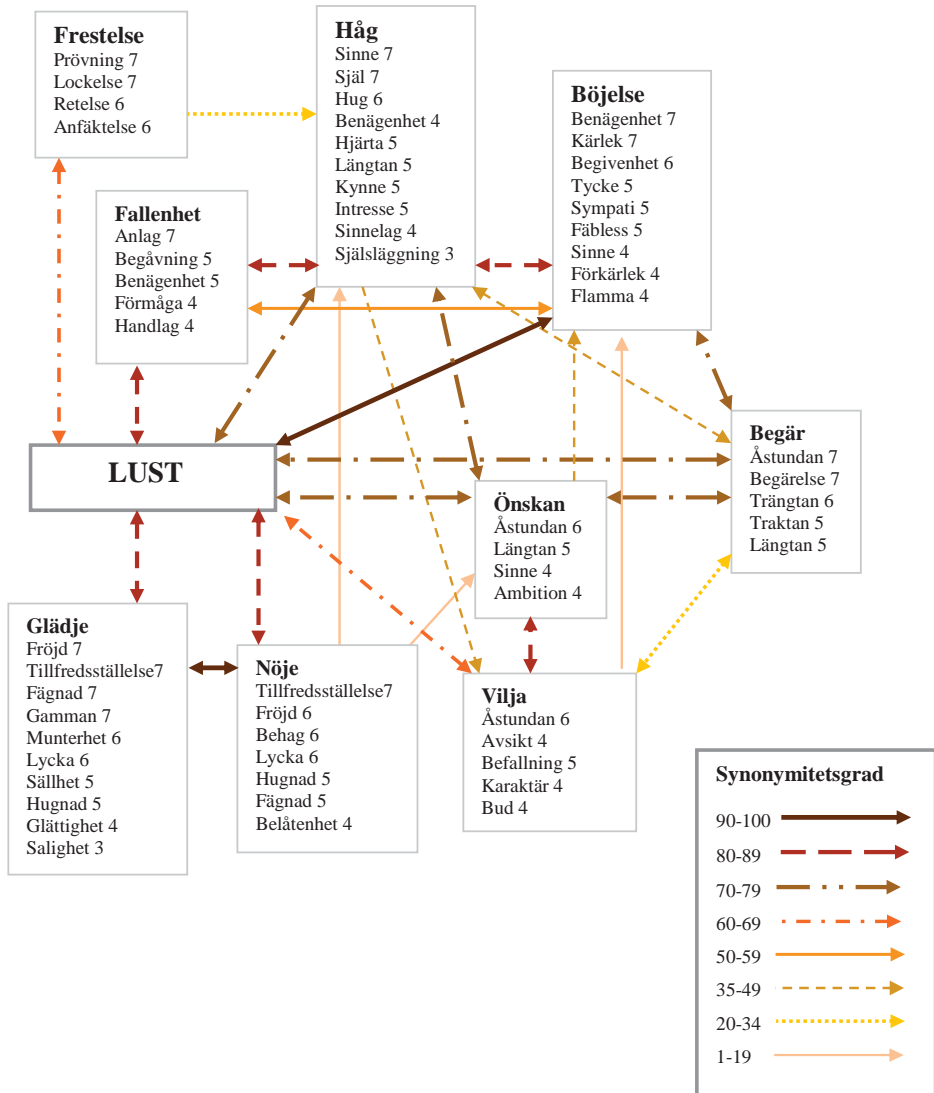
Diskriminations matris	Lyssna	Lystra/liustra	Hörsamma	Åhöra	Lyss	Lyda	Avlyssna	Tjuvhöra	Höra	Beakta	Följa	Auskultera	Spisa	Efterkomma	Uppfånga	Intercipiera	Lyma	Uppfatta	Möjliga bindningar
Lyssna	-	6	6	6	5	4	3	1	2	4	3	3	3	3	2	1	1	1	8
Lystra/liustra	4	-	3	0	0	3	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	5
Hörsamma	0	0	-	0	0	6	0	0	0	0	3	0	0	5	0	0	0	0	7
Åhöra	1	0	0	-	0	0	2	0	3	0	0	4	0	0	0	0	0	0	5
Lyss	4	0	0	0	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
Lyda	3	5	6	0	0	-	0	0	3	0	7	0	0	7	0	0	0	0	8
Avlyssna	0	0	0	0	0	0	-	0	1	0	0	0	0	0	4	0	0	0	4
Tjuvhöra	0	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Höra	6	1	5	6	0	5	3	0	-	0	0	0	3	0	3	0	0	3	8
Beakta	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0	0	0	0	7
Följa	0	0	1	0	0	7	0	0	0	0	-	0	0	4	0	0	0	0	8
Auskultera	1	0	0	4	0	0	1	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0	0	6
Spisa	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	0	0	8
Efterkomma	0	0	5	0	0	6	0	0	0	0	5	0	0	-	0	0	0	0	7
Uppfånga	0	0	0	0	0	0	3	0	2	0	0	0	0	0	-	0	0	4	4
Intercipiera	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	-	0	0	2
Lyma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-	0	0
Uppfatta	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	2	0	0	-	6

Efter att diskriminationsmatrisen utarbetats ställdes begreppsfamiljens närbesläktade begrepp i relation till varandra. *Lyssna* som begrepp har följande närbesläktade betydelsenyanser och synonymer; *lyss* (synonymer: se och iaktta), *lystra* (synonymer: lysa, stråla och heta), *lyda* (synonymer: efterleva, iaktta, åtlyda, låta, tjäna, underordnad, tillhöra, heta, frukta, innebära, tona och ljuda), *hörsamma* (synonymer: iaktta och åtlyda), *efterkomma* (synonymer: villfara, tillmötesgå, bifalla, blivande och uppfylla), *följa* (synonymer: iaktta, uppkomma, avlösa, ledsaga, medfölja, åtfölja, efterträda, hylla, spåra, observera och underkasta), *höra* (synonymer: erfara, förhöra, spörja, bönhöra, uppfylla, konsultera, inhämta, förnimma, bevilja, förstå, inse och undersöka), *åhöra* (synonymer: avhöra), *auskultera* (synonymer: hospitera och praktisera), *uppfånga* (synonymer: uppsnappa, fånga, registrera och urskilja), *avlyssna* (synonymer: bugga och spana), *uppfatta* (synonymer: förstå, tolka, förnimma, se, identifiera och inse) *intercipiera* (synonymer: borttaga och uppsnappa), *beakta* (synonymer: uppmärksamma, behjärta, betänka och besinna), *spisa* (synonymer: äta, inta, förtära, nära och njuta) samt *tjuvhöra* och *lyma* som saknar synonymer.

Antaganden utgående från Buber	Antaganden utgående från Lévinas	Antaganden utgående från Dostojevskij	Antaganden utgående från samtalet och den gemensamma inre ordningen
Lyssnande och det vårdande i lyssnande är:			
<p>Ett äkta och tillitsfullt samtal i en ontologisk sfär som griper tag i människans innersta djup för att uppenbara och förverkliga det beaktansvärda och gemensamt fruktbara och ger människan kraft att gå sin väg fram med en lugn fattning.</p> <p>En väsenshållning till människans verklighet som en ständig och ömsesidig rörelse mellan avskildhet och förbundenhet till den skapande och den andre.</p> <p>En väsensakt. Människans absoluta ensamhet är en reningens ort som uppehåller, underlättar och utformar människans liv enligt det med skapelsen överensstämmande och låter mening och glädje, aktning och offervilja väckas till liv.</p> <p>En längtan och en ständigt ny avgörelse och val att kvardröjande och med stilla hänförelse hänvända sig, överlämna sig och skapa inträde till den/det som tilltalar och kallar i sin absoluta genuinhet, enhet, unikhet och ett ständigt mysterium.</p> <p>En väsenshandling och ett verkande som sammanhänger med människans liv, val, verk och tjänst. Är verklig medkänsla, oändligt ansvar, böjelse, underkastelse och mod att kärleksfullt och med djupt engagemang verka i världen.</p> <p>En fläkt och ett tecken på världsordningen och en aning av evigheten och det ursprungliga när det heliga ljuder i allt och alla i den levande och verksamma mittpunkten som låter det som är väsensenligt, riktigt, rätt och sant få växa och lysa upp.</p>	<p>Att skänka världen till varandra i en allomfattande gemenskap och ett broderskap där det enskilda och allmänna möts och det heliga och den gudomliga dimensionen i människan och hela mänskligheten manifesteras.</p> <p>Människans hemliga och förtroliga inre liv, hem och fristad som en närvaro som ger människan livsglädje, livsnjutning, kraft och tillfredsställelse.</p> <p>Ett begär efter det oändliga som för människan utanför henne själv för att möta annanhet, möta den andre i sin hemlighetsfullhet, nöd, sårbarhet och helighet.</p> <p>Att låta sig beröras av ansiktets sårbarhet och helighet som väcker medlidande och ett gränslöst ansvar att tjäna den andre.</p> <p>Att som utvald och tilltalad sätta sig på spel, utsätta sig, böja sig och underordna sig för att gå till mötes och svara an på den andres enträgna bön och kall.</p> <p>Att med äkthet, gästfrihet, öppenhet och givmildhet bjuda in och välkomna den andre.</p>	<p>En förmåga att ständigt och omätligt älska allt och alla, att älska och värdera livet självt och sin nästa som sig själv. Kärleken uppfyller hjärtat med en djup glödande inre hänförelse och glädje att lyssna i barmhärtighetens och upplysningens tjänst.</p> <p>En storartad endräkt och trohjärtad mänsklig sammanlutning, gemenskap och broderskap som griper in och uppfyller hela människans liv.</p> <p>Ett uppriktigt ansvar en uppriktig skuld till allt och alla genom att man oavbrutet går runt sitt eget hjärta och rannsakar sig själv.</p> <p>Att beröras till medlidande och medmänsklig barmhärtighet, att bära ett kors tillsammans, vilket får människans anletsdrag och blick att avspegla medlidande.</p> <p>Att finnas till för människan, ty ju syndigare människa desto mer bör man älska henne, eftersom allt ligger i den Högstes hand på jorden och det Högsta i människan.</p> <p>En kärleksfull hållning av saktmodighet, ödmjukhet, mildhet, ömhet, äkthet, vänlighet, lydnad och fromsinhet, vilket kräver långvarigt arbete, uthållighet, underkastelse, självuppoffring och sanningslidelse för att människan enligt sin bestämmelse ska kunna verka stillatigande, med hänryckning och utan att förlora hoppet.</p> <p>Att i en stilla betraktelse blicka rakt mot kraftens och livets urkälla för att bli varse om Guds hemlighet, själens odödlighet och en undergörande kraft som leder in på den rätta vägen. Lidanden gottgörs och allting inom människan mildras, ögonen lyser upp och ansiktet strålar av oändlig lycka, livslust och nytt liv.</p>	<p>En väsenshållning och väsenshandling till verkligheten och världen enligt människans egen bestämmelse.</p> <p>En kärleksfull mänsklig hållning att älska och värdera livet samt verklig människokärlek att omätligt älska allt och alla, älska sin nästa som sig själv.</p> <p>En inre hållning av saktmodighet, ödmjukhet, mildhet, ömhet, äkthet, försiktighet, vänlighet, kyskhet, ädelmod, lydnad och fromsinhet.</p> <p>Ett oändligt ansvar att rannsaka sig själv för att uppriktigt inse sig stå i gränslös skuld till allt och alla.</p> <p>Att låta sig beröras till medlidande, medmänsklig barmhärtighet och verklig medkänsla, vilket avspeglas i människans anletsdrag och blick.</p> <p>En bevekelsegrund för tjänande och offrande som kräver långvarigt arbete, djupt engagemang, uthållighet, tålmod, sanningslidelse och självuppoffring.</p> <p>Att böja sig, underkasta sig, lyda, handla självutgivande och sätta sig själv på spel utan att låta sig förödmjukas eller förlora hoppet.</p> <p>En benägenhet att vilja, ha mod, att förmå och våga.</p> <p>Ett begär, en längtan, önskan, viljeakt och en ständigt ny avgörelse och ett ständigt nytt val.</p> <p>En väsenshandling, ett verkande och en insats som hör samman med människans liv, val, verk och tjänst.</p> <p>Att stillatigande och kvardröjande vända sig till och bjuda in med öppenhet, gästfrihet, givmildhet, stilla hänförelse och glädje.</p> <p>Att utväljas och välja, att vara utlämnad åt och själv handla, att möta, samtala, se, beakta, bekräfta, iakta, varsebli, förnimma, känna, tänka och ha en föreställning om.</p> <p>Att välkomna det heliga, skapa ordning i livet, omsätta kärlek till allomfattande gemenskap, frigöra, rena, uppbygga, ge glädje, frihet, kraft, livslust och nytt liv.</p>

MÄNNISKAN EN GNISTA AV DET GUDOMLIGA

En sätling som lever i ensklidhet och avskildhet för att stundom bära inom sig en kärna av helheten.

Kuvar sin egen vilja till lydnad, rannsakar sig själv oavbrutet och överlämnar sig av egen fri vilja för fullständig underkastelse.

Det är en livets skola att frivilligt, uppriktigt och av hela sitt hjärtas
lust arbeta för att nå självtvång.

Är en källa som skänker uppbyggelse och frihet.
Jag ser upp till dig, men jag vet att jag också är människa.

Tror på underverk och förmår andra att välsigna livet. Söker glädje och vördar den med hänryckning som en Guds gåva som inte är många förunnad. Bär på en stark önskan och glad förväntan att få dela med sig av sin glädje och hänförelse.

Den sköna och sanna värdigheten som han själv fått bevitna förmår honom att tjäna stillatigande, uppfostra och undervisa i tyshet.

Ålskar Guds folk. Känner dragning till det enkla folkets grundsatsen, grundsyn. Lever i tillit till människor och är särskilt fäst vid syndare som en avbild av Guds kärlek.
Föraktar, fördömer, förebrår eller klandrar inte andra människor.

Kan väcka och bli föremål för andras lidelsefulla och innerliga kärlek. Gör starkt intryck och drar många till sig med en förväntan i ögonen och en sökande blick, som en vilja att kalla andra till sig. Begär, kräver, söker, tror på, försvarar och tjänar sanningen. En handlingsmänniska som välsignar livet genom oförtruttet arbete och som förkroppsligar sann och förnuftig handling.

Finns i världen hos sina bröder, lämnar dem inte. Ansvarig att uppfylla de ömsintas längtan efter ömhet, skönhet och rättfärdighet.

Ser med mild, glad, vänlig och kärleksfull blick, och glad och vänlig min. Ansiktet är ljusst och öppet.

Anletsdragen speglar omätligt medlidande, kinderna blossar och smärtan speglas i ögonen.

GUD DET EVIGA OCH GUDOMLIGA

Människans öde ligger i Guds hand. Hemligheten vilar i Guds vishet, försyn och kärlek. Han förbarmar sig och förlåter med sin barmhärtighet och kärleksfullhet. Det är Guds under och Gud ser in i hjärtat, ser all förtvivlan.

Han styrdes av någon annans vilja, som om han stod under inflytande av någon okänd högre makt. Ty detta folk har Gud i sitt hjärta.

Gud, vad har ni gjort mot er själv!

Gud skall segra och ordna allt på bästa sätt. Gud gör allt, är en utväg.

De vakna ser Guds vackra värld och dess stora hemlighet. När vi förstår att livet är ett paradys så skall det uppstå i all sin skönhet, och då skall vi att omfatta varandra och brista ut i tårar.

Allt eftersom vi gör framsteg i kärlek, kommer vi också att bli övertygade om Guds existens och om själens odödlighet. Det finns en hemlighet när det tillfälliga och flyktiga jordelivet och den eviga sanningen snuddar vid varandra. Inför världens sanning fullbordas den eviga sanningens verk. Som en aning om att stå i beröring med en levande förbindelse med en upphöjd, högre och hemlighetsfull värld.

Människans bestämelse är att tjäna Gud och hela Hans skapelse i släktled efter släktled och i evigheters evighet. Lysa upp vägen för andra med sitt ljus.

Och då ber vi alltså till en och samma Gud.

Broderskap, helhet och enhet blir verklighet när alla verkligen blir bröder.

När människor visar prov på allmänmännisklig solidaritet och manifesterar broderskärlek och medmänsklighet.

När människor tjänar och verkar med andlig värdighet för mänsklig broderlig kärlek och försoning mellan människor.

När människor lever ett dygdygt liv i kärleken till frihet och broderskap.

När människor med oändlig barmhärtighet och kärlek jämställer sig med varandra och gläds till sammans.

NÄSTAN / DEN ANDRE

BRODERSKAP

Kämpar med sig själv och väntar in i det sista med att berättas sin hemlighet. Börjar förtäras av önskan att få berättas och fattar sitt beslut att vilja anförtro sig och öppna sitt hjärta, för stunden är kommen, tiden mogen.

Strävar till att förnya sig för att bli en bättre, högsint, hedervärd och vacker människa. Bugar sig och träder fram inför alla, fullbordar sin plikt.

Längtar efter att möta en människa med varje fiber av sin varelse. Längtar ödmjukt efter medlidande och att inte bli dömd. Vill och måste ha en räddande ängel som budbärare på jorden som lyssnar, förstår och förlåter. Längtar efter det stora kärleksverket med en vilja till lindring och bot.

Vill höra vad hans käre bror lever på och sätter stort värde på hans omdöme, behandlar honom med största högaktning och respekt.

Vill kalla Gud till vittne. Vill höra hela sanningen som om han stod inför Guds ansikte. För den enkla människans ödmjuka själ finns ett starkt behov och mäktig tröst i att finna en helgedom eller en högre makt att falla på knä för i tron på en livets ordning och sanning som är kärleksfull, försonande och som förlåter allt.

Denna vårdvetenskapliga studie har sökarljuset riktat mot lyssnande som fundamentalt för människan. Läsning och begrundan av filosoferna Bubers, Lévinas samt författaren Dostojevskijs livsverk avtäckar vittnesbörd av en gemensam inre ordning och tolkningsantaganden om lyssnande. När den gemensamma inre ordningen får sammanstråla med den hermeneutiska vårdvetenskapliga traditionens värdegrund, teorikärna och ontologi synliggörs en urbild och teser om lyssnande samt det vårdande i lyssnande.

Detta hermeneutiska avtäckande ger inseende om lyssnande som en grundhållning till livet självt. Människan lyssnar till sitt innersta väsen och hem för att tillägna sig en inre grundordning. Livet i hemmets fristad ställer henne inför valet att öppna sin dörr för att hörsamma sin tillhörighet i en mera allomfattande gemenskap och lyssna till den andres tilltal. Kärleken till allt liv väcker ansvar att bejaka mänskligt lidande och att beröras till medlidande för att med hela sitt väsen lyssna till den andra människan i hennes unika annanhet och bjuda in den andre till en vårdande gemenskap. Lyssnande uppfyller människohjärtat med djup glädje och låter toner av det heliga ljuda i allt och alla i en levande och verksam närvaro här och nu.

Kärleken återföder när det ena hjärtat rymmer oändliga källor av liv för det andra hjärtat.

Fjodor Dostojevskij

Åbo Akademis förlag
ISBN 978-951-765-572-9

